

Inven. 200 & 201.

Bibl. Jag.

200-201

Jnc.

M. d. g.

libra vinti unguia
septima dny camera
libra unam unguia
quatuor quatuor denari
Sex denari denari
vinti igitur quatuor

Joannis Polichinus

Univ. d. d. d.

J. d. d. d.

omnes & kord
ord. d. d. d.

Questiões verso- ris iuxta textuz de anima Are- stotelis diligentissime correcte ac emendate.

EX LIBRIS
V. J. J. J. J.
CRACOVENSIS

De anima

*circum initium
primi libri de
anima*

Quorum honorabilium notitiam
opinantes, magis aut altera alte-
ra aut quod est certitudine aut et eo
quod meliorum quidem est et mirabilior
propter utraque hec autem historiam ro-
nabiliter utriusque in primis pone-
mus. Videtur autem et ad veritatem
omnium cognitio ipsius multum

proficere, maxime autem ad naturam. Est enim tanquam principium ani-
malium. Inquirimus autem considerare cognoscere naturam ipsam
et substantiam. Postea quicunque accidunt circa ipsam, quorum alie
proprie passionibus videntur, alie autem propter ipsam communes
et animalibus inesse

Circa initium primi libri de anima

Querit primo utrum inter partes philosophie naturalis scia de anima sit melior et
honorabilior. ¶ Arguitur primo quod non. Scientia de anima non est pars philosophie
naturalis, ergo contra suppositum. Ans. p. 3. q. 2. sicut se habet subiectum ad subiectum
ita scia ad sciam, sed subiectum scie de anima non pertinet sub subiecto totius philosophie
naturalis, ergo nec scientia de anima sub scientia naturali. ¶ Secundo, scien-
tia octavi philosophorum est honorabilior ista, igitur. Ans. p. 3. q. 2. in octavo philo-
sophorum tractat de primo motore qui sine operatione est nobilior est ipsa anima.
¶ Tercio, anima rationalis non est actus corporis, ergo non cadit sub con-
sideratione philosophie naturalis. Ans. p. 3. q. 2. quia si esset actus corporis non exer-
ceret operationem sine corpore, quod tamen est falsum. In oppositum est probum in
prima propositione huius libri

Pro responsione sciendum est primo, quod ut dicitur duodecimo
de animalibus, in quolibet genere rerum necesse est prius considerare commune, deinde
de propria uniuscuiusque generis. Unus ratio est, quia nisi hoc fieret frequenter idem
frequenter repeteretur, sed rerum animarum quoddam commune principium est ip-
sa anima, quia commune est omnibus animalibus habere animam, ideo in consideratione res-
rum animarum oportet prius considerare de anima et de alijs communibus ipsis ani-
matis, postea de proprijs cuilibet animato. Et sic ad tradendum scientiam de animis
oportuit primo tradere scientiam de anima in commune, sicut facit Aristoteles, et de
inde determinare de singulis animatis, quod fit in sequentibus libris. Ex hoc
patet ordo huius libri inter libros naturales, precedit enim omnes libros
de animatis et alios insequitur.

Liber primus.

¶ Sciendū est secūdo q̄ bonorum quedā sunt laudabilia
alia vero honorabilia. Laudabilia sunt que ppter alium finem appetun-
tur. Sed honorabilia sunt que ppter seipsa sunt appetibilia. Et qz scie pra-
ctice querūtur nō ppter se tm̄. sed ppter opus. ideo scientie practice sunt lau-
dabiles tm̄. sz speculatiue sunt ppter seipsas appetibiles. sz ppter seire. ideo
scientie speculatiue sunt honorabiles z laudabiles simul. Verūamen in
scientijs speculatiuis sunt qdam gradus q̄tum ad honorabilitatem. naz
scia laudat ex suo actu. Sed actus ex duobz laudat. sz ex obiecto. z modo
seu qualitate. sicut edificare meli⁹ est ex parte obiecti q̄ lectū facere. Et qm̄
scientie sunt circa idem obiectum sumūtur gradus quantum ad modum
agendi. qz q̄to modus agendi est melior. tanto scientia est perfectior. Agit
si p̄sideret scie ex parte obiecti illa scientia melior est que est melioris obie-
cti. Si vero quantum ad modum procedendi illa est nobilior que certior
ri modo pcedit. z sic vna est melior alia. vel qz est nobilioris obiecti. vel qz
certiori mō pcedit. Sed in quibzdam scientijs ista separant. qz qdam sunt
magis certe que tm̄ de rebz sunt minus honorabilibz. Simpliciter tm̄ digni-
tas scientie attendit ex parte obiecti. nam vt dicitur de animalibz magis
gis appetimus modicum scire de rebz honorabilibz z altissimis q̄uis illud
sciamus rethorice z pbabiliter. q̄ multa scire per certitudinem de rebz mi-
nus honorabilibz. qz prime de se habent nobilitatem. qz ex obiecto a quo ca-
piūt spēm. Alie vero habent ex qualitate siue modo tm̄.

¶ Sic igitur hec conclusio prima. Ante sciam de rebz ani-
maris p̄us p̄siderandū est de aīa. Hec conclusio pz p̄mū norabile

Conclusio secūda. omnis scientia est bona. Patz. qz om-
nis scia est p̄fectio hominis inq̄tum hō. qz naturale desiderii hoīs est scire
Vñ q̄uis aliquē scie sint. phibere. tm̄ hoc nō est ppter ipaz maliciā sed pro-
pter maliciā hominū qui ip̄is abutūtur

Conclusio tertia. inter partes philosophie naturalis sciē-
tia de anima est melior z honorabilior. Probat p̄hus. qz vna scia dicitur melior
et honorabilior altera ppter duas causas. qz vel est de nobiliori subiecto vel
qz certiori modo pcedit. Sed ista scia est nobilioris subiecti alijs partibus
phie naturalis. qz est de aīa. z est etiā certior. qz illa que traduntur de aīa z
potentijs eius experimur in nobis. quilibet em̄ experitur in seipso q̄ habet
animā et operationes procedentes a potentijs anime. Proccedit etiā hec
scia modo demonstratiuo

Conclusio quarta. scientia de anima est utilis ad omnes
veritatē que tradit in alijs scientijs z ad omnes partes phie naturalis. Pa-
ter qz nos nō possumus venire ad cognoscendū altissimas causas de qbz
est metaphisica nisi mediante cognitione aīe z intellectus possibilis. Nec
possumus cognoscere diuersas virtutes q̄ diuersis potentijs aīe insunt de
quibz agit in moralibz nisi cognoscamus potentias anime. Nec possumus
cognoscere res naturales nisi cognoscamus aīam. qz magna pars natura-
lium est habens aīam z fere in omibz his aīa est p̄ncipiū motus. est em̄ aīa
tanq̄ p̄ncipiū aīalium. vt dicitur in textu. Et capit ibi tanq̄ exp̄ssive z nō s̄m̄

De anima.

rudinarie. Itē dicit Tullius q̄ omne honestū multas habet utilitates sū
bi adiūctas. si igit̄ hec scientia est honorabilis sequitur q̄ est utilis. Et si
grat̄ quid consideratur in hoc libro de anima Rūdet phus q̄ hic p̄sidera
tur de aīa q̄tum ad subam z naturā eius. z q̄tū ad accidētia ipsius quos
rum aliq̄ sunt p̄prie passiones aīe. vt intelligere z velle. quedā vero p̄ aīaz
insunt corpori. sunt sentire vel mouere se localiter. q̄ sunt toti p̄iuncto cōia.

Ad rōnes ante oppositum. Ad primā dicitur q̄ licet aīa
nō p̄tineat sub subiecto phie naturalis tanq̄ pars eius subiectiua. tñ con
tinet sub eo tanq̄ p̄ncipiū formale corporis aīati qd̄ p̄tinet sub subiecto phie
naturalis. Unde in scia supiori non solū p̄sideratur subiectus. sed partes
p̄ncipia z p̄prietates. ideo vt vna scia sit pars alterius sufficit q̄ cōsideret
vel p̄ncipia subiecti vel partes vel passiones. Ad secūdā d̄r q̄ in octauo
physicor̄ determinat̄ principaliter de p̄prietate motus z nō de p̄mo mo
tore nisi p̄ habitudinē ad motum. sed in hoc libro phus p̄ncipaliter facit
p̄sideratōem de anima. ideo non sequitur q̄ illa scientia sit honorabilior ista.
Ad terciā d̄r q̄ si aīa rōnalis p̄sideret vt est p̄ncipium formale corporis
sic est de p̄sideratōe phie naturalis. s̄ si p̄sideret vt est separata vel separabilis
sic est de consideratōe metaphisicā.

**Om̄ino aut̄ z penitus difficilimor̄ est accipere aliquam
fidei de ipsa.** cuz em̄ sit questio p̄munis multis alijs. Dico
aut̄ eam que circa subam z eā que qd̄ est fortassis alicui vide
bit̄ vna qdā method⁹ esse de oib⁹. de q̄b⁹ volumus cognos
cere subam. sicut z eor̄ q̄ em̄ accēs sunt z p̄pior̄ demonstra
tionē. Quare q̄rendū vtr̄ erit methodū ista. Si autē nō est
vna quedā z p̄munis methodus de eo qd̄ qd̄ est ampli⁹ dif
ficilins est negotiari. Oportebit em̄ accipere circa vnum qd̄
q̄s modus. Si aut̄ manifestū sit vtrum demonstratio aliq̄ sit
aut diuisio. aut est aliq̄ alia methodus. Adhuc multas h̄
dubitatioēs z errores p̄ quib⁹ optz querere. Alia em̄ aliorū
sunt p̄ncipia sicut numeroz z planor̄. Primū aut̄ fortassis
necariū est diuidere in quo generū z qd̄ sit. Dico aut̄ vtrum
hoc aliqd̄ z suba sit. aut q̄litas. aut q̄ritas. aut etiā quoddā
aliud diuersor̄ predicamentorum. Adhuc aut̄ vtrum eorū
que in potentia sunt an magis endelechia quedam sit. Disse

Conf
magis diffinitum aut inquit e talis
quod potius dicitur

Liber primus.

runt enim non parum potentia et actus. Considerandum
autem est et si partibilis sit aut impartibilis. et vtrum sit filius
speciei omnis anima an non. Si autem non similis speciei
sit. vtrum specie differant aut genere. Nunc quidem enim
dicentes et querentes de aia humana solum vident intendere

Formidandum autem quatenus non lateat. vtrum vna
ratio anime est sicut animalis. aut em vnumquodq altera
vt equi canis hominis deq. animal autem vniuersale aut
nihil est aut posterius. Similiter autem et si aliquod comu
ne aliud predicatur

Queritur secundo. vtru Anima sit subiectu sciencie huius
libri. Arguit q no. quia nulla forma simplex pr esse subiectu accidens
sed aia est hmoi. ergo. Secundo arguit. q de subiecto alicuius scie debz p
supponi qd est et qz est. sed in h libro no p supponit qd est aie et qz est. sz ostē
ditur. ergo zc. Tercio in moralibz considerat de aia qz ibi consideratur de
passionibz et habitibz aie. ergo aia no est subiectu huius scie. pna tenet. quia
subiectu scie debet esse adequatu illi scie. Quarto sic. aia est subiectu in
hesionis huius sciencie. ergo no est subiectu attributonis eius. quia nihil
idem est subiectum inhesionis et attributonis respectu eiusde. quia sic ha
teret ronem actus et potentie. In oppositum arguit. quia omnes ques
tiones tractate in hac sciencia quas phis enumerat in textu fiunt de aia
et de passionibus eius. q ipa aia est hic subiectu.

Pro responsione sciendum est primo q postq phs osten
dit dignitatem et vtilitatem huius sciencie vt reddat auditores beniuolos.
et etia modū pcedendi seu ordinē determinandoz vt eos reddat dociles
pnter ad reddendū auditores attētos ostendit difficultatē huius scie. et p
mo mouet difficultates que se tenent ex parte modi pcedendi. Secundo
difficultates que se tenent ex parte rei cognoscibilis. sz ex parte substantie
aie et passionū eius. Mouendo difficultates ex pte rei cognoscibilis. Pri
mo mouet dubitationes circa aiam vt est totū essentiale. Secundo vt est to
tum vniuersale. Et tercio vt est totū potestatiū. considerando eam per re
spectū ad suas potēcias et passiones.

Sciendum est secundo circa modum procedendi in cog

De anima

initione aie est difficultas circa inquisitionem diffinitionis eius. quia vel ponitur tñ vna cōmunis methadus inuestigādi definitōne rei sic est vna cōmunis ars inquirendi de omnibus accidentibus per se scz per demonstratōnem z sic erit difficile inquirere definitōne aie cum talis ars sit generalis oibus rebus. Vel non est tñ vna ars. sed sunt plures modi inuestigandi q quid est. vt puta p demonstratōne vt quidā posuerūt. vel per diuisionē. vt Plato ponebat. z per cōpositōnem. vt posuit Aresto. Et tunc erit difficile querere qd est aia. quia oportebit inquirere quo illoz modoz sit pcedendū. z habito quo illoz modoz sit pcedendū adhuc erit difficultas ex quibus erit cōponenda definitio aie. eo q diuersaz rerum sunt diuersa principia diffinitiuia sicut numeroz z planoz. id est supficiez.

Sciendūz tercio q circa animā vt est totū essentialē possūt esse dubitatōnes. Prima est in quo genere ponatur aia scz vtrū sit substantia vel quantitas. Secūda vtrū sit ens in potentia. vel vtrū sit ens in actū id est actus eo q in quolibet genere potentia z actus inueniuntur.

Circa aiam pō vt est totū vniuersale mouet pbs aliquas dubitatōes. Prima vtrū aia sit partibilis sū fm essentia q fm potēcias in eodem. vt Plato ponebat. vel sit ingibilis fm essentia z partibilis fm potēcias vt posuit Aresto. Secūda est vtrū oēs aie sint eiusdem speciei aut nō. Et si nō sint eiusdem speciei vtrū solū differant specie aut etiam genere. Et causa dubitatōis est. qz aliqui dicentes de aia solum loqui vidēt de aia humana. Similiter etiā vtrū aie sit tñ vna rō cōs z vna ydea vel etiam sunt diuersę rationes fm diuersas animas. sicut ratio animalis secūdum vnumquodq animal est altera z altera. vt est alia ratio equi. alia canis zc. nam animal vniuersale nihil est aut posterius est suis singularibz et similiter de quolibet alio pūni

¶ Sciendum est quarto q ad omnem cognitionem duo requiruntur. scz obiectum quod immutat potentiam si sit passiva et ipsa potentia. ideo difficultas in cognitione alicuius rei contingere potest dupliciter. Vno modo ex parte obiecti. Alio modo ex parte potentie. nam si potentia sit passiva est difficultas ex parte obiecti. quando scz nimis est potentiale. eo q habet immutare potentiam ratione actualitatis eius. et si obiectum sit de se multum in actu difficultas est ex parte potentie que nimis debilis est et indispōita ad recipiendum actum illius obiecti. quia actus acti uozum solum fiunt in patiente dispoſito. sicut virtus visiva nocticoracis ē nimis debilis ad percipiendum lumen solis

¶ Tunc sit conclusio prima q scientia de anima ex parte obiecti est facilis. sed ex parte cognitionis nostre est difficilis. Primum patet. quia inter formas naturales anima supremum gradum actualitatis obiecti. ergo obiectum huius scientie ex parte sui est facile ad cognoscendum cum sit maxime in actu. Secūda pars patet. qz aia fm se est insensibilis. s. intellectus noster p isto statu nihil cognoscit nisi p ministeriū sensus. cum sit af-

Libet primus

fixus corpori. ideo incorporea sunt sibi. difficillime cognitionis. ergo scia
de anima ex parte nostri intellectus est difficilis. Nec valet obiectio. q̄ro
aliquid est propinquius querenti citius potest inueniri et cognosci. sed ani
ma est sibi maxime presens. ergo etc. Respondetur licet sit sibi maxime pre
sens essentialiter. tamē nō est sibi p̄sens obiectiue. q̄ non potest directe sibi
p̄sentari mediante sensu. cum nō cadat sub obiecto sensus.

Conclusio secunda et responsalis. Anima est subiectum
huius libri. Patet p̄ rōnes ante oppositū etc. q̄ definitio et p̄ditiōes subiecti
attributionis in ordine ad hūc libz sibi p̄ueniūt

Vniuersale triplex

Dubitat primo. vtrum vniuersale nihil sit aut posterius
suis singularibz. ¶ Pro dubio sciendū est q̄ triplex est vniuersale. scz an
te rem. in re. et post rem. Et vniuersale ante rem potest poni esse dupliciter
¶ Uno modo q̄ sit extra singularia et extra mentē prime cause existēs. sicut
Plato ponebat ydeas separatas. Alio mō q̄ ponatur in mente p̄mi agē
tis. vt ydea que est vniuersalis ars omnīū producendorum. Tūc d̄ p̄mo
vniuersale ante rem p̄mo mō nihil est. q̄ si sic sequeretur q̄ essent plura entia
increata. q̄d est erroneū. Consequentia tenet. q̄ si essent talia vniuersalia
essent creata vel increata. nō p̄miū. q̄ cum p̄mus agens sapienter agat cre
asset ipsa per alia exempla. aut igitur erit processus in infinitum. aut opoz
tebit ponere talia exemplaria in prima cā. ergo si ponerent illa vniuersalia
extra primam causam essent increata. Sed vniuersale ante rem secundo
modo bene est aliquid ante singularia. Patet. quia cum scientia sit necessa
riorum. sequitur q̄ sine illis vniuersalibz nullus potest esse perfecte sciens.
cum effectus non perfecte cognoscantur nisi reducantur in suam primam
cām. Unde vniuersalia sic accepta sunt prima principia omnīū entium
et sunt ydee rerū producendz in mente p̄mi. Unde ydea nihil aliud est
q̄ prima causa. in quantum imitabilis ab aliquo creato. et secundum q̄ di
uersimode imitatur a diuersis rebz distincte ydee sibi attribuitur. ¶ Di
cendum secūdo. q̄ vniuersale in re hoc est natura vniuersalis in se conside
rata sine intentione vniuersalitatis est aliquo modo prior et notior singu
laribz. quia duplex est ordo nature. quidam est generationis. et temporis
p̄m quem potentia precedit actum in eodem. et hunc ordinem vniuer
sale p̄ius est singulari. vt in generatione hominis p̄us generatur animal
q̄ homo. Alius est ordo intentionis siue perfectionis p̄m quem actus
precedit potentiam. et hoc modo vniuersale est posterius singulari. scz q̄
rum ad esse in actu. ¶ Dicitur tertio q̄ vniuersale post rem nihil est aut po
sterius suis singularibz. Patet. quia tale vniuersale est natura accepta cu
intentione vniuersalitaris. sed talis intentio attribuitur nature per abstra
ctionem a singularibz p̄m similitudinē quam habet ad ipsa. ergo illo modo
est posterius singularibz

Ordo nature duplex

Ad rōnes ante oppositum Ad primam d̄ q̄ nulla forma
simpliciter simplex quemadmodum prima causa que est in fine simplici
tatis potest esse subiectus alicuius accētis. tñ aliq̄ forma que d̄ simplex p̄
carentiā p̄pōnis ex materia et forma p̄ esse subiectū alicuius accētis.

De anima

Ad secundam dicitur quod in aliqua scientia particulari non debet inuestigari quid sit subiectum propria principia illius scientie, sed bene propria principia metaphisice que stabile principia omnium aliarum scientiarum, et sic in presenti libro inuestigat definitio sui subiecti, scilicet anime per divisionem entis in actum et potentiam, et in decem prescriptis dicamenta. Ad tertiam dicitur quod in moralibus considerat anima in quantum est principium vel subiectum actuum vel habituum moralium vel virtutis vel vicii, sed hic considerat quantum ad principia et passiones eius. Ad quartam dicitur quod anima rationalis in particulari est subiectum inhesionis huius scientie, sed anima in communem accepta est subiectum attributionis eius.

Amplius autem et si non inesse anima sed partes utrum oportet querere per totam animam aut partes. Difficile autem est de his determinare et hanc quales apte habent sint altere ab invicem esse. Et utrum partes oportet querere prius, aut opera ipsarum vel intelligere aut intellectum, et sentire aut sensitivum, similiter autem et in alijs. Si autem opera prius iterum utique dubitabit aliquis si obiecta hominum prius querendum sicut sensibile sensitivo et intelligibile intellectu. Videtur autem non solum quod quid est cognoscere utile esse ad cognoscendas causas accidentium substantijs, sicut in mathematicis, sed et converso quod rectum et quid obliquum, et quid linea et planum ad cognoscendum quod duobus rectis trianguli anguli sunt equales, sed contratio accidentia perit magna parte ad cognoscendum quod quid est. Cum enim habemus tradere per fantasias de accidentibus aut omnibus aut pluribus, tunc de substantia habebimus dicere aliquid quid optime. Omnis enim demonstrationis principium est quod quid est. Quare per quasvis definitiones non stringit accidentia cognoscere, sed neque directurari de ipsis facile manifestum est enim quod dialectice dicte sunt et vane omnes. Dubitationem autem habent et passiones anime utrum sint omnes communes et habentis, an sic aliqua et anime propria ipsius, hoc enim accipere quidem necessarium est, non autem in lenem videtur autem

Liber primus

tem leue. videt̃ at̃ plurimoz qđe nullū sine corpe pati neq̃ fa
cere vt irasci cōfiderere desiderare z oīno sentire. Maxime aut̃
assilat̃ pprio intelligere si aut̃ et hoc fantasia qđam aut non
sine fantasia non contingit vtiq̃ neq̃ hoc sine corporee esse.

Si qđe igit̃ ē aliqd̃ aīe oper̃ aut passionuz ppriū. ptinget
vtiq̃ ipsam separari. si vero nullū est propriū ipsi non
vtiq̃ erit separabilis. sed sicut recto inq̃tū rectū multa accidunt
vt tangere enea sperā in punctū. nō tñ tanget ab hoc sepatū
rectum. inseparables ens si qđe semp cum quodam corpore est.

Vident̃ aut̃ z aīe passionēs oēs esse cū corpe. ira māsue
tudo. timor. misericordia. fiducia ad bec gaudiū z amare z
odire. sūt enī patit̃ aliqd̃ corp⁹. Indicat at̃ hoc aliqñ qđem a
duris z manifestis passionibus p̃cidentib⁹ nihil exacerbari
aut timere Aliqñ z a paruis z debilib⁹ moueri. cū accēdāt
corpus. z sic se habeat sicut cum irascitur Ad hoc aut̃ magis
hoc manifestū. Nullo em̃ terribili imminente in passionib⁹
fiunt his aliqui timentes. Si aut̃ sic se habet. manifestū qm̃
passionū rōnes in materia sūt Quare termini tales vt irasci
motus quidē talis corpis aut partis. aut potentie ob hoc. z
gratia hui⁹. Et ppter hoc igitur iam phisici est cōfiderare
de anima. aut omni. aut huiusmodi.

Ifferenter aut̃ diffiniunt phisicus et dyalectici vnū
qđq̃ ipoz vt ira qđ est Hic quidē em̃ appetitū p̃cōtristatio
nis aut aliqd̃ h̃mōi. ille at̃ ferozē sāguis aut calidi circa cor
Horū at̃ alius qđe assignat materiā. alius vero spēm z rōnē
Rō em̃ bec spēs rei. Accē est aut̃ hāc in materiā h̃mōi si erit
sicut domus Rō quidē talis. qđ domus operimētū phibēs
corruptōnes a vētis z imbrib⁹ z caumatib⁹. Hec at̃ dicit la

De anima

pides et lateres et ligna. alia vero in his speciem propter ista.
Que igitur naturalis harum. viz. quod circa materiam rationem autem igno-
rans. aut quod circa rationem solam. aut magis que est ex utrisque. Illo-
rum autem quod videtur. Atvero est aliquid quod circa passiones materienon
sepabiles necque in quantum sepabiles. scilicet circa omnes physicis quibus
talis corporis et huius materie opera et passionem sunt. Circa quod
cumque aut non in quantum huius alius. ut de quibusdam quod est artifex.
si contingat ut instructor aut medicus. non sepabiliu quidem. In
quantum autem non talis corporis passionem sed ex remotore ma-
thematicus. secundum autem quod sepate primus philosophus. Sed redeundum
est unde sermo dicebamus autem quod passiones animenon sepa-
biles a physica materia a quantum in quantum tales existunt. ut fu-
ror et timor. et non sicut linea et planum. Intendentes autem de anima
necesse est dubitare de quibus bene dubitare oportet pertransientes pri-
morum opiniones prephendere quibus aliquid de ipsa enunciauerunt. ut
bene quod dicta accipiamus. Si vero aliquid non bene habere credamur
Queritur tercio vtrum accidentia magnam partem con-
ferant ad cognoscendum quod quod est. Arguitur quod non. quod quod est principium
quod cognoscitur accidentia de subiecto. accidentia non preferunt ad cognoscendum quod
quod quod est. aliter idem esset notius et ignotius respectu eiusdem. Secundo sic
eadem sunt principia essendi et cognoscendi. scilicet accidentia non sunt principia essendi
ipsius quod quod est. si non sunt principia cognoscendi ipsius. Tercio sic. accidentia sunt
minores perfectiois quam quod quod est. si preferunt ad cognoscendum ipsius quod quod est. videntur
ultra gradum sue perfectionis. In oppositum est philosophus in textu.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam philosophus posuit
difficultates ex parte anime in quantum est totum centrale respectu suorum superiorum. et totum vtile
respectu suorum inferiorum. hoc prout ponit alias difficultates ex parte ipsius anime in quantum
est totum potentiarum respectu ad suas potentias. Prima est si eiusdem
non sunt multe anime. ut Plato ponebat. sed solam plures potentie ipsius. ut ve-
getativam. sensitivam et intellectivam.

Dubitatur vtrum oporteat prius querere totam animam aut
partes eius. Etiam est dubium quid illarum prius sint nate ab invicem separari. et quod non
Tercio enim dubium vtrum oporteat prius cognoscere potentias anime aut opera vel
actus ipsarum. et si oporteat prius cognoscere actus adhuc erit dubium
vtrum oporteat prius cognoscere obiecta actibus et potentis vel econ-
tra. Unde ratio prime dubitationis est quod non solum quod quid est vales

Libri primus

ad cognoscendū accētia sube. sed ecōuerso. etiā accētia magnā partē cōse-
runt ad cognoscendū q̄ qd est. q̄ cū hātem? noticiā de pluribz accētibz
rei aut de oibz etiā possumus habere noticiā de substantia z de definitō
ne ipsius. q̄ aut q̄ quid est valeat ad cognoscendū accētia. p̄s oñdit. quia
ois demonstratoris p̄pter quid principiū est qd quid est se3 definitio. iō de
finitōnes s̄m quas non contingit accētia cognoscere dicitur dyalectice et
vane omnes.

Sciendum est secundo q̄ circa passiones anie p̄s mo/
uer aliā dubitātionem. scz vtrū omnes opatōnes anime sint cōmunes to-
ti composito. vel sit aliqua operatio p̄pria ip̄i aie. z ista dubitatio est neces-
saria ad sciendū vtrū aia sit sepabilis a corpe vel non. quia si sit aliq̄ ope-
ratio vel passio p̄pria aie erit sepabilis. z si nullū est p̄prium opus ipsius anime
non erit sepabilis a corpe s̄m rem. sed solum s̄m rōnem. sicut rectū est sepa-
bile s̄m rōne a materia sensibili. eo q̄ multa sibi accidunt nō inq̄tū est i ma-
teria. vt tangere sperā s̄m punctū. z tū non est sepabile s̄m rem. Et arguit
p̄s q̄ nulla sit opatio p̄pria ipsius anime. quia si sic maxime eēt intelligere
sed hoc nō. q̄ intelligere vel est fantasia qdā vel non est sine fantasia. ḡ nō
p̄tingit aiam intelligere sine corpe. cū fantasia nō sit sine corpe. Itē oēs pas-
siones q̄bz patit corpus z sūt cū motu corpie sūt cōes corpi z anime. sed
omnes passiones anie. vt ira mansuetudo. z sic de alijs sunt cum motu
corpis. qd p̄bat. p̄s duplici signo. Prīmū est quia aliqui sunt qui in mas-
nifestis passionibus z periculis nunq̄ irascuntur aut timent. alij nō a pars-
uis z debilibz mouent ad iram vel ad timorem. qd nō esset nisi ille passio-
nes fierent s̄m passionem corporis. Secūdum signū. aliq̄ sunt qui sine alijs
quo terribili exterius apparenti efficiuntur timentes sicut melancholici. qd sic
propter interiorē transmutationem sui corporis. ergo illis passionibus
corpus z anima sūnt patiuntur z sic sunt cōmunes toti conunecto. Ex dic-
tis infer p̄s duo correlaria Prīmū est q̄ dicte passiones aie h̄nt def-
niri per materiā. patet. q̄ ois passio habet definiri p̄ subiectū in quo z a q̄
h̄z esse. sed passiones aie h̄nt esse in corpore z a corpe. ḡ habēt definiri p̄ cor-
pus z materiā. vt ira diffinit qd est motus alicuius partis corporis ob hoc et
gratia huius. id est p̄pter aliquē finē. Secūdū est. Ipsius phisici est conside-
rare de aia z de passionibz ipsius. patet. q̄ phisicus habet considerare oia q̄
sunt conunecta materie s̄m esse z rōnem. sed passiones aie vel omnes. vel
ad minus plures sunt conunecte materie s̄m esse z rōne. ḡ p̄tinent ad phy-
sicū Sz ad sciendū quiter diuersimode possunt diffiniri a logico z phisico

Sciendum est tercio q̄ predicte passiones possunt tripli- /
citer diffiniri. Uno mō per formā tū. vt cū dicitur ira est appetitus vindicare
nam finis ire est vindicare. nō finis z forma coincidunt. Alio mō per for-
lam materiā. vt dicitur ira est accensio seu ebullitio sanguis circa cor. Alia est
comprehendens materiā z formā vt ira ē ebullitio sanguinis circa cor
p̄pter appetitū vindicte. Prīma diffinitio que solā formā concipit pertinet
ad dyalectici qui est artista intentionalis formas s̄m se considerans. z nō
vt sunt in materia. z quia passiones fluunt a forma s̄m q̄ est in materia.
ideo tales diffinitōnes dyalectice sunt vane ad demonstrandū passiones

De anima

philicas. Sed definitiones date p solam materiam, vel p materias 2 forz
mā simul. pinent ad pñiam naturalem. 2 vnus alius artifex h3 illas illo
mō pñiderare. Ex quibz inferz q pñificus cōsiderat pñiones aīe vt sunt
in materia fm rem 2 intellectū 2 vt causant a natura ad dñam metaphy
sici q pñiderat eas vt sunt separabiles vtroqz mō. 2 mathematici q pñideg
rat eas vt separabiles fm intellectū 2 nō fm esse. Et d3 vt cāntur a natu
ra ad dñam artificis q pñiderat pñiones artificialiuz q sunt vtroqz mō
pñite. sed nō cāntur a natura.

Bib. 104.
Sciendū est quarto q duplex est accidēs. scz pñune qd
sequitur pñcipia indiuidu. Aliud qd insequitur pñcipia essentialia spēi. 2 de
isto est hic ad pñitiū. Posset em intelligi dupl3r q pñerat ad cognoscēdum
q quid est. Vno mō q tale accñs pñerat ad cognoscendū q qd est ex pre
illius qdditatis. ita q tale accñs sit pñcipiū entitatis ipsius q quid est. et
p sequens cognoscibilitatis eius. Alio mō q pñerat ex parte cognoscentis.
qz scz cognoscens nō fert imēdiare in cognitōem ipsius q quid est. sed
ex accñtibz venit in cognitōem ipsius

Tunc sit conclusio prima. Nulla accñtia pñerūt ad cognos
cendū q quid est ex parte ipsius q qd est. Patz. qz vnūqz est cognosci
bile in pñitū est in actu. sed accñtia nō dant esse in actu ipsi q qd est. ergo ex
pre ipsius q quid est nō pñerūt ad cognoscendū ipm. imo magis impedi
unt ad cognitōem eius. qz anteqz intelligi possit oportet ipm denudari ab
omnibz accidentibz eius

Conclusio secūda. Accidentia ppria magnam ptem pñe
runt ad cognoscendū q quid est ex pre cognoscentis siue ex mō cognoscen
di nostri intellectus. Patz. qz omīs effectus pprius 2 essentialis habz nos
ducere a posteriori in cognitōem sue cause. sed accñtia ppria sunt effect⁹ p
prij 2 essentialia ipsius q quid est. 2 a nobis pñs cognoscūtur p sensum. q
ex pre cognoscentis pñerūt ad cognoscendū q qd est.

Ad rōnes ante oppositiū Ad primā d3 q quid est pñert ad
cognoscēdū accñtia p demonstratōne ppter qd 2 pñissimā. accñtia autē cō
ferūt ad pñoscēdū q qd ē p demitōez qz ē im. Ad secūda d3 q eadē
sunt pñcipia cognoscendi 2 essendi a pñi fm rem. sed nō oportz de pñcipi
pñs cognoscendi a posteriori. qz cognoscimus formā p opationem eius q
nō est pñcipiū essendi forme. 2 etiam naturam per motum. Ad terciā
patet solutio ex dictis

Pñcipiū autē qñstionis apponere q maxime vident ipi
inesse fm naturā. Aīatū igit ab inaiato in duobz maxi
me differe videt. motu. 2 sensu. Accepimus autē 2 a pñeni
toribz fere duo hec de aīa. Dicūt em qdam 2 maxime 2 pñmo
aīam esse id qd est mouens. existimantes autē qd non mouet
ipsum nō pñingere mouere alteruz eoz que mouent aīam sic
b. 6.

Liber primus.

arbitrati sunt esse. Unde democritus ignē quēdā aut calorē
dicit esse ipam. Infinitis em̄ existentibz figuris et atbomis
q̄ spēi rotūde ignē et aīam dī. vt in aere mota corpa q̄ vocan
tur decisiones q̄ vident p̄ portas in radijs quarū om̄e semē
elemēta dī democritus totius nature: Silr aut et Leucip/
pus Noz aut sperica aīam ppter id qd maxime pnt p omne
penetrare hmōi figure z mouere reliqua cū moueātur et ipa
arbitrātes aīam esse efficiens in aīalibz motū. vñ et viuendī
terminū esse respiratōem. Eōtingente em̄ co qd p̄inet cor/
pora. z extrudente figuras p̄bentes aīalibz motū. ex eo qd nō
est ipas quiescere nullaten⁹ auxiliū fieri de foris ingredien
tibz alijs hmōi i respirādo. Prohibere em̄ has z q̄ nī sūt aīali.
bus disgregari simul phibens pstringēs et p̄mēs. et viue
re aut q̄diu pnt hoc facere. Videt aut et a pithagoricis dic
tum eādē habere intelligētā. Dixerūt em̄ qdā ipoz aīam eē
q̄ sunt in aere decisōes. nā qdā de secta pithagoricorū in hoc
discordabāt ab alijs pithagoricis. qz nō dicebāt atbomos.
sed virtutem q̄ mouet eos aīam esse. alijs aut has mouēs. De
his aut dcm̄ est ppter qd qdē p̄tunc vident moueri. z si sit
tranquillitas nīma. In idē aut ferūt q̄cūqz dicūt aīam eē
qd seipm̄ mouens. Videt at hī oēs existimantes motū ma
xime p̄pū esse aīe. et alia quidē oīa moueri ppter aīam. ip/
sam aut a seipsa ppter nihil videre mouēs qd nō z ipm̄ mo
ueat. Silr aut z Anaxagoras aīam dī esse mouentē et si ali
qs alius dixit qd om̄e mouet intellectus. nō tñ penitus sicut
Democri. ille qdē em̄ simplr dī idē esse aīam z intellectū. ve
rū em̄ eē qd videt. Vñ bñfacere Domez qd hector iacet ali
ud sapiens. nō itaqz vñ intellectū tanq̄ potētia qdā q̄ ē cir
ca veritatē. sz idē dī aīam z intellectū Anaxa: aut min⁹ certifi
cat de ipsis Dultones qdē em̄ cām ei⁹ qd bñ z recte dī itel
lectū alibi at intellectū hūc eē aīa: i oibz em̄ ipm̄ incē aīalibz
magnis z p̄uis z honorabilibz z ihonorabilibz Nō videt at
fm̄ prudentiā dictus intellectus oibz silr inesse aīalibz. sz ne
qz boibz oibz. Quicūqz qdē igit aīatū in moueri aspererunt.
Hi quidē maxime motū opinati sunt aīam esse

Vicūqz autē ad cognoscere et sentire ea q̄ sunt. isti di/
cunt

De anima

cū aīam esse pncipia. alij qdem plura faciētes hec. alij vero
vnū Sicut Emped. quidē ex elemētis oībo esse. z vnūqđqz
hoz aīam dicēs. sicut terrā quidē terra cognoscimus. ethere
ethera. aquā aut aq. sed igne ignē manifestū est. pcordia autē
pcordia. discordiā discordiā tristi. Eodē autē mō et plato in
timeo animā facit ex elemētis. cognosci em̄ sile fili. res autē
ex pncipijs esse. Siliter autē z his que sunt de phia dicta de
terminatū est ipam quidē aīam ex ipa vnus ydea: et ex pma
longitudine z latitudine et altitudine. alia autē fili modo Ad
huc autē et aliter intellectū quidē vnū. sciam autē duo. singulr
em̄ ad vnū. piani autē nūez ad opinionē. sensum pō em̄ q fir/
mi. Nūeri quidē em̄ spēs z pncipia entū dicebant. Sūt au
tē ex elemētis. Judicātur autē res. alie quidē intellectu. alie ve
ro scia. alie autē opinione. alie pō sensu. spēs autē nūeri hi rerū
Qm̄ autē z motiū videbat aīa esse z cognoscitū. sic quidā
cōplexi sunt ex vtrūqz enūciantes animā esse numerū mouen
tem seipsū. Differūt autē de pncipijs que et quot sunt ma
xime corporea faciētes incorporea His autē miscētes z ab
vtrūqz pncipia enūciantes: differunt autē circa multitudi
nem. hi quidē em̄ vnum. illi vero plura dicunt. Consequen
ter autē his z animā assignant. motū em̄ fm naturā primo/
rum existimauerunt non irrationabiliter. vnde quibusdam
visum est z ignez esse Etem̄ hic in partibz subtilissimus est z
maxime elemētoz incorporeū. Ad hoc autē mouetur quia z
mouet alia primo. Democritus autē dulcius dixit enūcians
ppter quid vtrūqz horum. animā quidem em̄ et intellectū
idem Istud autē esse primorū et indiuisibiliū corpoz Do
ctiū autē ppter subtilitatē partiū z figurā Figurari autē leui
ter nobilissimam spericam dicit Huius autē esse intellectū et
ignē. Anaxagoras autē videtur quidē alterū dicere z aīaz in
tellectū. sicut diximus pus. vtitur autē vtrūqz sicut vna na
tura. verūtamē intellectū ponit pncipiū omniū maxime. so
lumqz dī ipsum eoz que sunt simplicē esse z iniustū et purū
Assignat autē vtrūqz eidē pncipio cognoscereqz z mouere
dicens intellectum mouere omne. Videtur autem Thales
ex quibus reminiscimur motiūz aliquid animam opinari.

Liber primus.

si quidem dicit lapidem aiam habere quoniam ferrum mouet. Diogenes autem hunc et alij quidam aerem hunc opinantur omnium subtilissimum esse et principium. et propter hoc cognoscere et mouere aiam secundum quod dicitur quod principium est. et ex hoc reliqua cognoscere. secundum vero quod subtilissimum est motum esse. Erastus autem principium esse dicit. si quidem vapor est ex quo alia constituitur. et incorpaliissime autem et fluens semper. Quod propter hoc mouet motu cognoscitur. In motu autem esse quod sunt et ille arbitratus est et multi. Similiter autem his Alkimeon opinari visus est de aia. Dicit enim ipsam immortalem esse. propter hoc quod assimilatur immortalibus. hoc autem ipsi inesse tanquam semper morte moueri et diuina omnia perinde semper lunam solem astra et totum celum. Magis enim rudium et aquam quidam existimauerunt ut Hippo. Suaderi enim visi sunt ex genitura. quoniam omnium humida est et namque arguit sanguine dicentes aiam. quoniam genitura non est sanguis. hanc autem esse primam aiam. Alij autem sanguinem quendam modum Critas ipsum sentire aie magis ipsum sentire aie magis proprium opinantes. hoc autem inesse propter naturam sanguinis. Dia enim elementa iudicio acceperunt propter terram. Hanc autem nulli pertulerunt nisi aliquis dicit ipsam ex omnibus elementis esse aut omnia diffiniunt aut omnes aiam tribus. ut est dicere motu sensu et incorporeo. Horum autem unusquisque reducit ad principia. Unum et in cognoscendo definiētes aut elementum aut elementis faciunt dicentes sicut inuicem propter unum. Dicunt enim sile cognosci sile. Quoniam autem aia omnia cognoscit constituit ea ex omnibus principijs. Quicunque quidem igitur unam aliquam dicunt causam ut elementum unum et aiam unum ponunt ut ignem aut aerem. plura vero dicentes principia et aiam plura dicunt. Anaxagoras autem solus impassibilem esse intellectum. et nihil commune nulli aliorum habere. Huius autem cum sit quomodo cognoscit et propter quam causam. neque ille dicit neque ex his quae dicta sunt perspicuum est. Quicunque autem contrarietates faciunt in principijs et aiam ex contrarijs constituit. quicunque autem alterum contrariorum ut calidum aut frigidum aut aliquid huiusmodi aliud. et aiam. et similiter unum aliquid horum ponunt unum et nobis persequuntur. qui quidem calidum dicentes quod propter hoc et vivere nominatum est. Qui autem frigidum propter respirationem et refrigerationem vocari aiam Tradita quidem igitur de aia et propter quas causas dicunt hec sunt

De anima

Considerandū aut̃ primū de motu. Fortassis em̃ non so-
 lum falsum ē sub am̃ ip̃ius h̃mōi esse quale aiunt dicen-
 tes aīam esse quod est seipm̃ mouens aut possibile mouere.
 sed vnū qđdā impossibiliū inesse ip̃i motū. qđ quidē nō necē
 sit mouens z ip̃m moueri prius dictū est. Dupliciter em̃ mo-
 uetur om̃e. aut cū fm̃ alterū aut fm̃ seipm̃. fm̃ alterz dicimus
 quēcūq; mouentur exesse in eo quod mouet̃ vt nautē. nō em̃
 similiter mouent̃ nauē. Nec quidē fm̃ seipam mouet̃. illi aut̃
 ex esse in eo qđ mouet̃. Manifestū aut̃ in partib; est. pprius
 quidē em̃ motus pedū ambulatio. hec aut̃ z hoīem est. non in
 est aut̃ nautis tunc Dupliciter itaq; dictio nūc moueri inten-
 dimus de aīa si p seipam mouetur. z p̃cipat motu q̃tuor at̃
 motus cū sint loci mutatōis alteratōis augmētī z decre-
 menti. aut fm̃ vnū horz mouebit̃ aut fm̃ plures z om̃es Si
 vero mouet̃ non fm̃ accidēs. naturam inherit motus ip̃i. si at̃
 hoc z locus. Omnes em̃ dici motus in loco sunt. Si autēz
 est substantia aīe mouere seipam non fm̃ accēs moueri ip̃i in-
 erit. sicut albo z tricubito. mouentur em̃ z hec. sed fm̃ accēs
 Cui em̃ insunt. mouet̃ illud corpus. vñ nō est locus ip̃ozuz
 anime aut̃ erit. siquidē natura motu p̃cipiat. Amplius aut̃ si
 natura mouet̃. z violentia mouebit̃. z si violentia z natura.
 Eodem aut̃ modo se habet de quiete In qđ em̃ mouet̃ natu-
 ra. z quiescit in hoc natura. in qđ aut̃ violentia. z quiescit vio-
 lentia Quales aut̃ violenti motus anie erunt z quietes. neq;
 fingere volentibus facile est reddere. Amplius aut̃ si qđē sur-
 sum mouebit̃ ignis erit. si vero deorsum terra Horz em̃ cor-
 porum motus hi eadē aut̃ rō z de medijs. Qm̃ aut̃ videtur
 mouere corpus rōnabile est his mouere motibus quibus et
 ip̃a mouet̃. Si aut̃ hoc z cōuertentib; dicere veruz qđ fm̃ qđ
 corpus mouet̃ hec z ip̃a Corpus aut̃ mouet̃ fm̃ loci muta-
 tionē. quare z anima mouebitur fm̃ corpus aut tota aut fm̃
 partes translata. Si aut̃ hoc cōtingit z exeunte iterū ingre-
 di. Ad hoc aut̃ sequitur resurgere z motus aīaliū Motū at̃
 fm̃ accēs si ab altero moueat̃. Depellit em̃ vtiq; violentia ani-
 mal. non oportet aut̃ cui a seip̃o moueri inest in substantia hoc
 ab alio moueri non fm̃ accēs sicut neq; qđ fm̃ se bonum aut

Libec secūduꝝ

pp̄ter seip̄m h̄ quidē pp̄ter aliud esse. hoc aut̄ alterius causa.
Aliaꝝ aut̄ maxime dicet aliq̄s vtiq̄ a sensibilibꝝ moueri siq̄dē
mouet̄. At uero z si mouet̄ ip̄a seip̄am. z ip̄a mouet̄ vtiq̄. q̄re
si omnis motus ex distantia est ab eo qđ mouet̄ fm̄ qđ mo/
uetur. z aīa extabit vtiq̄ a substantia ipsius fm̄ seip̄am. nisi
fm̄ accidens seip̄am moueat. sed est motus sube ipsius p̄ se.

Adam aut̄ z mouere aīam dicunt corpus in quo est.
sicut ipsa mouet̄. vt Democritus similiter dicens. Phi
lippo comediaz didascolo. Refert em̄ dedalū mobilem fecis
se lignea minerva effundens argentū fusile. sili aut̄ z demo
critus d̄t. motas enī inquit indiuisibiles speras. pp̄ter id qđ
apte nate sunt nūq̄ manere contrahereq̄ z mouere corpus
omne. Nos aut̄ interrogabimus. si et quiescere facit hoc idē
quō aut̄ faciet. difficile aut̄ impossibile dicere. Omnino aut̄
non sic videtur anima mouere aīal. sed per voluntatem quā
dam et intellectum.

Odem aut̄ modo z Timus eodeꝝ modo phisilogisat
aīam mouere corpus. In eo em̄ qđ est moueri ip̄am et
corpus mouet̄. pp̄ter id qđ complexa est ad ipsum. Constitu
tam em̄ ex elemētis z dispersitam fm̄ armonicos numeros
quatenus cum naturalem sensum armonie habeat. z vt om
ne feratur fm̄ consonantes motus aspectum rectum in circu
lum reflexit. z diuidēs ex vno in duos circulos dupliciter co
ordinatos iterum vnū diuisit in septem circulos tanq̄ essent
celi motus anime motus. Prīmū quidem igit̄ non bene di
citur aīam magnitudinem esse. eam em̄ que oīs talē esse vult
qualis ē aliqñ vocat̄ intellect⁹. Nō em̄ velut sensitua ē. ne
q̄ vt desideratiua. Haz̄ em̄ mor⁹ nō circulatio ē. intellectus
aut̄ vn⁹ z p̄tinuus. sicut z itelligētia ē. itelligētia at̄ vt itelle
ctualia. hec at̄ eo qđ p̄r vnū sicut nūer⁹. s̄ nō sicut magnitu
do. pp̄ter qđ qđē neq̄ intellect⁹ sit p̄tinuus. s̄ aut vt ipartibil̄
aut nō. sic magnitudo aliq̄ p̄tinuus ē. Quat̄ em̄ itelligit ma
gnitudo. cū sit in q̄libet p̄tū ipsius. pte aut̄ aut fm̄ magnitu
dinē. aut fm̄ pūctū. si oportz z hoc pte dicere. Si qđē igitur
fm̄ pūctū. hoc aut̄ ifinita. manifestū ē qm̄ nequaq̄ p̄transibit
si vero fm̄ magnitudinē. multoties z infinites itelligit idē.

De anima.

videt aut et semel contingens. Si aut sufficiens quilibet partium tangere quid oportet circulo moueri. at et oino magnitudinem habere. si aut necessarium intelligere toto circulo tangente. quod est partibus tactus. Amplius quod intelliget partibile ipartibili. aut ipartibile partibili. Necessarium autem esse circulum intellectum hunc. intellectus quidem. n. motus intelligentia circuli aut circulatorio. Si ergo intelligentia circulatorio. et intellectus utique erit circulus cum huiusmodi circulatorio sit intelligentia. scilicet autem aliquid intelliget. si quidem perpetua sit circulatorio. Practicorum quidem enim intelligentiarum termini sunt. omnes enim alterius causa sunt speculative autem rationibus terminantur scilicet. Ratio autem omnis diffinitio est aut demonstratio. Demonstrationes vero a principio sunt et habent quidam finem scilicet in aut conclusionem. si autem non concludant. sed non reflectunt iterum in principium accipientes scilicet medium et ultimum recte procedunt. sed circulatorio iterum in principium reflectit. Diffinitiones autem omnes finite sunt. Amplius autem si eadem circulatorio multotiens est oportebit multotiens intelligere idem. Adhuc autem intelligentia assimilatur cuidam statui et quieti magis quam motui eodem autem modo et syllabis. Atvero nemini beatum quod non facile sed violentum. Si autem est motus ipsius non substantia. extra naturam utique mouebit. Laboriosum autem est commisceri animam corpori nec possibile absolui. Et adhuc fugiendum si quidem melius est intellectui non tamen corpore esse. quemadmodum et consuetum est dici et multis videtur. Immanifesta autem et circulatorio fieri celum causa. Neque enim anime substantia causa circulariter fieri anima. sed secundum accidentem sic mouetur. Neque corpus causa sed magis illi. Atvero neque quia melius dicitur et oportebit propter hoc deum facere circulariter fieri animam quia dignius sit ipsi moueri quam manere. moueri autem sic quam aliter. Quoniam autem huiusmodi iterum est alteris rationibus magis propria. hanc quidem dimittam nunc. Illuc autem inconueniens accidit et huic rationi et pluribus que de anima. Copulant enim et ponunt in corpus animam nihil determinantes propter quam causam et quomodo habente corpore. Et tamen videtur hoc utique necessarium esse propter enim comitatem hoc quidem agit aliud. hoc autem pariter et hoc quidem mouet. illud autem non mouet. Horum autem

Liber primus.

nihil inest adinuicē quibuscunq; hi aut solum conātur dicere quale quid sit anima. De susceptio autem corpe nihil ad hoc determinatū tanq; cōtingens sit fm pythagoricas fabulas. quālibet aīam qōlibet corpus ingredi. Videt em vñ/qd; ppriā habere speciē z formā. Sile itaq; aliqd dicunt. sicut si aliquis dicat tectonicā in fistulas ingredi. Oportz em artem quidē vti organis. aīam aut corpore.

Lia aut quedam opinio tradita est de anīa credibilis quidem multis. z neq; vna minor his que dicte sunt. Rōnes aut tanq; directius prebens z in cōmuni factis rōnibus Armonīā em quandā dicunt. et em armonīā tpa mentum z compositionem esse cōtrariorū z corpus cōponi ex cōtrarijs Et qdē armonia quedā rō cōpositorū ē. aut pō aīaz aut neutrū possibile est esse horū. Amplius aut mouere non ē armonie. aīe aut attribuit hoc omnes Congruit aut magis de sanitate dicere armonīā z oīno de corporeis virtutib; q; de anima Manifestū aut si aliquis tēpauerit reddere passionēs z opera anīme armonia quadam. difficile em adaptare Amplius aut dicere armonīā in duo respicientes maxime q; dem ppriā magnitudinū in habentibus motū z positōnem et compositionem iporū cum sic congruant vt nullū pgenēz pretermittat Vinea aut z corū que cōmifcent rōnem Neutrū quidē igitur modo rōnabile Compositio aut partium corporis multū inuestigabilis est Multe em cōpositōnes ptū et multipliciter sunt Cui igitur z quō pgruit accipe intellectum compositionem esse. aut z sensitiuū et appetitiuū Si militer autem z inconueniens et rōnem mixtionis esse aīam Non enim eandem habet rōnem cōmixtio elementorū fm quam caro et fm quāzos. accidet igitur multas animas habere et fm omne corpus: si quidem omnia ex elementis cōmixtis sunt cōmixtionis aut rō armonia anima Inuestigabit autem hoc vtiq; aliquis ab Empedocle vñq; enim horum rōne quadam dicit esse vtrū igitur bec ratō anima ē aut magis alterum aliquid cum sit in partibus Ampli aut vtrum concordia cuiuslibet mixtionis causa. aut eius q; fm rōnem: et hoc vtrum ratio est aut alterum aliquid preter rō-

De anima.

ne. Hec quod igitur habent homini dubitationes. Si vero alterum est a mixtione anime. quod igitur carni esse intermixtum et alijs partibus animalis. Ad hec autem siquidem non vnaquodque partium habet animam. si non est anima ratio compositio sitonis quod est. propter quod corpus corrumpitur anima deficiente. quod igitur non armoniam possibile est esse animam neque circulariter moueri manifestum ex dictis. secundum actionem autem moueri est et mouere seipsum ut moueri quodam in quo est. hoc autem moueri ab anima. aliter autem non est possibile moueri secundum locum ipsam.

Rationabilius autem dubitabit utique aliquis de ipsa tanquam quod mouetur in homini considerare. Dicimus enim animam; tristari. gaudere. considerare. timere. Amplius autem irasci et sentire intelligere. Hec autem omnia motus esse videntur. vnde opinabatur aliquis ipsam moueri. hoc autem non est necesse. Si enim et quod maxime gaudere et dolere aut intelligere motus sunt et vnuquodque moueri aliquid. moueri autem est ab anima ut irasci aut timere in eo quod corpus quodammodo mouetur. Intelligere autem homini forsitan alterum aliquid. Hec autem accidunt alia quodam secundum loci mutationem quorundam modorum. alia vero secundum alterationem. Qualia autem et quod. alterius rationis est. Dicere autem irasci animam sile est. Et si aliquis dicat eam texere vel edificare. melius enim fortassis est non dicere animam misereri aut addiscere. aut intelligere sed hominem animam. Hec autem non tanquam motu in illa existit. sed aliquid quod videtur usque ad illam. aliquid quod ab illa ut sensus quidem ab his. Reminiscencia vero ab illa motus quod sunt in sensibilibus organis aut quod intellectus aut videtur in fieri suba quodam existeris et non corrumpi. Maxime autem corrumpitur utique ab ea quod est in senio debilitate. Tunc autem forte quemadmodum in sensitiuis accidit. Si enim accipiat senior oculum iuuenis videbit sicut et iuuenis. quare senium non est in sustinendo aliquid animam sed in quo. sicut in ebrietatibus et infirmitatibus. Intelligere igitur et considerare marcescunt alio quodam interius corrupto. ipsum autem impassibile est. Intelligere autem et amare et odire non sunt illius passionis. sed huius habentis illud secundum quod illud habet. Quare et hoc corrupto non reminiscitur neque amat non enim illius erat sed communis quod quidem destructum est. intellectus autem fortassis diuinum aliquid et impassibile est. quod quidem igitur non possibile moueri animam manifestum ex his. Si autem penitus

Liber primus

non mouetur. manifestum quoniam neque a seipsa

Ultum autem his que dicta sunt irrationabilibus dicere animam esse numerum seipsum mouentem. Insunt enim his impossibilia. que quidem ex ipso moueri accedunt propria autem ex eo quod dicunt ipsam esse numerum. Quoniam enim oportet intelligere unitatem motam et a quo. et quod impartibile et indifferentem existentem. Si namque est mota et mobilis differre oportet. Amplius quam dicunt lineam motam planum facere. punctum autem lineam. et unitatum motus linee erunt. Punctum autem ut unitas est positio habens Numerus autem anime iam alicubi est. et positionem habet. Amplius autem a numero si auferat aliquis numerum aut unitatem relinquit alius numerus. Plante autem et animalium multa diuisa viuunt et videntur eandem habere animam specie Videbitur autem utique nihil differre dicere unitates aut corpora parua. Et namque ex Democriti speris si fiant puncta. solum autem maneat quantitas erit aliquid in ipso. Hoc quidem mouens. illud autem quod mouetur sicut in magnitudine Non enim propter hoc quod est magnitudine differre aut paruitate accidit quod dictum est. sed quod quantum. Unde necesse est aliquid esse motum unitatum Si autem in animali quod mouens anima et in numero. quare non mouens et quod mouetur est anima. sed mouens solum. Contingit autem quodammodo hanc unitatem esse. oportet enim ipsi inesse quiddam diuersum ad alias puncti atque solitarij. que utique differentia erit nisi positio. Si quique igitur sunt altere in corpore unitates et puncta in eodem erunt unitates. obtinebit enim locum puncti et tamen quid prohibet in eodem esse. si duo sunt et infinitas. Quorum enim locus est indiuisibilis. et ipsa. Si autem in corpore puncta numerus anime. aut si que corpora que in corpore punctorum numerus anima quare non omnia habent animam corpora. puncta enim in omnibus videntur esse et infinita. Amplius autem quod possibile est separari puncta et absolute a corporibus siquidem non diuidantur linee in puncta. Accidit autem sicut diximus. si quidem idem dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus. sic autem sicut Democritus dicit ab anima moueri proprium inconueniens. Si quidem enim est anima in omni eo quod sentit corpore. necesse duo in eodem esse corpora si corpus aliquod anima. Numerum autem di-

De anima

centibus in vno puncto pucta multa: aut omne corp⁹ aiam habere. nisi quidā numerus differens fiat et aliud ab his que in corp⁹ puncto⁹. Accidit aut aial moueri a numero. sicut et Democritū dixim⁹ ipm mouere. Quid em̄ est differre dicere speras paruas aut vnitates magnas aut oīno vnitates ferri vtrobiq⁹ em̄ necesse est mouere aial in eo qđ mouent ip̄e. Lō plectentib⁹ igit in vnū numerū et motū. hec quidē accidunt et multa alia hmoi. Nō em̄ solū diffinitōne aie impossibile est hmoi esse sed et accūs. Manifestū ē aut si quis argumētauerit ex rōne hac passiones et opa aie reddere. vt cogitatōes sensus letitias tristitias et quēcūq⁹ alia hmoi sicut em̄ diximus prius. neq⁹ diuinare est facile ex ipsis.

Ribus aut modis traditis fm quos diffiniūt aiam a / lū quidē maxime motū annūciauerūt in mouēdo seipsos. Alij aut corp⁹ subtilissimū aut incorpālissimū alio⁹. hec aut quas dubitatōnes et p̄trietates hnt p̄teritūm⁹ fere. Relinquit aut p̄siderare quō dī ex elemētis ipam eē. Dicūt em̄ quatenus sentiat ea que sunt et vnūquodq⁹ cognoscat. necessariū autē est accidere multa et impossibilia rōni. ponūt enī cognoscere sile sili. tanq⁹ ac si aiam res ponentes non sunt at hec sola. multa p̄o et alia. Magis at fortassis infinita nūero que sunt ex his. Ex quib⁹ igit est vnūqđq⁹ horū cognoscere aiam et sentire. sed cōpositū nō cognoscet neq⁹ sentiet. vt quid deus aut homo aut caro aut os. Similiter aut qđlibet aliō cōpositorum non enī quolibet modo se habentia elemēta horū vnūqđq⁹ sed rōne quadā et p̄positōne. sicut Empedocles dicit os et terra. Terra aut bene apta in bene amplis receptaculis duas ex octo partibus sortita est. quatuor autem vulcani ossa autem alba sunt. Nihil igitur p̄fectus est elemēta in anima esse. nisi et rōnes inerunt et cōpositio. cognoscet enī vnūquodq⁹ simile. os autem aut hominē nihil nisi et hec inerunt. hoc autē quod impossibile sit nihil oportet dicere. quis em̄ dubitabit si inerit in anima lapis aut homo. sifr aut et bonū et non bonū. eodem modo et de alijs. Amplius autem cū multipliciter id qđ ē sciat aliud quidē h aliqd aliud aut q̄ritatē aut qualitātē. aut et quoddaz aliud diuiso⁹ p̄re/

Libet primus

Dicamentoz. utrū ex oibz erit aia aut non. sed nō videt cōmunia oīm esse elementa. Si igitur quecunqz subaz sūt ex his solū. Quō igitur cognosceret et aliorū vnūqzqz aut diceret vnūscuiusqz generis esse elemēta et p̄cipia pp̄ia ex q̄bus aiam cōstare. Erit ergo qualitas et q̄ntitas et suba. s̄z ipossibile est ex q̄ntitatis elemētis esse subam et nō q̄ntitatē. Dicēti/bz itaqz ex oibz hec et h̄mōi alia accidūt. Incōueniēs at est dicere quidē ipossibile eē s̄le a s̄li. sentire aut s̄le s̄li et cognoscere s̄le s̄li. sentire at pati aliqd et facere et moueri ponūt s̄li aut cognoscere et intelligere. Multas aut dubitatōnes et difficultates h̄nt ipi dicere. sicut Empedo. q̄ corp̄is elementis singula cognoscūt. et ad s̄le testat qd nūc dictū est. Quecūqz em̄ insunt aīaliū corp̄ibz simplr terre. vt ossa nerui pili nihil sentire vident. quare nec s̄lia. et t̄m cōueniret. Amplius autē vnūqzqz p̄cipioz ignorātia pluriū q̄s intelligentia exister. Cognosceret scz quidē em̄ vnū qdlibet multa autē ignorabit oīa em̄ alia. Accidit at et Empe. insipientissimū esse deū. solus em̄ elemētōzū vnū nō cognosceret discordiā mortalia autē alia. ex oibz em̄ vnūqzqz est. oīno aut ppter quā cām nō oīa h̄nt aiam que sūt. qm̄ at elemētū aut ex elemento aut vno aut pluribz aut oibz necē est em̄ vnū aliqd cognoscere aut qdam aut oīa. dubitabit aut vtiqz aliqz et qd ē vnū faciēs ipa. maiorie em̄ cōpant elemēta. Maxime aut pp̄iū ē illud cōtinēs qd cūqz est. aia aut aliqd esse melius et antiquius ipossibile ē ipossibilibz aut adhuc intellectu. Rationabilissimū aut esse hūc nobilissimū et diuinū s̄m naturā: elemēta aut dicūt eē p̄ma entū. Dēs et qui ex eo qd cognoscit et sentit aia q̄ sunt ex elementis dicūt ipsam. et qui maxime motiū nō de omni dicunt aia. neqz em̄ sensitiua oīa motiua. Videt em̄ esse qdam aīaliū mouentia s̄m locū et tamē videt hoc solo motu mouere anima animalis. similiter aut et quecūqz intellectu et sensitiū elementis faciūt. Vident em̄ plante viuere nō participantē loci mutatōne neqz sensu. et animalium multa intelligentia non habere. Si autem aliquis et hec segregauerit posueritqz intellectum partem aliquā anime. similiter aut et sensitiū. neqz vtiqz sic dicet de omni ania neqz de tota neqz de

De anima

una. hoc autē sustinuit et que est in orphanis vocatis carmi/
nibus rō. Et enim aīam ex toto ingredi respiramentū q̄ fert a ven-
tis Non possibile itaq; plantis hoc accidere neq; aīaliū qui
busdā. siquidē nō oīa respirāt. hoc autē latuit sic opinantes. si
q̄o ex elemētis aīam facere optz nihil optz ex oīb. sufficiens
enī est altera ps p̄trietatis seipsam dīiudicare et opposita
Rcō enī et ipm et obliquū cognoscim⁹. iudex enim vtroq;
canon est recto. obliquū autē neq; suūpsius neq; recti. et in to-
to autē qdā ipam miscere dicūt. vñ fortassis et thales opinat⁹
est oīa esse plena dīis Hoc autē hz quasdā dubitatōes. p̄pt
quā enī cām in aere aut in igne aīa cū sit nō facit aīal in mixto
et hoc in his melior eē putata Queret enī vtiq; aliq; quā ob
cām q̄ in aere aīa ea q̄ in aīalib. melior et immortalior Accidit
autē vtrobiq; incōueniens et irrōnabile. et nāq; dicere aīal ig-
nem aut aerē magis irrōnabiliū est. et nō dicere aīalia cū aīa
insit incōueniens est. Opinari autē videt aīaz eē et in his. qm̄
totū p̄tib. sillis sp̄i. q̄re neccāriū ipsis dicere aīam et sillis sp̄i
p̄tib. esse. si intercipi aliquid p̄tinētis in aīalib. aīata aīalia
fiūt Si autē aer quidē discerptus similis sp̄i aīa aut dissilis
ptis. hoc quidē aliquid ipsius existet videlz aliud aut nō exi-
stet Necesse enī igit ipam similis partis esse aut nō vnū esse
in qualibet pte omnis Manifestus igit ex dictis est q̄ neq;
cognoscere inest aīe p̄pter id qd est ex elemētis neq; moueri
ipam bene neq; vere dicūt

Noniā autē cognoscere aīe est et sentire et opinari ad/
huc autē p̄cupiscere et deliberare et oīa appetitus. Fiāt
et fm locū motus ab aīa in aīalib. Adhuc autē et argumen-
tum et status et decrementū. vtrū toti aīe vnūquodq; horū
insit et oīi. et intelligimus et sentimus et alioz vnūq; fa-
cimus et patimur aut p̄tib. alteris altera Et viuere igit vtz
in aliquo horū sit vno aut plurib. aut in oīb. aut in alia aliq;
causa. Dicūt itaq; quidā partibilem ipsam et alio aut intelli-
gere alio quidē p̄cupiscere: Quid igitur p̄tinet animā si par-
tibilis est apta nata: Non enī vtiq; corpus. videtur enī con-
trarium magis anima corpus continere. Egreidente enī ex-
spirat et marcescit. Si igitur alteruz aliquid vnā ipsam facit

Liber primus.

illud maxime utiq; erit anima. Oportebit aut iterum et illud querere. utrum vnū aut multi partium sit. si quidem em̄ vnū est propter quid non mox et animā vnū. si vero diuisibile iterum ratio queret quid est continēs. et sic utiq; pcedet in infinitum: Dubitabit autem aliquis et de ipsius partib; quam positōem habet vnaqueq; in corpore. Si em̄ tota anima omne corpus continet puenit et partium vnāquāq; continere aliqd corporis. hoc aut assimilatur impossibili. Qualē em̄ partes aut intellectus continebit graue est fingere. videtur enim et plante vine diuise et animalū quādam incisorum tanq; eandem habentia animā specie. et si non numero vnaqueq; quidem em̄ partium sensum habet et mouet fm̄ locum in quodam tempore. si autē non permanet nullum incōueniens est

Instrumenta enim non habent quibus saluent naturam sed nihil minus in vtraq; partium omnes existūt partes anime. et similis speciei sunt ad inuicem et toti. Ad inuicem q; dem. sicut que non separabiles sunt. toti aut anime tanq; in diuisibili existenti. videtur autē et que in plantis anima principium quoddam esse. hac em̄ sola p̄municat et animalia et plante. Et ipsa quidē separatur a sensibili principio: sensum autem nullum sine hac habet

Queritur quarto Utrum cognoscibile sit in cognoscente fm̄ esse reale. **Arguit** q; sic. qz res cognoscitur in suo esse reale. sed de rebus nihil cognoscitur nisi quod est in cognoscente. ergo cognoscibile est in cognoscente fm̄ esse reale. **Secūdo** sic. res est in anima vel realiter vel similitudinarie. si primū habetur intentum. si secūdum cum similitudo cauetur ab aliquo reali impimente suam similitudinem. sequeret q; res p̄suis fuerit in anima fm̄ esse reale. **Tercio** sic. anima est quodāmodo oīa ut dicitur in tercio huius. ergo oīa habent esse reale in anima. In oppositū est p̄bus in textu

Pro responsione sciendum est primo. q; postq; p̄bus in aphemio p̄posuit suā intentōem. p̄sequēter fm̄ ordinē p̄missum. p̄sequitur suū intentū. et primo reprobat opiniones antiquorū de aīa in toto residuo huius p̄mi. Deinde in secundo de ipsa veritate incipit determinare. et qz quelibet res est inuestigāda p̄ ea que sunt sibi p̄pria. et p̄ que differt ab alijs et illa sunt p̄pria aīas per que differūt ab inaiatis. scz motus et sensus. p̄ hoc em̄ iudicamus aliqd esse animatum. qz se mouet et sentit. ideo fm̄ illa duo variati sunt antiq; inquirere volentes naturā aīe. qdam em̄ inuestiga

De anima

runt eam ex parte motus. alij vero ex parte sensus

¶ Sciendū est secūdo q omnes philosophi inuestigan/
tes aīam ex parte motus in hoc pueniūt q nihil moueat nisi moueatur:
cū ergo aīa maxime moueat. pcludebāt eā maxime moueri. Sed diuersifi-
cati sunt. qz Democritus posuit corpora pstitui ex athomis tanq ex pñ-
cipijs. ppter hanc rōem. qz pncipiū debet simplex esse z virtuosum. s atho-
mi sunt pñi. qz semp mouent. vt patz in radijs solis intrātibz p fenestrā
et sic dicit Democritus corpora indifferēter pponi ex quibuscūqz athomis
sed dr pponi aīam solum ex athomis rotūde figure ignee. eo q ignis ē for-
malior z magis actiuus ceteris elemētis. sed aīa actuat z mouet. ideo dr
athomos aīe esse de natura ignis z etiā rotūde figure. quia aīa mouet ad
omnē differentia positiois. mō rotūditas est indifferens mouere ad omnē
partē. Echuius opiniois fuit Leucipp⁹. z pfirmavit a signo. qz vita cō-
seruat p respiratōem z aspiratōem. eo q athomi semp mouētur. ideo aīa
inspirando attrahit athomos ne exeat. ideo qdū aīalia respirant non
mouent. Sed alij phi pueniūt cū istis q posuerūt aīam esse ppositam ex
athomis. s nō dixerūt ipaz eē de natura ignis. s Archila⁹ magister So-
cratis posuit aīam mouere athomos z nō esse ipsos. Sed Anaxagoras di-
cit aīam esse intellectu mouentē qui non mouet. z q aīa intelligit in hōie ē
nō in brutis. Sed iste opinioes reprobātur. qz si aīa moueret vt ipsi po-
nūt. posset moueri localiter. z sic esset corpus. z per psequēs diuisibilis. sed
hoc est impossibile. ergo impossibile est aīam p se moueri. Sed ad videndū
dū opinioē inuestigantium aīam ex pre sensus z cognitiois

¶ Sciendū est tercio. q omnes isti in hoc pueniūt q co/
gnitū est in cognoscente fm esse reale. Dicebant em̄ simile simili cognosci z
cum aīa omnia cognoscat seqtur q habet similitudinez omnīū. z qz res sunt
in suis pncipijs concludebant aīam pponi ex pncipijs omnīū rerū. vt oīa
cognosceret. Sed isti diuersificati sunt sicut diuersificati sunt in positōe pñ-
cipioz rerū naturalīū. nam sicut Empedocles posuit quatuor pncipia ma-
terialia rerū naturalīū. scz quatuor elementa. z duo etiā effectiua. scz litem
et amicitia. ita dr aīam cōponi ex illis vt omnia cognosceret. Sed plato pos-
uens ydeas et numeros pncipia rerum dicit aīam pponi ex ipsis. S z thā-
les ponens aquam pncipiū omnīū dicit animā nō esse aquam sed esse mo-
tuā omnīū. ideo cum videbat magnetem attrahere ferrum dicebat mag-
netem habere animā. Sed diogenes dr animā esse aerem. et Eracht⁹ va-
porem. Sed Almeon dicit eam imortalem z de natura celi. Sed ypus
dicit animā esse aquam. eo q aqua est maxime mobilis. Terquias pō di-
cit eam esse sanguinem. quia in animali nō est sensus sine sanguine. Et iste
opinionēs in istis versibz pinentur. Sic sunt ponentes animā pñi sapi-
entes. Ignem democritus. athomos leu. pietagorasqz. Ponit anaxago-
ras intellectu. empedocles elementa. Plato ponit numeros z ydeas. Ac-
thales animam memorabitur esse mortuam. Hera diogenes. eracritus eē
vaporem. Comparat almeon hanc imortaliū ypus Dicit aquam ge-
nitam terquias ex sanguine natam.

Liber primus.

¶ Sciendū est quarto. q̄ res habet duplex esse. scz esse reale quod est esse perfectum et in propria eius natura. et esse eius intentionale quod est esse diminutum et derivatum ab esse sue proprie nature. vt color in pariete h̄z esse reale. et species eius in aere vel oculo h̄z esse intentionale

Conclusio responsiva ad quesitum: Cognoscibile non est in cognoscente s̄m esse reale. sed s̄m esse intentionale t̄m. Primum patz. qz si anima cognosceret lapide in per esse reale lapidis ita q̄ esse cognoscēdi lapidem esset natura lapidis et lapis nō haberet aliud esse in anima q̄ extra animam sequeretur q̄ lapis seipsum cognosceret. cū in ipso essz tota ratio cognoscendi. quod tamen est impossibile. Item prīmū in vnoquoqz genere est causa eorum que sunt post. sed in ordine cognoscētiū substantie seiparate sunt prime. ergo nihil participat virtutem cognoscendi. nisi sit quodāmodo abstractū a materia. ideo videmus q̄ sensus percipiens sine materia et non sine conditionibus materie est minus cognoscitiuus q̄ intellectus qui est immaterialior. ergo non oportet cognitum esse in cognoscente s̄m esse materiale. Secūda pars patet. quia omne quod cognoscitur est in cognoscente s̄m suam similitudinem. et hoc est s̄m esse intentionale. ideo d̄z in tercio huius q̄ lapis non est in aia. sed similitudo lapidis.

Ad rōnes ante oppositum. Ad primam dicitur q̄ de rebus non cognoscitur nisi quod est in cognoscente per suam similitudinem sed non oportet q̄ cognitum in cognoscente sit s̄m se. Ad secundum dicitur. q̄ res est in anima s̄m suam similitudinem. et illa similitudo causatur ab aliquo reali. non tamen existente in anima. sed existente extra aiam. quod multiplicat suas similitudines ad sensum. et sensus presentat phantasmas intellectui. et per hoc virtute intellectus agentis ex ipsis causatur species intelligibilis in intellectu. ideo non requiritur res corporalis in intellectu imprimens illam similitudinem in intellectu. sicut requiritur presentia sigilli ad imprimendum figuram in cera. Ad terciam dicitur q̄ anima non dicitur esse omnia sic q̄ sit composita ex omnibz. sed quia est in potentia ad omnia que potest cognoscere et est receptiva omnī speciei sensibilis et intelligibilis. et sic vnum cum ipsis in esse intelligibili et immateriali. Et hec de questione. et p̄sequēs de toto p̄mo libro de aia

Finis liber primus de Anima

Sequitur secundus de anima

De anima

Ne quidem igitur a prioribus tradita de anima dicta sunt. Iterum autem tanquam ex principio redeamus tentantes determinare quod est anima et quod utique erit communissima ratio ipsius

Dicimus itaque unum quoddam genus eorum quod sunt suba. Huius autem aliud quod est sicut materia quod finit se quidem non est hoc aliud: aliud autem sicut formam et spiritum finit quam dicitur iam hoc aliud. et tertia que ex his Est autem materia quodem potentia. spiritus autem endelechia. Et hoc dupliciter. hoc quidem sicut scientia. illud autem sicut considerare

Substantia autem maxime videntur esse corpora: Et horum quedam physica. hec enim aliorum principia. Physicorum autem alia quidem habent vitam. alia autem non habent. Vitam autem habere dicimus id quod per se ipsum habet alimentum et augmentum et decrementum. Quare omne corpus physicum participans vitam substantia erit. Substantia autem sic sicut disposita. Quoniam autem est corpus et habet vitam habens. non utique erit corpus anima. Non est enim eorum quod in subiecto corporis. Magis autem sicut subiectum et materia est.

Circa initium secundi libri de anima

Querit primo verum anima sit substantia.

Arguit primo quod non. quia primum est accidenti inesse subiecto. sed anima est in corpore ut in subiecto. ergo et secundo sic. primum est accidenti definiri per subiectum. sed anima est habet. quia definitur per corpus. ergo non est suba. Tercio sic. esse per se est proprium substantie. sed anima non est ens per se sed existit in sua materia. ergo non est substantia. In oppositum est philosophus.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam philosophus in primo libro reprobat opinioniones antiquorum de anima. hic consequenter incipit determinare de ipsa finit veritatem et opinionem propriam. et dicit quod oportet tentare determinare de ipsa anima. et hoc dicit propter eius difficultates. quia

Liber secundus

nolebatur de veritate inveniendā psumere. et pmo determinat de anima fm se. et deinde de potentijs pcedendo a cōmuniōibz ad minus pmutia. et p hoc soluitur vna questio mora in pmo libro de ordine determinandorum circa ipsam animam.

Sciendum est secūdo qz definitio substantie et accidentis inter se differunt. vt habetur septimo metaphisice. qz definitio substantie est absoluta et non datur p additamentū. sed definitio accidentis datur p additamentū. Cuius rō est qz substantia in natura ppta est ens in se cōpletū nō habens esse alteri inherens. et qz definitio indicat quid est esse rei ideo in definitione substantie non additur aliquod extrinsecū. Accidēs vero nō habet esse nisi p subiectū et in subiecto. ideo in eius definitōe ponit subiectū. et similiter qz nulla forma partis est qd in specie ppletū. ideo in definitione forme partis semp aliquid ponit qd est extra essentiā eius. ideo cū oia sit forma partis oportet qz in eius definitōe ponat materia vel subiectū et aliquid explicans suā essentiam. ideo phus volens inuestigare definitio nem aie ponit sex diuisiones aie. quarū tres pme valent ad inuestigandū naturā aie. et alie tres se tenent ex parte subiecti aie qd ponit in sua definitione tanqz additamentū sue essentie.

Sciendū est tercio: qz pma illarū diuisionū est diuisio entis in decem p̄dimenta. Secūda est diuisio substantie in materiā formā et ppositum. qz sic differūt. qz materia fm se nō est hoc aliquid sed tñ in potentia vt sic hoc aliqd. forma etiā nō est hoc aliquid. sed est fm quāz sic hoc aliquid in actu. Sed ppositum qd est substantia ppleta subsistens in vltimo actu nature est hoc aliquid. Et notanter dicitur subsistens in vltimo actu nature et subsistētia ppleta. qz licet aia rōnalis separata est per se subsistētia nō subsistit subsistētia ppleta. quia est pars sp̄i et substantie complere Tercia diuisio est actus in actum primū et secūdum. vt sciētis scientia est actus primus. et p̄siderare est actus secūdus Sed diuisionū que valent ad inuestigandū subiectū anime prima est. qz substantiarū. quedā sunt corporee. et quedā incorporee. inter quas corporee maxime vident esse substantie. qz sunt nobis notiores alijs. Secūda diuisio est qz corporū quedā sunt physica. vt homo vel lignū. quedā artificialia. vt scamnū. que sic differunt qz naturalia vident esse magis substantialia qz artificialia. Primo qz sunt pncipia artificialiū et nō econtra. Secūdo. qz sunt substantie fm materiam et formā simul. Artificialia fm materiā tñ quam supponūt a natura. et fm formā eoz sunt accidentia. Tercia diuisio corporum naturalū quedā habent vitam et qdam non. Unde vitā habere dicitur que suscipiūt augmentum. decrementū. et nutrimentum. tamen non solum per habere augmentum vel nutrimentū aliquid viuere dicitur. sed etiam p hoc qz sentit et intelligit vel alia opera vite exercet. nam substantie separate non nutriūtur. et tamen in ipsis est vita. qz intelligūt et volūt. Unde ex prima trium pmarū diuisionum sumitur qz anima est substantia. ex secūda qz est forma vel actus. et ex tercia qz est actus primus. Sed ex pma aliarū trium sumit qz est actus substantie corporee. et ex secūda qz est actus corporis physici. et ex tercia

De anima.

cia q̄ est actus corporis in potentia vitam habentis

Conclusio p̄ma. Aia nō est forma accidentalis. Patz quia nulla forma accidentalis dat esse simplr. sed presupponit aliquid in esse cōpletū. sed anima dat esse corpori simpliciter in actu. ergo &c. Antecedens patz. quia in hoc differūt forma substantialis & accidentalis. qz accidentalis dat esse fm qd & aduenit enti in actu simpliciter & in potentia fm quid. Sed substantialis dat esse simpliciter & aduenit enti in pura potentia. scz materie p̄me. Et hoc infert beatus Thomas q̄ vnius rei non possunt esse plures forme substantiales. quia prima faceret esse in actu simplr. alie vero aduenirent enti p̄pleto & p̄fecto in actu simplr

Conclusio secūda. Aia non est totūz p̄positū. Patz quia totūz p̄positū est hoc aliquid subsistens subsistentia p̄pleta. sed aia nō est h̄mōi sed solū existit vt pars sp̄i. ergo &c

Conclusio tertia. Aia nō est materia. Patz qz aia dat esse in actu et dat nomen & rōnem ei cui inest. sed materia nullū istoz dat.

¶ Conclusio quarta. Anima est forma substantialis quia non est forma accidentalis. vt patz p̄ p̄mam conclusionem. nec materia nec p̄positum. ergo a sufficienti diuisione est forma substantialis. Ex q̄ patet responsio ad quesitum q̄ anima est substātia incōpleta & p̄ modum partis & nō substātia p̄pleta q̄ directe ponat in p̄dicamento

Ad rōnes aū oppositū Ad p̄mā d̄r q̄ aia nō est in corpe tanq̄ in subiecto existente actu a quo existentiam accipiat vt est subiectū accidentis. sed solum est in subiecto vt substantialis forma vel actus & efficitur in actu per ipsam formā. Ad secūdam dicitur q̄ definiri p̄ addita mentū nō puenit soli accidenti. et sic non est sibi quarto modo p̄pū. sz eris am puenit cuiuslibet forme partis. Ad tertiā d̄r q̄ anima habet per se esse sic q̄ nō est in alio a quo capiat suam subsistentiam. sicut accidēs est in subiecto. et ideo non est in alio vt accidens in subiecto

Neceffe est ergo aiam substantiā esse sicut sp̄em corporis p̄physici potentia vitā habētis. substātia aut actus. huiusmodi igit̄ corporis actus. Hic autē d̄r dupliciter. aliū q̄dem si cut sciētia. aliū aut sicut p̄siderare. Manifestū ergo q̄ sicut sciā. inexistere eī animā & somnus & vigilia est. p̄portionabile aut vigilia quidē ipsi p̄siderare Somnus aut ipi habere & nō operari. Prioz aut generatōe eodē sciētia est. Unde anima est actus primus corporis p̄physici potentia vitāz h̄ntis

Liber secundus.

Tale autē quodcūq; organicū Organa autē et plātariū partes sunt et penitus simplices. ut foliū fructiferi cooperimētum fructiferū autē fructus. radices vero ori similes sunt. vtraq; em̄ trahūt alimentū. Si autē aliqđ p̄mune in omni aīa optz dicere erit utiq; p̄mus actus corporis phsyici organici. Unde nō oportz querere si vnus est aīa et corpus. sicut neq; cera et figura. neq; omnino vniuscuiusq; materia. et id cuius materia. hoc vnum em̄ et esse cum multipliciter dicantur qđ proprie est actus est

Querit̄ secūdo. vtrū diffinitio aīe sit bñ assignata. in qua dī aīa est actus p̄mus corporis phsyici organici potētia vitā hūis. **A**rquit p̄mo qđ nō. qz aīa est actus sicut scia. ut dī in textu. sed scia est act⁹ secūdus. ḡ aīa nō est actus p̄mus. Secūdo sic aīa est actus illius qđ subijctū generatōis. sed illud est materia p̄ma. ḡ aīa est actus materie p̄m̄e et nō corporis. Tercio sic aīa est actus corporis vitā hūis in actu. ḡ male ponit vitā hūis in potētia. Quarto sic actus et potētia debēt inter se p̄portio hāri. sed aīa est actus simplex. ḡ dī habere potētiā simplicē. sed corpus organicū nō est simplex. cū habeat diuersitatē organoz. igit̄ aīa nō est actus corporis organici. In oppositū est p̄bus

Pro r̄sione sciēdum est p̄mo. qđ postq; p̄bus p̄misit diuisiones valentes ad inuestigādū definitōem aīe. et notauit p̄m̄ā p̄cē definitōis aīe. scz qđ ip̄a est actus. p̄nter notat alias p̄tes ut p̄cludat definitōnē aīe ex ip̄is. et p̄mo ostendit qđ est actus p̄mus. Nā est duplex act⁹. qđ aīa est p̄mus. sicut scia. Alius secūdus sicut p̄siderare. et hōz actui scia est p̄s or via generatōis. nā p̄sideratio p̄patur ad sciam sicut actus ad potētiā. modo actus licet via p̄fectōis p̄cedat potētiā in diuersis ordine generatōis et p̄fectōis. nū in eodē potētia p̄cedit actū via generatōis. eo qđ ali qđ p̄us est in potētia q̄s in actu. ideo scia p̄or ē i eodē ḡnatioe q̄s p̄sideratio. Unde manifestū est qđ aīa est actus p̄mus. qz in corpe aiato sicut scia res manet in habitu tā in somno q̄s vigilia. et p̄siderare solum in vigilia sic aīa semp̄ manet et sensatio et motus q̄ sunt act⁹ nō remanēt. ḡ aīa ē act⁹ p̄m̄

Sciēdum est scdo qđ corpus organicū dicitur qđ habz diuersitatē p̄m̄i differētiū sicut et figura deputatā ad diuersa opa vite exercenda. organū em̄ dī ps differēs ab alijs sicut et figura deputata ad aliquā opatōem exercendā. diuersitas em̄ organoz in corpe vitā hūis est nēcāria p̄pter diuersas opatōes aīe exercendas. cū em̄ aīa sit p̄fectissima forma inter formas corporū naturalū ip̄a est p̄ncipiū multaz opationū p̄pter q̄s requirit diuersitatē organoz in suo p̄fectibili. sed forme rerū inaiataz p̄pter suā imp̄fectōem sunt principia paucarū operationum. ideo requirit̄ corpus homogenū eiusdem dispositionis et figure in toto et in partibus

De anima

Ex quo patet q̄ melius dicit̄ q̄ aīa sit actus corp̄is organici q̄ materie
p̄me q̄uis em̄ aīa sit simplex s̄m essentiam t̄m est multiplex in p̄tutibz. z il
le virtutes ad suas op̄atōnes requirūt organoz pluralitatē. ideo aīa req̄
rit corp̄us organifatū.

Sciendum est tercio q̄ in vltima parte diffinitōis dicit̄
potentia vitam habentis quia corp̄us vitam habēs simpliciter in actu vt
sic est compositū modo compositū nō ponit in diffinitōe forme. sed mate
ria t̄m. Unde materia corp̄is viui ē illud qd̄ p̄paratur ad vitam sicut po
tentia ad actū. z sic aīa est s̄m quā corp̄us viuit in actu qd̄ t̄m de se solū est
in potentia ad vitam nō tamē est intelligendū q̄ in corp̄e ante aduentum
aīe sit aliq̄ forma corporeitatis de genere substantie q̄ sibi det esse corporeū et
q̄ aīa det viuere t̄m. sed aīa sibi adueniens dat esse substantiale corporeū
esse viui et p̄ficat materiā s̄m omnes istos gradus p̄fectōis. z ideo recedē
te aīa non manet idem corp̄us numero.

Tunc sit conclusio prima p̄dicta definitio aīe ē sufficiens
Patet primo q̄ anima sit actus primus ex p̄ius dictis. z q̄ sit actus corp̄
oris organici. p̄bat p̄hs a minori. q̄ minus videt̄ q̄ plante essent organis
te q̄ de alijs aīanis p̄pter imp̄fectōnem aīe vegetatiue que ceteris h̄z pau
ciorez op̄ationes. sed corp̄a plantaz sunt organifata. quia ibi sunt diuerse
partes ordinate p̄o diuersis op̄eribz. sicut solū ad cooperimentū fructuoz
cortex aīe ordinat̄ ad cooperimentū substantie arboris. vt cutis ad tegēdū
carnes in aīalibus. z radices ordināt̄ ad sugendū nutrimentum a terra
et p̄portionat̄ organifatis per quod attrahit alimenū. ergo anima est actus
corp̄oris organici. Ex ista definitōe infert̄ p̄hs q̄ non est querenda cā
quare ex corpore z anima sit vnū per se. cum ostensum sit q̄ anima est p̄o
p̄ia forma corp̄oris. z corp̄us est p̄p̄ia materia eius. modo non est querē
da cāsa quare ex p̄p̄ia potentia z ex p̄p̄io actu sit vnū per se.

Ad rōnes ante oppositū Ad primā dicit̄ q̄ licet sci
entia sit actus secundus respectu hoīs. tamen respectu scientis est actus
primus z considerare est actus secundus. Ad secundā dicit̄ q̄ licet aīa
in rōne forme substantialis sit actus materie prime tamen in rōne anime
in q̄m habet talē gradum p̄fectōis q̄ potest operari p̄ diuersas virtu
tes opera vite que requirunt diuersa organa est actus corp̄oris organici. z
quia h̄c diffinit̄ vt est anima. ideo meli⁹ dicit̄ q̄ est actus corp̄oris q̄ ma
terie Ad terciā dicit̄ q̄ viuere potest capi dupliciter. Vno modo p
esse viuentis s̄m q̄ dicit̄ in secūdo hui⁹ q̄ viuere in viuentibz est esse. z tunc
dicit̄ q̄ corp̄us habens animā habet vitam in actu per alterū. sed de se est
t̄m in potentia respectu illius vite. q̄uis sit in potentia actui coniuncta. Ad
h̄o modo capitur viuere p̄ op̄atōne virali vt dicit̄ actū secundū. z hoc
modo corp̄us habens animā habet vitam in potentia etiam distātem ab
actu quia non semper in actu habet omnes op̄atōnes vite. Ad quar
tam patet solutio ex dictis

Vniuersaliter quidez igitur dictū ē quid est anima Sub
stantia enim est que s̄m rōnem hec autez est qd̄ quid erat esse

Liber secundus

hūmōi corporis. sicut si aliqđ organoz phycū esset corpus. ut dolabra. erat quidē em dolabre esse subſtātia ipius z aīa hec. Diuisa autē hac non utiqz amplius dolabra erit. sed aut equiuoce. nūc autē est dolabra. nō em hūmōi corpīs qđ qđ est esse z rō aīa. sed phyci hūmōi habentis in seipō pncipiū motus et status. Cōsiderare at in partibz oportz qđ t i. tū ē. Si em cēt oculus aīa aīa utiqz ipius visus cēt. hec em suba ē oculi. que em rōnem. oculus autē materia visus est. quo deficiente nō est adhuc oculus nisi equiuoce. sicut lapideus aut depictus. Oportet igit accipere qđ est in parte. in toto viuēte corpore. pportionabiliter nanqz habz. sicut pars ad partes totus sensus ad totum corpus sensitiuū fm qz hūmōi. Est autē nō abijciens aīam ponentia ens ut uiuat. sed qz hīs. semen aut z fructus potentia hūmōi corpus est. sicut quidem igit in/cisio z visio. sic z vigilia actus. ut aut visus et potentia organa aīa. Corpus autē qđ potentia est. sed sicut oculus est pupilla et visus z ibi aīa z corpus anima. Quidem igit non sit aīa sepabilis a corpe aut partes quedam ipius. si partibilis apta nata est. non immanifestum est. quarūdā em actus partiuū est ipaz. At uero fm quasdā nihil phibet. ppter id qđ nulliū corporis sunt actus. Amplius autē manifestuz si sit corporis actus aīa. sicut nauta nauis. Figuraliter quidem igit sic determinetur z describatur de aīa.

Querit̃tertercio utrū aīa rōnalis vniat̃ corpori organico ut forma Arguit̃ qz non. quia nulla potentia q̃ oritur ab aliqua forma pōt esse magis eleuata q̃ forma a qua fluit sed intellectus est separatus z nullius corporis est act⁹ z ē potētia aīe. q̃ aīa nō vniat̃ corpi ut forma Tercio sic qđ fm se habet esse non est forma corporis. sed anima rōnalis habz ē fm se z est p se subsistens. q̃ non vnitur corpori ut forma. Quarto. esse vniat̃ materiē semper conuenit forme qz hoc sibi p se cōuenit. s; aīa rōnalis non semper est vniat̃ corpori. sed quibz separata. ergo sibi non vnitur ut for

De anima

ma. In oppositum est phus in textu.

Pro responsione sciendum est primo qd postq phus posuit
comune diffinitionem aie pnter eam manifestat. z qdum ad ea que ibi po
nuntur ex parte anime. z qdum ad ea que ponuntur ex parte subiecti. Quo
ad pmi ipam manifestat dupliciter. s. p similitudinem ad res artificiales
ex pportione partiu ad totum. Ratio pmi est. quia forme artificiales eo
q sunt accidentia causata a nobis sunt nobis notiores q forme substan
tiales a natura causate. Ratio secudi. quia partes anime sunt potentie
eius que sunt nobis manifestiores ipa anima. nam ex cognitoe obiecto
rum venimus in cognitoe actuum. z ex actibus in cognitoe potentia
rum per quas aiam cognoscimus. ideo conuenienter manifestatur defini
tio anime.

Sciendum est secundo qd per similitudinem rerum artifi
cialiu sic ostendit phus q anima sit actus substantialis corporis. nam si
dolabra esset corpus naturale sua forma esset actus essentialis eius z de
sua quidditate. qz forme corpoz naturaliu sunt de genere substantie. z de
essentia compositi. Et iteru si dolabra nedum esset corpus physicu s etia
aiatum tunc forma dolabre esset aia. qua separata non esset plus dolabra. ni
si equiuoce. ergo cum aiatum sit corpus physicum forma eius que e aia
est actus substantialis eius z de sua quidditate. z ipa separata no remanet
amplius corpus naturale nisi equiuoce. sicut remota forma dolabre no re
manet corpus artificiale nisi equiuoce. Deinde hoc manifestat ex pportoe
partiu ad totum. quia si oculus esset aiatus visus esset aia eius. quia visus
est forma essentialis oculi. z oculus est materia eius. z deficiente visu no ma
neret oculus nisi equiuoce sicut est oculus lapideus vel depictus. sed sicut
est in parte viuente vt in oculo ita in toto viuente. ergo sicut visus est for
ma substantialis oculi. qua remota non est oculus nisi equiuoce. ita aia est
forma subalis corpis organici qua remota no remanet idē corp⁹ in spē.

Sciendū ē tercio qd aliqd dē esse in potētia ad opatōem du
pli. Vno qd no hz pmi opatōis. Alio qd hz pmi opatōis s no opat pmi
ipm. corp⁹ at cur aia ē act⁹ no hz vitā i potētia pmo. s. secūdo mō. id ē
in textu qd huius potētia no ē abijctō aiam. vitā s. semē suū fruct⁹ in q se
men cōseruat est in potētia ad pncipiū vite. qz semē nondum hāet aiam
et sic illa potētia abijct aiam. sed hāet animā est solum in potētia ad
opatōem vitalem z non ad aiam. nisi loquendo de potētia coniuncta
actui. Vñ aia est actus pmi sicut visus est actus oculi. z no sicut visio q
hāet actū pmi s. qn qd careat actu secūdo. Ex qbus infert phs q aia est
act⁹ totius corpis. sicut pres ei⁹ sūt act⁹ pmi corpis. Et cū forma no se
parat ab eo cui⁹ est forma sequit q aia non potest separari a corp⁹ vel ipa to
ta vel alique pres ei⁹ qd dē notāter. qz hz aliq pres ei⁹ possūt separari. tū il
le non sunt actus alicui⁹ partis corpis.

Cōclusio pma. Aia q ē act⁹ corpis fm se totā et pres ei⁹
vt ē sensitiua in brutis vel vegetatiua i plāis nō ē a corp⁹ separabil fm esse
p qz tal aia nō hz opatōem nisi mediāte corp⁹ sic instrumēto. g.

Liber secundus

Conclusio secunda. Anima rōnalis est sepābilis a corpo-
re sū esse. patet. quia non est totaliter a materia cōprehensa. quia habz ali-
quas potēcias non affixas organo corpali. cum ergo potētia fluens ab
aliqua essentia non sit magis eleuata q̄ illa essentia. sequit̄ q̄ aīa rōnalis a
qua fluunt tales potēcie non est penitus corpori affixa.

Conclusio tertia. Anima rōnalis vnitur corpori organico
vt forma. pars. quia illud quo aliquid formaliter opatur est forma eius qz
nihil agit nisi sū q̄ est actus. sed aīa rōnalis est principium quo formaliter
operatur corpus humanū z viuit. ergo etiam est forma eius.

Ad rōnes ante oppositum Ad primā dicitur q̄ intelle-
ctus dicit̄ sepātus quia non est affixus alicui corporali organo sicut potē-
cie sentitue. sed tamen sū esse est corpori cōiunctus in sūm q̄a cuius est
virtus corpori cōiungit̄. Ad terciā dicit̄ q̄ illud qd̄ est p se subsistens per
modū suppositi nunq̄ vnitur alteri vt forma. sed anima nō subsistit p mo-
dum partis speciei. Ad quartā dicit̄ q̄ licet anīa q̄q̄ sit sepāta z non
vnita actualiter corpori. tamen semper est vnibilis. quia dum est sepāta
habet naturalem inclinātōnem ad hoc q̄ p̄prio corpori reunitur.

Vniā at̄ ex incertis quidem certius aut̄ fit qd̄ z sū rō-
nem notius cōprehendū est iterum sic aggredi de ipa. Non enī
solum. quia oportz diffinitiuā rōnem ostendere. sicut plures
terminoz dicunt. sed et causam inesse et demonstrare. Nunc
autē sicut conclusiones rōnes terminoz sūt. vt quid est tetra-
gonismus equale altera parte longior orthogonium esse eq̄
laterale. talis aut̄ terminus ratō conclusionis. Dicēs autem
qm̄ tetragonismus est media inuentio rei causam dicit̄. Dici-
mus igitur principium accipiētes intētionis determinari aīa
tum ab inanimato in viuendo. Multipl̄ at̄ ipso viuere di-
cto et si vnū aliquod hoz insit solum. viuere ipsum dicimus.
vt intellectus et sensus. motus et status sū locum. Adhuc
autē motus sū alimētum et decrementum et augmentum
Vnde z vegetabilia omnia viuere. videntur autē in seipsis
habentia potēciam et principium h̄mōi. per quod augmē-
tū et decrementū suscipiunt sū cōtrarios locos. Ad enim
sursum quidē augentur. deorsū aut non. sed siml̄ in utroq̄

De anima

Et penitus quicquid alunt et viuunt in fine quousque pnt accipere alimentum. Separari autem hoc ab alijs possibile est. alia autem ab hoc impossibile est in rebus mortalibus. Manifestum est autem in his que vegetant. neque enim una inest ipsis potentia. alie aie. Viuere quidem igitur propter hoc principium inest omnibus viuentibus. Aialia autem propter sensum primum. et namque que non mouentur neque mutantia locum. habentia autem sensus aialia dicimus et non uiuere solum: videntur autem et homini multa esse aialia. Nouentia autem cum sint natura habent solum sensum. Sensus autem primo inest omnibus tactus. sicut autem vegetatiuum potest separari a tactu et omni sensu. sic et tactus ab alijs sensibus. Vegetatiuum autem dicimus homini partem aie qua et vegetabilia participat. Aialia autem omnia videntur tangendi sensum habentia. Propter quam autem causam utriusque horum accidit posterius dicemus. Hinc autem in tantum dictum sit solum quod est aia horum que dicta sunt principium. et his determinata est vegetatiuo. sensitiuo. intellectiue. et motu.

Queritur quarto. utrum propria definitio aie sit bene assignata in qua dicitur aia est principium quo viuimus sentimus finem locum mouemur et intelligimus etc. Arguitur primo quod non. quia ista definitio aie non puenit omnem aie. ergo est insufficiens. Quis patet. quia per aiam sensitiuam et etiam vegetatiuam non intelligimus. Secundo arguitur sic. definitio debet dari per se. sed ista datur per posteriora. quia datur per operationes vite. ergo non est bona. Tercio sic. ista definitio puenit potentijs aie. quia potentie sunt principia quibus viuimus sentimus etc. ergo definitio est insufficiens. In oppositum est philosophus in textu.

Pro responsione sciendum est primo. quod postquam philosophus posuit definitionem communem aie. consequenter ponit propriam per quam intendit primam demonstrare. nam quedam est definitio que est demonstrationis conclusio. Ista est principium. et quia in demonstratione oportet magis credere principijs quam conclusioni. ideo necesse est quod omnis demonstratio procedat ex notioribus quo ad nos vel naturam. quibus per demonstrationem notificatur conclusio. vnde in aliquibus eadem sunt nobis nota et nature. ut in mathematicis. ideo in istis demonstratio procedit ex notioribus finem naturam et quo ad nos. sed in alijs non sunt nobis eadem nota et nature. sicut in naturalibus in quibus effec

Libri secundus.

tus quia sunt sensibiles frequenter sunt nobis notiores suis causis. ideo in naturalibus puenienter procedimus a notioribus nobis et minus finem naturam notis. et hoc genere demonstrationis hinc videtur philosophus intendens demonstrare unam definitionem aie per aliam. nam quidam definitio potest esse conclusio demonstrationis respectu alterius. sicut in mathematicis exemplum est de tetragonismo cuius est una definitio. dicens quod est ut tetragonismus est octogonum equilaterale quadrangulo equale altera parte longiori. Alia vero dicitur propter quid. ut tetragonismus est medie rei inuentio. id est medie linee inter duo latera inequalia quadranguli altera parte longiori.

Sciendum secundum quod definitio aie prius posita potest presentem sic demonstrari. Illud quod est principium viuendi est actus primus corporis organici. sed aia est principium viuendi in omnibus animis. ut postea patebit. Ergo actus primus. ut patebit. ergo et forma corporis viuentis. Et finem secundum philosophum. Hec demonstratio est a posteriori. ex eo enim quod aia est forma corporis viuentis est principium operum vite et non e converso. Sed finem secundum Augustinum de romana ponit a priori. Dicit enim quod ante definitiones dantur per causam. sed prima datur per causam communem. et ista datur per causam specialem. ideo hec definitio est notior finem naturam quam prima et etiam quo ad nos. ideo potest aliam demonstrare. Nam prima definitio data per causam remotam dicitur quia est. secunda vero data per causam specialem dicitur propter quid. Potest tamen dici saluando veram opinionem quod si opera vite considerentur finem esse quod habent in intentione agentis habent rationem cause finalis respectu unionis anime cum corpore. et sic illa demonstratio est a posteriori data per finem. Sed si considerentur ille operationes finem esse quod habent in executione operis sic sunt posteriores actu subalterni quod conueniunt corpori per aiam. et sic ibi est demonstratio quia est.

Sciendum est tertio. quod ad probandum aiam esse principium viuendi supponit philosophus quod aia distinguitur motu et sensu ab inanimatis. et cum sit multiplex modus viuendi. si unus illorum tamen insit alicui illud dicitur aia. Et ultra supponit secundum quod sunt quatuor modi viuendi. Primus est per intellectum. Secundus est per sensum. Tercius est per motum localem. Quartus est per motum alimenti augmenti et decrementi. nam quidam aia sola nutritur augent et decrescunt ut plante. quedam vero propter hec habent sensum sine motu locali. ut animalia imperfecta. ut conche et ostree. Alia cum predictis habent motum localem. ut animalia bruta perfecta. In alijs ultra reperitur intellectus ut in hominibus. Appetitum autem quod est quantum genus potentiarum aie non facit gradum distinctum in viuentibus. quod ubicumque est sensus ibi est motus appetitus sensitui. et e contra. ideo quibus sunt quatuor genera potentiarum aie. tamen tamen sunt quatuor gradus viuendi. ex quibus probatur quod aia sit principium viuendi finem omnes gradus.

Pro quo sit conclusio prima. Alia in plantis est principium viuendi. quod ubicumque inuenitur alijs modus viuendi ibi aia est principium viuendi sed in omnibus vegetabilibus et plantis inuenitur primus modus viuendi. scilicet nutritio. Ergo in ipsis aia est principium viuendi. Et quod illud principium non sit natura sed aia. patet quia natura non mouet ad proprias vias positionis. sed motus aug-

De anima

meritis finem loca straria. quia vegetabilia augentur non solum per se sursum nec deorsum. sed vndeque. Et tale principium viuendi non est natura sed anima. et quia vegetabilia non solum augentur et decrescunt per se sursum vel deorsum tamen sed vtriusque et quia vegetabilia non solum viuunt quando augentur et decrescunt. sed quando nutriuntur. Ex quo patet quod vegetatiuum est primum inter genera viuendi separabile ab alijs sed alia non possunt ab eo separari. sicut tactus separatur ab alijs sensibus. sed non separatur alij ab eo. et hoc est verum in mortalibus sicut dicitur textus. quia in incorruptibilibus intellectiui separatur ab alijs

Conclusio secunda. Anima est principium viuendi in animalibus. patet quia aliquid dicitur esse animal propter sensum. quia licet quedam animalia sentiant et moueantur. tamen non solum illa que mouentur se dicuntur animalia. sed illa etiam que habent tamen sensum. multa sunt animalia que non mouentur motu progressiuo ut conche et ostree. et sic sensus facit gradum viuendi in animalibus. Et inter omnes sensus primus est sensus tactus qui necario puenit omni animali. et separabilis est ab alijs. alij vero non separantur ab ipso. quia non possunt esse animal sine sensu tactus. Et anima est principium viuendi in animalibus. Et sicut probatum est de istis duobus modis viuendi de quibus est minus manifestum. potest faciliter probari de alijs duobus qui sunt mouere se localiter et intelligere. Et dictis possunt sumi faciliter definitiones propter partem anime. Vt Vegetatiua est principium quo viuimus. nutrimur. augmentamur et generamur. Sensitiua est principium quo viuimus et sentimus. Intellectiua vero est principium quo viuimus sentimus finem locum mouemur et intelligimus

Conclusio responsiua. Predicta definitio anime est sufficienter assignata. Patet ex predictis

Ad rationes ante oppositas Ad primam dicitur quod licet illa definitio completa eo modo quo posita est solum pueniat anime intellectiue. quia dicitur per quatuor gradus viuendi que solum fluunt ab anima intellectiua. tamen ex ea possunt elici propter definitiones alias anime. ideo dicitur propria. Ad secundam dicitur est quod principium esse operantis vite potest esse aliquid aliud ab ipsa anima. Ad terciam dicitur quod anima est principium principale et primum operationum vitalium. et potentie anime sunt principia prima et minus principalia. ideo predicta definitio non puenit potentis anime

Utrum autem vnuquodque horum est anima aut pars anime. et si pars vtrum sit sit separabilis ratione solum aut et loco. De quibusdam que dicitur non est difficile videre. Quedam autem dubitationem habent. sicut enim in plantis quedam diuisa videntur et viuencia separata abinuicem tanquam existente in his anima actu que dicitur vna in vnaqueque planta. potentia autem pluribus. Sic videmus et circa alteras diuersas anime accidere. ut in entonijs decisiss. Et tamen sensum vtriusque partium habet et motus finem locum. Si autem sensum et probantur
d. ij.

Liber secundus.

siam et appetitū ubi quidem enim sensus est et tristitia et letitia est. Ubi autem hec sunt ex necessitate et desiderium est. de intellectu autem et prospectiva nihil adhuc manifestum est. sed videtur genus alterum animae esse. et hoc solum pringere separatim sicut et perpetuum a corruptibili. Reliqua autem partes manifestus ex his quod non separabiles sunt sicut quidam dicunt

Queritur quinto. utrum in homine vegetativus sensitivus et intellectivus sint diverse anime per essentiam distincte. ¶ Arguitur primo quod sic quod corruptibile et incorruptibile plus differunt quam genere. sed anima intellectiva est incorruptibilis. alie vero corruptibiles. ergo essentialiter in eodem distinguuntur. Secundo sic. quod dicitur in libro de generatione animalium quod embryo plus est animal quam homo. quod non esset si esset eadem essentia anime sensitivae et intellectivae. ergo sensitivus et intellectivus per essentiam distinguuntur. Tercio sic. genus sumitur a materia et differentia a forma. sed rationale quod est differentia constitutiva hominis sumitur a anima intellectiva. animal vero ab anima sensitiva. ergo anima intellectiva comparatur ad sensitivam ut forma ad materiam. et similiter sensitiva ad vegetativam. et per consequens per essentiam distinguuntur.

Pro responsione sciendum est primo. quod postquam prius ostendit animam esse principium vivendi secundum diversa principia vite. consequenter ostendit qualiter se habeant partes anime ad invicem secundum quas anima est principium vite. et quomodo se habeant ad animam. Et circa hoc movetur duas quaestiones. Prima est quod cum anima que est principium vivendi sit determinata vegetativo sensitivo motivo secundum locum. an quodlibet horum sit anima vel pars anime. Secunda quaestio est si unumquodque istorum sit pars anime utrumque separantur ab invicem secundum rationem tamen. aut etiam loco et subiecto. ita quod in una parte sit. unum et in alia parte aliud

Sciendum est secundo. quod duplices sunt potentie anime. que dam sunt universales que diffunduntur per totum corpus. Alie sunt potentie que solum sunt in determinatis organis. sicut visus auditus et olfactus

Tunc sit conclusio prima. potentie anime vegetativae non distinguuntur ab invicem subiecto sed ratione tamen. Prima pars patet. quod quilibet pars plante vivit cum decisa est a toto. ergo in qualibet parte decisa sunt omnes potentie anime vegetativae.

Secunda pars patet. quia

cuiuslibet potentie ratio est ad actum et obiectum. quia ab obiecto actus capit speciem. ergo diversitas obiectorum arguit diversitatem actuum. et diversitas actuum diversitatem potentiarum. Sed actus potentiarum anime vegetativae diversi sunt. ut nutrire diversum est ab augere. et tales potentie ratione et specie distinctae

De anima.

Conclusio secunda potentie vles aie sensitue. scz sensituiū ap-
petituiū z motuiū nō distinguūt subiecto in eodem patet p̄clusio. qz qd
dant sunt aialia impfeda que p̄ ptes decisas viuunt z in ipis aia est vna
in actu sed multiplex in potentie vt dictū est de vegetatiua. Quilibet etiā
pars decisasentit qz patz. qz si truncef vel se retrahat hz etiā motuiū fm lo-
cum. vt pz ad sensum. qz in eodem est motuiū z sensituiū sed vbiqz ē sen-
sus necessario sunt fantasia z appetitus qz ad sensum necessario sequūtur
delectatio vel tristitia. qz si ps decisasentit hz appetitū. z sic ille potentie nō
distinguūt subiecto. sed qz distinguūt rōne p̄baref sicut p̄batū est de po-
tentis vegetatiuis. vñ illud qd dicit de fantasia nō dz intelligi de fantasia
determinata que habet organū in cerebro determinatū. sed de fantasia in-
determinata que nō habet actū nisi in potētia sensibilis. etiam nō intelligit
de motiua fm locū motu p̄gressiua s; de motu dilatiōis et p̄strictiōis tñ.

Tercia cōclusio potentie aie sensitue p̄ticulares disting-
uunt in eodē loco z subiecto z rōne sit. patz. qz omēs tales potentie sunt or-
ganice. sed organa distinguūt loco z subiecto. qz ille potentie z etiā rōe.
qz habet diuersos actus z obiecta. verūtamē tactus q̄ est diffusus in toto
corpe aialis non distinguīt ab alijs loco z subiecto. sed rōne solū z omēs
aliq̄ fundant in tactu q̄ est oī aiali necessarius.

Conclusio quarta potentia intellectiua distinguīt a sensi-
tiuis z vegetatiuis. patz. qz est alterius generis aie q̄ p̄dicte potentie cum
sit virtus inorganica z sit p̄perua. Alie vero organice sunt z corruptibiles
Ideo ab alijs separatur vt p̄peruū a corruptibili. z sic patet solutio

Secunde dubitaciōis Pro quo aduertendū qz dupliciter intelligi pōt
qz diuersitas potentiaz p̄supponit diuersitatem aiarum. vno modo in di-
uersis. z sic manifestū est qz diuersitas potentiaz p̄supponit diuersitatem
aiarum. Alio modo in eodem. z isto mō non p̄supponit z de isto mō p̄s-
suppositiōis att ad p̄positū. Vñ in quibusdā sunt omēs potentie vt in ho-
minibz. in quibusdā sunt plures z nō omēs. In alijs vero vna tñ z in qui-
buscunqz est vna sola potentia oportet qz illa sit aia vt vegetatiua in plan-
tis est aia vegetatiua. Sed in quibus sunt plures. vna est aia. alie p̄o par-
tes aie. z illa aia semp denoiatur a principali vt in brutis denomiāt sensiti-
ua z in hoīe intellectiua ab intellectu. Et qz in hoīe est eadē aia que dicit
sensitiua z vegetatiua z intellectiua. z intellectiua sumit a differētia vltima
que p̄ter sumit a forma vltia z intellectiua a sup̄ma dīa essentiali que su-
mit denomiatiōē ab vltima forma. iō zc.

Conclusio quinta et responsiua. In homīne vegetatiuius
sensitiuiū z intellectuiū non sunt diuerse aie p̄sentia dīstincte sed tñ vna
aia essentialit. patz p̄clusio. qz aia vegetatiua sensitiua z intellectiua sūt for-
me subales. qz si essentialit differrent in hoīe in eodē essent plures forme sub-
stantiales. sed hoc est impossibile. qz oīs forma substantialis dat eē cōpletū
et in actu. qz si in eodem ente essent plures forme substantiales idem ens es-
set plura entia cōpleta z in actu. z idem ens esset plura entia qd est impos-
sibile. ergo in eodem nō sunt plures forme subales. z p̄ p̄ns nec plures aie
fm essentialit differentes. Ex isto patet falsitas op̄inionis Platonis ponē

Liber secundus.

et plures aias in eodem corpore distinctas sicut diuersa organa quibus operatur. Ponebat enim nutritiuam in epate. et concupiscibilem in corde. cognitiuam in cerebro. et generatiuam in genitalibus. Sed hec opinio est improbatap hoc quod in animalibus imperfectis partes diuise viuunt et in qualiter inueniuntur diuerse operationes. Unde dicta opinio sustineri potest si ponere quod anima solum vniatur corpori ut motor mobili et non ut forma materie. sicut ponebat plato. sed hoc est superius improbatum.

Ad rationes ante oppositum ad primam dicitur quod licet anima que est sensitiva tamen sit corruptibilis tamen illa que est sensitiva et intellectiva sit ut anima humana sicut se est incorruptibilis. quia licet sensitiuum additum intellectui non tribuat sibi incorruptibilitatem non tamen auferat eam ab eo.

Ad secundam dicitur quod in embione prius est anima vegetativa que corrumpitur adueniente sensitiva. et iterum sensitiva abiicit adueniente intellectiva que perfectior est. Ideo non sequitur quod in eodem sunt plures anime per essentialitatem sustinere. Ad tertiam dicitur quod anima intellectiva in virtute continet totum quod est in sensitiva et adhuc amplius. Ideo ratio nostra potest separatim considerare illud quod pertinet ad virtutes anime sensitivae quod habet rationem imperfecti et materie. Et quia illud materiale commune est homini et brutis. Ideo ex illo materiali formatur rationem generis. sed illud quo anima intellectiva excedit sensitivam accipit tantum formale et completum. et ex hoc sumitur contra homines. et hec de questione.

Ratione autem quod altere manifestum est Sensitivo enim esse et operatio alterum. Siquidem sentire ab ipso operari. similiter autem et aliorum unumquodque que dicta sunt.

Queritur sexto. utrum anima sit tota in toto corpore et tota in qualiter eius parte. Arguitur quod non. quia omne totum est divisibile. Anima vero est indivisibilis. ergo non habet totalitatem. et per consequens non est tota in toto corpore. Secundo sic. si anima est tota in qualiter eius parte sequitur quod qualiter pars est composita ex corpore et anima. sed omne tale compositum est animalem. ergo que libet pars animalem esset animalem. Et confirmatur quod anima solus est in corpore organico sed non quod libet pars corporis est organica. ergo anima non est tota in qualiter parte. Tercio sic. si anima esset eadem in diversis partibus corporis sequeretur quod idem sit moveretur et quiesceret. quod anima moveretur una manu mota et quiesceret alia quiescente. Enim si moveretur motibus contrariis et idem distaret a seipso cum ipsa esset in partibus a se distantibus. Omnia autem hec sunt impossibilia. ergo anima non est tota in qualiter parte eius.

In oppositum Arguitur quod omne indivisibile est totum ubi operatur. sed anima est simplex et indivisibilis et operatur in toto corpore et in qualiter parte eius. igitur est tota in toto et in qualiter parte tota. In questione erunt duo articuli.

Quantum ad primum sciendum est primo quod de hac questione dicitur Alterius quod anima est tota in toto corpore sed non est tota in qualiter eius parte. Nam sicut anima est una essentialiter et habet plures partes potestativas unitas in una essentialiter anime. Ita corpus organicum est unum habens partes organicas que habent attributem ad principaliores partes

anima
to in toto

De anima

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
84

2

Liber secundus

Ad rationes ante oppositū Ad primā patet solutio ex dictis. Ad secundā dicitur quod omne compositū ex corpore et anima sensitiva per modum totius compositi dicitur anima sed non illud quod dicitur solū compositū ex corpore et anima per modum partis. Ad confirmatōnem dicitur quod anima solū est in corpore organico tanquā in proprio et per se perfectibili sed ex parte et minus principaliter est in qualitate eius parte siue organica siue non. Ad terciā dicitur quod anima solū mouetur et quiescat per accidens ad motū corporis. Et nihil prohibet quod simul mouetur et quiescat per accidens secundum quod est in diuersis partibus corporis. nec sequitur quod ipsa distet a seipsa. quia non solū est in partibus extremis. sed vlt in omnibus intermedijs nec est prenta quod solū illud est protensum quod secundum eius diuersas partes est in diuersis partibus loci. modo anima non est in diuersis partibus corporis secundum diuersas eius partes sed solū secundum eius totā essentia. et hec de questione.

Quod autē quibusdam animalium omnia insunt hec. Quibusdam vero quedam horum. alteris autē vnū solum. Hoc autē facit differentiam animalium propter quā autem causam sit factū posterius ostendendū est. Similiter autē et circa sensus accidit. Alia quidem enim habent omnes. alia vero quosdā. Que dam vero vnam maxime necessarium tactū. Quoniam autem quo viuimus et sentimus dupliciter sicut quo scimus. Dicimus autē hoc quidem scientiā. illud autē animā. vtroque enim horum dicimus scire. Similiter autē et quo sanamur. aliud quidem sanitas est. aliud autem parte quadam corporis aut et toto. Notū autē scientiāque et sanitas forma est et species quedam et ratio. vt actus susceptiuorum. hec quidem scientifici. illa vero sanabilis. videtur in patiente et disposito actiuorum inesse actus. Anima autē hoc quo viuimus. et sentimus. et mouemur et intelligimus primo. Quare ratio quedā vtriusque erit et species. sed non vt materia et vt subiectum. Tripliciter enim dicta substantia sicut diximus hec quidem species. illud vero vt materia. aliud autem ex vtriusque. Horū autē materia quidem potentia. species autē actus. postea ex vtriusque animatum non corpus est actus anime. sed ipsa corporis cuiusdam. Et

De anima

propter hoc bene opinatur quibus videtur neque sine corpore, esse. neque corpus aliquod anima. Corpus quidem enim non est. Corpus autem aliquid est. Et propter hoc in corpore est et corpore huiusmodi. et non sicut priores ad corpus apta/bat ipsam nihil definientes in quo et quali et vere. cum non videatur accipere quodlibet contingens. Si autem sit et secundum rationem, unusquisque enim actus in potentia existente. et in propria materia aptus natus est fieri. Quod quidem igitur actus est quidam et ratio potentiam habentis esse huiusmodi manifestum ex his.

Queritur septimo. utrum anima humana sit per se subsistens. Arguit primo quod non quia omne subsistens est hoc aliquid cum sit prima substantia. sed anima humana non est hoc aliquid. ergo ipsa non est per se subsistens. Secundo sic. omne per se subsistens posset per se operari. sed dicit philosophus primo huius quod dicere animam sentire vel intelligere est sile ac si dicat texere vel ordinari. Tercio sic. si anima humana per se subsisteret posset habere operationem sine corpore. sed hoc non. quia si sic maxime esset intelligere. sed ipsa non potest intelligere sine fantasmate. nec fantasma est sine corpore. *g. 2c.*

In oppositum Arguit quia subsistens dicitur quod est sub proprio esse stans. sed anima est stans sub proprio esse. quia suum esse non est dependens a corpore. *g. 2c.* ipsa est per se subsistens. In questione erunt duo articuli.

Quantum ad primum sciendum est primo quod non omne principium immediatum vitalis operationis est anima. quia si sic tunc virtus visiva esset anima. sed primum principium vite dicitur anima quous enim aliquid corpus posset esse principium vite sicut cor in animali tamen non potest esse primum principium vite unde esse principium vite corpori solum convenit in quantum actuale est per primum principium vite quod est anima unde patet quod anima non est corpus sed actus et forma corporis. Ulterius patet quod anima non est composita ex materia et forma. quia de ratione anime est quod sit forma corporis. vel igitur est forma secundum se tota vel secundum aliquam partem sui. Si secundum se tota materia non est pars eius. quia materia dicitur ens in potentia. et forma in quantum habet esse actus. Si autem sit forma secundum aliquam partem sui tunc illa pars diceretur anima. et alia diceretur corpus animatum. et sic anima erit corpus animatum quod falsum est.

Sciendum secundo quod potens aliqua cognoscere nihil habet horum que cognoscit in sua natura. quia illud quod sibi inesset impediret cognitionem aliorum. sicut videmus quod lingua febrientis infecta humore colerico non potest percipere aliquid dulce sed omnia videntur sibi amara. sed homo per suum intellectum potest omnia corpora cognoscere. ergo in se non habet naturam corpoream. Sicut etiam nec intelligit per organum corporeum quia determinata natura illius organi impediret ne omnia corpora cognosceret. ut patet per exemplum.

Libri secundus

plū qz si aliqd determinatus color sit vel in pupilla oculi vel in aliquo vase vitreo p̄tinentē liquore infusum in illo vase ille liquor videt̄ eiusdē coloris cū vase. ḡ intellectuāle p̄ncipiū non est corpus nec intelligit p̄ organū corz porēū. Et hec de primo articulo.

Quātū ad secundū sit prima conclusio Anima humana ē aliqd p̄ se subsistens. patz. qz nihil opat̄ nisi sit ens p̄ se z in actu sz aia hūmana p̄ se opari z hz aliqū opatōem in qua nō cōicet cū corpe nec illā exercet mediāte organo corpeo sz intelligere. ḡ ipa ē p̄ se subsistēs. Ex ista p̄clusionē sequit̄ qz aia hūmana est incorruptibilis tā p̄ se ḡ p̄ accēs. qz om̄nis forma subsistēs cū sit simplex z nō cōposita ex materia p̄uatōm ad h̄ mixta est per se incorruptibilis. Nec etiā corruptibilis est ad corruptōnē alteri⁹ cū p̄ se subsistit. sz aia hūmana ē p̄ se subsistēs vt dictū est forme vero que nō per se subsistunt sicut accētia z forme naturales. materiales genesant z corripūt per accēs ad gūatōnez corruptōnē suppositoz in qbz sūt.

Conclusio secunda licet anima sit per se subsistēs non tāmen est homo. patz. qz hō est sua natura z sua diffinitōe materiā includit et formā sz corz⁹ z aiam. sz aia rōnalis cū sit forma simplex nō hz in sua essentia materiā nec in sua diffinitōe. ḡ ipa nō est hō.

Conclusio tertia nulla aia p̄ter intellectuā est p̄ se subsistens. patz. qz nulla aia p̄t esse p̄ se subsistēs nisi possit operari sine organo corporeo. qz s̄tr vnūq̄bz se hz ad esse sicut ad opari. sz nulla aia ab intellectu p̄t opari sine organo corporeo. ḡ rē. Probat̄ etiā inductiue in oibz opantibz sensitiue et etiā vegetatiue. ḡ nulla aia ab intellectu p̄t esse per se subsistens.

Ad rationes ante oppositū Ad primā dic̄ qz hoc a/ aliqd pōt capi dupliciter Vno mō p̄ quocūqz subsistente z hoc mō partes substantie pōt dici hoc aliqd vt man⁹ vel aia separata. sed nō forme accētales Alio p̄ subsistēte p̄pleto in natura specifica. z hoc mō solū suppositū substantie qd subsistit vt suba p̄pleta d̄ hoc aliqd z sic aia nō dic̄ hoc aliqd. sed p̄mo mō. Ad secundā d̄ qz dicere aiaz sentire vel intelligere median⁹ re motu corpali vt ponebāt antiq̄ nō distinguētes inter sensū z intellectu s̄t ē sicut eā dicere texere vel ordiri sed dicētes eā intelligere imateriali sit Aristo. nō dicūt eā texere vel ordiri z in p̄mo sensu capit Aristo. loquēdo ḡ antiq̄s p̄dicta p̄ba vltra dic̄ qz aliqd opat̄ eodē mō qd subsistēs z aia subsistit p̄ modū p̄tis z nō p̄ modū totius vel iube p̄posite. Id opat̄ p̄ modū p̄tis. Et qz opatio p̄tis attribuit toti. ḡ hō d̄ intelligere p̄ aiaz z sic aia nō solū intelligit tāqz id quo z p̄ modū p̄ncipij formalis sicut calor ignis calefacit sz aliq̄ mō intelligit tanqz qd modū p̄tis. Ad tertiā d̄ qz aia intellectu ad intelligēdū requirit corz⁹ sicut obiectū z nō sicut organū z hoc nō impedit qn ipa sit p̄ se subsistēs. z qn possit p̄ se intelligere a corpe separata.

Potentiarum autem anime. que dicte sunt alijs quidēz insunt om̄nes. alijs vero quēdam harum. quibūdam vero vna sola. Potentias autem dicimus. vegetatiuū. sensitiuū. appetitiuū. motiuū s̄m locū et intellectuū.

De anima

Queritur octauo. vtrū potentie aīe ab eius essentia sit re aliter distincte. Arguit q non. qz aīa nobilior est materia pma sūt etiam forma accīdali. sed materia pma ē sua potētia similiter forma accīdalis ē sua potētia z p̄tus ad opandū sicut calor ē immediatū p̄ncipiū calefactōnis ergo essentia aīe z sua potētia nō distinguūt abinūicē. Secdo sic simplex nō p̄t esse cē subiectū accītis. s; aīa ē forma simplex. q nō p̄t cē subiectū accītis. igit sue potencie nō sūt accītia distincta ab ipa. Tercio potētie aīe si sunt accīdētia eius aīa erit in potētia ad ipas. vel ergo illa potētia erit cōsentia aīe vel distincta ab ea. Si eadē pari rōne dōm est de istis formis si distincta q̄r qd est in aīa per qd aīa sit in potētia ad ipam z sic vel essentia erit sua potētia vel erit p̄cessus in infinitū.

In oppositū arguit quia in qualibet re innētiūtur essen/ tia p̄tus z opatio. vt habet p̄mo celi z mūdi. s; p̄tus mediat inter opatio/ nē z cēntiā z distinguūt ab opatōe. q z ab cēntiā. In q̄stōe erūt duo articuli

Quantū ad primū notandū est primū q post q̄s. p. d̄cter/ mianit de aīa i cōi q̄rū ad cēntiā ei. Hic p̄r determinat de ea q̄rū ad po/ tētiās. Et p̄mo vidēda s; aliq̄ cōia d̄ potētijs aīe. Vtū aliq̄ spēalia circa inglas potētiās. p̄mo determinādo de potētijs aīe vegetatiue. scdo de po/ tētijs aīe sensitiue. tercio de potētijs aīe vegetatiue z de p̄ncipio motus qd cōp̄rehendit potētiā appetitiuā z motiū s; p̄supponit potētiā co/ gnitiuā s; sensum vel intellectum

Secundo notandū q put habet secūda de celo. Infima entia p̄scq nō p̄t p̄fectā bonitatē s; aliquā imp̄fectā p̄sequunt z h̄ paucis opatōib; sic ea q sūt infra hoīem nō p̄t p̄scq b̄ritudinē. s; h̄ p̄t ea adipisci per intellectū z rōnē. s; ea q sūt supra hoīez eā acq̄rūt paucis opatōib; q̄s h̄ vt sūt intelligētie z ens simpli p̄fectū sine opatōne vel potētia distincta ab cēntiā ei. h; p̄fectā bonitatē. Ex^m p̄bi scdo de celo ē de sanitate q̄ ē in aliq̄b; s; m̄ p̄ta z in alijs s; m̄ pauciora acq̄rūt. Sic i creatis nō fluūt p̄les opa/ tōnes ab vna natura āsi mediātib; plurib; potētijs. qd s; aīa sic tū vnus s; cēntiā tū ē multiplex s; p̄tutē z h; plures opatōnes.

Tercio notandū q ab vno nō est p̄cessus in multitudine sine ordine. qd inter potētiās aīe ē aliq̄s ordo z iste dupl̄r sumit. Vno mō s; m̄ depēdētiā vni⁹ potētie ad aliā. Alio⁹ s; m̄ distinctiōem obiectoz. vū s; m̄ depēdētiā vni⁹ potētie ad aliā z sic accēdit ordo. vno⁹ s; m̄ itēdōz natu/ re. put p̄fecta naturalr p̄cedūt ip̄fecta. z hoc mō potētie it̄lectiue p̄cedūt sensitiuas. z sensitiue p̄cedūt vegetatiuas. Alio⁹ s; m̄ ordinē ḡnarōis. z tūc ē euersus ordo. S; ex p̄te obiectoz qdā vires sensitiue p̄ores sūt alijs. Nā visibile naturalr p̄us ē audibile. qz cōe ē corpib; supiorib; z iferiorib;. S; r̄ son⁹ q̄ sit i aere p̄cedit odorē q̄ sit i corpe mixto. z sic visus p̄cedit auditū z audit⁹ olfactū z sic de alijs s; m̄ ordinē suoz obiectoz.

Quarto notandū q in hoc conueniunt omnes potētie aīe q fluūt ab cēntiā aīe sic a suo p̄mo p̄ncipio. Et qz accīis p̄p̄ū s; saluat in suo subiecto s; m̄ q subiectum est in actu z recipitur in eo s; m̄ q in potētiā. Ideo ille potētie differēter se habent ad animā vt ab ea causantur

Liber secundus

et ut recipiatur in ipsa vel in composito vñ sic differunt ab invicem quedā sūe in essentia aīe ut in subiecto sicut intellectus et voluntas et rō que sunt potentie anime intellectiue. Alię sunt subiectiue in organis corporis et in toto composito sicut potentie sensitiue et vegetatiue. licet omnes fluant effectus ue ab anima.

Conclusio prima et responsiua potentie anime ab eius essentia realiter sunt distincte. probatur quia sicut se habet essentia ad esse. ita potentia ad agere. sicut p locum a transmutata pportione sicut se habet esse ad agere. ita essentia ad potētiam. sed in oīb creatis esse realiter distinguitur ab agere. sicut et essentia a potētis. Secūdo potentia et actus ad idem genus referuntur cum potentia et actus diuidant ens et quolibet genus entis. ergo si actus non sit de genere substantie. ergo nec potentia ad illum actum. sed operatio anime et cuiuslibet creature non est in genere substantie. sicut nec potētia illius ipsi? sicut accētia distincta ab aīa. Sūc em naturales potērie de secūda specie qualitatī. Tercio aīa sūm totam suā essentia est actus. igit si essentia anime esset immediatū pncipiū oparōnis hñs aīaz semper actu operaret opera vice ut habens aīam semper est actu viuū. sed hoc est falsum. quia aīa sūm q est actus et forma non ordinat ad vltiorē actū sed ē vltim⁹ terminus generatōnis. ideo cum sit in potentia ad alium actū scz ad oparōnem non conuenit hoc sibi sūm suā substantia sed sūm suā potentiam. ergo potentie aīe ab ea realiter sunt distincte et hec de pmo articulo.

Quantum ad secūdū articulū dubitat. vtrū vna potentia anime oriatur ab alia. Pro dubio sciendum est q illoz que naturali ordine pcedunt ab vno sicut primū est causa oīm posteriorū. ita secūdum est causa oīm sequentiū ipm sed in potētis anime est triplex ordo ut iam dictū est. Ideo rñdetur ad dubiū q vna potentia anime pcedit ab essentia aīe immediate alia. quia essentia anime comparatur ad potētias et sicut pncipium actiū et sicut finale et quoad aliquas sicut materiale. et agens et finis habet rōnem perfectōnis et susceptiū rōnem imperfecti. ideo potentie aīe que pcedunt via perfectōnis sunt principia aliaz p modū finis et efficiēis ut sensus est ppter intellectū et nō ecōtra. Sed via generatōis sunt priores alie per modū cause materialis.

Ad rationes ante oppositas. Ad primā dicit q materia ē in potentia ad actū pmi qui est esse vel forma substantialis que est eiusdē essentie cum ipa. sed potentie anime sunt ad actum 2^m qui est operari. Itō non est simile similr licet forma accētialis sit pncipiū oparōnis tanq virtus agentis principalis per quā operatur tamē nō est pncipiū pncipale oparōnis sicut est aīa vel totū compositum qd agit per formā substantialem eius. Ad secūdā cōcedit q forma oīno simplex sicut deus non est subiectum accidentis sed aīa rōnalis est composita ex actu et potentia ante aduentum suaz potētiar. quia includit esse et essentiam. Ideo nō ē oīno simplex et sic de alijs aīabus. Dicit tamē de ipis q non sunt subiecta suarum potētiar sed ille potentie subiectiue sunt in toto composito. Ad tertiā dicit q emanatio pñj a subiecto non est p transmutatōnem successiua. sed per simplicem emanatōnem. Ideo potentia per q essentia

De anima.

ne bz in potentia ad suas potentias nō realiter differūt ab ipsa nec opz q
ibi sit pcellus in infinitū. et hec de questione.

Inest autē plantis vegetatiuū soluz. alteris autē hoc z sen
sitiuū. Si autē sensitiuū z appetitiuū Appetitus quidem
em̄ desiderium et ira et voluntas sunt. Animalia autē om̄ia
habent vnum sensum et tactum. Cui autē sensus inest huic z
letitia et tristitia et dulce et triste. Quibz autē hēc et concupi
scentia Delectabilis em̄ appetitus est. Adhuc autē alimen
ti sensum habent. tactus em̄ alimenti sensus. Siccis em̄ et
humidis et calidis et frigidis alūtur omnia viuētia. horuz
autē sensus tactus. sed aliorum sensibilibus fm̄ accidens sen
sus. Nihil em̄ in alimētum p̄fert sonus neqz color neqz odo
ratus. Nūmor autem vnum aliquod est tangibilem. esuri
es autē et sitis sunt concupiscentie. z esuries quidē calidi et
sicci Sitis autē frigidi z humidi. sapor vero vt delectamen
tum horum est. Certificandū autē de his posterius est. Nūc
autē intantū dictum sit qz animalibz habentibz tactuz et ap
petitus inest De fantasia autē immanifestum est posterius au
tem intendendū est Quibusdam autē adhuc inest et fm̄ locū
motiuū. alijs autē intellectiū et intellectus vt hominibz. et si
aliquod alterum huiusmodi est aut et honorabilibus. Ma
nifestum igitur est qz eodem modo vna vtqz erit rō anime z
figure Neqz em̄ ibi figura est preter triangulum et que conse
quenter fiunt. neqz hic anima preter predictas est. Fiet autē
vtqz et in figuris rō p̄munis que puenit qdem omnibz. pro
pria autē nullū erit figure. Similiter autē et in dictis anima
bus. vnde ridiculum est querere p̄munem rōnem et in his et
in alteris: que nullius erit eoruz qz sunt ppria ratio: neqz fm̄
ppriam z indiuiduam spēm dimittentes hmōi. Similiter
autē se habēt ei qd̄ de figuris est et qz fm̄ aiam sūt. Semp̄ em̄
in eo qd̄ est p̄sequenter est potentia quod prius est in figuris
et in animatis. vt in tetragono quidē trigonū ē. in sensitiuo
autē vegetatiuū. Quare fm̄ vnumqzqz querendū est quid sit
vniuscuiusqz anima. vt que plante z que hominis aut bestie
Propter quam autē causam p̄sequenter sic se habēt p̄sideran
dum est. sine em̄ vegetatiuo sensitiuū nō est. a sensitiuo autē
e

Liber secundus.

separatur vegetatiuū in plantis. Iterum autē sine q̄dem cō
q̄d potest tangere alioꝝ sensuū neq; vnus est Tactus autē si/
ne alijs est. Dulca em̄ aīaliū neq; visum neq; auditus ha
bent. neq; odoratus sensum. Et sensitiuorū autē alia q̄dem
habent fm locū motum. alia vero nō habent. vltimū autē z
minimū rōnem z intellectum vt homo apt h̄mōi aliud. q̄b
em̄ inest rōcinatio corruptibilium his z reliqua om̄ia Qui/
bus aut illoꝝ vnūquodq; non om̄ib; rōcinatio. sed qui/
bīsdam q̄dem neq; imaginatio. alia aut hac sola videt. De
speculatiuo aut intellectu alia rō est. Ex q̄dem igitur de hoꝝ
vnoquoq; rō hec p̄mptissima z de aīa manifestū est

Queri nono. Vtrū tm̄ quinq; sint genera potentiarum
anime. scz vegetatiuū. sensitiuū. et intellectiū. appetitiuū z motiū fm lo/
cum. **Arguit** q̄ sunt pauciora. qz omnes potentie anime sunt p̄nci
pia viuendi. sed tm̄ sunt quatuor modi viuendi. ideo tm̄ quatuor sunt ge
nera potentiaꝝ aīe. **Secūdo** sic. illud q̄d est p̄mune oīb; potentijs non
debet p̄ntē potentia sp̄alis. Appetitus autēz p̄mūis est cuiuslibet potentie
anime vt visus appetit visibile. z sic de alijs. igit appetitiuū nō est sp̄alis
potentia aīe. **Tercio** sic. potentie aīe distinguūt fm opationes earū
sed plures sunt opationes anime q̄ quinq; ergo plures sunt potentie ani
me q̄ quinq;. In oppositū est p̄bus in lra In q̄stione erūt duo articuli

Quantū ad p̄mū sciendū est p̄mo. q̄ postq̄ determinā
ta sunt q̄dam generalia circa potentias aīe. p̄sequēter determinanda sunt
q̄dam sp̄alia inquirendo quoz sunt potentie aīe Et deinde qualiter distin
guūt p̄ actus. et actus p̄ objecta vt patebit in q̄stione sequenti

Sciendū sc̄do. Licet tm̄ tres sint aīe. tm̄ ponūtur quinq;
genera potentiaꝝ aīe. Cuius rō est. qz aīe distinguūt fm q̄ diuersimode
opatio aīe sup̄gredit opatōnem corpis. est em̄ q̄dam aīa que in tm̄ excedit
naturam corporeā q̄ nō opatur p̄ organū corporeale nec per qualitates na
turales vt est aīa intellectiua. Alia est opatio inferior q̄ fit p̄ organū corpas
le. nō tm̄ p̄ qualitates corpales. vt opationes aīe sensitiue. Et licz qualita
tes p̄me requirant in opatione sensus. nō tm̄ requirunt tanq̄ media vel in
strumenta ad operandū. sed tm̄ p̄pter dispōnem debitā organi. Tercia ē
operatio aīe q̄ fit per organū corporeū z p̄ qualitates corporeas. vt opatio
aīe vegetatiue. sed tm̄ sup̄gredit opatōnem corporeā. qz motus maiorūz
solū sunt ab exteriori p̄ncipio. hec aut ab intrinseco p̄ncipio. qz om̄e aīatus

De anima

mouet quodāmodo seipsum. et sic partes aīe distinguuntur sūm modos q̄bus operatio anime supergreditur corporeā opationem. Potēne vero distinguuntur p̄ actus et obiecta. Et gradus viuendi per modos quibz potentia potest reperiri potest sine posteriori

Tunc sit prima cōclusio. Tm̄ quinqz sunt genera potentie aīe. Patz ex parte obiectoz. qz omnis potentia aīe circa aliqđ obiectuz est. Vel ergo est circa obiectū sibi vnitum. et sic est potentia vegetatiua. que nō agit nisi in corpus vnitum. Vel circa obiectum separatū. et hoc duplr. Vel potentia respicit tale obiectum sūm q̄ ipm̄ recipitur in potentia p̄ suam similitudinem. Vel sūm q̄ potentia respicit obiectum tenendo in ipsum. Si p̄mū hoc est duplr. vel illud obiectū recipit in potentia per similitudinem particularem. et sic est sensitiua. vel sūm vltm̄ et sic est intellectiua. Si secūdu hoc est duplr. vel p̄paratur ad ipsum vt ad finem intentōis qui est p̄mus in intentione. et sic est appetitiua. vel vt ad terminū opationis qui est vltm̄ in executione. et sic est motiua sūm locū. ¶ conclusio vera

Dubitat primo. que potentie p̄stituūt gradus viuētium. Dicendū est primo. q̄ vegetatiua sensitiua et motiua sūm locū et intellectiua p̄stituūt gradus viuētium. qz ille potentie p̄stituūt gradus viuētium que cū sint p̄ores a posterioribz separāt. h̄ sic est de istis. ¶ 2^a cōclusio. Dicat secūdo q̄ appetitiua nō facit gradū viuendi ab alijs distinctū. Patz. qz nūqz separatur a sensitiua. Qđ pbat p̄us duobz rōnibz. Prima est. omne habēs sensum habet appetitum. omne aīal h̄z sensum. ergo 2^a. Maior patz. quia cui puenit sensus ei puenit delectatio et tristitia que psequitur apprehensionē obiecti puenientis vel discōuenientis. sed cuiqz conuenit delectatio vel tristitia puenit p̄cupiscentia. que est appetitus delectabilis. igitur cui puenit sensus ei puenit appetitus. Secūda rō est. habens sensum alimenti habet appetitū. sed omne animal h̄z sensum alimenti scilz tactū. ergo 2^a. Maior patz. quia eisdem nutrimur ex quibz sumus. sed viuētia sunt ex calidis frigidis humidis et siccis. igitur ex ipsis nutrimur. sed tactus est eorū discretiuus. igit est sensus alimenti. Maior patz q̄ scz omne habens sensum alimenti habet appetitum. nam omne habens sensum alimenti h̄z sitim et esuriem. sed esuries est appetitus alimenticālidū et sicci. Sitis vero est appetitus frigidū et humidū. igitur habet rōnem potus. vnde sapor non nutrit. sed in alimento indicat puenientem p̄portionem calidi et sicci. Similiter alia accidentia de per se non nutriūt. et sic patet q̄ appetitiua nō cōstituit sp̄ialem gradum et modum viuendi in viuētibz.

Dubitatur secundo circa textum qualiter se habet ratio vniuersalis anime ad particulares animas. Responder p̄us q̄ habet se vt ratio p̄mū figure ad omnes figuras. quia sicut p̄mū ratio figurarū puenit cuiuslibet figure et nulli est p̄pria. ita dicendū est de p̄mū rōne anime. vnde tam in figuris q̄ in animabz semp p̄us virtualiter p̄tinet in posteriori. vt trigonum in tetragono. et vegetatiua in sensitiua. et in hoc habent similitudinem.

Liber secundus

Ad rationes ante oppositum. Ad primam per solutionem ex dictis.

Ad secundam dicitur quod licet appetitus naturalis qui est inclinatio cuiuslibet rei in bonum suum sit communis omnibus potentiis nec sit specialis potentia distincta ab alijs. tamen appetitus animalis qui persequitur formam apprehensam per sensum vel intellectum que non est finis in virtute apprehensiva. sed solum per suam similitudinem est potentia specialis anime. quia ultra similitudinem que est in cognoscendo te ad hoc quod cognoscens. persequatur bonum apprehensum requiritur virtus specialis inclinans ipsum ad persequendum illius boni. Ad tertiam dicitur quod in speciali sunt plures potentie anime tamen in generali sunt tamen quoad eo genera vocantur et non species.

Necessarium autem est debentem de his perquisitionem facere

accipe unumquodque eorum quid est. Postea sic de habitis

aut et de alijs investigare. Si autem oportet dicere quid unum quodque ipsorum. videlicet quod intellectuum aut sensitivum aut vegetativum. prius adhuc dicendum quid sit intelligere et quid sentire

Priores enim potentiis actus et operationes secundum rationem sunt

Si autem sic aut his pora opposita oportet considerare. De illis

primis utique oportebit determinare propter eandem causam ut

de alimento et sensibili et intelligibili. Quare primo de alimento

et generatione dicendum est Vegetativa enim anima et alijs in

est prima et maxime communis potentia est anime. secundum quam

inest vivere omnibus cuius sunt opera generare et alimere vi.

Queritur decimo. Utrum potentie anime secundum speciem distinguuntur per actus et obiecta. **R**espondeo primo quod non. quia nihil determinat ad speciem per illud quod est sibi posterius et extrinsecum. sed actus est posterior potentie et obiectum est extrinsecum actui. ergo potentie non distinguuntur per actus et obiecta. Secundo sic. contraria obiecta sunt unius potentie. ergo male dicitur quod potentie distinguuntur per actus et obiecta. Alio patet de albo et nigro in potentia visiva. quia illa sunt contraria obiecta. Tercio sic. diversarum potentiarum est unum et idem obiectum. ergo non distinguuntur per actus et obiecta. Antecedens patet quia est idem obiectum quod potentia apprehensiva cognoscit et appetitiva appetit. Quarto sic. quod per se est causa alicuius debet in omnibus esse causa eius. sed quedam sunt obiecta diversae que pertinent ad diversas potentias et cadunt sub eadem potentia. videlicet color et sonus sunt obiecta diversorum sensuum. et tamen cadunt sub sensu communis agitur obiecta non sunt per se causa distinctionis potentiarum.

De anima.

In oppositum arguit. qz posteriora per pōra distinguuntur. sed actus et opationes sūm rōnem pōres sunt potentijs. z adhuc actibz pōra sunt obiecta. ergo potentie dist. gūntur p actus. z actus p obiecta.

Quātum ad primū est sciēdum primo qz postqz phs enumerant genera potentiaz aīe. et ostendit qualiter habet se rō pūnis aīe ad eius partes. psequenter ostendit qd determinandū sit de aīa z de illis potentijs. et quo ordine sit pcedendū determinādo de ipsis

Sciendū est secūdo: qz quādo cūqz aliqua duo sic se habent qz vñū est causa alterius in vno genere cause. z secūdū est causa pmi in alio genere. tūc quodlibet est pūis sūm naturam respectu alterius. licz in diuersis generibz cause. modo ita est de actibz z potentijs. nam potentie sūnt cause actiū z pōres sūm esse. z hoc effectiue. Actus autē sunt cause finales potentiaz. qz potentia sūm id qd est ordinatur ad actum z opatōem Ideo dī qz potentia aīe est quā aīa opatur

Sciendū est tercio. qz duplices sunt potentie aīe. Que/ dam sunt passiue. vt intellectiua sensitua z appetitiua. Alię vero actiue vt motiua vegetatiua. ideo obiecta potentiarū aīe diuersimode pparant ad eius operationes. qz obiecta potentiaz passiuarū cōparant ad opatiōes vt effectiua pncipia. qz reducūt potētiās in actum. sicut visibile reducit visum in actū. sed obiecta potentiaz actiuarū pparant ad opationes earū tan qd finis. qz obiecta sunt operata ipsarū sed in quibz sunt opata pter opatiōem operata sunt fines operationū. vt dī pmo ethicorū. Tū parz qz omne obiectū pparatur ad opatiōem aīe vel vt pncipiū actiū vel vt finis. z ex vtrō qz scz ex actōe z fine specificat opatio. Diuersitas em agentiū inducit diuersitatē formaz z opatiōnū sūm spēm. vt calefactio est actio a calore. z frigefactio a frigiditate. Et etiā a fine. vt calefactio est ad calorem z frigefactio ad frigiditatem.

Tūc sit pclusio pma. Actus pōres sunt potentijs sūm in/ tendōem nature. licet potentie sunt pōres sūm esse. Primū pz. qz in quolibet genere natura pmo intendit finē. licet eū attingat p media. qz opus nature pcedit de potentia in actū. z de imperfecto ad pfectū. sed actus sunt fines potentiaz. vt dcm est. ideo sūm intendōem nature actus pōres sunt potentijs Secūdū pz qz licz finis sit pōr in intendōe. ē tū posterior in executōe

Secūda pclusio. Obiecta potentiaz tā actiuarū qz passiuarū simplr sunt pōra suis actibz. Parz pmo de obiectis potentiaz passiuarū. qz illa obiecta sunt actiua respectu potentiaz. z virtute earū catur actus potētiarū. Illa obiecta simplr sunt pōra actibz. Secūdo parz de obiecto potētiarū actiuarū. qz illa obiecta sunt finis potentiaz. mō finis sūm intentiōe nature pōr ē ordinatū ad ipm. Illa obiecta sūnt pōra simplr actibz potētiarū

Tercia pclusio et rūsua. Potentie sūm spēm distinguūt/ tur p actus. z actus p obiecta. Parz pmo. qz potētia sūm id qd est ordinatur ad actū. Illa opz rōnem potētie capi ab actu ad quē ordinatur. Illa potētie sūm spēm distinguūt sūm diuersitatē actiū. Sed qz actus variant sūm diuer/

Liber secundus.

nam rationem obiecti. Patet. quia si potentia est passiva obiectum est actum. et si potentia est activa obiectum est passivum vel finis. sed omnis actio sumit distinctiōem aut ex principio vel fine. ergo necesse est potentias secundum speciem variari per actus et actus per obiecta. accipiendo tamen obiecta secundum rationem formalem obiectorum. materialis enim distinctio nihil facit ad diversitatem formarum actuum et potentiarum. ut diversitas hominis et asini non variat visiones neque visum. quia coloratum non differt ibi nisi per accidens. modo divina per accidens obiecti non variat speciem potentie vel actus. Ex dictis patet quod obiecta sunt priora potentijs a se secundum rationem distinctiōis et similiter actus. ideo de terminando de anima in specie prius determinandum est de obiectis quam de actibus. et prius de actibus quam de potentijs. et inter partes anime prius determinandum est de vegetativa. deinde de sensitiva. et ultimo de intellectiva. Sed objiceretur quod prius determinandum esset de potentijs quam de actibus. et actibus quam obiectis. nam obiecta sunt priora actibus et actus potentijs. et per consequens notiora secundum naturam. sed non sunt nobis eadem nota et nature. quam potentie sunt notiores nobis actibus. et actus obiectis. ergo ordine doctrine prius determinandum est de potentijs. **Ordinem** quod obiecta sunt nobis notiora actibus et actus potentijs. **Respondeo** est quia intellectus noster possibilis tamen est in potentia respectu intelligibilium et fit in actu per formam a fantasmatibus abstractam. modo nihil cognoscit nisi secundum quod est actu. et ideo intellectus noster seipsum cognoscit per speciem intelligibilem. ut dicitur tertio huius. et non cognoscit se directe intuendo suam essentiam. ideo in cognitione anime oportet procedere ab his que sunt extrinseca et sensibilia a quibus abstrahuntur species intelligibiles per quas intellectus seipsum intelligit per obiecta. ergo cognoscimus actus et per actus potentias. et per potentias essentiam anime. Si per anima directe suam essentiam cognosceret ordo contrarius observaretur. quia que anime essentia propinquiora prius ab ipsa cognoscerent. Et ad illam autoritatem dicitur quod non sunt eadem nobis nota et nature. solum est intelligenda ubi effectus sunt magis sensibiles suis causis. sed ubi cause sunt sensibiliores suis effectibus eadem sunt nobis prius nota et nature.

Ad rationes autem oppositum **Ad primam** dicitur. quod licet actus sit posterior potentia quantum ad executionem. est tamen prior in intentione et secundum rationem. licet etiam obiectum sit extrinsecum secundum id quod est. tamen est principium vel finis actionis. adeo potentie capiunt speciem ab actibus et ab obiectis. **Ad secundam** dicitur. quod illa contraria non sunt primo obiecta illius potentie. quia visus non primo videt rationem albi vel nigri. sed rationem coloris. **Ad terciam** dicitur. quod diversarum potentiarum est bene idem obiectum materiale. diversum tamen formale. ut ens in quantum sensibile est obiectum sensus. et in quantum verum est obiectum intellectus. et in quantum bonum est obiectum appetitus. **Ad terciam** dicitur. quod potentia superior prius respicit virtutes rationem quam potentia inferior. et quia quanto potentia est superior tanto ad plura se extendit multa perveniunt in una communi ratione obiecti quam per se respicit potentia superior. que tamen differunt secundum rationes particulares quas per se respiciunt potentie inferiores. et ideo diversa obiecta que pertinent ad diversas potentias anime in inferiores que cum subdant uni potentie superior pertinent ad illam potentiam superiorem.

De anima

21
 Naturalissimus enim operum viventibus est quicquid perfectum
 et non orbata. aut generationem spontaneam habent facere al
 terum quale ipsum animam quidem animam. planta autem plantam. quatenus
 ipso semper et diuino esse et immortale participet finem quod possit. Om
 nia enim illud appetunt et illius causa agunt omnia quicquid agunt
 finem naturam. Id autem quod cuius causa sit dupliciter est. hoc quidem ex
 ius. illud vero quo. Omnia igitur concitare non possunt ipso esse diuini
 no et continuare propter id quod nihil contingit corruptibilius idem et
 unum numero permanere. finem quod potest participare unumquodque sic
 communicat. hoc quidem magis. illud vero minus. et permanet
 non idem sed ut idem. numero quidem non unum. spiritus autem unum.
 Est autem anima viventis corporis causa et principium. Hec autem multiplex
 dicitur: attamen anima secundum determinatos modos tres causa dicitur. Etenim unum
 motus causa est. et cuius causa. et sicut sub anima motorum corporum anima causa. Quod
 quidem igitur sit sicut suba manifestum est. causa enim ipsius esse omnibus suba est
 Vivere enim in viventibus esse est. causa autem et principium horum animarum. amplius
 autem eius quod in potentia ratio et actus est. Manifestum autem est quod et cuius
 gratia anima causa. sicut enim intellectus gratia huius facit eodem modo et natura
 et hoc est ipsius finis: Dimodum autem in animalibus anima et finem naturam. omnia enim
 physica corpora anime instrumenta sunt. sicut animalium sic et plantarum tan
 quam gratia anime existant. Duplex autem dicitur quod cuius gratia. et quod cuius. et quod quo
 Attuero et unum principium quod finem locum motus anima est. non omnibus autem viventi
 bus igitur potentia haec. Est autem alteratio et augmentum finem animam sen
 sus enim quidam alteratio esse videtur. nihil autem sentit quod non habet animam.
 Similiter autem et de augmento et decremento scilicet: nihil enim
 decrementum patitur neque augmentatur physice nisi alatur
 alitur autem nihil quod communicet vitam. Empedocles autem non bene
 dixit hoc addens augmentum accidere plantis. deorsum quidem radi
e. liij.

Liber secundus

cem mittentibus propter id quod terra sic fertur secundum natu-
ram. sursum autem propter ignem similiter. Neque enim sursum et deorsum
bonum accipit. Non enim idem omnibus sursum et deorsum et in
omni mundo. sed sicut caput animalium. sic radices plantarum
sunt. si congruit instrumenta dicere altera et eadem operibus. Adhuc
autem quid est continens in contraria loca ad quod ferunt ignem et terram
Distrahatur enim nisi aliquid sit prohibens. Si hoc erit hoc est
anima et causa augmenti et alimentum. Videtur autem quibusdam ignis
natura simpliciter causa augmenti et alimentum esse. Et namque
ipsum videtur solum corporum et elementorum quod alitur et aug-
mentatur. Unde et in plantis et in animalibus putabitur utique quod
hoc esse quod operatur. Dic autem causa quidem quodammodo est. non
tamen simpliciter causa sed magis anima. Ignis enim augmentum inini-
finitum est quousque inierit combustibile. Natura autem instantium
omnium terminus est et ratio magnitudinis et augmenti. hoc
autem est anima. sed non ignis et rationis magis quam materie

Queritur undecimo. Utrum naturalissimum operum in viventibus
sit generare sibi simile secundum speciem. **¶** Arguitur quod non primo. illud est natu-
ralius alicui quod est sibi proprium. sed nutrire est viventibus magis proprium quam gene-
rare. quia quod diu animal vivit semper nutrit sed non semper generat. **¶** Secundo
sic. illud est alicui naturalius quod ab eo magis appetitur. sed nutritio plus ap-
petitur quam generatio. quia ordinatur ad preservationem esse individui. generatio vero
ad preservationem speciei. modo quilibet res plus appetit suum esse quam esse alterius. **¶**
nutrire est naturalius quam generare. **¶** Tercio sic. illud quo aliquid ro-
boratur est naturalius illo quo debilitatur. sed vires per nutrire roborantur et gene-
rare vero debilitatur. quia secundum Aristotem. in de causis longitudinis et brevitatis vi-
te. animalia que sunt frequentis coitus sunt brevioris vite quam alia. **¶** generare si-
bi simile non est naturalissimum operum in viventibus. In oppositum est probatum infra

Sciendum est primo. quod postquam probatum ostendit distinctionem
potentiarum anime et quid restat determinandum est quo ordine. hic sequetur secundum
ordinem priussum determinat de potentis anime. Et primo de vegetativa. Se-
cundo de sensitiva. Tercio de intellectiva. Et in fine de motiva secundum locum.
De appetitivo non facit tractatum specialem. quia non facit speciale gradum
viventium. vel quia determinando de motiva secundum locum satis determinat de ipso. et

De anima

Primo determinat de obiectis et actibus quod potentie propter rationem prius discretam. Etiam prius agit de vegetatiua quam de alijs. quia est prima partium anime et est fundamentum omnium aliarum et separatur ab omnibus alijs et non e contra.

Sciendum secundo quod antequam prius determinat de potentia vegetatiua duo premitte necessaria ad cognitionem potentie vegetatiue. Primum quod generare est opus anime vegetatiue quod ideo fit. quia superius Aristotle. non attribuit illi potentie generare sed solum nutrire et augere.

Secundum quod opera potentie vegetatiue fiunt ab anima quod fuit necessarium quia cum illa fiunt mediantibus qualitatibus primis alijs credere possunt quod essent a natura et non ab anima.

Sciendum tercio quod aliquid dicitur generare sibi simile dupliciter. Uno modo ex materia extrinseca. et sic contingit in inaniis ut ignis generat alium ignem in materia aliena. Alio modo ex materia intrinseca generantis scilicet semine ab eo deciso. et hoc modo solum conuenit uiuentibus. et de isto modo est hic ad propositum.

Prima conclusio generare sibi simile primo et per se conuenit uiuentibus perfectis non orbatis et spontaneam generationem non habentibus probatur ex parte finis. nam omnia uiuentia appetunt perpetuo permanere in esse cum omnia appetunt assimilari primo enti inceptum possunt sed non possunt semper eadem manere in numero. Ideo appetunt permanere in specie et non possunt permanere in specie nisi per generationem similis sibi finis speciei ergo illud conuenit uiuentibus perfectis non orbatis. Et dicitur perfectum quia imperfecta ut pueri non possunt generare. nam requiritur quod generans habeat suum esse perfectum sic non habent pueri propter defectum temporis. Et dicitur non orbatis quia orbata non generant ut spadones et castrati. Et dicitur nec spontaneam generationem habentibus propter illa que generant per participationem ad quorum generationem non requiritur agens particulare sed sufficit vniuersale propter eorum imperfectum ut vermes musce et filia. Et dicunt habere spontaneam generationem. quia in sua generatione non apparet agens extrinsecum sed videntur sua sponte generare.

Conclusio secunda Operum uiuentis nobilissimum est generare sibi simile secundum speciem. patet. quia operum uiuentis. Illud est naturalissimum quod est similitudo operationibus nature. sed inter opera uiuentis generare est similitudo operationi nature. quia conuenit aliquo modo inaniis que generat sibi simile sed non nutritur nec augetur. Secundo illud est naturalius quod est magis intentum a natura. sed generare sibi simile est homini. quia finis eius est perpetuas speciei. Nam omnia uiuentia naturaliter appetunt esse perpetua quod est esse diuini et gratia illius agunt quod agunt secundum naturam.

Dubitarum. utrum potentie vegetatiue fiunt ab anima videtur quod non quia fiunt a corpore animato mediantibus qualitatibus primis. ergo sunt a natura. Pro quo sciendum est quod anima est principium corporis uiuentis in triplici genere cause scilicet formalis finalis et efficientis. primum probatur prius dupliciter. Primo illud est forma alterius quod dat alteri esse. sed anima dat corpori uiuenti esse. quia sibi dat viuere. et viuere in uiuentibus est esse. Secundo omnis

Liber secundus

motus rei est eius forma. sed anima est actus corporis viventis. igitur est eius causa formalis. Secundum probatur quod sicut intellectus artificis operatur propter finem ita natura sed intellectus practicus artificis ordinat materiam ad formam tamquam in fine. ergo natura ordinat corpus quod est materia anime ad ipsam ut ad finem. Ideo ut dicitur in textu necesse est corpora viventia ordinantur ad homines sed etiam omnia naturalia. nam bruta sunt propter hominem et plante propter bruta et inanimata propter plantas. quod capiunt ab ipsis alimenta. et sic ipsa naturalia sunt propter hominem tamquam propter finem. Tercium probatur. quia omnis forma naturalis corporis est principium motus ipsius. sed anima est forma corporis viventis. igitur principium motus in viventibus. et sic est causa efficiens corporis viventis. unde motus localis. progressus et regressus est viventibus pueris et perfectis. Sed augmentatio et diminutio conueniunt omnibus viventibus. Vnde. Ex dictis sequitur responsio ad dubium quod opera potentie vegetatiue fiunt ab anima. quia ipsa est forma corporis viventis etiam et efficiens quantum ad suas operationes.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod generare sibi simile naturaliter est quod nutrire et magis intendit a natura et est similis operationibus nature. quod conuenit animatis et inanimatis nutrire vero animatis tantum et sic nutrire est magis proprium viventibus. Sed generare est naturaliter. Ad secundam dicitur quod esse unius individui potest considerari dupliciter. Uno modo ut est esse speciei. Alio modo ut est esse individui. et individuum magis appetit esse ea parte qua est esse speciei quam finem quod individui. quia sub illa ratione melius est.

Ad terciam dicitur quod per generationem res debilitatur per accedens scilicet propter excessum vel propter nimiam frequentationem et non nocet de per se. quia superfluum alimentum per generationem conseruat. et sic illud superfluum decedum non corrumpit nisi fiat cum excessu. Vel potest dici quod per generationem abbreviatur vita rei particularis tamen conseruat esse speciei quod est melius.

Quoniam autem est eadem potentia anime vegetatiue et generatiue. de alimento necessarium est deter-

minare primum. separatur enim ab alijs potentijs opere hoc.

Videtur autem esse alimentum contrarium contrario. non omne autem omni. sed quaecumque contrariorum non solum generationem habent ex se inuicem. sed et augmentum. sunt enim multa ex inuicem. sed non omnia augentur. ut sanum ex laborante. Videntur autem neque illa eodem modo ad inuicem esse alimentum. sed aqua quidem igni alimentum est

De anima

ignis autem non alit aquam. In simplicibus quidem igitur corporibus hoc esse videtur maxime. aliud quidem alimen- tum aliud vero quod alitur. Dubitationem autem habet. Di- cunt enim hī quidē simile simili alit sicut et augeri. Alijs autē sicut dixim⁹ ecōtrario videtur ali cōtrarium contrario tanq̃ impossibile sit simile a simili. alimentum autem mutari ⁊ de coqui oportet. Mutatio autē omnis in contrarium aut in medium. Adhuc autem patitur aliquid alimētum ab eo qđ alitur. sed non hic ab alimento. sicut nec instructor a materia sed ab illo hec. Instructor autem mutatur solum in actū ex ocio. Utrum autem sit alimentus quod ultimo aduenit. aut prius hoc habet differentiam. Si vero utriq̃ sed hoc qui- dem non coctum illud autem coctum. utrobq̃ utiq̃ contin- get alimentum dicere. Inquantū cū non coctum contrariū contrario alitur. Inquantū autem coctum. simile simili. Qua- re manifestū qđ dicunt quodāmodo utriq̃ ⁊ recte et nō recte

Queritur duodecimo utrū alimentum sit obiectū poten- tię vegetatiue. Arguit q̃ non. quia vnus obiecti est tñ vna potentia. si nutrimentum est obiectū potentię vegetatiue seq̃tur q̃ erit tñ vna potē- tia vegetatiua. sed hoc est falsum. quia sunt tres scz nutritiua. augmentis- ua ⁊ generatiua. Secūdo at. nutrimentū est obiectū potentię nutritiue. ve- patet ex vi nois. q̃ non est obiectū potentię vegetatiue. q̃na tenet. quia p̃- prium obiectū potentię inferioris nō ē adeq̃tū potētię supiori. Tercio at. si nutrimentū est obiectū potentię vegetatiue vel esset sibi nutritio vel dissile. nō 2°. qz omne qđ auget a sibi sibi auget. etiā qđ nutrit nec primū. qz nutri- re est motus. ⁊ ois motus est de cōtrario in contrariū.

In oppositū ē phīs in littera Sciēdū p̃io q̃ postq̃ ph y- losophus ostēdit q̃ opa^o aīe vegetatiue sit ab aīa ⁊ nō a natura. p̃ur circa h̃ remouet duos errores ⁊ determinat de alimento fin se. Primus error fuit Empedoclis dicentis q̃ motus augmenti non fit ab anima sed fit per motum grauium et leuium. Unde quia viuētia et plante augentur

Liber secundus.

fursum et deorsum. Dicebat quod augmentum plantarum deorsum fit per motum terre que naturaliter mouet deorsum et augmentum fursum fit per ignem qui naturaliter fursum ascendit propter eius leuitatem. Sed hec opinio reprobat primo quia non bene capit fursum et deorsum in plantis. nam in eis fursum est in radicibus deorsum in ramis. nam radices habent se in plantis sicut in animalibus quia per utrumque accipit nutrimentum quod est principium aliorum. Secundo si animata sic mouentur propter diuersos motus grauium et leuium cum motus elementorum perarios sint ad loca peraria sequitur quod ipsa locata quantum ad suas partes separantur nisi esset aliquid continens ea et prohibens separationem earum. Ita tale continens non est nisi anima. quia ipsa est causa principalis nutritionis.

Sciendum secundo quod alius fuit error dicentium ignem esse causam augmenti eo quod ignis inter cetera elementa magis videtur nutriri et augmentari. sed illud est principium motus in alijs quod de se per se habet illum motum ut ignis qui est per se calidus est per se causa caloris in alijs. Sed hec opinio improbat quia si igni apponeretur infinita combustibilia cresceret in infinitum. Si nutritio fieret virtute ignis vel augmentatio sequeretur quod animata possent crescere in infinitum. sed hoc est falsum. quia omni natura constantium positus est terminus et ratio magnitudinis et augmenti ab anima non quidem terminus indiuisibilis. sed habens latitudinem. ergo ignis non est causa augmentationis verum est camen quod calor ignis facit ad augmentum sicut causa instrumentalis quia per calorem illum decoquit nutrimentum et disponit ad questionem in substantiam aliam quod fit virtute anime. Sed contra hanc rationem arguitur quia si omni natura constantium est positus terminus sequitur quod ignis non cresceret in infinitum. et sic est repugnantia in illa ratione. Rodericus Auerrois quod illa auctoritas solum intelligit de aeternis quia inanimata proprie non augentur. Ideo nihil prohibet ignem augeri in infinitum per appositionem combustibilium. Alio modo dicit Egidius quod tripliciter potest sumi terminus alicuius augmenti. Uno modo ex parte forme que requirit certam quantitatem in materia propter suam operationem exercendam ut forme que requirunt corpora organica. sed forma non requirit corpora organica ut forma inanimatorum non requirit certam quantitatem. et sic ex parte forme ignis prout est natura particularis sibi non repugnat crescere in infinitum. Secundo modo potest sumi terminus ex parte materie quando scilicet forma habet omnem materiam sibi possibilem. et sic ignis est terminatus quia omnium corruptibilium materia est diuisa in quatuor partes scilicet quatuor elementa. Tercio modo sumitur terminus augmenti ex ordine vniuersi et natura vniuersali. et sic in elementis est terminus certus ne vnum alterum corrumpat. et sic ignis non potest crescere in infinitum.

Sciendum tercio quod tres sunt conditiones nutrimenti prima que sunt in nutritione. Primum est quod nutrimentum debet esse contrarium nutritio cum nutritio sit motus et motus est de contrario in contrarium. Secundum est quod nutrimentum sit de contrarijs que habent transmutationem ad invicem cum in nutritione nutrimentum conuertatur in substantiam aliam. Tertium est quod nutrimentum sit de illis contrarijs que per generationem et corruptionem possunt augere se invicem. quia per alimentum fit nutritio et augmentatio

De anima.

Ideo ignis nō est nutrimentū aque

Cōclusio. Alimentū est obiectū potētie vegetatiue. *ps. qz*
illud est obiectū alicuius potētie in qđ pmo z p se fertur illa potētia z sub
cuius rōne fertur in omne illud in qđ fertur p diffinitionē obiecti. sed sic ē
de nutrimento respectu potētie vegetatiue. vt pbaret facilliter p opatio
nes eius. *g* alimentū est ppiū obiectū potētie vegetatiue z ppiū eius

Dubitatur qūo differenter se habet obiectū sensus ad sensuz
et obiectū potētie vegetatiue. *Qđm* q sensus pmo est accētium z p ac
cidens substantiaz que sunt sensibiles p accētis. Sed potētia vegetati
ua pmo z p se respicit substantiā q per se nutrit z accētia soluz ex psequē
ti. Etā substantia dulcis p se nutrit. dulcedo vero p accidens. vñ natura
dat qualitātē substantie nutrimenti vt per eam distinguamus nutrimen
tum pueniens a nutrimento disconueniente.

Dubitatur secūdo. *Utrū* alimētū debeat esse simile vel dis
simile. *O*ciendū q ante decoctionē z digestionē est dissimile sibi in actu et
p rariū. simile tñ in potētia. sed post digestionē est actu simile nutrito. vt in
omni actione naturali passiū in pncipio actionis est p rariū z dissimile. *sz*
in fine est simile agenti. qz agens naturale assimilāt sibi passum in qtuoz pos
est. *U*nde aduertendū est q aliqd potest esse in potētia duplt. *U*no mō
in potētia p piqua qñ per vnicū mouens p r fieri in actu. et hoc mō nutri
mentū in pncipio nutritionis est simile in potētia nutrito. *U*lio mō in pos
tētia remota qñ pluribz mouentibz p r reduci in actū. sed de ista potētia
nō est hic ad ppositum. *E*x quo sequit q simplex elementū nō est p piquū
nutrimentū viuētis. cū non sit in potētia prima vt assimilēt viuēti. *sz*
per vñū agens elementū mutat in altum z p aliud p uertit in subam aliti.
nec etiā omne mixtum est nutrimentū. vt patz de mineralibz z de illis que
sunt p pima elementis. z de his que sunt difficilis collusionis

Ad rōnes ante oppositū *Ad* primam dicit q vnus obie
cti fm vnā rōnem formalez accepti est rñ vna potētia. sed vnus obiecti
materiali fm diuersas rōnes formales possunt esse plures potētie. *sz* sic
est de nutrimento respectu diuersarū potētiarū. vt postea patebit. *E*t per
idem soluit secūda. *Ad* terciā patz solutio ex dictis

Qm aut nībil aliū nō pncipans vitā aīatū vtiqz erit corp
qđ aliū in qtuū aīatū. quare alimētū ad aīatū est p se z non
fm accētis. *E*st aut alterū alimento z augmento esse. *S*cđm
em q qtuū aliqd aīatū est augmentatiūū. fm aut q hoc aliqd
et suba alimētuz est. saluat em subam z vsqz ad hoc est qusqz
alat. *E*t gnatōis aut factiūū nō ei qđ aliū. *sz* qle id qđ aliū.
iam em ipa suba. *B*enerat at nībil ipm seipm sed saluat

Liber secundus.

Querit tredecimo *Utrum sint tres operatioes aie ve-*
getatiue. scz nutrire. augere. z generare. ¶ *Arguit pmo q no. qz pre-*
dicte opatōes dicuntur naturales. ergo nō sunt opatōes aie. qz opatōes
aie sunt supra opatōes nature. Secūdo sic. operatio p̄mūis viuētibz et
nō viuētibz nō est operatio aie. sed generare est h̄mōi. ḡ. zc. Tercio sic. si
generatio esset opatio aie sequeretur qz vbiqz esset aia posset esse generatio.
sed hoc est falsum. qz orbata z imperfecta nō generāt Quarto sic. aia est
potentior natura corporea. sed natura corporea eadē virtute dat sp̄m z de
bitam q̄ritate. ergo sicut aia vegetatiua. z p̄is generare z augere non
sunt opationes distincte Quinto sic. p̄idem res acquirit esse z p̄serua
tur in esse. sed p̄ generatōem res acquirit esse z p̄ nutritiōem p̄seruat in esse
ergo ille opatōes nō sunt distincte sicut nec creatio rerū z earū p̄seruatio
¶ In oppositū est p̄ h̄s in l̄ra

Sciendū pmo. qz postq̄ p̄his determinauit de obiecto
potentie vegetatiue s̄m se. p̄sequitur de ipso determinat p̄ respectū ad ope
rationes aie vegetatiue. Et pmo determinat de ipso vt p̄gruit nutritiōi
Secūdo put p̄tinet ad augmētatōez. et tercio put p̄tinet ad generatōem

Sciendū secūdo qz nutrimentū p̄tinet ad nutritiōem in
q̄tum est in potentia ad corpus aiatum iam existens. Rō est. qz omne qd
nuitur est participans vitā. z omne p̄cipās vitā est corpus aiatū. Gōme
qd nutrit est corp⁹ aiatum. sed alimentū est in potentia ad illud qd nutrit
qz nutrimentū p̄uertit in subam aliti. ergo vt p̄tinet ad nutritiōem est in
potentia ad subam corp⁹ aiatū p̄existētis. Nam corpus aiatum h̄z in se
humidū radicale in quo est calor naturalis. sed calor ille p̄tinue agit in hu
midū aliquid de ipso p̄sumendo z ad reseruandū illud deperitū necesse ē
qz alimentū p̄uertat in subam aliti p̄ nutritiōem

Sciendū tercio qz alimentū inq̄tum nutritiū et augmē
tatiū est idem s̄m esse z materialiter. differt tñ rōne. nam corpus aiatum
qd nutrit est q̄tum. ideo s̄m qz nutrimentū est in potentia ad subam cor
poris aiatū est subiectū nutritiōis. sed s̄m qz est in potētia ad exequendū z
ad dandū maiore q̄ritatē corpori q̄ p̄habuit est obiectū augmētationis z
p̄ hoc habet qz nutritio p̄ior est augmentatione z ei subseruit. qz in nutriti
one fit p̄uersio alimentū in subam aliti. sed in augmētatōe requirit p̄uersi
o nutrimenti in maiore q̄ritatē q̄ fuerit deperitū de humido per actionez
caloris naturalis.

Sciendū quarto qz alimentū inq̄tum habet rōnem sup̄
fluit z est in potentia ad corpus aiatū nōdū p̄existens est obiectū generatio
nis. Differt tñ generatiua ab alijs. qz nutritiua z augmētatiua h̄nt suoz
effectū in corpe cuius sunt. qz corp⁹ aie vniū auget z nutrit p̄ istas vires
sed virtus generatiua h̄z suū effectū nō in eo in quo est. s̄z in alio. qz nihil se
ipsum generat. ideo virtus generatiua appropinquat dignitati aie sensiti
ue q̄ h̄z suas opatōes circa res exteriores. licet excellentiori mō. qz d̄r Dio
nifus qz sup̄remū inferioris ordinis attingit infimū sup̄ioris ordinis. ideo
inter istas potentias generatiua que est p̄fectior quodā mō p̄uertit cū po

De anima

tentis aie sensitue. Ex quibz pz q augmentatiua z nutritiua deseruiunt
potentie generatiue

Sciendū quinto q predictae potentie dupl'r distinguuntur
Uno mō ex pte obiectoz. qz alimētum vt est in potentia ad subam mem
broz vel aiati est obiectū potentie nutritiue. z put est in potentia caro qita
vel corpus qitū est obiectū augmentatiue. et sic est in potentia hoc aliqd. z
put hz rōnem supflui est obiectū generatiue. et sic iste tres potētie hnt vnū
obiectū materialr. sed sunt tria for malr. Secdo distinguuntur ex pte finis.
qz finis nutritiue est pseruatio indiuidui in suo esse. z finis augmentatiue
est debita qritas. qua habita viuens p't debite suas opationes exercere q
uis nō semp nutritat. eo q nutritio est ad restauratōem humidit de p'diti. Et
qz humidū dep't tū p'cinue psumit a calore naturali. Ideo semp requiritur
nutritio. Et finis generatiue est pseruatio spēi. z sic nutritiua pseruat ind
iuidū in esse. augmentatiua pficit in quantitate. et generatiua conseruat
esse specificum

Conclusio prima. tm̄ sunt tres opatōes aie vegetatiue. .f.
nutrire generate z augere. qz oīs opatio aie vegetatiue vel est ppter bonuz
spēi z sic est generatio. Vel indiuidui z hoc dupl'r. vel ad pseruatōem indi
uidui in suo esse. z sic est nutritio. vel ad pfectiōem in qritate. z sic est aug
mentatio. Ex quoleqitur q tm̄ tres sunt potentie aie vegetatiue. qz tantuz
tres sunt opatōes eius z potentie p actus distinguuntur.

Dubitaf vtrū solū aiata nutrant. Rndet q sic. qz quatu
tuor sunt necāria ad nutritiōem. Primum est ptus nutriens dans nutritio
spēm. Secūdu est calor digerens qui est instrumētū illi⁹ virtutis. Tercū
est receptaculū nutrimenti. Quartuz est spongiōsitas z porositās corpis.
als nō recipit nutrimentū sed solis aiatis ista qtuor pueniūt. q sola aiata nu
triat. Et h ignis fm silitudinē d'r nutriti. nō tū p'prie nutrit qz illd p'p'e na
trit qd in se aliqd recipit ad pseruatōem sui eē in toto z in p'ibz. sed h nō cō
uenit igni. qz q'uis in materia p'ustibili generat nouus ignis. tm̄ ille nō ce
dit in pseruatōem ignis pcedentis. sed est noua generatio ignis distincta a
pcedēte. qz totus ignis q est ex aggregatōe plurū ignitorum nō est simpl'r
vn⁹ sed solū p aggregatōem. sed in aiatis pseruat humiditas in p'ibz p'eri
stentibz p p'ersionē nutriment in subam aliti. Et p tales p'ersionē fit aug
mentatio p'prie dicta. sed in igne solū fit augmentatio p additōem p'ris ad
p'etē. s; tū p'pter ei⁹ maximā raritatē magis nutriti videt int oia elementa

Ad rōnes aū oppositum Ad p'mā d'r q opatiōes aie ve/
getatiue dicūt naturales dupl'ci de cā. Primo mō ppter silitudinē eū opa
tioniū nature. qz natura intēdit eē qritatē z pseruatōem indiuidui. z ista
fuit ab aia nobiliori mō q a natura. Secdo qz fuit mediātibz q'ititibz p'is
tuis q sunt instrumēta nature. s; tū d'nt ab opatiōibz nature. qz opationes
aie nō effectiue a p'ncipio intrinseco. alie p'o a p'ncipio exteriori. Ad scdaz
d'r q generare aliqd in materia extrinseca bñ puenit in aiatis. sed generare
ex materia interiori. s; p semen decilum a generante in quo semine est vir
tus formatiua sēp generandi solū puenit animatus z etiam perfectus

Liber secundus.

Ad terciā dicitur quod generare solum puenit uiuentibus pfectibus et non omnibus. et sic neque potentie sensitue omnes sunt cuiuslibet animalis. sed solus tactus.
Ad quartā dicitur quod generatio uiuentium est ex semine diffuso a generante. quod necesse est parue quantitatatis. ideo oportet genitum esse parue quantitatatis in principio. ideo requiritur vis augmentatiua ad acqrendū debitam quantitatem. sed in animalium generat ex materia exteriori separata ab agente. ideo simul recipit spiritum et quantitatem secundum quantitatem sue materie. **A**d quintam dicitur quod licet uiuēs per eandem causam videntur acquirere esse et peruenire in esse. non tamen per eandem causam particularem sed per virtutem generantis acquirere esse. per virtutem nutritiuā vero sibi in trinitate perueniunt in esse.

Quare bimodum animal principium potentia est possibilis saluare suscipiens ipsam formam quod est bimodum. Alimentum autem preparat operationem unde prout alimento non potest esse. Quam autem sunt tria. quod alitur. et quo alitur. et alens. alens quidem est prima anima. quod vero alitur est habens hoc corpus. quo vero alitur alimentum. Quam autem a fine appellari omnia iustum est. Finis autem est generasse quale ipsum. erit utique prima anima generatiuius quale ipsum. Est autem quo alitur dupliciter. sicut et quo gubernat et manus et temo. hoc quidem mouens et motum. illud autem mouens solum. Dicitur autem alimentum necessarium est decoqui. Operatur autem decoctione calidum. unde omne animalium habet calorem. Figuratur quidem igitur alimentum quid sit dictum est. certificandum autem est posterius de ipso in propriis rationibus.

Queritur decimoquarto. Utrum sint aliquę virtutes naturales subseruientes potentie nutritiue. **A**rguitur primo quod non quia potentia nutritiua et alie potentie vegetatiue sunt actiue. sed potentia vegetatiua non indiget aliquo ad hoc quod operetur. ergo etc. Minor patet quia per hoc differt potentia actiua a passiuā. quia actiua operatur per se in passum dispositum sine aliquo adiuvante. passiuā vero non. Secundo sic. quicquid potest virtus inferior potest virtus superior et cum hoc patet sed anima vegetatiua est superior ad virtutes naturales neque indiget alijs virtutibus a suis potentijs. ergo potentie nutritiue non subseruiunt virtutes naturales.

In oppositum arguitur. quia nutritiua non potest perficere suas operationes nisi mediante humido frigido calido et sicco. ergo sibi subseruiunt virtutes naturales.

De anima

Sciendum prius quod postquam philosophus determinauit de obiecto et actibus anime vegetatiue. Hic prout determinat de ipsa et partibus eius primo diffiniens potentiam nutritiuam sic est principium potens saluare suum susceptiuum in se ipsum huiusmodi ipsa enim saluat suum subiectum mediante alimento id est priuatum alimento non potest viuere saluari inesse. Et quod alimentum est principium nutritiue sicut potentia nutritiua. ideo ne credamus illam diffinitionem continere alimentum philosophus ostendit quomodo dicitur potentia nutritiua et nutrimentum sint principia nutritiue dicens quod in nutritiue tria requiruntur scilicet quod alitur quo alitur et alens. Primum quod alitur est corpus habens animam. Illud quod alitur est alimentum. et alens primum est anima vegetatiua cum potentia nutritiua.

Sciendum secundo quod inter potentias anime vegetatiue est duplex ordo. Primus est ordo generatiue secundum quem potentia nutritiua quod ordinatur ad conseruationem indiuidui est prima et augmentatiua per quam accretur completa quantitas est. secunda generatiua saluans esse specificum est tertia. Etiam nutritiua ab alimento separat superfluum et ipsum reseruat per potentiam generatiua sibi preparando materiam. et illud quod non est superfluum mittit ad singula membra sed augmentatiua perficit quantitatem viuens ut posset generare. ideo operatio anime vegetatiue debet sequi secundum naturam terminum augmenti et ubi preedit impedit augmentationem. Tercia generatiua presupponit alias potentias. Alius est ordo nature et perfectionis secundum quem generatiua est prima quia est perfectissima. Est enim potentia per quam aliquid in se perfectum alteri tribuit esse perfectum. Tunc enim vniuersum quod perfectum est quod potest alterum facere tale quale ipsum est. ut dicitur quarto methheororum. ideo generatiua est finis aliarum potentialium anime vegetatiue. Et cum omnia a fine appellari iustitiam est et finis generatiue est generare sibi simile secundum speciem. Ideo bene diffinitur anima vegetatiua quod est principium generatiuum alterius sibi similis secundum speciem.

Sciendum tercio quod ne credatur animam solum habere nutrimentum per instrumentum quia dictum est nutrimentum esse instrumentum eius. philosophus ostendit quod habet vnum aliud. Est enim duplex instrumentum quo aliquid aliter sicut est duplex instrumentum quo nautis gubernatur. scilicet manu tanquam per instrumentum cuius forma est anima et gubernatur thetione tanquam per instrumentum separatum quod est mouens nauim et mouetur a manu et manus solum mouetur a principio intrinseco. vnde sicut gubernator videtur quodam instrumento coniuncto et quodam separato ita potentia vegetatiua videtur calore naturali per instrumentum coniunctum et nutrimento per instrumentum separatum et sicut nauta trieditante manu mouet thetione quo mouet mauim. sic anima cum calore mouet et decoquit alimentum et per alimentum mouet nutrimentum. Ideo oportet ostendere quod nutritur habere calorem naturalem qui est principium digestionis.

Conclusio aliquae virtutes naturales subserviunt potentie nutritiue quod sunt attractiua nutrimenti et retentiua attracti digestionis retenti et expulsiua superflui. patet quia sine istis virtutibus non potest fieri nutritio viuens ergo requiruntur tanquam subserviunt potentie nutritiue unde attractiua attrahit nutrimentum ad singula membra. sicut magnes attrahit ferrum et hoc existens in singulis membris iungit calore eleuante cibum sicut ignis eleuat

Liber Secundus

oleum in lampade iuuatur etiam porositate membrorum. Sed retentius requiritur ad retinendū alimentū in loco digestionis vsq; quo debite alteretur fiat simile nutritio et sicco iuuat retinente et frigido condensante. Sed digestiua requirit ad decoquendū et digerendū cibum vt assimiletur nutritio et iuuat calore alterante et humido quo nutritiū est susceptible figure membrorum. Sed expulsiua requirit ad expellendū superfluum nutrimenti et iuuatur calore rarefaciente et aperiente venas et humiditate laxante et quicquid venositate et frigiditate ingrossante. Unde notandū quod quattuor ponuntur digestionēs. Prima fit in stomacho vbi separatur purū ab impuro. Impurū nutritū in intestina purū autē recipit in epate in quo fit digestio secunda vbi illud quod est subtile in alimento per venas epatis ductū capit colorem sanguinis et deducit ad extremitatem venarū in quibus fit tertia digestio et mittitur in album colorem et ab eo separatur quedam aquositas que in faciem et vrinā recipit in vesica. Quarta digestio fit in membris vbi purū de alimento assilatur sube membrū et perit in subam aliti.

Dubatur vtrū semen solum sit superfluum alimenti vbi detur et non quia filius non assilatur patri sed boui si nutritiū esset caro bouis. Ad dubiū respondetur quod superfluum alimenti inq̄tum vis generatiua est sibi impressa puenienter dicitur semen. vñ alimentū pmo accipit quandam virtutē cōmunē respectu partium corporis et in fine determinatur ad quālibet partē. Ideo non accipit pro semine id quod p̄dem est cōuersum in subam membrorum per quandā resolutionē sed illud quod est in p̄xima dispositione ad conuersionē et p̄bat illud resolutus pcedere a natura generantis tunc tendet ad corruptiōem et sic non haberet virtutē generandi si bi simile finis specie si vero retineret naturam partis a qua resolutū ē sic cōtractū iam ad naturam determinate partis non haberet virtutē mouēdi ad naturam totius nisi forte diceret quod esset resolutū ex oibus partibus retinens naturam partū et sic semen esset quodāmodo parū aial. et si fit separatio seminis ab alimento quādo habet virtutē cōmunē respectu oīm partū corporis. Et ad rōnem dicit quod assimilatio geniti ad generās non attenditur penes materiam sed penes formā et virtutē generatiuā quod est ab aia.

Ad rationes Ad primā dicit quod huiusmodi virtutes naturales dicunt ministrare et appropriare materiam anime vegetatiue non quod dant virtutem agendi sed quia preparant illud in quod agit potentia nutritiua. Ad secundā dicit quod licet aia vegetatiua cōtineat virtualiter omnes virtutes naturales non tñ formaliter. id vñ eis tanq̄ instrumentis.

Et terminatis at his dicam⁹ cōiter de oī sensu. Sensus autē in moueri aliqd et pati accidit. sicut dictū est. videtur enim quodā alteratio esse. Aliunt at quodā et sile a fili pati. Hoc autē quod possibile aut impossibile dictū est in vñ libris rōnibus de agere

De anima.

et pati. Habet autem dubitationem propter quod sensus ipsorum non sit sensus et quare sine his que sunt extra non faciunt sensum in existente igne et terra et alijs elementis. quorum est sensus per se. aut secundum actiones his. Manifestum igitur est quod sensitivum non est in actu sed potentia tantum. Unde non sentiunt sicut combustibile non comburitur ipsum a seipso sine combustivo. Combureret enim se ipsum. et nihil indigeret actu ignem esse. Quoniam autem sentire dicimus dupliciter. Potentia enim audiens et videns audire et videre dicimus. et si forte dormiens. et quod iam operans dupliciter utique dicitur et sensus. hic quidem sicut potentia. ille vero sicut actu. Similiter autem quod sentitur. quod potentia ens et quod actu. Primum quidem igitur tanquam sit idem pati et inolveri. et agere et movere dicimus. Et namque motus est actus quidam imperfectus tamen. sicut in alteris dictum est. Omnia autem patiuntur et moventur ab actu et actu ente. Unde est quidem simile a simili pati est autem ut a dissimili sicut diximus. Patitur quidem enim quod dissimile. passum autem simile est.

Iudicandum autem de potentia et actu est. Nunc enim simpliciter dicimus que habemus de ipsis. Est quidem enim sicut sciens aliquid. sicut si dicamus hominem scientem. quoniam hominem est de numero scientium et habentium scientiam. Est autem sicut iam dicimus scientem habentem grammaticam. uterque autem horum non eodem modo possibilis. Sed hic quidem quoniam genus huius et materia est. Ille autem quia volens possibilis est considerare nisi aliquid prohibeat exterius. Iam autem considerans actu est per se et proprie sciens hanc litteram a. Ambo quidem igitur primi secundum potentiam scientes sunt sed hic quidem per doctrinam alteratus est. et multotiens ex contrario mutatus habitus. hic autem ex eo quod habet scientiam aut grammaticam ex non agere autem in agere mutatur. Non est autem simpliciter neque agere neque pati. sed aliud quidem corruptio que a contrario. aliud autem salus magis est eius quod est potentia ab eo quod est actu. Et similiter sic sicut potentia se habet ad actu. Speculas enim sic habens scientiam quod vere aut non est alterari. In ipsum enim additio est. et in actum ire aut alterum genus alterationis est. unde non bene habet dicere

Libri secundus.

sapiētē cū sapiat alterari. sicut nec edificatorē cū edificat. In actū qdē igitur ducēs ex potētia ente sū intelligere et sapere nō doc trina. s; alterā habere denotatiōē instū esse. Ex potētia autē ente addiscēs et accipiēs sciām ab actu ente et didasculo aut neq; pati dicēdū sicut dictū ē. aut duos esse modos alteratiō nis. et eā q in pūatiua dispōnes mutatiōem. et eā q in habiti et natura. Sepsiū aut pma qdē potētia mutatio sit a gene rante. Cū at generatiū ē. h; iā sicut sciām et sentire. qd aut sū actū sū d; ipi pūderare. Differt aut q; h; iā actiua opatio nis extra sūt visibile et audibile. sū at et reliqua sensibiliū. Eā at qm singulariū qdē sū actū sensus. Scia autē vlium. nec em in ipa qdāmō sūt aia vū intelligere i ipa ē cū velit. sentire aut nō ē in ipa. Necessariū ē at esse sensibile. Sū aut et hoc se habet in sciētis sensibiliū et ppter eandē cām. q; sensibilia singulariū sunt et exterior. S; de his qdē certificare tps fiet et in rursū. Hūc aut tū sit diffinitū. qm cū nō simplr sit qd potētia sit s; aliud qdē. si dicam? puerū posse militare Aliud at sicut i etate exē sic h; sensitiū. Qm aut innotata ē ipoz differētia. Determinatū ē at de his qm altera. et quō altera. vti aut nec ē ipo pati et alterari tanq; ppiis noib;. Sensitiū aut potētia ē. qle tam actu sensibile. sicut dictū ē. pati quide; igit nō sū ens passū aut assimilatiū ē. et ē quale illud.

Querit decimo quinto. vtrū sensus sit potentia passiva. Arguit q nō q; genera quēq; aliquoz duoz vni est inferius et actiuus etia superius erit actiuus. q; est mioris virtutis. sed potentia vegetatiua q est inferior ad sensitiuā est actiua. ergo a fortiori sensitiua erit actiua. Se cūdo at semp formali? est actiuus. sed potentia sensitiua formalius est vege ratiua. ergo cū vegetatiua sit actiua etia sensitiua. Tercio at iudicare est agere. sed sensus iudicat de sensibili. s; sensus est virtus actiua. Quar to at. agens est nobilius patiente. si ergo sensus pateret a sensibili oportet ret obiectum exterius esse nobilius sensu. sed hoc est falsum. igitur rē.

Quinto at. oculi catroz et lupoz resplendent in tenebris quod nō esset

De anima

nisi visio fieret extra mittendo. \bar{g} sensus est virtus actiua z nō passiua.

In oppositum est phūs in littera. Pro responsione scien/
dum est primo q postq phs determinauit de aīa vegetatiua z eius poten
tijs pnter determinat de aīa sensitua z potētīs eiusdē. Et pmo inqrit que
dam cōmuna oībus sensibus. Secundo inquit ppria circa vnūquēq
sensum. vñ primo inquit de comparōne sensus ad sensibile z quō sensus
est qñq in potentia z qñq in actu z qualiter ducit de potentia in actū.

Sciendum est secundo q ad cognoscendum qualis po/
tentia sit sensus phs distinguit potentiam ad scire. Vñ duplex est poten
tia quedam est essentialis que est ad actum primū. vt homo ignorans ha
bet potentiam ad sciam que est actus pīm⁹ scientis. Alia est potentia acci
dentalis que est ad actum 2^m vt habēs scientiā est in potentia ad actus 2^m
scientis qui est considerare. Et due iste potentie drūt. qā prima dicit res
mota. scda vero p̄p̄nqua respectu opatōnis. quia vt dicit in textu habens
habitu scientie p̄siderat dū vult nisi aliqd exterius phibeat z de potentia
secūda potest aliquis seipm reducere de potentia ad actum sed de p̄ma nō
Secūdo differit qā p̄ma potentia bene stat sub habitu z actu cōtrario vt in
relectore sub errore p̄trario scientie. Secūda vero nō licet qñq stet cū priua
tione actus vt hūs habitu nō semp actu p̄siderat.

Sciendum est tercio q duplex est passio quedam ē cor/
ruptiua que est receptio forme in subiecto cum remotiōne alicui⁹ p̄fectōis
in eo p̄cedentis vt cū aliqd mutat de p̄trario i p̄trariū. Alia est p̄fectiua q
est receptio forme in aliquo sine remotiōne forme p̄cedētis vt cū res mutat
de potentia in actū p̄p̄m z talis passio non est corruptio sed salus z perfe
ctio potentie. ideo qñ aliqd hoc modo patit non pprie alterat vt qñ habēs
sciam actu speculari nō pprie alteratur sicut neq edificator dum actu edifi
cat. Sed argueret quia addiscens sepe mutat de habitu p̄trario in p̄trariū
vt ab errore in sciam. \bar{g} pprie patit dōm q ibi est quedā similitudo altera
tōnis que est de cōtrario in cōtrariū non est tamē alteratio pprie dicta. qā
in alteratōne pprie dicta semp requirit q sit p̄cessus de cōtrario in cōtrariū
modo acq̄sitōm sciētie accidit q addiscēs prius sit in errore z potest fieri sci
entia sine hoc p̄trario. Ideo nō p̄cedit p se ab alio p̄trario.

Conclusio prima sensus est potentia passiuā pbat phūs
si esset potentia actiua sequeretur q sensus sentiret seipm z q sentiret sine ob
iecto exteriori qd est impossibile. patet p̄nā qā p̄m antiquos sensus cōponi
tur ex igne aqua z terra z ceteris elementis sensibilibz vt oīa sensibilia pos
set cognoscere. sed ista sunt sensibilia. \bar{g} de necessitate sentiret seipm sine ob
iecto exteriori qā ad agendū sufficiunt virtus actiua z patiens dispositū sibi
applicatū vt si combustibile haberet vim actiuā ad cōburendū tūc sine vir
tute exteriori cōbureret sensum. Tercio pbat q sensus in sentiendo re
cipit species sensibiles a sensibili qd est obiectum eius sed recipere est pati. \bar{g}
sensus est potentia passiuā.

Conclusio secunda potentia sensus ad sentire reducitur i
actum a pprio obiecto nam oīa agunt z patiunt a pprio agente z mouente

Libre secundus

sed obiectū sensus est propriū agens et mouens respectu ipsius. igitur ab eo res
ducit in actum.

Conclusio tertia potentia ad sensum ut est actus primus
reducit in actum a generante. patet. quia datus forma dat propria forma. igitur ge-
nerans animam sensitivam dat etiam sensum qui per se sequitur ad ipsam animam sicut sci-
entia est actus primus scientis et considerare actus secundus. sic sensus est actus
primus sentientis. et sentire actus secundus. In hoc tamen est difficultas quia intellectus est
universum cum sit potentia immaterialis. et sensus singularium cum sit virtus corpora-
lis et organica.

Dubitatur. utrum sensus sit tamen singularium cum tamen di-
catur in fine libri posteriorum quod sensus est universum. Pro dubio sciendum est quod du-
plex est principium agendi quoddam est ipsum agens. Aliud est ratio agendi sub
eius ratione agit illud quod agit. Ideo in sententia est aliquid quod sentit scilicet ipsum sen-
sibile et ratio sentiendi sub quo sentit. Tunc dicitur quod ratio obiecti sub cuius ratione forma
ter non esset potentia sensitiva nec haberet unum obiectum sub cuius ratione forma
li cognosceret omnia que apprehendit. Dicitur secundo quod obiectus sensus est ad id
quod sentitur est singulare. quia cognitio huius fieri per hoc quod cognitum est in cogno-
scente secundum suam similitudinem. Et quia virtus est sensus corporea ad recipiendum particu-
lariter similitudinem sensibilis particularis. igitur patet dicitur quod sensus est ad actum est sin-
gularium et est ad obiectum est universum. sed intellectus est utroque modo
universum. Ubi notandum quod quattuor sunt gradus apprehensionis. Primus est
in quo abstractus forma rei a materia sed non a principijs materie nec a conditioni-
bus eius qui fit per sensum exteriorum. Secundus quando forma rei cognite abstrahit
huius a materia et a principijs materie sed non a conditionibus eius que proveniunt a
generatōe. Tercius quando a specie sensatis abstrahitur intentiones non sensatis
tamen non tamen fit abstractio a conditionibus materie et ista fit per estimativam. Quartus
quando abstrahit forma a materia et a principijs materie et a conditionibus eius
que fit per intellectum.

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur quod maior ha-
bet veritatem quam superius et inferius ordinatur ad eundem finem. modo potentia
sensitiva et vegetativa ordinantur ad diversos fines. Dicitur ultra quod passivus
superioris ordinis est perfectius activo inferioris ordinis. modo totum genus po-
tentie sensitive est supra genus potentie vegetative. et per hoc soluitur secunda ratio. Ad
terciam dicitur quod quoniam sensus est in transmutari passivus a sensibili. sed quoniam est in transmutari
to esse potest agere et indicare de sensibili per formam sibi impressam. quia nulla est po-
tentia adeo passiva quam potest agere per formam sui actui in ea receptam. Ad quartam
dicitur quod agens ea ratione que agit est nobilior passivo sed non simpliciter. igitur obiectum sensus
in quantum est actu tale quod est sensus in potentia huius rationes perfectioris. Ad quintam dicitur quod
talis emissio luminis non fit ab oculis catiorum in quantum in eis est virtus visiva. sed in
quantum sunt corpora terrena et polia. igitur visus non huius se actui in videndo.

Sciendum autem est secundum unumquemque sensum de sensibilibus pri-
mo. Dicitur autem sensibile tripliciter. quorum duo quidem dicimus per se
sentire. unum autem secundum accensum. Duorum autem aliud quidem proprium est uni-

De anima

uscuiusq; sensus. aliud aut commune oim. Dico aut ppru qui
dem qd no cotingit alio sensu sentiri z circa qd no ptingit er
rare vt visus coloris z auditus soni z gustus humoris. Tac
tus autem plures habet differentias. Sed vnusquisq; iudi
cat de his. z non decipitur visu. quonia color. neq; auditus
quoniam sonus sed quidez coloratu aut vbi. aut quid sonas
Hmōi quidem igitur dicunt ppria vnuscuiusq;. Cōmu
nia autem quinq; motus quies numerus figura magnitu
do. hmōi em nullius vnus sunt ppria sed cōmunia omnib;
Tactui em motus aliquis sensibilis z visui. per se quide igit
sunt sensibilia hec Secūdu accidens autem dicitur sensibile
vt si album sit Dyarri filius fm accidens Etenim hoc senti
tur. quonia accidit albo hoc quod sentit. Unde nihil patit
fm q hmōi est a sensibili. Sensuum autem fm se propria p
prie sensibilia sunt: et ad que substantia apta nata est vnus/
cuiusq; sensus.

Queritur decimosexto vtrq; quinq; sensibilia cōia q sunt
motus quies nūer? figura z magnitudo sint sensibilia p se. Arguit q nō
q; numerus nō cadit sub sensu sed solū cognoscitur ab intellectu. quia nu
merus est multitudo mensurata per vñ. sed talis mensuratio fit per colla
tionem que pertinet ad rōnem. ergo numerus non est sensibile cōmune.

Secdo at. q; sensibile cōe ē qd pcpit ab oib; sensib; sz tact? z visus sz
lū pcpit pdicta qnq; q; magnitudo z figura nō pcpit ab alijs sensib;. q
ista nō sūt sensibilia cōia. Tercio at. illud sentit p accēs qd sentit p aliud sz
predicta solū sentiuntur per aliud sz p sensibilia ppria. ergo non sunt sensibi
lia per se.

In oppositum est phis in littera sciendum primo q post
q phs ostendit quō se hz sensus ad sensibilia cōseqnt incipit determinare de
sensibilibus z primo determinat de ipis in cōi ostendendo qd sit sensibile cō
mune z quid ppru z postea determinat de sensibilibus ppris in particul
lari. vnde primo premitit diuisionem sensibilis in cōi. quia diuidit dupli
citer. nam quoddā ē sensibile ppru z quoddā cōmune que ambo sunt sen
sibilia per se. Aliud vero est sensibile p accēs.

Sciendū secundo q sensibile ppru ē qd nō ptingit alio
sensu sentiri z circa qd nō ptingit sensū errare vt vis? coloris audit? soni vt
sus ei nō decipit circa colorē sed bñ circa coloratū qd ē sensibile p accēs. Et

Liber secundus

ad hoc qd aliquis sensus nō decipiat circa sensibile p̄p̄riū tres p̄dīctōnes requi-
runt. Prima est qd sit debita dispositio organi sensus defectu cuius febricitans male iudicat de saporibz. Secūda est qd sit debita dispositio mediū defectu cui⁹ iudicamus solem de mane rubrū. Tercia est qd sit debita distantia sensus a sensibili defectu cui⁹ sol videt bipedalis q̄ritatis vel rubrum visum a longe videt nigrū. Et potest addi quarta cōditio qd sit debita virtus sensibilis sic qd nō est nimis magna nimis fortis nimis parua. Sz cōmune est qd pluribz sensibz cognoscit circa qd p̄tingit sensum errare et sunt q̄nqz in principio numerata. 2 sic patent due dīne inter sensibile cōmune 2 p̄p̄rium que habentur in textu

Sciendum tercio qd aliqui dixerūt sensibilia cōmunia esse sensibilia p̄ se primo. qz sensibilia cōmunia sunt obiecta p̄p̄ria sensus cōmunis. Scđo qd sensibilia p̄p̄ria non possunt esse sine sensibilibz cōmunibus p̄nt tamē esse sine sensibilibz p̄ accīdēs. Sed p̄mā rō nē improbat sanctus Thomas. qd falsum est sensibilia cōmunia esse obiecta sensus cōmunis. qd sensus cōmunis percipit oīa obiecta sensuū particulariū 2 actiōes eorū. Ergo nōn habet obiectū distinctū ab obiectis q̄nqz sensuū particulariū. 2 sic illa sensibilia cōmunia nō sunt p̄mo obiecta sensus cōmunis. Item oīs potentia per se p̄mo fertur in suoz obiectū. sed sensus cōmunis non percipit per se p̄mo ista sensibilia cōmunia. sed medianibz sensibz p̄p̄rijs. Similiter secūda rō non valet. quia si sic sequeretur qd substantia esset per se sensibilis. cū sit subiectū p̄p̄rioz sensibiliū sine quo esse nō possunt

Sciendum est tercio qd non omne agens infert passionē cuiuslibet patienti. sed solū patienti disposito. cū ergo sentire consistat in quodam pati quicqd p̄ se facit in alteratōne sensus a sensibili est sensibile per se et hoc contingit dupliciter. Uno mō qz sensibile imutat sensum p̄p̄riaz speciem. Alio mō qd per se facit ad modū imutandi. licet non agat per p̄p̄riam speciem. ideo tam illud qd imutat per p̄p̄riam speciem q̄ illud qd facit ad modū imutandi dicitur sensibile per se. Sed sensibile p̄ accīdens dicitur qd accīdit sensibili per se 2 non facit passionē in sensu neqz p̄p̄riam speciem neqz ad modū imutandi. 2 ideo ipso mutato non mutatur iudiciū sensus. Ex quo patet tercia differentia inter sensibile per se 2 p̄ accīdēs.

Sciendum est vltterius qd ad sensibile per accīdens duo requiruntur. Primo qd accīdat sensibili per se. Secūdo qd statim apprehensatur a sentiente cognito sensibili per se. si em̄ aliquid accīderit sensibili per se qd tñ lateret sentiente non diceretur sentire p̄ accīdēs quare oportet qd cognoscat illud sensibile ab aliqua potentia sentientis que sit sensus vel intellectus vel vis cogitativa vel estimativa. Exemplū de sensu. sicut dulce p̄ accīdens capitis a visu. Exemplū de intellectu vt cum videmus aliqd mouere seipm p̄ intellectū apprehendimus vitā eius. Exemplū de cogitativa vt viso colorato capim⁹ ipm esse hoīem vel aīal. de estimativa vt oīs videndo lupum ex colore 2 figura eius elicit intentōnem inimicitie. Et differunt cogitativa in hoīe 2 estimativa in brutis. qd cogitativa apprehendit indiuiduū vt est sub natura cōmuni existens. 2 est collatiua intentōni particulari sicut intellectus vniuersaliū. 2 ideo dicitur rō particularis in p̄p̄rium

De anima.

participat aliqd de virtute intellectiva cui ptingit in hoīe. Sz estimatiua
in brutis nō apprehendit indiuiduū fm q est sub natura p̄muni. sz soluz
put est terminus aut p̄ncipiū actōis vel passionis. vt ouis non cognoscit
hanc herbā. vt est sub sua sp̄e. sed solū inq̄tum est cibi eius. Nec etiam est
collatiua intentionū p̄culariū

Tunc sit conclusio prima Sensibilia p̄muni sunt sensibi/
lia p se. Patz. quia illa que faciūt ad immutandū sensum p̄p̄riam sp̄em si
ue ad modū immutandi sunt sensibilia p se. sed sensibilia cōia sunt h̄mōi
nam faciūt ad diuersum modū immutandi sensum. nam aliter imurat vis
sum color in magno corpe z aliter in paruo.

Conclusio secūda Substātie et accētia distincta a sensi/
bilibz p̄p̄is z cōibz solū sunt sensibilia p accidēs. Patz. qz non immutant
sensum p̄p̄riam sp̄em. neqz p se faciūt ad modū immutandi.

Ad rōnes aū oppositū Ad primā dī q licet numer⁹ fm
suā simpliciē essētiā soluz cognoscat ab intellectu. tū fm esse materiale qd
habet in rebz numeratis est qdam p̄p̄itas discreta z a sensu p̄cipiē. **Ad**
secūda dī q ad sensibile p̄mune nō requir̄ q ab oībz sensibz p̄cipiat. sed suffi
fuit q a multis. **Ad terciā dī q illa sensibilia bene sentiūtur p aliud sed**
non p accidens. qz p aliud non est idem qd per accidens. sed opponit̄ et qd
est per se p̄mo. Et hec de questione

Quis quidem est visus hoc est visibile. Visibile autem
est color quidē z q vere quidem est dicere. Innominatuz au
tem contingit esse Manifestum aut erit ingrediētibz maxi
me. Visibile em̄ est color. hoc autem est in eo quod fm se vi
sibile. fm se non autem ratione. sed quoniam in seipso habet
causam essendi visibile Omnis enim color mouens est eius
quod fm actum dyaphoni. z hec est ipsius natura. Unde q
dem non visibile sine lumine. sed om̄is cuiuslibet color in lu
mine visibile. Ex quo de lumine primo dicendum quidez est
Est igitur aliquid dyaphanum. Dyaphanum autem dico
quod est quidem visibile. non autem fm se visibile. vt sim
pliciter est dicere. sed propter extraneum colorem. huiusmo
di autem est aer z aqua z multa solidorum. Non enim fm q
aqua neqz fm aer dyaphanum est. sed quoniam est natura ea
8 1.

Liber secundus.

dem in his vtrisque et in perpetuo superius corpore. Lumen
 autem est huiusmodi actus dyaphani sicut quod est dyaphanum
 potentia autem in quo hec est et tenebra. lumen autem ut co
 lor est dyaphani sicut quod actu dyaphanum ab igne aut huiusmo
 di. ut quod sursum corpus. Etenim huic aliquid inest vnum et
 idem. Quid quidem igitur dyaphanum et quid lumen dici
 tum est. quia neque ignis est neque omnino corpus neque deflu
 ius corporis ulli. Esset enim vtrique aliquod corpus. et sic si ignis
 aut huiusmodi alicuius presentia in dyaphano. Neque enim
 possibile est duo corpora in eodem esse. Videtur autem lu
 men contrarium esse tenebre. Est autem tenebra privatio hu
 ius habitus ex dyaphano. Quare palam quod et huius presen
 tia lumen est. Et non recte empedocles neque si aliquis alius
 sic dixit quod feratur lumen et extendatur in medio terre et conti
 nentis: nos autem lateat. hoc enim est et extra eas que in ratio
 ne veritatem. et extra ea que videntur. In paruo enim spacio
 lateret nos. Ab oriente autem in occidentem latere magna quod
 dem multum questio est.

¶ Queritur decimoseptimo. Utrum ad videndum requi-
ratur lumen propter medium in eo non propter colores. **¶** Et ar-
guitur primo q non quia color non habet virtutem mouendi dyaphanum
sine lumine. ergo lumen requiritur propter colores. Antecedens patet a si
gno. nam ille qui est in obscuro loco videt rem positam in lumine et nō ec-
verso. si sit in lumine non videt rem in tenebris. quia color non potest dis-
fundere suas species nisi medio illuminato. **¶** Secūdo arguitur sic. vi-
sus est vna potentia. ergo habet vnum per se et primo obiectum. quod nō
esset si color esset per se visibilis. et non per virtutem luminis. quia lumen

De anima

est per se visibile. In oppositum est philosophus in textu dicens q' color habet in se causam essendi visibile, cū sit per se visibilis.

¶ Pro responsione sciendum est primo. q' postquā actum est de sensibilibus in communi. Hic consequenter agit Aristoteles de ipsis in particulari. et primo de sensibili visus. et quia ad videndum requiritur dyaphanum et lumen. ideo de istis determinandum est. In omni enim sensatione tria sunt. scz mouens tantum quod est obiectum. et motum quod est ipse sensus. et mouens et motum simul quod est medium. Sensibile enim positum supra sensum non facit sensationem. ideo semper requiritur medium. Et circa hoc videndum est verum lumen requiratur ad ad videndum propter medium vel propter ipsos colores.

¶ Sciendum est secundo q' dyaphanum dicitur quod de se non habet proprium lumen quo videatur. sed est susceptivum luminis extranei per quod aliquo modo fit visibile. vt sunt aer et aqua. ignis in sua propria sphaera et aliqua corpora solida. vt vitrum cristallus et alij lapides. Unde licet ignis sit lucidus in materia aliena. tamen vt est in materia propria est corpus dyaphanum. aliter enim per regionem ignis stelle non viderentur in celo. Quāvis etiam quedam accidentia conueniant elementis dyaphaneis non conuenit eis secundum naturas eorum proprias. sed consequitur quandoque naturam communem quibusdam elementis et etiam celo quod est incorruptibile. nisi enim aliqua corpora celestia essent dyaphana non possemus videre stellas fixas que sunt in octaua sphaera. Unde patet q' dyaphaneitas non est proprietas consequens naturam elementi. sed consequitur quandam naturam innominatam communem celo et quibusdam elementis.

¶ Sciendum est tercio. q' lumen est actus dyaphani secundum q' dyaphanum est. Unde dyaphanum est in potentia lucis et tenebre. sicut materia prima est in potentia respectu priuationis et forme. lumen autem comparatur ad dyaphanum sicut color ad corpus coloratum. quia vtrumque est forma et actus sui susceptivum. Et ideo dicit Aristoteles q' lumen est quasi color dyaphani secundum q' dyaphanum est in actu factum ab obliquo corpore luminoso. siue sit ignis siue aliquod corpus celeste. nam sicut dyaphanum commune est celo et elementis. ita esse lucens puenit igni et celo.

¶ Sciendum est quarto q' corporum quedam sunt actu lucida. vt sol et stelle. quedam dyaphana. vt aer et aqua. quedam opaca. vt terra et cetera corpora obscura. Cuius ratio est. quia lux est prima qualitas primum alterantis. scz celi quod est corpus perfectissimum. ideo corpora illa que sunt actualiora sunt actu lucida. que vero sunt propinqua his sunt receptiva luminis vt dyaphana. sed maxime materialia nec sunt lucida nec sunt receptiva luminis secundum profundum. sed sunt opaca propter sui materialitatem. sicut patet de terra

Libri secundus.

Tunc sit conclusio responsiva ad quesitū. Ad videndum requiritur lumen propter mediū et non propter colores. Prima pars patet. quia color est motuus diaphani sicut quod est in actu. ut patet in textu. sed lumen est actus diaphani. ergo ad videndum requiritur lumen ex parte diaphani quod est mediū. cuius signū est. quia si color ponatur immediate supra oculū non videtur. Secunda pars patet. nam color de sui natura habet quod possit mouere diaphanum in actu. sed omne potens per se mouere diaphanū in actu est per se visibile. quia per se potest mouere organū visus. ergo color sicut sui naturae est per se visibilis. et sic ex parte sui non requiritur lumen. Sed quia diaphanū non fit in actu nisi per lumen. ideo color non potest videri sine lumine. et sic lumen requiritur propter mediū et non propter colores. quia color est per se visibilis. per se scilicet in se cūdo modo patet. quia visibile est propria passio eius et non de sua essentiali definitione. ideo dicitur textus. sicut se autem et non ratione. vel in quarto. quia in seipso habet causam essendi visibile. ¶ Alter tamen respondet Albertus quod ad videndum requiritur lumen propter mediū et propter colores. quod probatur per rationes antea oppositum. Dicit enim quod color habet duplex esse. quoddam materiale. proveniens ex proportionem quatuor qualitatum. et sicut hoc esse solum est in tenebris. Aliud est formale quo potest mouere diaphanū quod habet ex incidentia luminis quod est tota hypostasis coloris. et sicut hoc esse color est actu visibilis. et solum in lumine et non in tenebris. et sic ad videndum requiritur lumen propter colorem in lumine. Et utraque opinio est probabilis. ¶ Ex predictis infertur fallacia opinionis dicentium lumen esse corpus. quia cum lumen diffundatur in qualiter parte diaphani sicut sicut corpus. duo corpora essent in eodem loco. Ultra sequitur quod non est defluxus parvorum corporum. sicut dicit Democritus. quia sic deberet dicere quod esset parva corpora. etiam sequeretur quod diffunderetur ut parva corpora per medium. Nec valet dicere ut dicit Empedocles quod lumen diffundatur per motus successivum qui tamen est imperceptibilis. quia licet in parvo spatio talis motus possit nos latere. tamen non posset in tanto spacio sicut ab oriente in occidentem. in eodem enim instanti quo sol ascendit orientem illuminat totum nostrum emispherium.

¶ Dubitatur quare distantia impedit visionem. Dicendum quod causa est. quia res videtur sub quodam triangulo figure pyramidalis cuius basis est in re visa et conus in oculo videntis. Res autem visibilis maior est in puncto in quo est ille triangulus. et quanto plus recedit ab oculo tanto magis diminuit ille angulus. et quanto latera alicuius trianguli sunt longiora tanto angulus est minor. dum tamen basis est eadem. Ideo res a remotiori visa minor apparet et minus tene videtur.

¶ Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod color non habet virtutem mouendi diaphanū sine lumine requisito ex parte medij. sed tamen habet virtutem mouendi sine lumine requisito ex parte sui. Nam duplex est forma. Quedam est perfecte virtutis que potest disponere subiectum et influere formam sibi similem. Alia est imperfecte virtutis

De anima.

quia licet posset influere aliam formam sibi similem. tamen non sufficit diffundere subiectum. et sic est de colore. quia color est quoddam lumen obscuratum ex admixtione corporis opaci. ideo non potest disponere medium ad recipiendum formam. sed potest in ipsum suas species diffundere. Et ad id quod dicebatur de existente in tenebris dicitur quod illud medium est illuminatum quantum sufficit ad diffusionem specierum coloris. Ad secundam dicitur quod lumen est substantia coloris. ideo ambo pertinent ad eandem naturam visibiles. Nec oportet colorem fieri visibile per lumen extrinsecum. sed in se habet lumen intrinsecum quo possit movere dyaphanum

¶ Est autem coloris susceptivum quod sine colore soni autem absolum. sine colore autem dyaphanum. et invisibile autem quod vix videtur. ut quod tenebrosum est. huiusmodi autem dyaphanum quidem est. sed est cum sit actu dyaphanum. sed cum potentia. Eadem enim natura quandoque quidem tenebra quandoque autem lumen est. Non omnia autem visibilia in lumine. sed solum uniuscuiusque proprius color. Quaedam enim in lumine quidem non videntur. in tenebra autem faciunt sensum. ut que ignea videntur et luescentia. Non autem nomina sunt hec uno nomine. ut quere? putride cornu capita piscium et squame et oculi. sed nulli horum videtur proprius color. propter quam igitur causam hec videntur. Hunc autem in tantum manifestum est quoniam quod quidem in lumine videtur color est. Unde non videtur sine lumine. hoc enim erat ipsi colori esse motuum esse enim actus dyaphani. actus autem dyaphani lumen est. Signum autem huius manifestum. si quis enim ponat habens colorem super ipsum visum non videbitur. sed color movet dyaphanum puta aerem. ab hoc autem iam continuo existente movetur quod sensitivum est. Non enim bene dicit Democritus opinatus si esset vacuum quod medium posset percipi utique certius. et si formica in celo esset hoc enim impossibile est. patiente enim aliquid sensitivo sic

Liber secundus

ipsum videre. Ab ipso igitur qui videtur colore impossibile est Relinquitur autem quod a medio. quare necesse est aliquid esse medium. vacuo autem facto non aliquid certe. sed omnino nihil videbitur. propter quam quidem igitur causam colorem necesse est in lumine videri. dictum est: Ignis autem in vtrisque videtur et in tenebra et in lumine. et hoc ex necessitate dyaphanum enim ab hoc lucidum fit. Eadem autem ratio est et de sono et de odore. Nihil enim ipsorum tangens sensitivum facit sensum. Sed et ab odore quidem et sono media moventur ab hoc autem sensitivum in vtrisque. Cum autem super ipsius sensitivum aliquis apponit odorem aut sonum. neque unus sensum faciet. De tactu autem et gustu habet se similiter. non autem videtur. propter quam autem causam posterius erit manifestum. Medium autem sono quidem aer est. odori autem in nominatum est Communis enim quedam passio est ab aere et aqua: sicut dyaphanum coloris sic est habenti odorem quod est in vtrisque his. Videntur enim animalium aquatica habere odoris sensum. sed homo et pedibus ambulantium quaecumque respirant impossibilia sunt odorare nisi respirantia. Causa autem de his posterius dicitur:

Queritur. vtrum color sit proprium obiectum visus. Arguitur primo quod non. quia obiectum visus per se primo videtur. sed color non videtur nisi per lumen et dyaphanum. ergo non est obiectum visus. Secundo arguitur sic. proprium obiectum alicuius potentie est illud in quod primo directe et adequate fertur illa potentia. sed non sic est de colore respectu visus. quia multa videntur que non habent colorem. ut corpora celestia et cetera lucentia. et etiam tenebre. Ergo color non est obiectum visus. In oppositum est probum in littera.

Sciendum primo quod postquam probum ostendit quid est color. quid dyaphanum et quid lumen. Consequenter ostendit qualiter se habeat dyaphanum ad colorem et ad lumen quod est actus eius Unde dicitur quod dyaphanum

De anima

num est susceptiuū luminis et coloris. Et quia susceptiuū alienius debet esse a natura eius denudatum quam accipit. ideo dyaphanum sibi se non habet lumen vel colorem. ideo sibi se est inuisibile et non videtur vt corpus lucida et colorata. quia tamen est eadem potentia cognitiua oppositorū ideo dyaphanū potest videri sicut tenebrosū. et sicut dicitur de susceptiuo obiecti visus. ita dicendum est de susceptiuo aliorū sensuū. et sic patet qualiter dyaphanū sit visibile

Sciendū secundo q̄ quedā sunt visibilia improprie dicta. vt sunt noctilucētia. vt sunt putredines quercū. cornū. capita. et squame quorūdam piscium. et oculi cariorū et luporum. que dicuntur visibilia innotata. Unde ista sunt visibilia in lumine inq̄runt colorata et non inq̄runt quantum lucentia. sed in tenebris videntur vt lucentia et non vt colorata. Cuius ratio est. quia predicta in sua p̄positione habent aliquid lucis inq̄runt lucidum ignis et dyaphanū aeris et aque non est in eis totaliter comprehensum per opacum terre. et sic sunt quodammodo lucida. et lux eorū solum in tenebris percipitur. Et q̄ illa lux est debilis. ideo ad presentiam maioris luminis obscuratur. ideo in lumine non videntur vt lucentia sub propria luce vt colorata. sed lumine alieno. et quia lux ipsorum est debilis ideo potest reducere medium in actum. vt posset recipere species coloris. ideo in tenebris sub suo colore non videntur neq̄ alia corpora. sed q̄ lux ipsorum est fortior suo colore. ideo in tenebris possunt videri vt lucida. et dicuntur visibilia innotata. quia nō possunt habere vnū nomen tū

Sciendum est tercio q̄ color non videtur sine lumine vt prius dictum est. Et q̄ color est motiuus dyaphani sibi actum. nec dyaphanum in actu est nisi per lumen. ideo color non potest videri sine lumine exteriori requisito ex parte mediū. Hoc probat philosophus a signo. q̄ si quis ponat coloratum supra visum non videtur nisi sit medium. quia color mouet diffundendo suas species. et dyaphanum motum a colore mouet fieri per vacuum. Dicit enī q̄ si totum spaciū esset vacuum formica posset videri in celo si esset. sed hoc est impossibile. quia coloratum non potest videri nisi diffundat suas species per aliquod medium actu illuminatum. et in vacuo nullum esset medium deferens species visibiles. ideo per vacuū si esset non posset fieri visio. Sed deceptus est democritus. quia credidit medium impedire visionem. eo q̄ resistit sue visioni et immutationi per lumen

Sciendū quarto q̄ ignis et cetera lucida p̄nt videri t̄a in tenebris q̄ in lumine. Cuius ratio est. quia corpus lucidum per suū lumen potest reducere corpus dyaphanum ad actum videndi multiplicando suas species per ipsum. tamen sicut colorata nō possunt videri sine medio ita etiam neq̄ lucida. Et eade est rō de sono et odore et alijs sensibilibus. q̄ nullum tangens facit sensatōem. sed ista p̄us imitant aliquod medium et mediū ab ipsis alteratum immutat sensum et facit sensatōem. vñ mediū soni est aer. et mediū odoris aer vel aqua sicut mediū coloris ē corpus dyaphanū.

Liber secundus.

¶ Ex quo patet q sunt quatuor genera visibilium. Nam quedā habent lumen in potentia tñ. vt corpora dyaphana. Quedam vero lumen habēt debile que tamen possunt aliquo modo lucere in tenebris. vt sunt visibilia innotata. Alia habent lucem p̄mixtam cum opaco que nō possunt lucere in tenebris vt colorata. Alia vero habent lucem fortē que possunt se diffundere tam in tenebris q̄ in lumine. vt corpora lucida. Alterius patz q omnia ista sunt visibilia inq̄tuz participant aliquid de lumine quod est forte male coloris vel in actu vel in potentia. Unde lumen et color substantialiter pueniūt. sed differūt primo qz lumen nominat formā imp̄mixtam cuz tenebroso. color autē nominat lucem p̄mixtam cum opaco. Secūdo differunt qz lux est qualitas p̄mi alterantis que non habet p̄trium. ideo suscepiuū eius semp est in vicinia dispositione ad suscipiendū lumen. Sed color fm suas spēs habet p̄trietatem fm diuersas p̄mixtiones luminis cū opaco et fm q lumen magis vel minus dominat^r hoc causant diuersi colores extremi vel medij. quoz numerus vel sufficientia potest sumi fm diuersos mixtionis modos luminis et opaci.

¶ Prima conclusio. Color est p̄prium obiectum visus cōprehendendo lumen sub colore. qz lumen est formale coloris. Patz. illud ē p̄prium obiectū visus in quod primo et directe fertur talis potentia. sed sic est de colore et luce. ergo est obiectum visus. Ex quo patet q visus est sp̄ritualior inter sensus sp̄iales. Patz primo ex parte obiecti. quia illud inest tam celestibz q̄ inferioribz. quod non puenit obiectis aliorum sensuū. Tactus em̄ solum percipit qualitates tangibiles. que solum sunt in elementis et in mixtis. gustus vero sapores. et olfact^{us} odores que sunt in mixtis tñ. et auditus percipit sonum qui solum est in corporibz que possunt faciliter rarefieri et p̄densari et non in celestibz. Secūdo patz ex modo sue immutationis. quia alij sensus a visu immutantur materialiter et sp̄ialiter. Et dicitur immutatio materialis quando qualitas immutans recipitur in pasciente fm esse reale. et sp̄ialis quando recipitur intentionaliter tñ. Sed visus solum immutatur intentionaliter. ideo est sp̄ialior alijs. deinde auditus. tertio olfactus. quarto gustus. et vltimo tactus.

¶ Dubitatur vtrum lumen sit in corpore dyaphano vt in subiecto. ¶ Pro dubio sciendū q aliqui dixerūt q lux vel lumen est qdaz natura sp̄ialis ppter hoc q in rebz intellectualibz vtimur noīe luminis. vt dicimus subas separatas habere lumen intellectuale. Alia sunt opinio q lumen est forma substantialis solis. eo q sol fm se est lucidus. Sed iste opinio niones improbantur. quia nulla forma substantialis. siue sit corporea siue incorporea est p se sensibilis. lumen autem est p se sensibile. Alia est opinio Alberti. q lumen est subiectiue in corpe lucido et intentionaliter tñ in medio illuminato. Sed hec improbat fm sanctū Thomā. qz ens intentionale nō facit naturālē transmutationem. sed radij corporoz celestiu transmutant corpora inferiora. Est em̄ lumē qualitas actiua corpis celestis p quā agit in ista inferiora. ergo lumen habet esse reale et nō intentionale in medio illuminato. et sic est ibi subiectiue. Et p hoc p̄ solutio dubij

De anima

Ad rationes ante oppositum. Ad primā dicitur qd color nō videtur sine lumine recto sicut ex parte mediū sed videtur sine lumine exteriori recto sicut ex parte sui. Ad secundā dicitur qd corpora lucentia habent formale coloris quod est lumen. unde color et lumen cōueniunt in vna rōne formali visibilis. et tenebræ solū videntur per carentiā luminis sicut p̄luatio percipitur per cognitio- nem sui habitus.

Abies. *Abies detinetur de albis et fons*
 Tunc autem primū de sono et olfactu determinem?

Est aut duplex son⁹ hic quidē actus em̄ quidā. hui⁹
aut potentia. alia em̄ nō dicimus habere sonū. vt spōgiam la
nam pilos. Quedā aut habent. vt es ⁊ quecumq; plana ⁊ le
nia sunt. quoniam possunt sonare. Hoc autē est ipsius medi⁹
et auditus facere sonum actu. Fit aut qui fin actū sonus sem
per alicuius ad aliquid et in aliquo percussio em̄ est faciens.
Unde impossibile est cum sit vnū fieri sonum. alterū enim
est verberans ⁊ quod verberatur. quare son⁹ ad aliquid so
nat. Tangit em̄ aliquid. cum aut ictu tangitur sonat. Ictus
aut non fit sine motu. Sicut iam diximus non oīm contin
gentium ictus sonus est. Nullum em̄ faciunt sonū pili. ⁊ si p
cutiantur sed es ⁊ quecumq; lenia ⁊ concaua sunt. Et quidē
quoniā lene est. Concaua aut ex repercussione faciunt in hos
ictus post primū in potenti exire qđ motum est. Amplius au
tem auditus in aere ⁊ in aqua sed minus in aqua. Non ē aut
soni pprius aer neq; aqua. Sed oportet firmoz repercussio
nem fieri adinuicem ⁊ ad aera. Hoc aut fit cum permaneat
percussus aer. et non soluat. vnde si velociter ⁊ fortiter per
cutiatur sonat. Oportet enim preoccupare motus ferētis fra
cturam acris sicut si congregatōnem aut cumulum lapilloz
percutiat aliquis latum velociter. Echō autem fit quando
ab aere vno facto propter vas determinās et prohibens dif
fundi iterum aer repellitur sicut spera. Videtur autē semper

Liber secundus

fieri et bonum sed non certus. quia accidit in sono sicut et in lumine. Et enim lumen spiritus repercutitur. neque enim fieret penitus lumen sed tenebra extra solem. Sed non sic repercutitur sicut ab aqua aut aere aut et ab aliquo alio lenius. quare tenebram facit quia lumen determinamus.

Queritur utrum sonus fiat in aere tanquam in proprio medio. Ar-
guitur quod non quia aeris ad sonum nulla est resistentia. Si fieret in aere ut in proprio medio diffunderetur in instanti per illud medium. Prius est falsum. quia successively diffunditur per aerem. Secundo subiectum soni non est medium eius sed sonus est subiectus in aere. Si non est in ipso ut in proprio medio. Maior pars. quia sonus est in suo proprio subiecto realiter et in suo medio intentionaliter sed non per in eodem esse realiter et intentionaliter. Tercio sonus auditur in aere et aqua. ut dicitur in textu. Si neque aer neque aqua est proprium medium eius.

In oppositum est prius in littera. Pro responsione notandum primo quod postquam prius determinavit de lumine et colore eo quod est obiectum visus. Hic prius determinat de sono qui est obiectum auditus. Et primo determinat de generatione ipsius soni et de immutatione ipsius auditus per ipsum sonum. Secundo de quadam specie soni scilicet de voce de qua postea videbitur. Et adhuc prius mo videbitur de generatione soni et postea de immutatione auditus a sono.

Secundo notandum quod corporum habentium habitudinem ad sonum quedam sunt bene sonantia in actu. alia bene sonantia in potentia ut dicimus campanam bene sonare quam actualiter facit sonum et etiam quam non sonat in actu sed habet potentiam ad sonandum. Alia sunt que non sunt bene sonantia nec in actu nec in potentia ut lana et cetera corpora mollia. Cuius ratio est. quia corpora mollia cedunt percutienti. Ideo ex percussione eorum non frangitur aer ut possit fieri sonus. Si tamen illa mollia comprimantur et duricie accipiant sic quod percutienti resistat tunc fit et sonus licet surdus. Ex quo patet quod sonus quando habet esse in actu quandoque in potentia. Dupliciter tamen aliquid habet esse in actu. Uno modo in esse permanenti et in facto esse et sic sensibilia aliorum sensui ab auditu habent esse completum in actu sicut odor vel sapor. Sonus pro hoc modo non est in actu. Alio modo aliquid est in actu successivo et in fieri. et illo modo sonus habet esse in actu. Ad omnem habet esse permanentes et fixum in suo subiecto ut alia sensibilia. sed solum quod diu fit generatio eius et est in fieri. non fit generatio soni et immutatio auditus ab ipso. Pro fit Aristoteles determinat per dicta duo de ipso sono quod non facit de alijs sensibus.

Sciendum tertio quod ad generationem soni tria requiruntur scilicet corpus percutiens corpus percussum. et medium in quo fit percussio. quia sonus causatur ex vehementi percussione in qua fit fractio aeris. sed in omni percussione requiruntur percutiens et percussum. et quia igitur percutiens non fit sine motu locali. Hec motus localis fit in medio. Pro in illa percussione requiritur medium. et sic tria per dicta requiruntur in generatione soni. Pro dicitur in textu quod sonus spiritus est aliquid ad aliud et in aliquid aliquid scilicet percutiens ad aliud scilicet percussum. et in aliquid scilicet in medio. et sic pars quod requiritur ad generationem soni. Sed ad videndum quia dicitur esse corpus ex quo generatur sonus.

De anima

Quarto sciendum qd ad hoc qd corpora ex sua percussio-
ne pnt bñ sonare requirunt qñtior pñtões. Prima ē qd sint dura ad hoc qd
aer vehemētius extrudat qd qd extrusio seu violenta fractio ē cā generatō
nis soni. Secūda ē qd sint lenia vt aer sit vn⁹ z vniformis in sua fractōe. Ter-
cia ē qd sint pcaua si magnū sonū facere debeāt. qz aer in talibz claudis z aer
pmo pñtū nō pñt pmo extrē. iō pmo pñtū pñtū pñtū corpis z sic pñtū a
lūi aerē z sūt multictus z multiplicat sonus. Ideo etiā illa corpa qd hñt in-
sua cōpōne aerē nō bñ dispositū nō bñ sonant sicut plūbū z alia terrestria
et aqsa z in hoc ipse cōtinet vna alia pñtū qd talia corpa debent esse la-
te figure vt magna qñtās aeris inter ipa cōprehendat vt fiat violēta fra-
ctio aeris. Quarta est qd corpa illa dura velociter moueant ipcussione qd
si motu tardo z lente se pñtū nō facerēt sonū. qz aer aū pñtū dissol-
ueret z sic nō frangeret z ergo nec possit causari sonus.

Tunc sit hec cōclusio pñtū mediū soni est aer z minus
pñtū est aqua. pñtū. Illud est pñtū mediū deferens sonū qd facilius rarefit
et condensat ad hoc qd p motū circularē diffundat z qd de se denudatū ē
a sonis sed hoc reperit pñtū in aqua. Aer est pñtū mediū soni z aqua un-
propriū. Ideo antiqui credentes locū vbi est aer esse vacuū dixerūt vacuū
esse pñtū mediū audius z qñs male dixerūt in hoc qd aer nihil sit. tamen
bene dixerunt qd sonus sit per aerem.

Dubitāt primo quare hic phīs determinat de generatōe
soni z tamen prius non determinauit de ge generatōe coloris. sed solum
de imutatōe sensus vel mediū a colore. Rñdetur qd alie qualitates sensib-
iles a sono vt color. odor. sapor z qñtates tangibiles habent esse fixum et
permanens in suo subiecto. Ideo est alia cōsideratio de ipis fm se z fm qd
imutat sensum. iō est alterius cōsideratōnis generatio ipoz z alterius im-
mutatio. Hic aū pñtū de imutatōe sensui ab obiectis. z in libro de sen-
sū z sensato determinat de gñatōe saporis coloris z odoris. z in de genera-
tōe determinat de qñtates tangibilibz z qñtū ad aliqd in libro meteoroz
rū. s3 son⁹ nō h3 esse fixū i suo subiecto s3 in qdā imutatōe pñtū eo qd catur
a motu z sic sit sūt gñatio soni z imutatio audit⁹ p ipm. Iō sit de ipo des-
terminat qñtū ad sua gñatōem z fm qd imutat sensum.

Dubitāt quō gñat son⁹ echon Pro dubio sciēdum qd so-
nans se h3 ad ipm sonū sicut centrū sic qd circa ipm orbiculariter diffūdit
sonus vt qñ lapis cadit in aquā pñtū sc3 pñtū sicut centrū z circu-
lariter causant multe inundatōnes qd si nō inueniūt obstaculū finaliter de-
ficiūt. s3 si reperit tūc reuerberant ad locū a quo pñtū. Ita sit sonus
diffundit z si nō reperit obstaculū tandē deficit sed si reperiat tūc a corpe
obiecto aer in quo est sonus iterū repercutitur versus locum corpis sonan-
tis Et qz iste aer idē numero qd repercutit adhuc habet impressionē soni pri-
mo generati. Ideo per hoc causatur sonus qui dicit echon. Ideo qñs se3
cundario audimus similem vocem voci prius formate dum tamen pro-
pe fiat reflectio soni. quia si nimis distanter fieret non amplius seruetur s3

Liber secundus

missilem impressionem. quia talis figuratio continue per motum diffunditur. ^{Ubi} advertendum quod in omni sono fit ista repercussio soni quod probatur philosophia a minori. Nam in lumine sic fit reflectio a corpore opposito. quod nisi semper fieret nunquam videretur aliquid nisi incideret lumen solis vel alterius luminis nostri directe supra ipsum. quod est falsum. quod sic in umbra ad quam radius solis directus recte non pertingit nihil videretur. Semper fit repercussio soni. sed non semper percipitur. sed quando fit in locis concavis ut in vase in puteo in valle iuxta montes in silvis bene percipitur sonus echon. sed si non sic fiat est incertus nec bene percipitur. et sic patet responsio ad questionem.

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur quod aeris ad sonum nulla est resistentia cum non habeat in se formam soni prout dicitur. sed quod sonus fit cum motu locali cui repugnat fieri in instanti. id sonus non potest fieri subito sed successive. Ad secundam dicitur quod sonus est subiective in aere. in quo respectu sonantis et intentionaliter diffunditur in aere distantem. Ideo in multis versas partes eius inest realiter et intentionaliter. Ad terciam patet solutio ex dictis.

Vacuum enim recte dicitur impossibile audire. videtur enim esse vacuum aer. hoc autem est faciens audire. cum moveatur continuus et vniuersus. Sed propter id quod fragilis est non sonat. nisi lenes sit quod percutitur tunc autem vniuersus fit. Simul est propter planum vniuersum enim est lenes et planum. Sonatum quidem igitur quod motum est vniuersus aeris continuus usque ad auditum. Auditus autem conaturalis est aeri. propter id autem quod in aere est moto exteriori quod intra mouetur. propter quod quidem non ubique audit aial neque ubique transit aer. Non enim ubique habet aerem mouenda pars et animatum sicut pupilla humidum. Per se quidem igitur insonabilis aer. propter id quod facile cessabilis est. Cum vero prohibeatur defluere humidi motus sonus est. Hic autem est in auribus edificatus. cum hoc quod immobilis sit quatenus certe sentiat omnes differentias motus. Propter hoc autem et in aqua audimus. quoniam non ingreditur ad ipsum conaturalem aerem. sed neque ibi est propter reflectiones ipsius. Cum autem hoc accidat. non audit neque meringa. sicut nec in pupilla pellis laborat. Sed signum est audiendi. aut non sonare semper autem sicut cornu. Semper enim

De anima

quodā pprio motu aer mouet in auribz. sed sonus extraneus
et nō pprius. Et ppter hoc debent audire vacuo z sonāt. quia
audimus in habente determinatuz aera. Utrū autem so
nat verberans. aut qđ verberat. aut vtrūq. modo aut altero.
Est em̄ sonus motus possibilis moueri hoc mō quo quidem
saltantia a leuibz cū aliquis traxerit. Non igit sicut dictū est
omne sonat qđ verberatur z verberās. vsi obijciatur acus
acui. sed oportet qđ percutitur regulare ēē. vt aer subito dis/
simulat z moueatur. Differentie aut sonatum in sono fm̄
actum ostenduntur. Sicut em̄ non videntur colores sine lu/
mine. sic neq. sine sono acutuz z graue. hec autē dicuntur fm̄
metaphorā ab illis que tanguntur. Acutuz em̄ mouet sensum
in pauco tempore multū. Graue autē in multo paucū. Neq.
tamen velox est acutū. graue autē tardū. sed fit hoc quidez p
pter velocitatē huius motus. illud autē ppter tarditatē. Et
vident similitudinē habere circa tactum cum acuto z hebe/
ti. acutū em̄ quasi pūgit. hebes enim quasi pellit. propter id
qđ mouet hoc qđem in pauco. illud autē in multo. Quare ac
cidit hoc quidem velox. illud autem tardū esse. De sono igit/
tur sic determinatum sit

Queritur. Utrū sonus sit obiectū auditus. ¶ Arguit
primo q non. qz nullum sensibile commune est obiectum auditus. sed sonus
est sensibile commune. ergo nō est obiectum auditus. quia est motus localis.
et motus est sensibile commune vt p̄us dictum est. Secūdo sic. illud est p̄
prium obiectum auditus a quo immutat organum auditus. sed a corpore
re sonante immutatur auditus. qz corpus sonans immutat aerem sibi p̄
pinquū z ille aer immutat auditum. ergo corpus sonans est obiectum au
ditus et non sonus. ¶ In oppositum est philosophus in littera

¶ Pro responsione sciendum est primo. q post qđ visus est
de generatione soni et de his que requiruntur ad generationem eius. Con
sequenter dicendum est de immutatione auditus ab ipso sono. licet em̄ sit

Liber secundus.

mul tempore sicut generatio soni et diffusio eius per aerem et imitatio auditus, tamen prius in naturam sit generatio soni quam diffusio eius per medium et imitatio auditus

Sciendum secundo. quod organum auditus est de natura aeris sicut organum visus de natura aque. et ideo in organo auditus est quidam aer inclusus qui recipit sonum existentem in aere exteriori. et quando aer exterior motus per foramen auris attingit ad pelliculam pertinentem illi aeri intrinseci. tunc imitatur illud organum et auditur sonus. Ex dictis sequitur quod animal non audit in qualibet parte sui corporis. quia non in qualibet parte aerem habet inclusum qui sit organum auditus. neque aer exterior potest penetrare quamlibet partem animalis ut imitetur aerem intrinsecum qui est organum auditus. Alterius sequitur quod iste aer naturalis animal non habet in se sonum. quia si haberet non perciperet sonum ab extrinsecis venientem. et tunc ille aer ne destruat per pelliculam ipsum continentem et edificatus. id est firmiter positus in tympano auris. et oportet quod sit immobilis ad hoc quod possit sentire omnes differentias motus et sonus. sicut pupilla caret omni colore ut possit omnem colorem cognoscere

Sciendum tercio quod ad organum auditus duo sunt necessaria. ut patet ex dictis. Primum est quod ibi sit aer inclusus in quadam pellicula que dicitur miringa auris. Secundum est quod ille aer sit immobilis et propter ista possunt accidere duo impedimenta circa auditum. Primum est. si ille aer inclusus corrumpatur. ut patet de homine existente in aqua dum aqua pervenit ad ipsum corrumpitur. potest tamen impediri a tali ingressu propter tortuositates que sunt in foramine auris. vel si ledatur illa pellicula continens impeditur etiam auditus. sicut impeditur visus si pellicula continens humidum quod est in pupilla oculi lesa fuerit. Secundum impedimentum est si ille aer intrinsecus moveatur. quod requiritur quod sit immobilis et sine sono. ut possit percipere motum et sonum existentem in aere exteriori. Ideo prius ponit signum ad discernendum verum aliquis sit boni auditus. nam si continuo in auribus audiat sonum aer sui organi est in continuo motu. ideo non potest bene percipere motum exteriorem. ideo est mali auditus et si multoties percipiat silentium est boni auditus.

Conclusio: sonus est proprium obiectum auditus. quod probatur sicut probatur est quod color sit obiectum visus.

Sed dubitatur primo circa textum. verum causa activa soni sit verterans vel quod verteratur. hoc est verum sonus causetur a percussione vel a percusso vel ab utroque. Respondetur quod ab utroque. sed diversimode. quia primo fit a percussione. eo quod illud comprimit et pellit aerem et quia percussum est durum et lenius. ideo resistit percussioni et facit aerem resiliere. et sic ab utroque causatur ille motus a quo fit sonus. quia oportet quod ibi fiat resilio ex resiliencia percussivi. non tamen omne quod percussum est facit sonum. quia si acus aciem obijciatur non generatur sonus. sed requiruntur conditiones superius posite

De anima

¶ Dubitatur secundo .que sunt differentie soni. Responde-
tur q sunt acutum z graue .et sumuntur per similitudinem ad differentias
que sunt in tactu. Unde acutum dicitur q in modico tempore multum mo-
uet sensum tactus. Et acutum in sono est quod multum mouet sensus au-
ditus. Sed sonus grauis dicitur qui in multo tempore paruū mouet au-
ditum. Sed quia aliquis posset credere q acutum z graue in sono essent idē
quod velox z tardū in motu. ideo illud remouet phus dicens q ad inuicē
differunt. tamen sicut motus est causa soni. ita etiaz velocitas motus est
causa soni acuti. et tarditas est causa soni grauis. et hoc intelligendum est
quando sonus vnico motu causatur. quia si fiat pluribz motibus tunc fre-
quentia motuū est causa soni acuti. z raritas soni grauis. vt dicit Boetius
in sua musica. et ideo chorda cythare magis tensa acuti⁹ sonat. quia in ea
ex vna percussione frequentius percutitur aer. Et sic pz nūlo ad dubium

¶ Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicit q so-
nus non est motus localis formaliter. sed est ibi p̄dicatio causalis siue ma-
terialis. quia sonus solum ex motu locali causatur. Ad secundam dicit
q corpus sonans. vt homo vel campana solum per accidens immurat au-
ditum. sonus autem per se immurat. ideo ponit obiectū auditus

Vox aut sonus qdam est alati. in alatorum em nulluz vo-
cat. sed fm similitudine dicit vocare. vt cybia z lyra. et q̄cūq;
alia inanimatorū extensionem habet z melos z locutionem
Assimulantur em quia z vox hoc habet. Multa aut anima-
lium vocem non habent. vt que sunt sine sanguine z sangui-
nem habentium pisces. Et hoc rationabiliter si quidē acris
motus sonus est. Sed qui dicuntur vocare vt qui in aethero
sonant branchis. aut quodā altero huiusmodi. Vox autem
sonus animalis est. et non quolibet parte. sed quoniam om-
ne sonat verberante aliquo z aliquid in aliquo. Hoc autem
est aer. ratioabiliter vtiq; vocabunt hec sola quecūq; susci-
piūt aera. Jam em aere respirato vtiq; natura in duo ope-
ra. sicut lingua z in gustū z locutionē. quoz qdē gust⁹ necessa-
rius ē. vñ z pluribz inest. Interpretatio aut est ppter bñ eē. sic
et spū z ad calozē interiorē tanq; necessariū. Causa autē in
alteris dicta est et ad vocem. vt quo sit esse bene

Liber secundus.

Organū autē respiratōis vocalis arterea est Cuius autem causa hec pars est pulmo. Hac em̄ pte plus habet, calorem pedibz gradientia alijs. Indiget autē respiratōe z circa cor locus p̄mus. Unde necesse est interius respirante ingredi aerem. Quare percussio respirati aeris ab aīa que est in his p̄tibz ad vocalē artereā vox est. Nō em̄ oīs aīalis sonus vox est sicut diximus Est em̄ z lingue sonare z sicut tussientes. Sed oportet aīatum esse verberas z cū ymaginatōe aliqua fcans Significatiuus em̄ qdam sonus est vox z nō respirati aeris sicut tussis. sed iste p̄berat em̄ qui est in arterea ad ipsaz. Signū autē est nō posse vocare respiratē neqz expirantē sed detinentē. mouet em̄ iste retinēs. Manifestū autē z qz p̄sces sine voce. nō em̄ habet guttur. hanc autē partem nō habet qz non recipiūt aerē neqz respirant. sed qui dicunt sic peccant. ppter quam igitur cām altera ratio est

Querit. utrū vox hoc mō bene definiat. Vox est repulsio aeris inspirati ab aīa que est in his partibz ad vocalē artereā. **A**rguit p̄mo qd nō. qz repulsio est motus. sed vox nō est motus. ergo nō ē repulsio. Secdo sic. illa definitio nō puenit sono instrumentoz. musicalium. z tñ dicitur voces. q̄ est insufficiens. Tercio sic. si vox fieret p̄ respiratōe. euz respiratio aeris fiat naturaliter. seq̄ret qd oīs vox esset naturalis z fcatiua naturalr qd falsum est. Quarto sic. si definitio esset sufficiens seq̄ret qd tussis esset vox. sz hoc est falsum. q̄ definitio est male assignata. ¶ In oppositū arguit p̄ p̄m in textu

Sciendū qd determinato de sono in generali p̄nter determinat de voce q̄ est qdā spēs soni. vñ vox solum est sonus aīari corporis z si aliqd maiatum vt tuba vel cithara dicat habere vocem. hoc solus est silitudinarie. qz voces talū instrumentoz in tribz requisitis ad vocē hñt silitudinē vocis. Prīmū est extensio. Nam in corporibz inanimatis sonus causat ex simplici percussione. z qz ista percussio cito transit. ideo sonus eozuz cito transit z nō habet extensionem. Sed vox causat ex percussione aeris ad vocalem arteream. et quia illa repulsio continuatur fm appetitum anime. ideo fm hoc vox habet extensionem et p̄nuatōem z soni instrumentozū inq̄ntū quādā extēsiōe hñt silitudinē hñt vocis. Scdm est p̄sonāria. nō son⁹ maiati corporis em̄ pueniat ex simplici percussione ē ynfiformis nō hñt in se

De anima

2
diuersitate grauis et acuti ideo non habet sonantiam quod est proportio sed quia vox ex repercussione causatur que fit diuersimode secundum appetitum animalem. ideo diuersificatur per graue et acutum et cum in sono instrumentorum sit quedam melodia in hoc assimilatur voci. Tercium est discretio et interruptio sonorum. Nam in voce humana est discretio et figuratio vocum ut oratio distinguit per dictiones. et dictio per syllabas propter diuersas repercussiones aeris ab anima. et quod sonus instrumentorum diuersificatur propter diuersas percussiones cordarum vel flautum ideo habet similitudinem vocis.

Sciendum quod licet vox solum conueniat animati tamē multa animalia non habent voces sicut generaliter omnia carentia sanguine et illorum sunt quattuor genera ut dicitur in libro de animalibus. Quedam enim habent mollem carnem exterius ut sepia pulpi. Alia sunt molles teste ut canceres. Alia sunt dure teste ut conche et ostree. Alia sunt corporis anulosi ut apes et formice. Sicut aliqua animalia habentia sanguinem carent voce sicut pisces. Et ratio est quia vox est quidam motus aeris qui fit per respiratores. sed dicta animalia non respirant aerem ideo non faciunt vocem et si aliqua dicantur habere vocem ut pisces que sunt in achileo fluuii hoc est quia faciunt sonum cum branchis eorum quibus expellunt et attrahunt aquam

Sciendum quod idem est organum vocis et respirationis. Nam in omni voce cum sit sonus tria requiruntur scilicet percutiens percussum et medium in quo fit percussio. sed medium in quo fit percussio forma dicitur vocem est aer attractus per respirationem. ideo sola illa animalia que respirant possunt formare vocem igitur sequitur quod est idem organum vocis et respirationis. unde respirationis ratio ordinatur ad duas operationes. unde sicut natura videtur lingua ad duo opera scilicet ad gustum qui requiritur necessario in animali et ad locutionem qui solus requiritur quo ad bene esse. Ita videtur aere respirato ad mitigandum calorem cordis. et epatis et hoc est in animali necessarium et ad formationem vocis quod requiritur ad bene esse.

Sciendum quod organum respirationis est vocalis artherea que continetur pulmone ut sibi deseruiat ad aeris attractionem. Nam animalia progressiua magis habent de calore in pulmone quam in alijs partibus corporis eo quod pulmo est principium caloris naturalis. ideo locus qui est circa cor indiget respiratione aeris ad refrigerium eius et propter hoc oportet quod aer ingrediatur ad pulmonem qui se habet per modum folliis expirando. et quod animalia habentia sanguinem plus habent de calore naturali quam non habentia. et adhuc habentium sanguinem pisces minus habent de sanguine. ideo animalia carentia sanguine et etiam pisces non respirant nec possunt formare vocem.

Conclusio predicta definitio vocis est sufficienter assignata patet per conditiones vere definitionis. Primo enim ponit repercussio tanquam genus. Non enim ibi est predicatio formalis sed causalis. quia vox non est formaliter illa repercussio. sed sonus causatus ex illa repercussione. Et dicitur aer inspirati per quod excluditur sonus factus per compressionem manuum vel per aliam partem corporis. Et dicitur ab anima per quod excluditur sonus animalium qui non sunt cum imagine significandi ut tussis et sibilus. Ad hoc enim quod sonus dicatur vox vel fieri ab anima in quantum homini requiritur quod sit cum imagine et cum intentione ad

Liber secundus.

aliquid secundū quia oīs vox est significatiua naturaliter vñ ad placitū et q̄ vox sit repercussio aeris inspirati pbat. p. duplici signo. Prīmū est q̄ animal non pōt formare vocem nec respirando nec aspirando sed dum retinet aerem. Ideo aer retent⁹ causat mortū ad formatōnem vocis. Scdm ē q̄ pisces non habēt vocem eo q̄ carent respiratōne neq̄ habēt vocalem arteriam. et quia illa repercussio aeris respirati h̄z fieri ad vocalem arteriā Ideo illa particula addit ad denotandū corpus percussum. Ad p̄maz et ad secūdā paruit solutio. Ad terciā dicit q̄ aliquid bene est naturale in vñ et voluntariū in particulari sicut viuere in cōmuni est naturale sed viuere hoc modo vel illo modo est voluntariū. Ita sūt humana locutio in vñ vñ uersali naturaliter conuenit hōi s̄z cui tali dearticulatōne est ad plurimū. ideo non omnes hōies eodem modo loquūtur. Ad quartā patet solutio ex dictis.

De odore autē et olfactibili minus bene determinabile est dictis. Non em̄ manifestū est quale quid sit odor si/ ent sonus aut visibile utrū lumē. Causa autē est quia sensum hunc nō habemus certū. sed peiorē multis animalib⁹. prauē em̄ odorat homo. Et nihil odorat odorabiliū sine leticia et tristitia. sicut non existente certo eo q̄ sentimus. Rōnabile autē sic et fortes oculis colores sentire et non per manifestas ipsis esse differentias colorū nisi terrentiū et non terrentiū. sic autē et odores hōim genus. Videtur em̄ et analogiam habere ad gustum. et similiter species humorū cum his que sunt odoris sed certiozem habemus gustū. ppter id qd ipse quidā tactus est. hūc autē habet homo sensum certissimū. In alijs em̄ deficit ab animalib⁹ multis. Scdm autē tactū differenter certificatur vñ et prudentissimū animalū est. Signū autē in genere hominū fm sensum ingeniosos esse et nō ingeniosos. fm animalū autē nullū. Duri em̄ carne inepti menti. Molles autē carne bene apti. Est at̄ sicut humor hic qdē dulcis. ille vero amarus. sic et odores sunt. S̄z alia qdē hnt pportōnalr odorē et humor Dico at̄ dulce odorē et dulce hūorē. alia vero p̄trariū Sūt autē et acer et austerus et acutus et pinguis est odor. sed sicut dixi

De anima.

mus ppter id qd nō multū pmanifesti sunt odores sicut bu-
mores. ab his acceperunt noīa fm similitudinem rerū. Dul-
cis quidē em̄ a croco ⁊ melle. acer autem a thimo ⁊ hmōi eo-
dem autem modo ⁊ in alijs. Adhuc autem sicut auditus et
vnusquisq; sensuum hic quidem audibilis et non audibilis.
Ille vero visibilis ⁊ non visibilis. et olfactus odorabilis ⁊ nō
odorabilis. Non odorabile autem aliud quidem fm id qd
omnino impossibile est habere odorem. aliud vero paruum
habens et prauum. Similiter autem ⁊ non gustabile dicif.

Queritur. vtrum odor sit propriū obiectum olfactus.
Arguitur qd non quia obiectum propriū debet esse adequatum sue poten-
tie. sed odor non adequatur olfactui. quia olfactus pcipit non solum odo-
rabile. sed etiam nō odorabile. Scđo aliqui odores ab olfactu nostro nō
pcipiuntur. igitur odor non est obiectum olfactus. Tercio odores perci-
piuntur a gustu. quia sapida bene odorant. igitur odor est obiectū gustus.

In oppositū est phīs in littera sciendum primo qd postq;
phs determinauit de visibili ⁊ audibili que sunt obiecta visus ⁊ auditus.
Consequenter determinat de odorabili quod pertinet ad olfactum. Et
primo determinat de ipso fm se. postea vero fm qd immutat sensum olfactus.
Sed quia difficilius est determinare de odoribus qd de colorib; vlti-
mo eo qd inter oīa aīalia hō ē peioris olfactus. Ideo non possum⁹ comple-
te ⁊ per certitudinem cognoscere odores.

Sciendum secūdo qd homo inter cetera animalia fm quā-
titatē sui corpis hz maior cerebrū. hz cōplexio cerebri p̄sistit in frigido ⁊ hu-
mido ⁊ cū subiectū odoris sit calidū ⁊ siccū oportet organū olfactus esse pos-
tēria calidū ⁊ siccū. ⁊ qd organū olfact⁹ situatū ē circa cerebrū ⁊ trahit frigi-
ditatē ⁊ humiditatē a cerebro qd indisponit ipm ad suscipiendū spēs odoris
et hinc est qd hō ceteris aīalib; hz peiorē olfactū qd ppter hoīes nō discernit
dīntas odoris nisi referēdo ad sapore ⁊ solū pcipiūt excellētes odores ges-
nerātes gaudiū vel tristitiā sicut quedā aīalia hñcia duos oculos vt locu-
ste ⁊ quidā pisces nō pcipiūt nisi excellētia visibilia ⁊ terrentia.

Sciendum tercio qd differentie odoris distinguuntur p
analogiam ad gustum ⁊ ad species saporis. quia non bene percipimus
ipsas p olfactum. Cuius causa est. quia homo est optimi gustus ⁊ pessimi
olfactus. Et qd omē ignotū hz cognosci p magis notū ad qd hz habitudi-
nē. Ideo cum ipēs saporis sint nobis magis manifeste qd species odoris
et species odoris habent affinitatem ad species saporis ⁊ sub illarum spēs
militudine a nobis cognoscuntur. Ideo conuenienter distinguunt spēs
odoris fm spēs saporis ⁊ homo hz gustū certiorē ceteris animalibus

Libri secundus

Eius rō est. quia gustus est quidam tactus et homo inter oīa aīalia habet perfectissimū tactum.

Sciendum quarto q̄ licet homo in alijs sensibus deficiat a quibusdam aīalibus. Sunt enim quedam bruta que melius vident audiunt et odorant q̄ hoīes. homo tamē cetera p̄cellit in tactu q̄a est subtilioris et p̄fectionis complexionis. Et inde puenit q̄ in hoībus p̄ tactum iudicamus qui sunt ingeniosi et qui non et nō s̄m alios sensus. Nā hīres carnē durā et p̄ p̄ns malū tactus sunt cōmuniter inepti s̄m mentem s̄ habē res molles carnes sunt bone mētis et ingeniosi. Ideo dicit in textu Volles carne aptos mente dicimus. Sed argueret q̄ aptitudo mentis magis corrūderet bonitati visus q̄ tactus. quia visus est sensus spūalior et p̄les rerum differentias nobis ostendit quocūq̄ alio sensu. Ideo sepe vocat sensus discipline. q̄ bonitati visus magis rīdet aptitudo mentis q̄ bonitati tactus qui est inter omnes maxime materialis. Rīdet q̄ duplici de causa bonitas mentis corrūdet bonitati tactus. Prima est q̄a tactus est fundamentum oīm aliorū sensuū. quia organū eius diffundit ad modum restis p̄ totum corpus et in organo cuiuslibet alterius sensus est organū tactus. Ideo cum aliquis habet meliōrē tactū sequitur q̄ simplr h̄z meliōrē p̄tutem sensitiuā. et p̄ p̄ns meliōrē intellectū. q̄ bonitas sensus est dispositio ad bonitatem intellectus. sed ex hoc q̄ aliquis habet meliōrē visum nō sequitur q̄ sit melioris sensus simplr s̄ tū s̄m q̄d. Alia cā est. q̄a bonitas tactus insequitur bonitatē cōplexionis. Et cū organū tact⁹ nō p̄t esse denudatum a qualitatib⁹ tangibilib⁹ q̄ cōpositū est ex elemētis oportet q̄ sit in portu ad extrema tangibilia ad h̄ q̄ sit mediū inter ea sed ad bonitatē cōplexionis corporis sequitur bonitas aīe. q̄a forma et materia p̄portionari debet. q̄ qui sunt boni tactus sunt melioris animi et subtilioris intellectus.

Sciendum quinto q̄ licet tactus sit certissimus sensus et si species odoris nō debet magis distingui p̄ tactū vel denotari q̄ p̄ spēs saporis. Rō est q̄ sapor et odor eausant ex certa cōmixtione q̄litarū elemētōrū. et ideo spēs odor⁹ magis corrūdent speciebus odoris et ab ip̄is denominantur magis q̄a q̄litarib⁹ tangibilib⁹. vñ spēs odoris nominant p̄ spēs saporis et sic extremi odores dicuntur dulcis et amarus etiā noīa mediōrū saporū transferuntur ad medios odores vt pingue acutū austerū acerolū dū tamē s̄l reperiant in eodē subiecto q̄ quedā sunt boni saporis et mali odoris. et quedā ecōuerso. q̄ sapor cōsistit in humido aqueo aliq̄liter digesto a secco mediante calido. Odor nō p̄sistit in secco aereo aliq̄liter spato mō q̄nq̄ cōtingit vtrāq̄ subam se3 aereā subtile et aqueā grossiōrē s̄m debili tam p̄portionē cōmisceri. et sic ē suauitas odoris et saporis. Si vero sit debilis p̄portio in vna et nō alia ecōtra se habebunt.

Conclusio odor est p̄prium obiectum olfactus p̄bare si cur p̄batū est de colore et sono respectu visus et auditus. Ex ista cōclusio inferretur sicut visus est visibilis et non visibilis et auditus audibilis et non audibilis. q̄a eadem est potentia oppositorū. p̄uatio enim nō cognoscit nisi p̄ habitū. iō olfactus est odorabilis et nō odorabilis. Sed nō odorabile dicitur dupliciter vel q̄ oīno nō h̄z odorē vt sunt corpa simplicia vel q̄ quum

De anima

habet odorem vel prauū z est corruptiuū olfact⁹. z ita dicendū est de visib⁹
bili audibili z tangibili.

Ad ratōnes ante oppositū Ad primā dicīť qđ licet olfact⁹
p̄cipiat non odorabile. tamen hoc est solum p̄uatiue. quia cognoscit ip̄m
per p̄uatiōnem odoris Ad secūdā dīť qđ q̄uis sint aliqui odores qđ non
p̄cipiuntur ab olfactu n̄ro p̄pter eius maliciā tñ ab aliquo olfactu p̄cipiunt.

Ad terciā dīť qđ licet odor qñqđ p̄ accūs a gustu p̄cipit scđ qñ bñ sapida
bñ odorant tñ non semp nec per se. quia qñqđ tene sapida nō bñ odorant

Est aut̄ olfactus per medium vt aerem aut aquam. Et nanqđ
qđ aquatica videntur odorem sentire. Similiter. aut̄ z que
cumqđ cum sanguine z sine sanguine. sicut z que in aere. Ete
nim horum quedam a longe occurūt z ad alimētum que
ab odore mouentur. Unde z dubium videtur si omnia qui
dem que sub odore fiunt similiter odorent. Non autem respi
rans odorat non respirans autem sed expirans. aut retinēs
spirītū non odorat neqđ a longe neqđ a prope neqđ si in nasum
intus apponatur. z hoc quidem in ipso positum quo sentit.
insensibile esse omnibus cōmune est sed sine rēspiratōne non
sentire p̄prium est hoīm. Manifestum autem est rētantib⁹.
Quare sanguinem non habentia qm̄ non respirant alterum
vtiqđ quendam sensum habent p̄ter eos qui dicti sunt. Sz
impossibile est si quidem odorem sentiūt. Odorabilis enim
sensus z malī odoramenti z homini odoramenti olfactus est
Amplius autem z corrumpi videtur a fortibus odorib⁹ ex
quibus homo corrumpitur. vt sulphur z h̄mōi. Olfactū qui
dem igitur habere necessarium est sed non respirantia. Vide
tur autem hoīb⁹ differre hoc sensitiuū ad ea que alioz ani
malū. sicut oculi ad ea que duoz oculoꝝ sunt. Hec quidem
em̄ habent fragma z sicut velamen palpebras quas aliquis
non nouens neqđ retrahens non videt. fortia autem oculis
nibū h̄mōi h̄nt. sed mox vident que fiunt in lucido. sic igitur

Liber secundus

et odoratum aliq̄ quidem sine operculo est. sicut oculis alijs vento aerem recipientibus habere cooperimentum. quod re spirantibus discooperitur ampliatis venis ⁊ poris. ⁊ p hoc respirantia non odorant in aqua. necessariū em̄ est odorē pati respirantia. hoc aut̄ facere in humido impossibile. Est aut̄ odor sicci sicut humor humidī. Odoratiū autem sensitiuum potentia hūmōi est.

Querit̄ verū odor multiplicatur per mediū intentionali ter rñ. Arguit̄ q̄ nō poma om̄tencia odores desiccant ⁊ cōtrahunt q̄dam rugas. vt dicit̄ Auicēna qđ non fiet nisi esset realis fluxus odoris a corpe odorabili. ḡ odor multiplicat̄ per mediū realiter. Secūdo odor ē fumalis euaporatio. vt habet̄ de sensu et sensato. ḡ realiter diffundit̄ p mediū Tercio testie siluestres quando appropinquant ad locū vbi vo lunt quiescere faciunt magnos saltus vt interrumpat̄ via canū. quia qđ diu quiescunt canes non possunt eas sentire. sed cū se mouent a canib; inueniunt qđ non esset nisi odor diffunderet̄ per mediū realiter.

In oppositū arguit̄ q̄ odor est quoddā accidens. ergo est in aliq̄ subiecto. vl ḡ in aere vel in corpe alio. Nō primū. qz corpus simplex non potest esse subiectū odoris. nec aliud corpus existens in aere qz sequere tur q̄ duo corpa simul essent in eodem loco cū aer non videat̄ expelli ideo multiplicatur per mediū intentionale.

Pro rñsione primo notandū qz postq̄ visum est de odora bili fm se. p̄nter phs determinat̄ de imutacōne olfact̄ ab odorabili ⁊ etiā de imutacōne medi; ostēdendo qualiter odores diffundunt̄ per mediū. vñ p̄mū mediū est aer vel aqua. pbat̄ in textu. qz tam aīalia aquatica q̄ vi uentia in aere siue hñt sanguinē siue nō a longe percipiūt odorē. qz a longe psequitur nutrimentū qđ non percipiunt p aliū sensum q̄ p olfactū. Et cir ca hē dubiū qliter odor p̄t diffundi ī tāta distātia p quā multiplicat̄ percipit̄.

Sciendū q̄ quidam posuerūt omnē sensum perfici quo dam tactu dicebant̄ em̄ q̄ qñ sit sensatio sensus ⁊ sensibile mutuo se tan s gunt tamen differenter est in visu ⁊ in alijs sensib;. qā dicebant̄ q̄ a visu egrediantur radij visuales p̄cedentes vsq̄ ad rem visam ex quoz tactu cuz visibili causat̄ visio. Sed in alijs sensib; dicebāt̄ ecōtrario fieri. qz sensibile venit ad sensum. vt patz in gustu ⁊ tactu quoz sensibilia quodaz gustu ⁊ tactu percipiunt̄ etiā de auditu qz aer motus vsq̄ ad auditū pertingit. Si militer dicebāt̄ esse in olfactu ponētes q̄ a corpe odorifero egredit̄ quedaz fumalis euaporatio que ē subiectū odoris ⁊ puenit vsq̄ ad sensū olfact̄.

Sciendū q̄ causa huius diuersitatis fuit q̄ antiqui non cognoscebāt̄ imutacōnē spūalē s; solū materialē mō in alijs sensib; a visu apparet imutatio materialis que non apparet in visu. Nam soni ⁊ odores

De anima

deferunt et quoscumque impediuntur per ventos. colores vero non. etiam contra-
riorum colorum species per eandem partem aeris deferuntur ad visum ut cum unus
homo videt albus alius niger per idem medium. sed hoc non contingit in ol-
factu quia contrarii odores in medio se impediunt quare antiqui ignorantes
imutationem spiritalem posuerunt quod radij visuales procedentes a visu usque ad
rem visam extenduntur. Sed quia perceperunt imutationem naturalem me-
dij ab alijs sensibilibus credebant alia sensibilia deferri ad sensum sed hoc
non videtur possibile in olfactu quia odor cadaueris non potest multiplicari per medi-
um realiter in tanta distantia finem quam precipue maxime cum odores se diffun-
dant orbiculariter. Nam si totum corpus resolveretur in vapores non posset per
tamen spacium diffundi cum sit certus terminus rarefactionis ultra quem corpus na-
turale pervenire non potest. unde corpus rarefactibile non potest rarefieri ultra
raritatem ignis et sic illa raritas est terminus in istis corporibus.

Conclusio Odor usque ad certam distantiam potest mul-
tiplicari realiter cum fumali evaporatione. sed ultra multiplicatur intentionali-
ter tantum. Primum patet. nam odores impediuntur per ventos quod non esset si so-
lum intentionaliter multiplicarentur. ventus tamen non impedit multiplicatio-
nem coloris. sed in aliqua distantia multiplicatur odor per medium realiter.

Secundum patet. quia sensibile positum supra sensum non facit sensationem. cum
ergo odor imutat olfactum ad ipsum deferretur intentionaliter. Item patet per
exemplum de vulturibus qui ut dicit Homerus venerunt a quingentis miliari-
bus ad cadauera mortuorum post bellum trojanum sed non potest multiplicari odor
realiter usque ad tantam distantiam. Ex quo patet quod olfactus et etiam medium immutantur
ab odore.

Sed circa hoc dubitatur. utrum homines et bruti sint idem olfactus
et sensus. Alii quod non quia homo solum odorat respirando. bruta vero non respirando. sed in ho-
minibus et brutis non est idem olfactus. Rursus quod omnia animalia respirantia et non re-
spirantia habent eundem olfactum in specie. probatur. primo Potest distinguere per actus et
obiecta. sed idem est obiectum olfactus hominis et bruti. secundum. Secundo eadem est poten-
tia cum sint eadem corruptiva scilicet ab eisdem malis odoribus ut a sulphureis cor-
rumpit olfactus in hominibus et in brutis. sed ipsorum est idem olfactus. Sed habent ordinem in modo
odorandi ut probatur ratione adducta ante oppositum. Hoc probatur etiam philosophus quia organum ol-
factus hominis dicitur ab organo aliorum animalium sicut oculi quidam dicitur ab oculis hominis
quia oculi hominis habent palpebras quod si retraheretur non posset videre. sed non accidit
in hominibus duos oculos quia non habent palpebras sed statim videtur visibilia quod spiritus
sunt in dyaphano. Ita sunt in non respirantibus organum olfactus est sine cooperculo. sed
in respirantibus est quoddam cooperculum super organum olfactus ad modum buti manille
quod apertum per inspirationem. id non potest odorare sine inspiratione quod patet a signo quia
homo extus in aqua quia non respirat non potest percipere odorem. Rationes ante oppositum facere
soluntur ex dictis.

Instabile autem est quoddam tangibile. et hec est causa quare
non sit sensibile per medium extraneum corpus. Neque enim tac-
tus et corpus in quo est humor. quod est gustabile in humido sicut
in materia hoc autem quoddam tangibile.

Liber secundus

Unde et si in aqua essemus sentiremus utiq; appositū dul/
ce. Non autem esset tunc nobis sensus per mediū. sed in eo
quod miscetur humido. sicut in potu. color autem non sic vi/
detur in eo quod miscetur. neq; defluxionibus ut quidē igit
mediū nihil est. ut autem color visibile sic gustabile humor ē
Nihil aut facit humoris sensum sine humiditate. sed habet
actu aut potentia humiditatem ut salus. bene enim liquidū
ipsum est et liquefactiū lingue. Sicut aut visus visibilis ē
et inuisibilis tenebra aut inuisibilis est. iudicat autē et ipsam
visus. Adhuc aut et valde splendidi est etenim hoc inuisibi/
le est alio autem modo a tenebra Similiter aut et auditus so/
niq; et silentij. quoz aliud audibile. aliud non audibile et ma/
gni soni sicut visus est splendidi. Sicut em parvus sonus in/
audibilis quodāmodo. sic et magnus et violentus. Inuisibi/
le aut aliud quidem oīno dicī. sicut et in alijs impossibile. a/
liud autem q̄uis aptū natum non habet aut prauē. sicut qd
sine pedibus est et sine gressu dicī. Sic autem gustus gusta/
bilis est et non gustabilis. Hoc aut est parū aut prauum ha/
bens humorem aut corruptiū gustus. Videtur aut princi/
piū esse potabile et non potabile. Gustus em quidā ambo
sed hoc quidem ut prauū et corruptiū gustus. illud autē fm
naturam. Est autē cōmune tactus et gustus potabile. Quo/
niam autem humidum quidem est gustabile. necesse est sensi/
tiū ipsius neq; humidum esse actu. neq; impossibile fieri
humidum. patitur em aliquid gustus a gustabili fm q̄ gu/
stabile est. Necessarium est ergo humectatū fore quod possi/
bile humectari saluatū. non humidū autē gustatiū sensitiū
Signum aut neq; siccam existentem linguam sentire. neq;

De anima

multum humidam. hic enim tactus fit primi humidum. sicut cum aliquis (qui ante gustauit fortem humorem) gustet alterum et ut laborantibus amara omnia videntur. propter id quod lingua plena huiusmodi humiditate sentit. Species autem humorum sicut in coloribus simplices quidem praevarie sunt. sicut dulce et amarum. Habite autem sunt cum hac quidem pingue. cum illa vero salsum. media autem horum acre et austerum. et ponticum et acutum. fere enim be videntur esse humorum differentie: Quare gustatiuum est potentia huiusmodi. gustabile autem est factiuum actu huius.

Queritur utrum sapor sit proprium obiectum gustus. **Arguitur** primo quod non. quod obiectum gustus debet esse inferius ad obiectum tactus. sed sapor non se habet ut inferius ad qualitates tangibiles. ergo non est obiectum gustus. Maior pars. quod gustus est quidam tactus et gustabile quoddam tangibile. ut dicitur in rectu. igitur gustabile debet esse inferius ad tangibile. **Respondetur** secundo sic. illud est obiectum gustus sub cuius ratione gustus percipit omne illud quod percipit. sed humor saluialis est huiusmodi. igitur est obiectum gustus. **In oppositum** est philosophus in littera

Sciendum primo quod postquam philosophus determinauit de odore qui est obiectum olfactus. Consequenter determinat de sapore siue gustabili et de his que pertinent ad gustum. Et primo inquit de medio gustus. Secundo de obiecto. Tercio de organo

Et circa primum secundo sciendum quod omnis sensus percipit suum obiectum per aliquod medium. quod sensibile positum supra sensum non facit sensationem. Sed duplex est medium. scilicet intrinsecum quod est pars animae. et extrinsecum quod est ab animali separatum. unde visus auditus et olfactus sentiunt per medium extrinsecum. sed gustus et tactus per medium intrinsecum. quod est caro et hoc manifestum est de tactu. et quod gustus est quidam tactus. ideo etiam gustus quodammodo percipit per medium intrinsecum. **Arguitur** sed contra arguitur si in aqua dissoluatur corpus saporis ut mel vel aliquid existens in aqua distante ab illo corpore sentit illud corpus per gustum. sed hoc est per medium extrinsecum. ideo gustus immutat per medium extrinsecum. **Respondet** philosophus quod non sentimus saporem talis corporis nisi per quod miscetur aquae. sicut patet in potu in quo si ponatur mel statim percipimus dulcedinem mellis et ita sentimus saporem illi non ut est corporis distantis. sed put est aquae immutare a tali corpore. **Quid** signum est quod remissio immutat gustum. eo quod debilitatur propter permutationem aquae

Sciendum tercio. quod nihil sentimus per gustum sine humiditate. nam sicut color non potest videri sine lumine. ita neque sapor sine humido gustu

Liber secundus.

stari potest. quare oportet omne gustabile humiditatem habere. vel in actu fieri vinū. vel in potentia sicut cibū. et ideo oportet quod semper supra linguā sit aliquā salina que sit liquifactiva. per quam cibaria humectantur ut eorum sapor percipi possit. nam aliter sapor non posset penetrare carnē lingue. quā est mediū in sensu gustus. et sic patet de medio gustus.

Sciendū quarto quod sicut visus est visibilis et non invisibilis et non visibile dicitur dupliciter. ita gustus est gustabilis et non gustabilis et non gustabile dicitur dupliciter. quod dicitur est penitus non habens saporem. Aliud est quod parū habet de sapore aut quod habet parū saporem. scilicet nimis violentū et corruptivū gustus. Sed quia gustabile semper est habens humidū aquē. et humidū aqueū est principium saporis. igitur videtur quod potabile et non potabile sunt principium eorum. quod gustu percipiuntur. gustus enim percipit gustabile ut conveniens finem naturā et non gustabile. ut praviū corruptivū. sed cum ista percipiuntur a gustu ut convenit cum tactu. nam potabile commune est ad gustū et tactū. pertinet enim ad tactū in quantum est humidū. et gustū in quantum est sapidum. et sic patet de obiecto gustus. Sed ad videndū de organo eius est.

Quinto sciendū quod organū gustus non debet esse humidū in actu nec habere repugnātiā ad humidū. sed debet habere potentiam ad fieri humidū. ut organū visus nullū debet habere colorem in actu. sed est susceptivum coloris. gustus enim tangit a gustabili quod est humidū actu si sit actu gustabile. igitur organū gustus finem se debet esse humidū in potentia solum. et cum iam passum est fieri in actu humefactum ut possit gustare. Et quod illud organū non habeat humorem in actu. probatur per hoc. nam lingua existens nimis humida non potest sentire. neque existens nimis secca. quia quā est nimis humida solum fit sensus primi humidū et non supervenientis. sicut cum aliquis gustavit fortē saporem non potest alium percipere propter humorem manentē supra linguam. ut febricitans omnia iudicat amara. quia linguā habet plenam humore colerico et amaro. quare non potest alium humorem percipere.

Conclusio prima. Sapor est proprius obiectū gustus. quod probatur sicut probatum est de precedentibus.

Conclusio secunda. Tres sunt septem species saporis: scilicet dulce amarū. pingue. salsum. acre sive austerū. ponticus. et acutū. Nam omnis sapor aut extremus est. et sic est dulcis et amarus. aut medius per eque distantias et sic est acutū. Vel per participatōem tamen. et hoc dupliciter. vel mediat inter acutū et dulce. vel mediat inter acutū et amarū. Si primum vel magis appropinquat ad dulce. et sic est pingue. vel ad acutū et sic est austerū. Si secundum vel magis appropinquat ad amarū. et sic est salsum. vel ad acutū et sic est ponticus.

Ad rationes autem oppositū Ad primā dicitur quod gustus et tactus prout uno modo considerari quo ad modum sentiendi. et sic gustus est quidam tactus. quia tangendo percipit suū obiectū per mediū intraneū. Alio modo quantum ad obiectū. et sic gustus non est quidam tactus. quia sapor non est qualitas tangibilis licet causetur a qualitatibus tangibilibus et fundetur in ipsis. Sicut gustus fundatur in tactu. Vel dicitur quod gustus magis est discretivus saporis non est quidam tactus.

De anima

sed ut distinguit qualitates tangibiles et alimentum veniens a discouent/
enti per ipsas est quidam tactus. Ideo dicitur tertio ethicorum quod circa delectatio/
nes gustus primo modo considerate non est temperantia sed solum pur est
quidam tactus. Ad secundum autem dicitur quod humor salivialis non percipitur a gu/
stu nec est obiectum eius sed est principium quo gustus percipit sapores quod dispo/
nit organum eius et quodammodo se habet in ratione medij

De tangibili autem et tactu eadem ratio. Si enim tactus non est
vnus sensus sed plures necessarium est tangibilia sensibilia plu/
ra esse. Habet enim dubitationem utrum plures sint aut vnus et
quid est sensitiuum tangibile utrum caro et in alijs proportionabile
aut non sed hoc quod est medium primum autem sensitiuum aliud quod est
est intus. Dicitur etiam sensus vnus prarietatis esse videtur ut
visus albi et nigri auditus gravis et acuti gustus amari et
dulcis. In tangibili autem multe insunt prarietates calidum
frigidum humidum siccum molle et aliorum quicunque sunt humidi. Ha/
bet autem solutionem quadam ad hanc dubitationem et quod in alijs
sensibus sunt prarietates plures ut in voce non solum acumen
et grauitas sed et magnitudo et paruitas et leuitas et asperi/
tas vocis et filia alia. Sunt autem et circa colorem differentie hu/
iusmodi altere. Sed quod sit vnum subiectum sicut auditui sonus
sic tactui non est manifestum. Utrum autem est sensitiuum intus aut
non sed mox caro nullum videtur esse signum fieri sensum simul cum
tactu. Etiam nunc si aliquis circa carnes extenderit vehementem
faciem sicut sensum mox tactum insinuat et tamen postulat quod non est in se
sensitiuum. Si autem et cum natura fuerit citius utique pertinget sen/
sus. Propter quod talis pars coloris videtur sic se habere
re sicut si circulariter nobis aptus natus esset aer. Videre/
mur enim vno quodam sentire et sonum et odorem et colo/
rem et vnus quidem sensus esse auditus et visus et olfactus
Nunc autem quoniam determinatum est per quod sunt motus manife/
i. ij.

Liber secundus

Ita sunt predicta sensitiva altera esse in tactu autē hoc qđdem nūc manifestum est. Ex aere quidem em aut aqua impossibile est p̄stare aiatum corpus. oportet em firmum esse. Relinquitur autē mixtur ex terra z ex his esse vt vniuersaliter caro et p̄portionale. Quare necārium est z corp⁹ esse qđ medium tactui aptū natū p qđ fiant sensus cū sint plures. Demōstrat autē qđ plures sint qui in lingua tactus. Omnia em tangibilia sentit fm eandem partē z humorem. si quidem igit̄ z alia caro sentiret humores. videretur vnus z idem esse sensus gust⁹ et tactus. nūc autē sunt duo ppter id qđ nō puerit̄.

Queritur vtrū sensus tactus sit vnus sensus. Arguit p̄mo qđ sic. qz accūs capit vnitatem a subiecto. sed sensus tactus hz vnū subiectū quod est qđam nervus extensus ad modū reris p totū corpus.

Secūdo sic. si esset plures hoc esset qz est pceptiū pluriū p̄rarietatur sed hoc nō obstat. qz quāliter aliorū sensuū est pceptiū pluriū p̄rarietatur et tamen est vnus. ergo tactus est vnus. Tercio sic. si tact⁹ nō esset vn⁹ sed plures nō essent qnqz sensus exteriores. p̄ns est falsum. ḡ zc. In op̄positum est p̄hus in lietera

Sciendū primo qđ postqz p̄hus tractauit de obiectis q̄ tuor sensuū a tactu. Hic psequēter determinat de sensibilib⁹ ipsi⁹ tact⁹. z li-
cet tactus sit fundamentū omniū sensuū tñ est minus spūalis omib⁹ alijs. quare vltimo determinat p̄hus de ipso. p̄mo mouendo aliquas dubitationes. que licet possent moueri de tāgibili et tactu. tñ p̄modosius possunt terminari si moueant̄ circa tactū qđ si mouerēt̄ circa tangibilia. adeo mouent̄ circa tactum. Quis p̄hus p̄ncipaliter intendat eas determinare de tāgibili. Prima illarū est titulus q̄stionis. Scđa est. vtrū caro sit organū tactus vel aliqd p̄portionatū carni in nō h̄ntib⁹ carne

Pro primo est secūdo sciendū. qđ organum tactus est vnū subiecto z plura formaliter. Est cū organū tactus qđā nervus extensus p totū corpus p̄sistens in media p̄portione qualitatiū tangibilium. cū ergo illi le nervus sit vnus oportet etiā organū esse vnū subiecto. sz qz sensus videt̄ esse qđā media p̄portio mediā inter sensibilia p̄raria z cū tact⁹ sit pluriūm p̄rarietatum pceptiū z diuersarum contrarietatum sint diuerse. p̄p̄ortiones medie scđtur qđ organū tactus est mediū diuersarū p̄rarietatiū p̄marū. scz p̄rarietatis calidi z frigidi. z p̄rarietatis humidi z siccī. ḡ organū tactus nō est vnū formatr sed plura

Sciendum tercio qđ sicut in lingua sunt duo sensus scilz gustus z tactus qđ formatr distinguūt̄ ppter diuersitatem p̄portionis nerui extensi p linguā. z tñ sunt vnus sensus subiecto. ppter vnitatem nerui gustu

De anima

et ita imaginandum est de organo tactus per totum corpus. vñ si p totum corpus gustarem sicut tangimus nihilominus gustus esset formaliter distinctus a tactu. Ita si licet ille nervus sit extensus p totum corpus & vbiq; tangamus. tñ ppter diuersitatē qualitātū tangibilū que nō pñt ad vnū genus reduci tactus est formalr plures sensus. qñs hoc nō apparet ar. qz iste pportōes sunt in vno neruo. Rō vero quare gustus nō fit in qñq; hē parte sicut tactus est. qz saporēs nō sunt qñtates elementorū ex quib; pstat corpus aīalis. ideo nō tñ pñt ad pñstentiam aīalis. sicut qualitates tangibiles

Conclusio: tactus est vnus sensus materialiter & subiecto. sed est plures formalr & fm rōnem. Prīmū pz. qz tactus est i vno organo. ergo est vnus vnitate subiecti. Secūduz pbat. qz potentie formalr dīstīnguūtur ex pte obiectoz. q̄ quilibet sensus hz vnū gen^o sensibilis sibi cor respondens. Et cū in vno genere sit tñ vna pma p̄rarietas. vt dīr nona metaphysice. seq̄tur qz obiectū vnus sensus solū p̄tinet vnā p̄maz p̄rarietatem. tñ pñt esse plures p subordinatōez. vt in genere sube sunt plures sub ordinate vel etiā plures p accñs. vt in genere corporū. vt p̄rarietas albi & nigri calidi frigidī. sed in genere tactus sunt plures p̄me p̄rarietates nō reducibiles ad aliquā p̄mā. qz p̄rarietas calidi & frigidī nō reducitur ad p̄rarietatem humidī & siccī nec ecōtra. q̄ tact^o est plures sensus formaliter. Et cū dīr in textu qz subiectū p̄rarietati t̄gibilī nō est vnū. ubi capīf subiectū p̄ genere qd pparat ad suas dīas sicut potentia ad actū & nō p sub stātia q̄ p̄te est subiectū illaz p̄rarietati. & sic soluitur prima questio.

¶ Sed p secūda sciēdū qz caro vel aliqd p̄portionatū carni est cōnaturale mediū tactus & se hz sicut se haberet aer circūdās nos ad visum vel ad aus dītū si nobis esset p̄naturalis. nā si ita esset aer videret esse organū illoz sensuū qñs esset mediū. & sic hō videret vno organo sentire colorē sonū & saporē. sed qz illud mediū dīstīnguit a nobis. ideo manifestū est qz nō est organū. sed sunt diuersa organa p̄dictoz sensuū. Sīc caro est nobis p̄naturalē mediū in tactu & nō organū. Et nō valet dicere qz t̄gibilī posico super carnē statim sentimus tangibile. Nā vt dīr p̄hs. si supra carnē extendat ali qua pellicula tenuis statim cū t̄geret sentiret tangibile. & tñ nō ppter h̄ esset organū tact^o. ideo si t̄gibile posico supra carnē statim sentiat nō est signūz sufficiens qz caro sit organū tact^o. sed est mediū. & sic in tactu habem^o mēz dū it̄insecū & extrinsecū. Et si q̄rat q̄re aer & aq̄ q̄ sit mediū alioz sensuū nō sit nobis p̄naturalis. sicut caro q̄ est mediū gust^o & tact^o. Rūdet p̄hs qz cā est. qz oī corp^o aīatū eē firmū. sed aer & aq̄ q̄ sunt male terminabilia in seipis ppter eoz fluxibilitatē non sunt corpa firma. ideo ex ip̄is puris non p̄t p̄sistere corpus aīatū. sed corpus aīatū est mixtū ex quatuor elementis

Ad rōnes ante oppositū Ad primā pz solutio ex dictis

Ad secūda dīr. qz licet alius sensus a tactu bene est p̄ceptū plurū p̄rarietati subordinatay vel quaz vna est p se & alia p accñs. tñ nō plurū p̄rarietati per se. sicut tactus est p̄ceptiū plurimū p̄rarietati et p se ip̄soz t̄gibilū **Ad terciā dīr.** qz sunt tñ qñq; sensus exteriores fm materialē dīstīctōem suoz organoz in eodem subiecto. sunt tñ plures fm for malē dīstīctōnē que ex parte obiecti sumūt.

Liber secundus

¶ Dubitabit autem aliquis si omne corpus profundum habet. Nec autem est tertia magnitudo. quorum autem corporum medium est aliquod corpus non contingit ipsa adinuicem se tangere. Humidum autem non est sine corpore neque humectum sed necesse aquam esse aut habere aquam. Que vero tanguntur ad inuicem in aqua. nisi sicca extrema sunt necesse est aquam habere medium quo repleta sunt extrema. si autem hoc verum impossibile est tangere aliquid aliud in aqua. Eodem autem modo est et in aere. Similiter autem se habet aer ad ea que sunt in ipso et aqua ad ea que in aqua. latet autem magis nos. sicut et que sunt in aqua animalia. si humectum tangit humectum. Vtrum igitur omnium similiter sit sensus. an aliorum aliter sicut nunc videtur. gustus quidem et tactus in tangendo. alij autem a longe. hoc autem non est. sed durum et molle per altera sentimus sicut et sonabile et visibile et odorabile. sed alia quidem a longe alia vero a prope. propter quod latet. quoniam omnia que dem sentimus per medium. Sed in his latet. et quidem si. cut diximus prius et per pellem sentiremus omnia tangibilia ignorato illo quoniam prohibet. similiter vtrique habere mus sicut et nunc et in aqua et in aere. putamus enim nunc ipsa tangere et nihil esse per medium. Sed differt tangibile a visibilibus et sonantibus quoniam illa quidem sentimus ex eo quod medium mouet aliquid nos. Tangibilia vero non a medio sed simul cum medio sicut per clipeum percussus. non enim clipeus percussus prius percussit. sed simul accidit vtraque percussio. Omnino videtur caro et lingua sicut aer et aqua ad visum et auditum et olfactum se habent sicut se habent ad sensitivum. sicut illorum vnumquodque. ipso autem sensitivo tacto neque ibi neque hic fiet vtrique sensus. ut si quis ponat corpus album in oculo vltimum. Quare et manifestum quod intus sit tangibilis sensitivum. sic enim vtrique accidet quod quidem in alijs. Apposita enim super sensitivum non sentiunt. super autem carnes posita sentiunt. quare medium tactui caro. Tangibiles quidem igitur sunt differentie corporis secundum quod corpus. Dico autem differentias quibus elementa determinantur calidum et frigidum humidum et siccum de quibus prius dictum est in his que

De anima.

De elementis. Sensitivum autem iparum quod tactivum et in quo sensus vocatus tactus est primo quod potentia huiusmodi pars est. Sentire enim pati quoddam est. quare facies quale ipsum actu huiusmodi illud facit cum sit potentia. Unde similiter calidum et frigidum aut durum et molle non sentimus sed excellentias tanquam sensu velut medietate quadam existente eius que in sensibilibus contrarietatis. Et propter hoc discernuntur sensitiva sensibilia. medium enim discretum est. Sit enim ad utrumque ipsorum alterum ultimum. Et oportet sicut debet sentire album et nigrum neutrum ipsorum debere esse actu. potentia vero utrumque. Sic autem et in alijs. et in tactu neque calidum neque frigidum. Amplius autem sicut visibilis et invisibilis erat quidam modo visus. Similiter autem et reliqui oppositorum. sic et tactus et tangibilis et intangibilis. Intangibile autem parvam omnino habet differentiam tangibilem. ut passus est aer. Et tangibilem excellentie sicut corruptiva. Secundum quod dem igitur unumquemque sensum dictum est figurative.

Quoniam vero inter tangens et tactum sit semper medium. Arguitur quod non. quia sic sequeretur quod in corporibus tangibilibus esset processus in infinitum. Quis est falsum. Secundo sic. dum aliquid applicat sensui tactus statim sentitur inter ipsam et tactum non est medium extraneum. Tercio sic. si corpus durum et acutum ponitur super carnem cum tale sit penetrativum ipsum penetrabit sine medio extraneo. ergo inter tangens et tactum non semper est medium. In oppositum est philosophus in littera

Sciendum primo. quod postquam prius ostendit quod in sensatione tactus requiritur medium naturale et intrinsecum. prout prius inquit qualiter in tactu reperitur medium extraneum. Tunc licet tactus quousque fiat per medium extraneum ut contingit in alijs sensibus. tunc sic differat ab ipsis. quia sensibilia aliorum sensuum a gustu et tactu sentiuntur per hoc quod mutant et movent medium. et medium movet sensum. et sic in ipsis medium prius immutat quod sensus prius. scilicet ordine causalitatis. quia mutatio medij causat immutationem sensus propter quod medium extraneum in eis necesse est requiritur. sed in tactu medium extraneum non requiritur de necessitate. sed bene per accidens ut in tactu vel quo ad bene esse ut in gustu

Liber secundus.

eo q̄ imutatio mediū extranei nō causat imutacionem tactus a tangibilibz
q̄ pbat p̄s. qz simul imutant̄ sensus 2 mediū. vt simul pcutiūt̄ clipe⁹
et hñs clipeū. vñ clipeus medians nō est cā p̄SSIONIS clipeati. sed magis
impedit̄. Sicut in sensu gustus mediū magis ipedit̄ imutatōez q̄ sit cā ipi⁹

Sciendū secūdo. q̄ sicut aer 2 aqua hñt se actiue ad orga
nū visus 2 audit⁹. ita se hz caro ad organū tactus. 2 est mediū intraneū. et
sicut visibile positiū supra visum nō videt̄ sed qñ mediat aer in debita p̄ri
tate. ita tangibile si ponat̄ supra organū tactus. sed sentit̄ qñ ponit̄ supra
carne. igit̄ caro non est organū tactus sed est medium eius. sicut aer est me
dium in visu

Sciendū tercio. q̄ p̄rarietates tāgibiles sunt dñe cor/
poz tangibiliū. 2 sunt p̄me dñe q̄bz elementa distinguūt̄ur 2 cū alijs p̄poz
nūt̄ur. 2 cū aīal p̄ponat̄ ex elementis 2 q̄libet ps ei⁹. ideo o3 carne includere
istas p̄rarietates. 2 cū mediū debeat eē denudatū a qualitate sensibilibz
fm illū sensum. ideo est difficultas q̄liter mediāte carne sentiūt̄ur ille p̄ra
rietates. Ubi est intelligendū q̄ p̄rarietates nō sunt in mixto fm eē intē
sum eaz. sed fm esse t̄patum. 2 sic caro denudata est ab excellentijs illarū
p̄rarietatū et qz sic est denudata ideo est in potētia ad ipsas 2 parit̄ ab eis
ideo licet caro p̄plexione ex p̄rarietatibz tangibilibz. nū est p̄ueniens mediū
um in tactu. qz denudat̄ ab excellentijs illaz p̄rarietatu. Et sicut dñm est
de organo tactus qd̄ est ps integralis aīalis. illud em̄ organū est in media
pportione p̄rarietatū p̄maz. et qz mediū p̄rariat̄ exereitis 2 parit̄ 2 ē in
potentia respectu ip̄poz. vt tepidū respectu calidi 2 frigidū ideo organū tact⁹
est in potentia ad excellentias p̄rarietatū tangibiliū. sed est denudatū a tā
gibilibz fm illud esse quo imutat̄ ab ipsis. 2 est in medio t̄pamento ip̄poz
et qz hō ceteris aīalibz est melioris p̄plexioms 2 p̄rarietates in ip̄o sūz ma
gis t̄pate 2 reduce ad mediū. ideo est melioris tactus

Sciendū quarto q̄ sensus tactus est p̄ceptiū⁹ corz q̄ pñt
saluare aut corripere aīal. ideo necesse est organū tactus esse diffusum p̄ to
tum corz⁹. est em̄ qdā neru⁹ diffusus ad modū reth̄is p̄ quālibet p̄tē aīal
lis cooprus carnibz 2 pelle. 2 sicut mediante oculo vis⁹ est p̄ceptiū⁹ visib
ilis et non visibilis. ita mediante neruo tactiūo tactus est p̄ceptiū⁹ tang
ibilis 2 nō tangibilis. et sicut nō visibile d̄z tripl̄r. ita nō tangibile.

Conclusio p̄ma. inter oīa corpa dura que se tāgūt̄ in aere
vel aqua est corz⁹ mediū. Patz p̄mo de tāgibilibz in aq̄. qz talia corpa ne
cessario sunt humectata in suis sup̄ficiebz. sed humiditas q̄ sunt humectat̄
ta nō est sine subiecto. sed est in aliquo corpe hñte talē humiditatē. q̄ inter
illa corpa sicca mediat corpus hñs talē humiditatē. Secūdo pz de aere. qz
sicut se hz aqua ad corpora q̄ in ipsa se tangūt̄. ita corpora existētia in aere.
q̄ sicut om̄ia tangētia in aqua sunt humectata p̄ aquā. ita 2 in aere. s3 hoc
magis latet in aere q̄ in aqua p̄mo. qz priuue sum⁹ in aere. ideo nō p̄cipi
mus aerē. ita existētia in aqua nō p̄cipiūt̄ aquā mediā existētiē inter ipsa
Secūdo qz aer est magis subtilis 2 minus sensibilis q̄ aqua.

De anima.

Conclusio inter tangens et tactum non semper de necessitate est corpus medium sed humida possunt sine medio se tangere. patet. quia si de se sint humida possunt se tangere sine medio extrinseco. Soli enim inter corpora dura et sicca que male sunt terminabilia termino alieno requiritur humidum per medio quod tamen debet esse in modica quantitate. Secundo patet. quia elementa secundum suas qualitates res agunt et patiuntur immediate se tangunt. Ad primam et secundam patet solutio ex dictis. Ad tertiam dicitur quod in extremitate alicuius corporis est aliquis aer et in carne est humiditas. ideo corpus durum et acutum penetrans carnes potest immediate tangere ipsam ratione sue humiditatis. sed si ambo essent corpora dura et sicca requireretur medium extraneum.

Portet autem vniuersaliter de omni sensu accipere. quoniam sensus est susceptiuus specierum sine materia. ut cera a nuli sine ferro et auro recipit signum. Accipit autem aureum aut eum signum. sed non in quantum aurum aut es. Similiter autem et sensus vniuscuiusque ab habente colorem aut humorem. aut sonum patitur. sed non in quantum vnum quodque illorum dicitur sed in quantum homini et secundum rationem. Sensitiuum autem primum in quo homini potentia. Est quidem igitur idem secundum rem. sed esse alterum est. Magnitudo quidem enim id quo sensus patitur. Non tamen sensitiuum esse. neque sensus magnitudo est. sed ratio quedam et potentia illius. Manifestum autem ex his. et propter quod sensibiliu excellencie corrumpunt sensitiua. Si namque esset fortior sensitiuus motus. soluitur ratio hoc autem erat sensus sicut et symphonia et sonus percussus fortiter cordis. Et propter quid plante non sentiunt habentes quandam partem animalem. et patientes a tangibilibus. Et namque frigescunt et calescunt. Causa enim non habere medietatem. neque homini principium possibile recipere species sensibilibus. sed pati cum materia. Dubitabit autem aliquis. si patiatur aliquid ab odore. quod impossibile est olfactum habere. aut a calore non possibile videre. similiter autem et in alijs. Si autem olfactibile

Liber secundus

odor si aliquid facit olfactum. odor hoc facit. Quare impossibile olfactum habere nihil possibile pati ab odore. Eadem autem ratio et in alijs. neque possibile. sed in quantum unumquodque sensitivum. Simul autem manifestum est et sic. neque enim lumen et tenebra. neque sonus neque odor nullus facit incorporeum sensum. sed effectivum in quibus est. ut aer qui cum tonitruo scindit lignum. Sed tangibilia et humores faciunt. Si enim non a quo utique patient inaiata et alterabuntur. Ergo ne et illa faciunt. aut non omne corpus passivum ab odore et sono et patientia indeterminata non manent. ut aer. Fetet enim sicut patiente aliquid. Quid igitur est odorare preter pati aliquid. aut odorare sentire est. Aer autem patientis hoc mox sensibilis fit.

Queritur utrum sensus sit susceptivus specierum sine materia. Arguitur quod non quia sensus cognoscit rem singularem. sed res non potest cognosci sine circumstantijs materie. Ille autem circumstantie sunt aliquid materie. Sed sensus cognoscit cum materia. Secundo sensibile etiam potest immutare sensum sive esse intentionale. Sed est sive esse reale et materiale. Consequenter tenet quod maioris virtutis est immutare aliquid immaterialiter et spiritualiter quam sive esse reale et materialiter. Tercio si scinderetur nervus tactus? hoc plus lederet quam si solus scinderetur caro. Sed sensibile positum super sensum facit sensationem. et sic sensus non est receptivus specierum sine materia.

In oppositum est philosophus in littera. Sciendum primo quod postquam philosophus determinavit de proprio sensibili cuiuslibet sensus in speciali. Inter determinat de ipsis in communi ponendo quedam generalia omnibus sensibus. et quod sensus potest ad duo compari scilicet ad obiectum et ad organum. Ideo sunt duo generalia communia cuiuslibet sensui quorum primum sumit ex parte obiecti scilicet quod sensus sit susceptivus specierum sine materia. Secundum est ex parte organi scilicet quod sensus sit eadem potentia cum suo organo dominus tamen ab eo sive ratione quod est alia ratio organi et alia potentie. Nam potentia est forma et actus organi. et organum est materia ipsius. unde cum sensus cognoscit singularia materialia necessario indiget organo sibi proportionato.

Sciendum secundo quod organum consistit in quadam proportionem complexionis requisita ad hoc quod sensibilia percipiantur. et quia excellentia sensibilibus potest solvere illam proportionem quam motus sensibilis fortior est quam organum posset pati adeo excellentia sensibilibus potest corrumpere organum sensus ut cum aliquis fortiter percutit cordas instrumenti soluntur melodia et symphonia que in quadam proportionem consistit. Ex dictis patet quod planus

De anima

re non sentiunt licet habeant animā vegetatiuam et patiuntur a tangibilibus. Nam in ipsis non est illa portio que requiritur ad organi sensus. quia non habent medietatem complexionis inter tangibilia quā requirit organū tactus sine qua media portione nullus potest esse sensus. ideo plantę non habent sensum patiuntur tamē a tangibilibus secundum naturalez transmutacionem quia qualitates tangibiles in ipsis habent esse materiale sicut in elementis. Etiam patiuntur a gustabilibus non inquantum gustabilia sed inquantum sunt tangencia.

Conclusio omnis sensus est receptiuis specierū sine materia non tamen sine conditionibus materie. Primum patet. quia sicut cęra recipit formā sigillitica sensus recipit formam sensibilibus. sed cęra recipit formā sigilli sine materia. pura sine auro vlcere. Et sensus recipit species sensibiles sine materia rei sensibiles. Secundum probatur. quod sensus cognoscit rem singularem. Et cognoscit cum pccrōtibz materie que sunt hic et nunc etc. Et si arguatur quod recipere formā sine materia agentis conuenit omni patienti. Nam omnis ne patientis recipit aliquid ab agente inquantum est agens. sed agens agit per suam formam. ergo omne patientis recipit formam sine materia. ut aer recipit formā ab igne et non materiam. ergo non est proprium sensus recipere formam sine materia. Dicendum quod licet omne patientis recipiat formā ab agente hoc tamen fit differenter. quia quedam recipiunt illam formā in esse reali. et per primum materialiter. quia in tali esse naturaliter est in agente. Alia vero recipiunt intentionaliter tantum. et illa dicuntur recipere formā sine materia quod non recipiunt eam sub tali esse materiali quo presuit in agente. Ex dictis patet quod sensibile possum supra sensum non facit sensationem. quia cum sensus recipiat species sensibilibus sine materia requiritur mediū in quo fiat spiritualis factio sensibilis ipsius speciei. Est enim ymaginandum quod species ipsius sensibilis est spiritualior in potentia quā in medio et in medio quā in obiecto.

Dubitat vtrum corpus non habens sensum possit pati a colore sono vel odore siue ab alijs sensibz. Arguitur primo quod non quod patitur ab odore olfacit. quod proprium est olfactus olfacere sed non habet sensum olfactus non olfacit. Et non patitur ab odore. Secundo autem. lumen tenebra sonus et color nihil faciunt in corpore inanimato nisi forte per accessus per quod corpora habent illas qualitates aliquid agunt sicut aer a tonitruo propter vehementiam motus frangit arbores et sic patitur a sono non per se sed ab aere moto. Secundum est primo secundum textum quod corpora inanimata patiuntur a tangibilibus et gustabilibus inquantum sunt quodam tangibilia. probatur quod nisi pateretur ab ipsis non paterentur nec alteraretur a quicquid alio. quod quicquid res tangibiles sunt actiue et passiue et ipsis mediātibus fit omnis alteratio. Dicitur secundo quod ab alijs sensibilibus patiuntur quedam inanimata non tamen omnia sed aliquid. scilicet aer et aqua que sunt humida et tene diuisibilia. Probat probis quia aer quādoq; fertur. ergo patitur ab odore tamen non tamen patitur ab istis sicut a tangibilibus quod tangibilia sunt cause aliorum sensuum. id est plus habet de virtute actiua et possit agere in quicquid corpora. Alia sunt minoris virtutis. Id non possit agere in corpora nisi valde passibilia. Ad obiectionem dicitur quod nihil patitur ab odore passione quod dicitur sensatio nisi habeat olfactum nec illo modo aer ab eo patitur sed bene aliquid non habens sensum patitur ab odore passione corruptiua. et sicut diceretur de alijs.

Liber secundus.

Ad primā z ad secundā patet solutio ex dictis. Ad terciā dicit q in nervo tactivo est caro coniuncta p quā fit sensatio z sine qua nō fieret tactus men est maior lesio quādo scindit nervi z caro q̄ si scindere carō tñ z nō fit sensatio in illa parte in qua scinditur nervus ppter realem p̄sentiam sensibilibus sed in alia parte distantī.

Quod autem non sit sensus alius preter quinqz. Dico autem hos. visum auditum olfactum gustum tactum ex his crederet aliquis. Si em̄ omnis cuius est sensus tactus et hunc sensum habemus. Omnes em̄ tangibiles inq̄tum tangibiles passionēs. tactu nobis sensibiles sunt. Necesseqz siquidem deficit aliquis sensus. z organū aliquod nobis de ficere. z quecunqz quidem ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sunt quē existimus habentes. Quecunqz vero per media et non ipsa tangentes simplicibus Dico autē vt aere z aq̄ habent aut sic. vt siquidem per vnū plura sensibilia existētia altera ab inuicem genere necesse habēt hmoi sensitiuū vtro riqz sensitiuū esse. vt si ex aere est sensitiuū et est aer medium soni z coloris. Si vero plura eiusdem sunt. vt coloris et aer et aqua. vtraqz em̄ dyaphana z qd alterū ipoz est habens solum. sentiet id qd per vtraqz. aut quod ab ambobz. Simplicium aut ex duobz sensitiua solum sunt ex aere et aqua. Pupilla quidem em̄ aque auditus vero aeris. olfactus aut boz alterius est. Ignis aut nullius est. aut cōmunis omnibz. Nihil em̄ sine calore sensitiuū ē. Terra vero aut nullius est. aut in tactu maxime miscetur. vnde relinquitur nullum esse sensitiuū extra aerem z aquā. Hec aut z nunc quedam habent aialia. Omnes igitur sensus habentur a non imperfectis. neqz orbatīs. videtur em̄ talpa sub pelle habens oculos. Quare si non alterū aliquod est corpus z passio que nullius ē eoz que sunt hic corporū neqz vnius vtriqz deficiet sensus. Atue

De anima

2

¶ Ito neq; cōiūm p̄tēseñficiūū aliqđ p̄p̄iū q̄ vno q̄q; sensu sentim⁹ nō ēm accñs. vt mot⁹ stat⁹ figure magnitudinis nūeri vni⁹. Deceñ oīa motu sentim⁹. vt magnitudines motu. q̄ re ⁊ figurā. Magnitudo em̄ qđā ⁊ figura est. q̄scēs aut̄ in eo q̄ nō mouet. Numer⁹ p̄o negatōe p̄tinui ⁊ p̄p̄i. vnus q̄q; em̄ sentit sensus. Quare manifest⁹ ē qm̄ impossibile esse cuiuslibet p̄p̄iū sensum eē hoꝝ vt mot⁹. Sic em̄ erit sicut nūc visu dulcesentim⁹. H̄ aut̄ ē qm̄ āborū h̄ntes existim⁹ sensus q̄ cū p̄ciderit p̄gnosim⁹ si p̄o nō neq; q̄q; vtiq; s; at̄ ēm accñs sentiebam⁹ vt cleonis filiū. nō q; cleonis fili⁹ est. s; qm̄ albet. Nūc aut̄ accidit fili⁹ cleonis eē. p̄muniū aut̄ habem⁹ iam sensus eōem nō ēm accñs: nō igit̄ est p̄p̄i. nequa q̄q; em̄ vtiq; sentirem⁹. s; aut̄ sic sic dictū est cleonis filiū non videre ad inuicē em̄. p̄p̄ia ēm accñs sentiūt sensus. nō ēm q̄ ipsi sunt sed ēm q̄ vñ cū simul fiat sensus in eodē. vt colera q̄dez amara et rubicūda. Nō em̄ alteri⁹ dicere q̄ ambo vnū. p̄pter qđ ⁊ decipi. qđ si sit rubicūdū colerā opinat̄ esse. Inq̄ret aut̄ ali⁹ q̄s cui⁹ cā plures habem⁹ sensus. s; ⁊ non solū vnū. aut̄ q̄te nus min⁹ lateāt p̄sequētia ⁊ cōia. vt mot⁹ ⁊ magnitudo ⁊ numer⁹. Si em̄ ess; visus solus ⁊ spēm albi. laterēt vtiq; magis et viderent̄ eē idē oīa. p̄pter id q̄ p̄sequūtur se ad inuicem sūt color et magnitudo. Nūc at̄ qm̄ in aliquo sensibili cōia sunt manifestū facit q̄ aliud qđam vnū qđq; ipōꝝ est

Querit̄ vtiq; sint quinq; sensus exteriores: sc; visus auditus olfactus gustus et tactus. ¶ Arguitur p̄mo q̄ non. quia sicut se habet intellectus ad intelligibilia ita sensus ad sensibilia. sed pro omib; intelligibilib; tū est vnus intellectus possibilis. ergo pro omib; sensibilib; em̄ debet poni vnus sensus. Secūdo sic. species non distinguuntur contra suum genus. sed gustus est quidam tactus. ergo non sunt qñq; sensus. Tercio sic. sensus est cognoscitūus accidentiū. sed accidentia sunt plura q̄ qñq;. ergo sunt plures sensus exteriores q̄ quinq;. quia sens⁹

Liber secundus.

sus per obiecta distinguuntur. Quarto sic, diuersitas obiectorum per se variat potentias sed magnitudo et figura sunt quidam sensibilia per se etiam diuersa. quia plus differunt quam color et sonus. ergo non sunt tamen quicunque sensus exteriores. In oppositum est prius.

¶ Sciendum primum quod postquam prius ostendit aliqua generalia omnibus sensibus. sequenter inquit numerum ipsorum sensuum. ostendendo quod non sunt nisi quicunque sensus exteriores. et hincipit sanctus Thomas tertium librum de anima. ubi prius incipit inuestigare distinctiones intellectus a sensu. eo quod antiqui dixerunt intellectum non distinguere a sensu. Et dicit quod apud grecos sic inuenitur intitulus. Sed secundum Egidium de roma et Albertum dicentes quod in hoc secundo agitur de sensu. et in tertio de intellectu incipit ibi tertium. Quia autem duabus differentiis. Sed moderni incipiunt ibi. De tempore autem anime. Sed illa difficultas est modice virtutis nec multum perquirenda.

Conclusio prima. in animali perfecto sunt omnes sensus partiales. quia quod habet omnia organa requisita ad sentiendum omnia sensibilia habet omnes sensus. sicut habens organum ad sentiendum omnia tangibilia habet sensum tactus et contra. sed animal perfectum habet organa omnia requisita ad sentiendum omnia sensibilia. ergo in animali perfecto sunt omnes sensus partiales. Vnde probatur. nam omne sensibile vel est sensibile per medium intrinsecum in tangendo. ut sunt qualitates tangibiles que sunt differentie elementorum. et sic organum sensibile illorum est in animali perfecto. Vel est sensibile per medium extrinsecum. et sic sentitur per corpora simplicia que sunt aer et aqua. et tunc habet organa de natura illorum corporum potest sentire sensibilia que per illa media sentiuntur sed solum ex aqua vel aere potest esse organum sensus. ut pupilla est de natura aque. auditus vero est de natura aeris et olfactus est alterius horum. Ignis enim nullus est organum aut est communis omnibus per quandam participationem. quia nihil sine calore sentiuntur est. terra etiam nullus est aut solus miscetur in tactu. et sic omnia sensibilia sunt sensibilia per aerem et aquam. sed in animali perfecto sunt organa de natura aeris et aque. ut illa que predicta sunt. et ista sufficiunt ad sentiendum omnia sensibilia que cognoscuntur per medium intrinsecum et extrinsecum. ergo animal perfectum habet omnia organa requisita ad sentiendum. et sic potest sentire omnia sensibilia. ergo animal perfectum habet omnes sensus. Et licet quidam animalia perfecta quibusque careant organo visus vel auditus hoc est per accidens. ut est in orbibus sicut sunt ceci vel surdi. Et licet talpa que est animal perfectum videatur carere oculis tamen habet oculos sub pelle ut habeat perfectionem sui generis. sed quia habeat sub terra ubi non est lumen discoopertio oculorum ipsarum est superflua. idcirco ne ledant a terra habet cooperculum.

Conclusio secunda. quicunque sunt sensus exteriores. quia in animali perfecto sunt omnes sensus exteriores. sed in eo non sunt nisi quicunque sensus partiales. ut patet per numerum suorum organorum capiendum tactum per visum sensum. ergo sunt tamen quicunque sensus exteriores. Unde sufficiens potest dari facilitate ex parte obiectorum et ex parte organorum mediorum et ex parte finium illorum sensuum.

Dubatur utrum pro sensibilibus communibus que sunt ma

De anima

Enitudo numerus figura motus et quies oporteat ponere unū particularem sensum illis proportionatum. Respondet qd nō. qd pbat phus. qz p prium sensibile unus sensus nō sentitur ab alio nisi per accidēs. ut visus per accidens percipit dulcedinē. ergo si esset unus sensus prius sensibilibus communū nō sentiret ab alijs nisi per accidens. qd est contra rōnē sensibilis cōis

Dubitat secūdo: quare habem⁹ plures sensus et nō unū? Respondet phus qd cā est. ut non lateat nos differētia sensibilibus cōmuniū a prijs. nam si unico sensu sentiremus omnia sensibilia. ut si per visum videremus magnitudinē et colorem nesciremus distinguere inter illa duo. ideo ut differētia sensibilibus esset nobis manifesta eo qd per aliū sensum percipimus magnitudinē ab illo quo sentimus colorem. ideo oportuit animi habere plures sensus

Ad rōnes ante oppositum Ad primā dicitur. qd intellectus est immaterialis et nō percipit suū obiectū nisi in esse vlti. ideo unus existēs potest habere proportionē ad omnia intelligibilia. Sensus vero est potentia organica percipiens suū obiectū in esse particulari. Et quia unus sensus non potest esse proportionatus ad omnia sensibilia in esse particulari. cū habeat modos particulares distinctos. et unus sensus nō percipit nisi ea que sunt proportionata organo eius. ideo oportet esse plures sensus. **Ad secūdā** per solutio ex dictis. **Ad terciā** dicitur qd nō omnia accidentia sunt per se sensibilia. sed sole cōtrarietates de terciā spē qualitatis a quibus alterantur sensus et etiā corpora inanimata. **Ad quartā** dicitur qd illa sensibilia communia nō alterant sensum per se primo sed solū rōne sensibilis proprii et per alterū. ideo distinctio illorum non facit distinctionem sensibilibus.

Quā autem sentim⁹ qd videm⁹ et audim⁹ necesse est aut visum sentire qz videt aut altero. si aut altero aut ipso erit qz videt. aut altero. Sed idē erit visus et subiecti coloris. quare aut duo eiusdē erūt. aut idē eiusdē. **Ampli⁹** aut si alter sit visus sensus aut in infinitū pcedet. aut aliqz ipse supponit⁹ erit iudex. qre in primo hoc faciendū est. Hic aut dubitatioem. si enim visū sentire videre est. videt aut color aut hūc hūc si videbit aliqz qd est vidēs. colorem habebit primū vidēs. Manifestū est igit qm nō est unū oīno visū sentire. et nāqz cū nō videm⁹ visū discernim⁹ et tenebras et lūmē. sed nō silt. **Ampli⁹** aut et vidēs tāqz coloratum sensitiuum enim susceptivum est sensibilis sine materia unumquodqz. Unde et abeyntibus sensibilibus insunt sensus et phantasie quibus sentiunt. Sensibilis autem

Liber secundus.

actus et sensus idem est et vnus. esse aut ipsorum non idem. Dico quidē vt sonus fm actum et auditus fm actum. Est em̄ auditum habentia non audire et habens sonum non semper sonat. Cum autem operatur possibile audire. et sonet possibile sonare. tunc fm actum auditus simul fit et fm actum sonus. Quorum dicitur vtiq; aliquis hoc quidē auditionem esse hoc vero sonationē. Si igitur est motus et actio et passio in eo quod agitur necesse est et sonum et auditum qui fm actus in eo quod est fm potentiam esse. Actui em̄ et motui actus in patiente fit. vñ non necesse est mouēs moueri. Sonatui q; dem igitur actus aut sonus sonatio est. Auditui autē aut auditus auditio est. Dupliciter em̄ auditus et dupliciter sonus. Eadē autē rō est et in alijs sensib; et sensibilib; . Sicut em̄ actio et passio in patiente. sed non in agente. sic et sensibilis actus et sensitui in sensitivo ē. Sed in quibusdam quidē et nominatum est. vt sonatio et auditio. In quibusdā autē non nominatum est sed alterum. visio em̄ dicitur visus actus. Que vero est coloris nō nominatū est et gustatui gustus est humoris autē non nominatū est. Quoniam autē vnus quidē est actus sensibilis et sensitui. esse autē alterum est. necesse simul corrumpi et saluari sicut dictum auditum et sonum. Et humore igit et gustum et alia similiter. Dicta autē fm potentiam nō necesse est. Sed priores philosophi hoc nō bene dicebant nihil opinantes neq; album neq; nigrum esse sine visu. neq; humorem sine gustu. Sic quidem em̄ dicebant recte. si autē nō recte. dupliciter em̄ dicto sensu et sensibili his quidem fm potentiam. illis vero fm actum. De his quidē accidit qd dictum est. sed in alteris non accidit. Sed illi simpliciter dicebant de dictis non simpliciter. Si autem symphonia vox quedam est. vox autem et auditus est sicut vnum. et est sicut non vnum aut idem. proportio autem est symphonia. necesse est et auditum rationem quandam esse. et propter id corrumpit vnumquodq; excellens acutum et graue auditum. et in hisorib; gustū et in colorib; visus foris fulgidū et opacū et in olfactu fortis odor et dulcis et amar; itaq; rō qdā sic sensus vñ et delectabilia qdē sunt dum dicuntur sincera et mixta entia

De anima.

ad rationem ut acutum aut dulce aut salitum. Delectabilia enim tunc omnino autem magis quod mixtum est symphonia quam acutum et graue. Tactus autem calefactibile et figurabile sed sensus ratio est excellentia autem contristant aut corrumpunt. Unusquisque quidem igitur sensus subiecti sensibile est qui est in sensitivo in quantum sensitivus et discernit subiecti sensibilis differentias. ut album quidem et nigrum visus. dulce vero et amarum gustus. Similiter autem se habet hoc et in alijs. Quoniam autem album et dulce et unumquodque sensibile unum quodque discernimus quodam et sentimus quia differunt necesse igitur sensu. sensibilia enim sunt quare et manifestum quoniam caro non est ultimum sensitivum. Necesse esset enim tangens ipsum discernens discernere.

Queritur utrum sensus particulares percipiant suas actiones. Arguitur quod sic. quia visu percipimus nos videre et auditu audire et sic de alijs. ergo sensus particulares percipiunt suas actiones. Aliis patet. quia vel eodem sensu quo videmus colorem videmus nos videre vel alio si eodem haberetur intentum si alio tunc illo alio videmus nostram visionem et cum nihil videatur nisi color sequitur quod eiusdem sensibilis erant duo sensus quod est falsum. Item si alio sensu percipimus colorem et nostram visionem tunc percipimus illius actionem per eundem sensum vel per alium secundum. Et ita dicendum erat de primo si alio tunc querit de illo alio et sic esset processus in infinitum.

In oppositum Arguitur quod nihil videtur nisi color vel coloratum. sed visio non est color vel coloratum. ergo visu quo videmus colorem non videmus visionem.

Pro responsione sciendum primo quod postquam philosophus tractavit de sensibus exterioribus. Hic praeter determinat de sensibus interioribus. et primo de sensu communi cuius inuestigat naturam per duas operationes que sunt in nobis et non possunt esse a sensu particulari. Prima est quia percipimus actiones sensuum particularium per aliquem sensum. Secunda est quia ponimus per sensum convenientiam et differentiam inter sensibilia diversorum sensuum particularium. Et primo inuestigat sensum communem ex parte prime operationis de qua querit questio utrum possit provenire sensui particulari aut propter ipsam sic ponendum sensum communis.

Sciendum secundo quod actio visus et cuiuslibet sensus particularis potest dupliciter considerari. Uno modo put consistit in immutatione organi a sensibili exteriori. et sic a visu non percipit nisi color. et ista actione visus

Liber secundus.

sus non videt se videre. Alio modo inq̃tum post imutacōnem organū su dicat de receptōne sensibilis et de imutacōne sensus etiā abeunte sensibilis et isto modo visus non solū sentit colorem. sed etiā visionem coloris et p̃cipit se videre cū visus hoc mō capiatur p̃ sensu cōmuni qui s̃m q̃ imutat ab actōnibus sensuum particulariū et inq̃tum p̃cipit colorem vel visionē vocatur visus et inq̃truz p̃cipit auditū vocat̃ auditus. unde sensus cōmunis respectu particulariū est sicut centrū circuli qd̃ est terminus cuiuslibet linee p̃cedentis ab eo ad circūferentiam. Ex quo patet q̃ color et vnumq̃d̃ q̃ sensibilis habet duplex esse. Unū materiale in re sensibili s̃m q̃ p̃cipitur mediantibz speciebus a sensu particulari. Aliud est spūale sub quo p̃cipit a sensu cōmuni. quia eadem specie qua imutat sensus particularis imutat sensus cōmunis.

Sciendū tercio q̃ vidēs in actu est similis colorato et sic potentia que videt aliq̃ue esse videntes non est extra genus potentie visive et q̃ videns sit coloratum. Patet. qz vt dictū est prius organū sensus de nudatū ē a speciebus sensibilibz illius sensus dictū est etiā q̃ organū sens⁹ ē organū cū receptiū speciez sensibilū illius sensus sine materia quare ab huiusmodi sensibilibz sunt in nobis sensibiles apparitōnes s̃m quas aliq̃ modo sentimus inq̃trum ergo visus habet similitudinem coloris dicitur aliquo modo coloratū. et similiter de alijs sensibus.

Sciendum quarto q̃ non solum videns dicit̃ coloratū sed etiā act⁹ ei⁹ q̃ est vn⁹ et idē cū visibili in actu q̃uis differat s̃m esse et rōnē. vt d̃r in textu. sicut ē idem son⁹ in actu q̃ d̃r sonatio. et audit⁹ in actu q̃ d̃r audit⁹ q̃uis rōne differat. Nā vt d̃r tercio physicorū. Notus actio et passio sunt s̃m in patiente et mobili. idē cū auditus patit̃ a sono oportet q̃ sonatio q̃ est actus sonatiui et auditus q̃ ē actus auditui sunt in organo audit⁹ qz actus actiui et mobilis sunt in patiente dispositio et nō in agente q̃re nō est necesse omne mouēs moueri. idē sicut actio et passio sunt vnus motus subiecto et d̃r rōne p̃ hoc qd̃ est actus hui⁹ vt ab hoc et hui⁹ vt in hoc. ita ē idē actus sensibilis et sentientis d̃r rōne t̃m. et d̃r in textu in aliquibz sensibus vterq̃ actus est notatus vt sonatio et auditio et in alijs t̃m vnus est notatus vt actus visus d̃r visio et actus coloris est inominatus.

Conclusio prima nullus sensus particularis potest percipere suā actōnē. p̃z. qz nulla p̃tus materialis et organica p̃ agere in seip̃az nec p̃t h̃re sup̃ se reflectōem. s̃z sensus particularis ē h̃mōi. q̃ nō p̃t cognoscere seip̃m necq̃ suā actōem. Maior p̃z. qz si p̃tus materialis sup̃ se reflectit s̃m totū ita q̃ qlibet p̃s sup̃ quālibet p̃te tūc totū poneret in minima parte cula ṽl in p̃cto ṽl si vna p̃s reflecteret sup̃ aliā tūc nō esset reflectio cuiusdē supra se. q̃ conclusio vera.

Conclusio secūda sensus cōmunis p̃t p̃cipere actōnes sensuum particulariū. p̃z. qz sic ē h̃z centrū circuli ad circūferentiā. ita sensus cōmis ad sensus particulares. s̃z nihil p̃t moueri ad centrū circuli ab extra nisi trāsecundo circūferentiā ei⁹. q̃ nullū sensibile puenit ad sensū cōm nisi mediantē sensu particulari q̃ mediat inter sensibile et sensū cōm q̃ sic sensus exterior reducit ad actus p̃ suū obiectū imutās ip̃m Ita et sensus cōmis sit in actu p̃

De anima

sensu particulari actuati p. primum sensibile ei. q. sensus cōis h3 iudicare de actionibus sensui particularium.

Dubatur primo utrū sensus et sensibile simul sint vel nō. Respondet q. sensus i actu z sensibile in actu sūt. qz ipoz est idem actus dñs fm esse. sz sensus in potētia nō sūt est cū sensibili in actu. qz vnū pē esse sine alio. Inde decepti fuerūt antiqui q nō distinguebāt inter sensibile i actu et sensibile i potētia. sz tm capiebāt sensibile z sensū in actu dicētes nihil ēē albū vel nigrū nisi qd videt albū vel nigrū z ponebāt ēē rei in apparētia tm et q omē qd apparet ēē verū z sic cōcedebāt duo p dictoria sūt ēē p̄a.

Dubitat secūdo qre qdā sensibilia corrūpūt et contristant sensū qdā p̄o delectāt. Causa ē qz organū sensus p̄sistit i qdā armonia z p portōne media suoz sensibiliū sz excellentie sensibiliū excedētes illā armoniā sensus dissoluūt ipaz z sūt tristabilia qñz p̄o nō excedūt illā portōez mediam z sic delectāt sensū. Rōnes aū oppositū soluunt ex dictis

Neqz utiqz in sepatis ptingit discernere q aliter sit dulce ab albo. sz oportz aliq vno vtraqz manifesta ēē. Sicut em̄ z hoc qdē ego illud at tu sentis. Manifestū utiqz erit. qm̄ altera ad inuicē sunt. oportet aut vnū differentie qm̄ alterū. Aliter em̄ dulce ab albo. dicit ergo idē. quare sicut dicit. sic et intelligit et sentit. Qdē igit nō possibile sepatis iudicare sepata palā

Quert vtz ad discernēdū sensibilia diuersoz sensuum sic ponendus sensus cōis. Ar. q nō qz sensibilia diuersoz sensuum sufficienter distinguūt z cognoscūt a diuersis sensibz. q ad cognoscendū dñs eoz non oportet ponere distinctā potētiā a sensibus particularibz. An̄s p3 inductis ne qz per visum sufficienter discernim⁹ dñs visibiliū vt albū z nigrū z sic de alijs. Secūdo sensibilia diuersoz sensuum sufficienter abinuicē distinguūt p intellectu. q nō est necesse ponere sensū cōmunē ad discernēdū illa sensibilia abinuicē. Tercio nō possum⁹ discernere sensibilia diuersoz sensuum nisi cōponendo z diuidendo. sed sensus nō cōponit neqz diuidit. igit zc.

Quarto impossibile est idem in tpe eodē moueri diuersis modibz. sz sensus mouet a sensibili z peraria sensibilia mouēt cōtrarijs modibus. qm̄ si possibile est qd idem simul cognoscat contraria z diuersa sensibilia. q non potest iudicare differentias eoz.

In oppositū ē p̄s in lra Sciēdū q postqz. p. inq̄siuit sensum cōmunem ex illa operatōne que est percipere imutacōnes sensui particulari p̄ter inquit ipsum p aliam operationem que est discernere sensibilia diuersorum sensuum abinuicem per quam operatōnem ostēdit esse vna potētia cōis ad oēs sensus particulares.

Sciendum secūdo q quilibet sensus particularis est vni us obiecti ad cognoscendum differentias. Id ad discernēdū inter sensibilia eiusdē sens⁹ nō requirit ali⁹ sens⁹ a particularibz sz sens⁹ particularis nō pōt

Liber secundus

discernere convenientiā et differentiā inter sensibilia diuersorum sensuum. quia potentia inter aliqua discernens necessario ambo cognoscit quare oportet quod discernant per aliam potentiam a sensu particulari. Nec sufficit potentia intellectiva quia cognoscimus differentias albi et dulcis non solum quo ad quid est quod fit per intellectum. sed etiam per diuersas immutationes sensus quod non fit nisi per sensum.

Sciendum secundo quod illud iudicans et discernens sensibilia diuersorum sensuum est unum subiecto sed ratione diuersis. unde secundum quod est diuisibile et alterum sentit diuersa et non in quantum unum et per hoc potest solui vltima ratio ante oppositum. hanc tamen solutionem non tenet philosophus quia licet idem subiecto et diuersum ratione possit habere contraria secundum potentiam non tamen secundum actum. Non enim est possibile idem indiuisibile simul esse album et nigrum. nec simul pati a speciebus contrariis sensibilibus. Ideo aliter dicit philosophus quod sensus communis est tanquam terminus sensuum particularium et est simile de puncto in centro circuli quia sicut ille punctus est vnus subiecto et plures ratione ut est terminus diuersarum linearum que procedunt ad circumferentiam. Ita vis sensitiva que est radix sentiendi et diffundit ad organa quinque sensuum particularium est vna secundum rem et plures ratione. Illa igitur vis potest considerari dupliciter. Vno modo ut est terminus omnium immutationum sensuum particularium. Alio modo ut est terminus immutationis huius sensus et illius in quantum seorsum vtuntur illo principio quasi si vno termino. per duobus et hoc modo sensus communis iudicat illa que sunt separata et potest plura simul cognoscere in quantum illa vis accipit ut terminus diuersarum immutationum sensibilibus et potest iudicare differentiam vnus ad alterum in quantum est vna.

Sciendum tercio quod licet sensus communis immutetur a sensu particulari non tamen propter hoc sensus particularis est nobilior sensui communi licet mouens sit nobilior motu sic nec sensibile exterius est simpliciter nobilior sensui particulari licet moueat ipsum est tamen nobilior secundum quod in quantum est actus illud ad quod sensus est in potentia unde sensus particularis simpliciter est nobilior sensibili exteriori propter virtutem sensitivam quare habet similiter sensus communis est nobilior sensui particulari quia nobilior modo recipit species sensibiles quam sensus particularis. quia virtus sensitiva in sensu communi est vnica ut in radice. unde sensus particularis habet discernere inter contraria sui obiecti in quantum aliquid precipue de virtute sensus communis. quia sensus particularis est terminus immutationum que fiunt per medium a contrariis sensibus et vltimus iudicium preter ad sensum commune licet sensus particularis ut immutans secundum quid sit sensu communi dignior.

Conclusio ad discernendum sensibilia diuersorum sensuum. vnum necesse est ponere sensum commune. patet. quia nos ponimus convenientiam et differentiam inter sensibilia diuersorum sensuum etiam in quantum sensibilia sunt et non solum per intellectum. sed hoc non fit per sensum particularem quia vel hoc fieret vno sensu vel multis. Non vno quia per vnum sensum cognoscimus illa que cadunt sub vno obiecto. sed ponens convenientiam et differentiam inter aliqua duo necessario ambo cognoscit. Nec diuersis quia simile esset si diceretur quod oculo sentiremus album et gustu dulce. sed nullus

De anima

istoz discernit inter albū z dulce nec vn⁹ dicit albū esse alter⁹ a dulcēum
verūq; nō pgnoscat. q̄ pter sensus pculares necē ē ponere sensū cūmūnē.

Conclusio secunda sicut nō fit iudiciū diuersoz sensibiliū
diuersis sensibus. ita nō fit iudiciū diuersoz sensibiliū cognitoz in diuersis
tēpib; q̄ ad drām z pueniētiā. s; oportz illa eodē tpe cognosci. p̄t; qz tūc p̄t
us cognoscerem⁹ vnū puta albū z postea alterū puta dulce. s; h nō p̄t esse
qz null⁹ p̄t iudicare p sensuz aliq̄ ēē diuersa nisi ambo cognoscat p illo in
stātū in q̄ iudicat vnū differre ab alio. qz non p̄t illud iudicare nisi p̄get ip̄a
ad inuicē. s; sicut oportz p eadē potētiā veraq; cognoscere. ita oz in eodem
tpe illa cognoscere ad h q̄ possit iudicare q̄ inter se distinguant

Ad rōnes aū oppositū **Ad primā** dicit q̄ licet a diuersis
sensibus exteriorib; cognoscatur diuersa sensibilia. p̄t nō tñ possum⁹ pos
nere drām z pueniētiā inter diuersa sensibilia nisi eadē potētiā cognoscant.

Ad scōdā d; q̄ p intellectū cognoscūt sensibilia q̄tū ad qd est z ponit
mus inter ip̄a pueniētiā z drām cōponēdo z diuidēdo s; q̄ ad diuersam ē
mutatōem sensus cognoscim⁹ ea p sensū **Ad terciā** d; q̄ sensus nō cōs
ponit vel diuidit p̄dicādo vel negādo sicut intellectus s; apphēdēdo vni
onē vel diuisionē plurium adinuicem. **Ad q̄rtā** patuit solutō ex dictis
Pōt tñ dici q̄ sensibilia q̄ sūt p̄ria in esse reali nō p̄t ēē i eodē fm actū sub
illo esse tñ fm esse intentōnale p̄t esse in eodē nec illo mō p̄triant. qz in
tentōnes non contrariant.

Quod autē neq; in sepato tempore hinc. Sicut em̄ idem dī/
cit q̄ alterum bonū z malū. sic z qñ alterū dicit qm̄ alterum
tunc et alterum. non fm accidēs ip̄m qñ. **Dico** at̄ puta nunc
dico qm̄ alterū nō tñ qm̄ nūc alterum. s; sic dicit z nūc z qm̄
nūc sūt ergo. **Quare insepabile z in insepabili tpe.** Atuero im
possibile est sūt fm cōtrarios motos moueri idē aut̄ indiuisi/
bile z in indiuisibili tpe. si em̄ dulce sit mouet sensum aut in/
tellectū. amarū at̄ cōtrarie. z albū aliter. **Ergo simul quidem**
et numero indiuisibile z insepabile quod iudicat fm esse aut
sepatum. **Est igitur quodāmodo diuisibile** quod diuisa sen/
tit. est autem quod indiuisibile fm esse quidem enim diuisi/
bile. loco autem z numero indiuisibile. aut non possibile. po
tentia quidem enim z indiuisibile contraria. fm esse autem
non. sed in operari diuisibile et impossibile est z album et ni
grum esse simul. **Quare neq; species pati ipsorū si bmoī est**

Liber secundus

sensus et intelligentia. Sed sicut quod vocant quidam punctum aut vnum aut duo sic et indiuisibile. Scdm quod quidem igitur indiuisibile vnum discernens est et simul. fm vero q diuisibile. bis vtitur eodem signo simul. Inq̃tum qui / dem igitur pro duobus vtitur tercio. duo indicat. et sepata sunt vt insepatō Inq̃tū vero vñū vno z simul. De principio quidem igitur fm q dicimus possumus sentire animal de / terminatum sit hoc modo.

Queritur utrū preter quinq̃ sensus exteriores in aīalibz perfectis sint quattuor interiores. scz sensus cōmunis ymaginatus siue fantasia estimatiua z memoria Arguit q nō. q cōmune nō distinguit p̃ra p̃p̃iū. q̃ sensus cōis nō dz enumerari inter potentias sensitivas p̃ter sensus exteriores. Secūdo fantasiatū est memoratū sunt passionēs p̃mi sensitiui scz sensus cōis sed passio nō distinguit cōtra suū subiectū. ergo fantasia z memoria nō distinguitur a sensu cōi Tercio Intellectus mīnus dependet a sensu q̃ q̃cūq̃ potentia sensitua. sed intellectus nihil cognoſcit nisi accipiendo a sensu. q̃ multominus debet poni potentia sensitua interior ad percipiendū intentiones nō sensatas que vocat estimatiua.

Quarto actus cogitatiue qui est componere z diuidere z actus remissiuſcentie qui est discursus ad reminiscendū de p̃teritis differūt ab actu estimatiue z memorie sicut actus estimatiue ab actu fantasie. sed cogitatiua z reminiscencia non sunt potētie diuise ab estimatiua z memoria. q̃ similiter estimatiua z memoria nō erunt abinuicem distincte.

In oppositū Arguit per Auicennā in sexto qui predictas quinq̃ potentias enumerat.

Pro responsione sciendū q postq̃ vīsum est de necessitate ponendi sensum cōmunem. Hic consequenter videndum est de distinctione eius ab alijs potentijs sensitivis interioribus. vnde q̃a natura non deficit in necessarijs neq̃ habundat in superfluis z ad vitam animalis perfecti requiritur q non solum apprehendat rem in presentia sensibilibz sed etiam in absentia eius. Alias enim cum motus animalis sequatur apprehensionem non moueretur ad querendum aliquid absens. Cuius cōtrarium videtur in animalibus perfectis cum moueatur ad prosequendū aliquid absens. Ideo animal non solum cognoscat sensibile presens dum presens est vel dum presentialiter imutatur sed etiam speciem sensibilis retinet et conseruat.

Sciendum secundo q̃ bene retinere et bene recipere in organis corporalibus diuersa principia consequuntur. Nam humida teſne recipiunt sed male retinent z econtra est de siccis cum ergo potentia sen

De anima

fictua sit actus organi corporalis oportet qd sit alia potentia que retineat species sensibilem et alia que conseruet. unde ad recipiendum ipsas ordinantur sensus proprii et sensus communis. Sed ad conseruandum illas species ordinatur fantasia siue ymaginaria que est sicut thesaurus formarum acceptarum per sensum communem. Ideo sensus communis ponitur in prima parte capitis ubi congregantur nervi fructui omnium sensuum exteriorum et est quasi centrum omnium sensuum et in propinquiori eius parte est fantasia siue ymaginaria vel ymaginatio que aliquando vocatur potentia formalis quia retinet formas et figuras sensibiles.

Sciendum tercio qd animal perfectum non solum mouetur ad psequendum delectabile secundum sensum et ad fugiendum tristabile. sed etiam mouetur ad psequendum vel fugiendum propter alias utilitates. sicut avis colligit paleam non quia delectet sensu sed quia utilis est ad nidificandum et ovis fugit lupum non propter indecentiam coloris vel figure sed illi apprehendit inimicum nature sue. ergo necessarium est animali perfecto qd recipiat aliquas intentiones que non percipiuntur a sensu exteriori. et ergo indiget principio illius perceptionis. et quia perceptio formarum sensibilium fit per immutationem sensibilis. Non autem perceptio intentionum non sensatarum. Ideo ad percipiendum illas intentiones non sensates que non percipiuntur per sensum exteriorem. nec per sensum communem oritur estimatiua in media parte capitis et quia ibi habet organum quodammodo imperfectum propter nimium motum cerebri. id ad conseruandum huiusmodi intentiones ponitur memoria que est thesaurus illarum intentionum. Cuius signum est quia principium memorandi in animalibus fit per aliquam intentionem puta per nocuum vel conueniens et ista memoria habet organum in posteriori parte capitis ubi sunt nervi motui et sensui protensi per spongia dila dorsa.

Sciendum quarto qd inter hominem et bruta non est differentia quantum ad formas sensibiles. quia similiter mutantur a sensibilibus exterioribus. Sed quantum ad intentiones est differentia. quia bruta percipiunt huiusmodi intentiones quodam instinctu naturali cum sed homo percipit eas per quandam collationem. ideo potentia cognitiua illarum intentionum que in brutis dicitur estimatiua in homine dicitur cogitatiua que per quandam collationem istas intentiones recipit. Ideo in homine hec potentia ratio particularis dicitur quia est collatiua intentionum particularium. sicut ratio intellectiua intentionum vniuersalium. Et etiam differentia est inter hominem et bruta cum ex parte memorie. quia memoria in brutis est subita recordatio preteritorum. sed homo cum hoc habet reminiscenciam cuius actus est vti quodam discursu vel syllogismo ad inquirendum memoriam preteritam secundum intentiones particulares et conuenit memorie in hominibus in quantum est coniuncta virtuti superiori scilicet intellectui cuius aliquo modo naturam precipat.

Conclusio preter quinqs sensus exteriores in animalibus perfectis sunt alij quatuor sensus interiores. scilicet sensus communis ymaginaria siue fantasia estimatiua et memoria. per satis patet ex dictis. Et utramque Auerroes

Libet secundus

na ponit quos interiores potentias quod distinguit ymaginativam a fantasia. s; Thomas non ponit reale dicitur inter ipsos. quod operatio ymaginative et fantasie ponit eidem convenire.

Ad rationes autem oppositum ad primam dicitur quod sensus communis respectu particularium non dicitur communis per predicatum sed per causalitatem sicut ratio dicitur communis et commune principium ipsorum. idem bene distinguit per ipsos. Ad secundam dicitur quod sicut una potentia oritur ab anima mediante alia. sicut actio unius subiecti actio in alterius et per hanc fantasmativam et memorativam dicitur passionem primi sensui tanquam efficientis et non tanquam subiecti. Ad terciam dicitur quod operatio intellectus oritur ex sensu tamen intellectu multa cognoscit in re apprehensa per sensum que sensus percipere non potest. Et ita dicitur de estimativa respectu sensus particularis. Ad quartam dicitur quod cogitativa et memoria in homine habent illam eminentiam ultra cetera animalia non per aliquid quod sit proprium sensui parti sed propter affinitatem ad intellectum. Ideo cogitativa et remembrance non sunt alie potentie ab estimativa et memoria in homine. tamen sunt in eo perfectiores quam in brutis.

Quoniam autem duabus differentiis diffiniuntur maxime animam motu quod secundum locum et in eo quod est intelligere et discernere et sentire. Videtur autem et intelligere et sapere tanquam quoddam sentire esse. In utrisque enim his anima indicat aliquid et cognoscit eorum que sunt. Et antiqui sapere et sentire idem esse aiunt. sicut Empedocles dixit ad presens. voluntas augetur et in hominibus et in alijs. Unde eis semper sapere altera prestat. Idem autem his vult. et id quod est homeri Talis enim intellectus est in terrenis hominibus quales ducit in diem pater virorumque deorumque. Des enim hi intelligere corporeum. sicut sentire opinantur. Et sentire et sapere simile simili. sicut secundum principia rationibus determinavimus. Et tamen oportuit simul ipsos de deceptione diceremagis proprium enim est animalibus et plurimum tempus in hoc perficit anima. unde necesse aut (ut quidam dicunt) omnia que videntur esse vera. aut dissimilis tactum deceptionem esse. Hoc enim contrarium ei quod simile simili cognoscere. Videtur autem et deceptio et scientia contrariorum eadem esse. Quod quidem igitur non idem sit sapere et sen-

De anima

tire manifestū est. hoc q̄dem em̄ in omnibz est. illud autem in paucis aialium est. Sed neqz intelligere in quo est ⁊ recte ⁊ non recte. recte quidem prudentia ⁊ scientia aut opinio vera. Non recte aut p̄traria horum. neqz hoc est idem cuz ipso sentire. sensus quidem ppriorum semper verus est ⁊ in omnibz inest animalibz. Intelligere autē p̄tingit et falso. ⁊ nulli inest cui nō est ratio. Fantasia em̄ alterum est a sensu ⁊ ab intellectu. Et hoc non fit sine sensu. ⁊ sine hac non est opinio. Quia tem non est eadem fantasia ⁊ opinio manifestū. hec quidem em̄ passio in nobis est cum volumus. P̄ oculis em̄ est facere sicut in recordatiuis positi et ydolum sunt faciētes: Opinari aut non in nobis est. Necesse em̄ falsum aut verum dicere. Amplius aut cuz opinamur difficile aliquid aut terribile statim p̄patimur. Similiter aut est ⁊ si p̄sideranduz fin fantasia aut similiter nos habemus. sicut si essemus cōsiderantes in pictura difficilia et p̄sidentia. Sunt aut ⁊ ipius acceptionis differentie scientia ⁊ opinio ⁊ prudentia ⁊ p̄traria horū. de quorū differentia altera sit ratio.

Queritur utrū intelligere ⁊ sentire sint idem sicut fantasia et opinio. **A**rguit p̄mo q̄ sic. qz tam intelligendo q̄ sentiendo anima iudicat ⁊ cognoscit. ergo intelligere est idem cū sentire. ⁊ p̄sequēs intellectus cum sensu ⁊ etiam opinio que p̄met ad intellectū cū fantasia q̄ p̄met ad sensum. Scđo sic. nullū incorporeū patit̄ a corporeo. sed intellectus ⁊ volūtas patiūt̄ a corporibz celestibz. qz fm̄ Empedocle diuersitas temporū hominibz ⁊ brutis alia ⁊ alia sapere p̄stat. homines em̄ diuersis horis ⁊ rēbz de rebz diuersimode iudicāt. ergo intellectus est corporeus. ⁊ p̄sequens nō differt a sensu. nec intelligere a sentire. Tercio sic. talis est intellectus in hominibz qualē inducit pater viroz. deozqz sez sol. intellectus patit̄ a corpe celesti. ⁊ sic est corporeus ⁊ nō differt a sensu. In oppositū est p̄bus in littera.

Sciendū p̄mo q̄ postq̄ p̄bus ostendit duas operationes sensus p̄mū nō excedere virtutem p̄ncipij sensitui. Inquit p̄sequētrū sapere ⁊ intelligere ⁊ qdā ahe opatōes excedāt facultate h̄mōi

Liber secundus.

principij. pmo ostendendo qd intelligere z sapere nō p̄tinent ad sensum qd est ostendere sensum nō esse idē cū intellectu. Deinde ostendit qd fantasia que p̄tinet ad sensum z est apparitio q̄ fit in pte sensitua nō est idem cū opinione que p̄tinet ad intellectū. z est qdam apparitio intellectiva. Deinde pparat opinionē ad intellectū z fantasiā ad sensum

Sciendū scdo. qd nullū corpus p̄t directe agere in corpore. Et qd potēte sensitive sunt corporee. qd sunt virtutes organis corporis affixe. ideo p̄t imitari p actōem corporū celestium. nō tñ p se sed p accidens. qd nec aīa nec virtus eius mouet nisi p accidens moto corpore. ideo antiqui ponentes celū habere directe imp̄ssionē in intellectu z volūtatem dixerūt intellectū esse corporeū z per psequens nō differre a sensu. z etiā qd sapere z intelligere sunt idem cū sentire. qd tam intelligendo q̄ sentiendo aīa cognoscit. Et qd dicat celū agere in intellectu z volūtate patz p pba eorū. qd dicit Empedocles. qd in hominibz z brutis augetur volūtas ad p̄sens z diuersitas temporū intellectui diuersa sapere p̄stat. Et homerus dicit qd talis est intellectus in terrenis hoībz qualē inducit pater viroz deozūqz sol qui sūm ipsum dicit pater viroz. qd sol et hō generant hominē. Et dicit pater deozū. quia ceteros planetas illuminat quos antiqui credebant esse hoīes deificatos in celo post mortē. quoz sol pater fuerat.

Tercio sciendū. qd licet impressio corporū celestium p̄t in directe ptingere vsqz ad volūtate z intellectū put intellectus in sua opatione p̄iungitur sensui. qd leso organo fantasie impedit speculatio intellectus. Sicut volūtas p̄iungitur appetitui sensitui z inclinatur ad mouendū vel volendum sūm inclinationes appetitus sensitui qui p̄t variari p actionē corporū celestium. tñ corpora celestia non possunt directe agere in intellectu z volūtatem. Nec volūtas de nēitate trahit ad appetitus sensituos. sed de se manet libera ad hoc qd sequatur vel nō sequatur inclinationem appetitus sensitui. ideo corpora celestia non inducūt necessitatē corporibz humanis. quare ratio antiquoz est falsa.

Conclusio prima. Antiqui male assignabant causas cognitionis esse similitudinē cognoscētis ad cognitū nō assignātes cām deceptionis. Patz. qd deceptio est magis p̄pria aīalibz q̄ cognitio. qd hoīes a seipso decipi possunt. z si veritatē cognoscūt opz qd ab alijs doceant. z in maiori tpe aīa est in deceptōe q̄ in cognitione veritatis. ad quā cognitōem vir puenit nisi p studiū magni t̄pis. ergo antiqui assignātes cām cognitionis aīe debuerūt assignare cām sue deceptōis. qd tñ nō fecerūt. Nec valet dicere qd sicut causatur cognitio p tractum rei filis. ita deceptio p tractum rei dissimilis. qd p̄tratio est eadem deceptio z scia. modo simile z dissimile p̄trantur. ergo si de simili habet scia ita de dissimili. z sicut de deceptōe

Secūda conclusio. Sentire nō est idem qd sapere nec intelligere. Primū patz. qd sentire inest omnibz animalibz. sed sapere puenit paucis. ergo sentire non est idem qd sapere. Nec tñ intelligendū est qd sapere solum inest hominibz. qd quedā bruta aliquid prudētie participant put nec

De anima

te iudicant ad agendū per naturalem estimationem. Secūduz pbatur. qz ptingit intelligere recte z nō recte. vt p sapientiā z prudentiā intelligimus recte z non recte z opposita horz. sed non ptingit sentire nō recte. qz sensus circa ppria sensibilia semp est verus. Itē sentire puenit omibz animalibz. sz intelligere solū puenit hāentibz rōnem. ergo sentire non est idem qđ intelli gere cum potentie p suos actus distinguūtur. Et capif hic sapere vt idē est qđ iudicare. et intelligere vt idem est qđ apprehendere p intellectū. qui p s mo apprehendit z postea iudicat

Conclusio tertia. fantasia non est idem qđ opinio. Patet qz fantasia est in nobis cuz volumus. qz est in potestate nostra formare ali quid quasi apparens nobis vt montē aureū. sed opinari nō inest nobis cū volumus. sed oportz opinātem hāere rōnē p quā verū vel falsum opinat igitur zc. Secūdo ad opinari semp sequit delectatio vel tristitia. qz per hoc qđ apprehendimus aliquid tristabile vel delectabile habet delectatio vel tristitia. sed ad fantasiam non sequitur passio in appetitu. qz dum aliquid nobis apparet fm fantasiā similiter nos hāemus vt cōsiderantes in pic tura aliqua delectabilia vel tristabilia vnde non sequit delectatio vel tris titia. igitur opinio nō est idem qđ fantasia.

Conclusio quarta. Opinio ptinens ad intellectū non est intellectus nec fantasia que pertinet ad sensum est sensus. Patz qz dū sen timus vel intelligimus aliquid dicimus ita esse. sed quādo hāemus opi nionem vel fantasiam dicimus qđ sic videt vel apparet z nō sum? certi

Ad rōnes ante oppositum ad primā dicif. qđ aliter fit iudi cium p intellectum z sensum fm qđ intellectus et sensus circa diuersa ope rantur Ad secūdam z terciā patz solutio ex dictis.

Eo aut qđ est intelligere. qm alterū est ab eo quod est sentire. Huius aut aliud fantasia esse videt. aliud opi nio Defantasia determinās sic z de altero dicēdū ē. Si igitur fantasia est fm quā fantasma aliqđ in nobis fieri dicim? z si nō aliqđ fm metaphorā dicim? vna qdā potētia est: hāz aut hābit? fm quā discernim? aut verū aut falsum dicim? hmoi aut sunt sensus. opinio scia z intellect? Qdē igit nō sit sensus manifestū ex his est. Sensus qdē em aut potentia aut act? est. vt visus z visio. fantasia aut aliqđ z nullo horz existēte: vt qđ in somnis. Posteg fm potētia sensus qdē sem per adest viuētibz z nō orbat. fantasia autem non

Liber secundus

Si vero ei qđ actu idem omnibz vti ptingeret bestijs fantasiam inesse. videtur aut non bestijs. vt fornice aut api aut vermi. Postea bi quidem veri semper. fantasie autē plures falsę. Amplius autē non dicimus cum operemur certe circensibile. quoniam videtur hoc nobis sed magis cum nō manifeste sentimus. tunc et aut verus aut falsus. Et quod qđ dem diximus apparent et dormientibz visiones. Atvero neqz semper vera dicentium neqz vna erit vt scientia aut intellectus. Est em fantasia et vera et falsa. Relinquitur igitur videre si opinio sit. Sit em et opinio et vera et falsa. sed opinio quidem inheret fides. Non em contingit opinantem de quibus non videtur credere. Bestiarum autem nulli inest fides fantasia autem multis. Amplius si omnē opinionem consequatur fides. fidem autem suatum esse. suasionē autē ratio. Bestiarum autem quibusdam fantasia inest. ratio vero non. Manifestum igitur quoniam neqz opinio cum sensu neqz p sensum neqz complexio opinionis et sensus erit fantasia Propter hoc et manifestum qđ non alia quedam est opinio. sed illa que quidem cuius est et sensus Dico autē ex albi opinione et sensu complexio fantasia est Non em ex opinione quid est albi: ex sensu autē boni. Apparere igitur est opinari. quod qđ dem sentitur non fm accidens: Apparent aut et falsa. de quibus simul acceptionē veram habent. et videtur sol vnus pedis. sed creditus est maior esse habitatione. Accidit igit aut abijcere suipsius veraz opinionem quam habebat saluataz saluare non oblitum neqz decredentem. aut si adhuc habet eandē necesse veram et falsam. sed falsa facta est cū lateat transcendens res. Non ergo vnum aliquod horum est. neqz ex his fantasia. Sed qm accidit moto hoc moueri alterum ab hoc. fantasia aut motus videtur esse. et non sine sensu fieri sed in his que sentiūt. et quorum sensus est. Est autem motus fieri ab actu sensus. et hunc similem necesse est esse sensui. erit utiqz fantasia ipsa motus non sine sensu contingens. Neqz non sentientibz inesse. Et multa aut est fm ipam facere et pati habens. et esse veram et falsam. hoc autem accidit propter hoc qđ sensus proprioz quidem est verus autē qđ paucissimi

De anima

mum habēs falsuz. Secūdo autē de accidere hoc z hoc iam
stringit mentiri. Quod quidem em̄ album non mentitur. si au-
tem hoc album aut aliud mentitur. Tercio autē p̄muniū
et consequentiū accidentia quibz insunt propria. Dico autē
ut motus z magnitudo accidūt sensibilibz. circa que est ma-
xime iam decipi. Scdm̄ sensum motus autē ab actu factus
differt a sensu quā ab his tribz sensibus. Et primus quidem
presentis sensus verus. Alij autē presentis z absentis erunt
utiqz falsi. Et maxime cum procul sit sensibile. Si quidem
igitur nihil aliud habet que dicta sunt nisi fantasia. hoc autē
est quod dictum est. Fantasia utiqz erit motus a sensu fm̄ ac-
tum factus. Quoniam autē visus maxime sensus est. et no-
men a lumine accipit. qm̄ sine lumine non est videre Et quo-
niam immanēt z similes sunt sensibz. multa fm̄ ipsos ope-
rantur animalia. Alia quidem quia non habent intellectum
ut bestie. Alia vero ex velamēto intellectus. aliquādo passio-
ne aut egritudine aut somno. ut homines. De fantasia qui-
dem igit̄ qd̄ est z ppter quid dictū sit in tantum

Querit̄ utrū fantasia sit sensus intellectus vel opinio.

R Arguit p̄mo qd̄ sic. quia quiddā est in nobis p̄inēs ad cognitōnem
reducit ad sensum vel intellectū. sed fantasia est in nobis p̄inēs ad cogni-
tiōem z nō p̄inēt ad intellectū. q̄ ad sensuz. z p̄sequens est sensus. Se-
cūdo sic. d̄r sedō phisicōz qd̄ intelligēcie credere est incōueniēs. z ibi capis in-
telligentia p fantasia qd̄ nō recte fieret nisi esset intellectus. Tercio sic.
scire est rem p cām cognoscere. sed qūqz p fantasiam p̄phendim̄ rē p cām
ut qūqz p fantasiam gladij fantasiamur interfecōem. Quarto opinio ē
assensus rōnis ad vnā p̄rē p̄radictōis cū formidine de opposito. sed hoc
p̄uenit fantasie. ergo est opinio. In oppositū est phs in littera

Sciendū p̄mo qd̄ postqz phs ostendit qd̄ fantasia non
est opinio. p̄sequenter inq̄rit qd̄ sit fantasia. z cuz sic ostensum qd̄ intelligere
est aliud a sentire. z qd̄ opinio p̄inēt ad intellectū z fantasia ad sensuz. conse-
quēter determinat de fantasia inquirendo quid est. z postea determinabit
de intellectu z opinione. z in alijs libris sequētibz de alijs sensibz interioribz

Liber secundus

Sciendum secundo. qd cū fantasia sit fm quam aliqd fantasia nobis apparet. vt ydolum vel similitudo alicuius rei particularis. vñ detur q fantasia sit de numero habituum vel potentiarum cognitiuarum quibus vñm distinguitur ab alio. vt verum a falso. quia aliquid apparet non est aliud q cognoscere verum a falso. sed quatuor potentie vel actus quibz verum a falso discernit. scilz sensus intellectus scientia et opinio. capiēdo tamen intellectū p cognitōe pncipioz et sensum p actu potentie cognitiue sensitue.

Conclusio prima. fantasia non est sensus nec sensus in potentia nec sensus in actu. Primum patz dupl. qz sensu existente in potentia nihil nobis apparet. sed in fantasia semp nobis aliquid apparet. Secundo sensus in potentia semp adest aiali. non aut fantasia. cum non semp nobis aliquid appareat. ergo etc. et hic capit fantasia p actu fantasie. Secundo patz batur quadrupl. pmo qz sentire in actu puenit omibz brutis. sed fantasia non puenit omibz brutis. qz formice apes et vermes nō habent fantasiam et est sermo de fantasia determinata qz organū determinatū vbi retinentur spēs sensibiliū ab eūibz sensibilibz. Sed ptra argueret. qz pdicta animalia sunt prudentia. vt pz ex suis operibz. qz prouident sibi de futuris. qz habent fantasiam determinatā. Rñdetur q illa aialia solū operant quādā naturali inclinacōe. et nō qz habent fantasias determinatā distinctā a sensu. nihil em fantasia nisi dum mouētur a sensibili. et qzuis operant ppter finem quasi prudendo de futuro. hoc tñ non est qz habent precognitiōem futuri. sed qz imaginātur actus pñtes qui ordinātur ad finem et magis operant ex naturali inclinacōe qz ex apprehensione. Secūda rō. sensus fm actum semp sunt veri. qz sensus circa sensibile non decipit. sed fantasie sepe sunt falsae. igit etc. Tercia rō. cū aliquid sentimus in actu habemus certitudinē de ipso. sed cū aliquid fantasiamur dicim⁹ q hoc nobis videt et suus incert. Quarta rō. dormientibz sepe inest fantasia. et eis nō inest sensus in actu. ergo fantasia nō est sensus in actu.

Secūda conclusio. fantasia non est intellectus vel scientia. Patet. qz intellectus et scia semp sunt veroz. fantasia vero est qñqz veroz et quādoqz falzorum.

Tercia conclusio. fantasia nō est opinio. Patz primo. qz ad opinionē semp sequitur fides. sed illa nō semp sequitur ad fantasiam. cum in brutis nō sit fides. tñ in eis reperit fantasia. Secūdo. qñqz hñt opinioez hñt rōnem p quā sit pñasio et fides. sed nulla testia hñt rōnem et tñ aliq hñt fantasia. q fantasia nō est opinio.

Quarta conclusio. fantasia nō est qd ppositū ex sensu et opinione. Patz qz multotiens habem⁹ sensum falsum et verā opinionē. sicut sol fm sensum apparet bipedalis qritaris. et tñ rōne credimus ipm eē maiore tota terra. q fantasia non est qd ppositū ex sensu et opinione. et sic habet quid non sit fantasia.

Dubitat qd est fantasia. Rñdet q est mot⁹ factus a sensu

De anima.

fm actū. z iste motus catur a sensu in actu. ideo si sit est sensui. cū omne agēs agat sibi sile. Nā illud qd mouet eo q mouet causat motuz silem motui q mouet. q motus fantasie nō potest esse sine sensu.

Dubitat secūdo. cū fantasia sit motus a sensu qualiter fantasia pte esse falsa sensu existente vero. ¶ Pro dubio sciendū q licet sensus circa ppria sensibilia raro deficiat sicut potētie naturales nō deficiūt a proprijs opatōibz nisi raro. tū sensus circa sensibilia cōia z p accūs sepe decipitur. qz iudiciū de ipīs variat fm diuersas cās. Tūc rñdet q fantasia pte esse falsa sensu existente vero. qz mot⁹ fantasie est factus a sensu. z est effectus ei⁹. sz effect⁹ est debilior sua cā z q̄to plus elongat⁹ a pmo agēte tanto minus hz de virtute ei⁹. ideo licz mot⁹ fantasie qui fit a sensu p prior sensibilibz ut in pluribz sit ver⁹ in p̄sentia sensibilibz. tū in absentia pte esse falsus. etiā fantasia circa sensibilia cōia z sensibilia p accūs pte esse falsa. tam in p̄sentia q̄ in absentia ipsorum.

Dubitat tercio. a quo sumit nomē fantasie. Rñdet q phos grece est idē q lux latine In venit phanos qd est apparitio vel illuminatio vnde vltērius dicitur fantasia.

Dubitat quarto. qre aīalia agūt z patiūtur p fantasiam Rñdet q fantasie manēt abeūtibz sensibilibz in actu. ideo sicut sensus in actu mouet appetitū in p̄sentia sensibilibz. ita fantasia in absentia. ppter h aīalia multa opant fm fantasiam. z hoc ptingit qn̄ deest intellectus q nō corrūgit cognitiōem fantasie. ideo nō hñia intellectū agūt fm fantasiam. z qñqz hoīes dū nō hñt intellectū velatū qd ptingit tripl̄r. qz qñqz intellect⁹ ē velatus ex forti passione q obnubilat intellectū vt in iēdinēte. qñqz p̄o ex inq̄ firmitate. vt in freneticis. qñqz aut in somno vt in dormiētibz. Istis de causis fantasia pualet intellectui. z tūc hō psequitur opatōem fantasie.

Ad rōnes aī oppositū Ad p̄mā dī q fantasia psequit⁹ actū sensus. sz tū nō est sensus Ad scdaz dī q ibi capīf̄ intelligētia p imāginatōe vel fantasia qz nō dū pbauerat phs intellectū esse distinctū a fantasia z sensu Ad terciā dī q fantasia p accūs ptingit intelligere effectum p cām. qñqz apprehēsiōe sensitiua. sz h nō fit p discursum rōnis qd requit ad sciām Ad q̄rtā dī q fantasia nō est assensus rōnis. sed est motus factus a sensu. z sic est finis hui⁹ secūdi de aīa.

Recapitulatio hui⁹ scdī libri de aīa in quo determinatū est de aīa q̄tū ad subām ei⁹ z q̄tū ad potētiās vegetatiuas z sensitiuas. Cui⁹ sunt quatuor tractat⁹. Primo determinat⁹ de aīa fm se totā z q̄tum ad ei⁹ subām. In scdo pō de potētijs vegetatiuis. In tercio de sensibz exterioribz Et in q̄ro de sensibz interioribz. secūdi ibi (qre p̄mū de alimētis) Terci⁹ ibi (de determinat⁹ aut de his) Quart⁹ ibi (q aut nō sit sensus) Pri mus tractat⁹ hz tria capla. In pmo phs inuestigat cōm definitōem aīe. In scdo pcludit ppriā definitōem ei⁹ q pte appropriari cuiuslibet aīe. ibi (Quā autē) In tercio ostēdit qualiter p̄dicta definitio dī appropriari diuersis p̄tibus aīe enumerando potētiās anime et ostendendo qualiter p̄stiruit diuersos gradus viuētium. ibi (Potētiāz autē anime)

Liber secundus

¶ Secundus tractatus continet duo capitula. In primo philosophus ostendit que operationes pertinent anime vegetative. In secundo determinat de alio mento quod est obiectum anime vegetative, et quomodo se habet ad operationes anime vegetative. ibi. Quoniam autem que habent potentie. ¶ Tercius tractatus continet septem capitula. In primo philosophus ostendit quod omnis sensus est in potentia passiva, et quomodo habet reduci ad actum. In secundo determinat de sensibus in generali in speciali de sensibus et de sensu visus. ibi. Dicendum autem. In tercio determinat de sensibili et sensu auditus. ibi. Nunc autem primum. In quarto de sensibili et sensu olfactus. ibi. De odore autem. In quinto de gustabili et gustu. ibi. Gustabile autem. In sexto de tangibili et tactu. ibi. Tangibile autem. In septimo de sensibus in generali quod omnis sensus est susceptivus specierum sine materia. ibi. Oportet autem universaliter. ¶ Quintus tractatus continet quatuor capitula. In primo philosophus ostendit qualiter sunt quinque exteriores et qualiter in animali requiruntur plures sensuum. In secundo probat quod preter quinque sensus exteriores sit ponendus sensus communis, propter duas operationes sensus que non possunt fieri ab aliquo sensu particulari. In tercio ostendit quod intelligere differt a sentire et intellectus a sensu, et similiter opinio presequens intellectus et fantasia que consequitur actum sensus. In quarto ostendit quid non est et quid est fantasia. Secundum ibi. Quoniam autem sentimus. Tercium ibi. Quoniam autem duabus differentiis. Quartum ibi. De eo autem quod est intelligere

¶ Finitur Secundus liber de Anima.

¶ Sequitur Tercius liber de Anima

De anima.

E parte autem anime qua cognoscit anima et sapit siue separabili existente siue non separabili secundum magnitudinem. sed secundum rationem considerandum quam habet differentiam. et quomodo quidem fit ipsum intelligere. Si igitur est intelligere sicut sentire aut pati aliquid. utique erit ab intelligibili. aut aliquid huiusmodi alterum. Impassibilem ergo oportet esse susceptivum autem speciei. et potentia huiusmodi sed non hoc. Et similiter se habere sicut sentire ad sensibilia. sic intellectivum ad intelligibilia.

Circa initium tertiij libri de anima

Queritur utrum intellectus noster possibilis sit potentia passiva. Arguitur quod non. quia substantia est intellectiva eo quod est immaterialis. sed anima nostra est immaterialis per suam essentiam. ergo per suam essentiam est intellectiva. et sic intellectus non est potentia passiva. Secundo autem. unus quodque patitur secundum materiam et agit secundum formam. sed virtus intellectiva consequitur immaterialitatem substantie intellectualis. ergo intellectus non est potentia passiva. Tercio intellectus noster possibilis est immaterialis sed videtur nunquamque patitur ratione materie ergo intellectus non est potentia passiva. Quarto agens nobilius est patiente. sed potentie vegetative sunt actus. ergo intellectus qui est perfectior istis est potentia activa.

In oppositum est philosophus in littera. Pro ratione sciendum primo quod postquam philosophus in secundo libro egit de parte sensitiva anime et ostendit quod intelligere et sentire non sunt idem consequenter. In isto tercio determinat de parte intellectiva anime et consequenter de actibus et differentia eius a sensu et ultimo de principio motivo secundum locum. Et primo tractat de intellectu possibili. secundo de intellectu agente. tercio de intellectu in actu. quarto de virtute appetitiva. et de principio motivo. et quibus intellectus agens nobilior sit possibili eo quod agens nobilior sit patiente. nam philosophus determinat de possibili eo quod maior habet affinitatem ad sensum.

Sciendum secundo quod philosophus vocat partem intellectivam anime partem qua anima cognoscit et sapit. cognoscit enim quantum ad apprehensionem et sapit quantum ad iudicium intellectus vel dicitur quod cognoscere refertur ad intellectum practicum sapere vero ad speculativum. Et querit philosophus utrum hec pars sit separabilis ab alijs partibus anime subiecto vel ratione tantum et si sit separabilis secundum rationem tantum quam differentiam habet ad alias partes et quare proprietates potentie cognoscuntur ex quantitate sui actus. Ideo philosophus in

Liber tertius

quirere opationem intellectus ut potentia intellectiva cognoscat.

Sciendum tercio q passio ut pati dicitur tripliciter. uno modo ppter qm ab aliquo remouet qlicas sibi conueniens sicut natura sua p priam vel naturalem inclinationem ut aqua patitur dum calefit. Secundo modo dicitur minus ppter aliquid pati dum aliquid abijcit ab eo siue sit conueniens siue non. et isto modo patitur nedum egrotans sed etiam qui sanat.

Tercio modo dicitur aliquid pati coniter qm recipit aliquid ad quod erat in potentia siue hoc tunc q aliquid ab eo abijciat. et isto modo omne quod exit de potentia in actum patitur dato q perficiat et hec vocatur passio perfecta. sed primo et secundo modis dicitur passio corruptiva licet minus ppter qm secundo modo.

Conclusio prima. Intellectus noster possibilis est passioni perfectionis sed non corruptionis. Primum patet. quia sicut se habet sentire ad sensibilia. sic intelligere ad intelligibilia. sed sentire est passio sensus respectu sensibilibus. et intelligere est quoddam pati respectu intelligibilium. et sic intellectus est potentia passiva perfectiva. Maior patet. quia sicut sentire est quoddam cognoscere et quicquid et quicquid non. Ita intelligere est cognoscere quicquid in actu et quicquid in potentia. Secunda pars patet per rationem ante oppositum.

Conclusio secunda. Intellectus noster possibilis est immixtus. Non tamen ut imparet ut dicit Anaxagoras sed ut omnia cognoscat patet. quia omne susceptivum quod est in potentia ad aliqua denudatum est ab illis quorum est susceptivum ut supra patuit de organo sensus. sed intellectus possibilis est in potentia ad omnia intelligibilia et est susceptivus ipsorum. et denudatus est ab omnibus ipsis et cum possit intelligere omnia corporalia sequitur q carcat omni natura corporea. et sic est immixtus. quia si esset in se corporeus natura corporalis intrinsece existeret extraneum. Ex dictis inferitur plus q intellectus noster non habet aliquam naturam determinatam. et in potentia omnium intelligibilium et per hoc sibi convenit q non solum est cognoscitivus unius generis cognoscibilium sed utriusque nature sensibilibus. ut sicut materia prima est in pura potentia ad omnes formas naturales et nulli est actu unita. sic intellectus possibilis respectu intelligibilium ante actuale intelligere nihil est actu illorum que intelligit sed in potentia tantum. et hoc est contra antiquos ponentes ipsum compositum ex omnibus ut omnia cognosceret. Secundo si intellectus esset corporalis sic q haberet organum tunc oporteret ipsum habere aliquam naturam determinatam de genere sensibilibus sic q esset calidus. humidus. frigidus vel siccus. sed per potentiam que est actus organi performat ipsi organo. et solum percipit illa que essent proportionata tali nature. et sic non esset cognoscibilis omnium intelligibilium. Ita sic antiqui dixerunt. Ita est locus specierum intelligibilium ratione intellectus. quia sicut locus est receptivus locutorum sic intellectus est receptivus intelligibilium. sed hoc non esset si intellectus non haberet organum. quia tunc species non solum recipere in anima sed in toto universo.

Dubitat utrum sit sensus passibilis sensus et intellectus. Respondeo deus q non. quia sensus est affixus organo corporeo quod potest corrumpi ab excellentia sensibilis et excellens sensibile non potest sentire debilia sensibilia. sed intellectus non habet organum nec potest corrumpi ab excellentia intelligibilium. sed cum intellectus cognoscit aliquid valde intelligibile non minus intelligit infima. sed magis perficit tunc accedens intellectus debilitatur ex lesione organum sensus quod necessario

De anima

requiritur ad sibi presentandū suum obiectum.

Ad rōnes autē oppositū ad p̄mā dī q̄ imaterialitas substantie imaterialis create nō ē intellect⁹ et⁹ s̄ ex imaterialitate et⁹ h̄z p̄tē intelligendi. Id nō oportet intellectū ēē essentia aīe. Ad secūda p̄ solutō ex dictis. Ad terciā dī q̄ Aresto. vocat intellectū passiū p̄tē cogitatiua q̄ dī rō p̄ticularis q̄ ē corporalis rōne sui organi. s̄ potētia intellectiua dī intellect⁹ possibilis et nō passiu⁹. q̄ nō patit̄ duob⁹ p̄mis modis. Ad q̄rtā dī q̄ respectu eiusdē oparōnis et in eodē ordine agens ē nobili⁹ patiens. sed respectu diuersarum oparōnū et in diuersis ordinib⁹ nō ē necessariū sed patiens superioris potest esse nobilius agente inferioris ordinis.

Ecesse est itaq̄ quoniā omnia intelligit immixtū esse. si cut dicit Anaxagoras vt imperet. hoc autem est vt cognoscat despectum intus apparens enim prohibet extraneus et obstruet. Quare neq̄ ipsius est esse naturam neq̄ vnam. sed ad hoc q̄ possibilis sit vocatus itaq̄ anime intellectus. Dico autem intellectum quo opinatur et intelligit anima. nihil est actu eorum que sunt ante intelligere. Neq̄ misceri est rationabile ipsum corpori. Qualis em̄ aliquis vtiq̄ fiet aut calefactus aut frigidus. si organum aliquod erit sicut sensitiuo. nunc autem nullum est.

Queritur vtrū intellectus noster possibilis sit a corpore separabilis s̄m esse. Arguit q̄ sic. quia vt dicitur in textu sensitium nō est sine corpore hic autem s̄ intellectus est sepatus. Secundo sic om̄e corpus habet naturam determinatam. si ergo intellectus possibilis esset corpus s̄m esse coniunctus haberet naturam determinatam et sic esset singularis. et p̄ p̄mā reciperet intelligibilia singulariter quod falsū est. Tercio si esset corpori coniunctus s̄m esse sequer̄ q̄ esset corruptibilis ad corruptionem compositi. p̄sequens est falsum. igit̄ r̄. Quarto eiusdem est potentia et actus quia idem est quod potest agere. et quod agit. sed actus intellectualis non est actus corporeus. s̄ neq̄ potētia intellectiua et per consequens intellectus est s̄m esse a corpore separatus.

In oppositū Arguit per p̄mā qui vocat intellectum partem aīe. sed aīa est act⁹ corporis. s̄ intellectus nō est a corpore separatus.

Sciendū q̄ Auerrois et quidā alij moti p̄ma ratione ante oppositum dixerunt intellectum possibilem esse a corpore separātū s̄m ēē vt vnā de substantijs separatis et dicebat q̄ s̄ dicamur intelligere p̄ intellectū possibilem tū s̄ nō ē quia est nobis coniunctus s̄m esse sed solum s̄m intelligere ymaginasur enim Auerrois q̄ intellectus possibilis sit nobis vnit⁹ per speciem intelligibilem q̄ habet duplex subiectū. s̄ intellectū possibilem et ipā facultatē

Liber tercius.

que sunt in organis corporeis et quia talis species est quodammodo vnum cum intellectu possibili et quodammodo vnum cum fantasmatibus que sunt in nobis. Ideo dicit intellectui possibilem continuari cum fantasmatibus per talem speciem et etiam nobiscum quia fantasmata sunt in nobis.

Sed contra hanc opinionem sit prima conclusio Intellectus possibilis quo intelligimus non est a corpore separatus. secundum esse partem. quia homo intelligit et necesse est quod aliquo principio formaliter intelligat sed illud est intellectus possibilis de quo dicit philosophus. De eo autem intellectu quo anima operatur ergo intellectus possibilis est quo formaliter homo intelligit sed impossibile est illud quo aliquid formaliter operatur ab eo esse separatum secundum esse quia nihil agit nisi secundum quod est in actu sed nihil est in actu per id quod est ab eo separatum secundum esse ergo intellectus possibilis quo intelligimus non est a corpore separatus secundum esse. Licet enim id quo aliquid operatur tanquam principium effectuum possit esse ab eo separatum ut cum balneus operatur per regnum vel contra tamen impossibile est id quo aliquid formaliter operatur esse ab eo separatum secundum esse.

Conclusio secunda modus quo ponit Averrois intellectum possibilem continuari cum fantasmatibus et nobiscum nullam ponit continuationem. Probat quia intellectus possibilis non est vnum cum intelligibili nisi in quantum est actu intelligibile ergo species intelligibilis non est forma intellectus possibilis nisi in quantum est intelligibilis in actu sed res non est actu intelligibilis nisi ut est a fantasmatibus abstracta. secundum quod vni intellectui est remota a fantasmatibus et per consequens non est aliquid vnum cum intellectu et cum fantasmatibus ergo per istum modum intellectus possibilis non videtur nobiscum. Unde dicit sanctus Thomas quod Averrois fuit deceptus per fallaciam accidentis sic arguens species intelligibilis est vni fantasmatibus et est vni cum intellectu possibili ergo intellectus possibilis videtur cum fantasmatibus que sunt in nobis. Nam species intelligibilis ut est abstracta a conditionibus materie est vni intellectui et prout est coniuncta illis conditionibus est coniuncta fantasmatibus.

Conclusio tertia predicto modo intellectus possibilis non videtur adhuc per talem modum non esse intelligentes sed intellectui pater quia per hoc quod species alicui rei est in aliqua potentia cognitiva res illa non fit cognoscens sed cognita sicut per hoc quod similitudo coloris est in potentia visiva color non fit videns sed videtur ergo per hoc quod species intelligibilis que est similitudo fantasmatum reperitur in intellectu possibili non sequitur quod homo fiat intelligens sed magis quod homo vel fantasmata que sunt in ipso intelligantur ab intellectu possibili.

Conclusio predicta positio est directe contra intentiones Aristote. probat quia philosophus in principio huius tractatus inquit de parte anime que est intellectus possibilis sed anima est in corpore cuius est forma ergo etiam intellectus possibilis qui est anime potentia est corpori communis. Item Aristoteles vocat in textu intellectum id quo anima intelligit et operatur et sic patet responsio ad quesitum.

De anima

Ad rōnes ante oppositū Ad primā dicitur quod philosophus non dicit quod intellectus sit a corpore separatus secundum esse, sed dicit quod est separatus quia non habet organum determinatum quo operetur sicut sensus, sed hoc est quia anima intellectiva propter sui nobilitatem supponitur facultatem materie et non potest ab ea totaliter includi, ergo remanet aliqua actio in qua sibi non communicat corpus, et potentia que sic operatur non habet organum corporeum. Ad secundam dicitur quod licet intellectus sit singularis in essendo propter finitatem sui subiecti, scilicet anime, est tamen universalis in cognoscendo et per respectum ad suum obiectum, nam obiectum intellectus recipit in eo per speciem que est universalis in representando, et ideo in eo recipitur universaliter. Ad terciā negat philosophus, quia cum anima nostra sit a corpore separabilis, quia non est totaliter immersa corpori nec materie, ideo non est corruptibilis ad corruptionem totius compositi nec etiam potentie que sibi convenit ea parte qua supponitur naturam corpoream sunt corruptibiles. Ad quartam dicitur quod intellectus non est actus corporis, quia quicquid animae secundum suam essentiam sit forma corporis, tamen intellectus nullum organum informat nec tamen a corpore separatur secundum esse, quia est in essentia anime, et anima secundum suam essentiam est forma corporis. Unde anima ut est per se subsistens dicitur agere tamen per modum partis, eo quod non subsistit subsistentia completa et totum dicitur agere per modum entis completi.

Et bene iam dicentes sunt quia esse locum specierum nisi quod non tota sed intellectiva neque actu sed potentia species. Quoniam autem non similis est impassibilitas sensitivi et intellectui manifestum est ex organis et sensu, sensus enim non potest sentire ex valde sensibili, ut sonum ex magnis sonis, neque ex fortibus odoribus et coloribus, neque videre neque odorare. Sed intellectus cum intelligat aliquid valde intelligibile non minus intelligit infima, sed et magis sensitivum quidem enim non sine corpore est, hic autem separatus est. Cum autem sic singula fiant ut sciens dicitur qui secundum actum, hoc autem prestatum accipit cum possit operari per seipsum. Est quidem igitur et tunc potentia quodammodo, non tamen similiter et ante addiscere aut invenire, et ipse autem seipsum tunc potest intelligere.

Queritur verum post actum intelligendi species intelligibiles possint in intellectu conservari. Arguitur quod non, quia species intelligibiles habent referri in memoria, sed in intellectu non est memoria, ergo post actum intelligendi non remanet species in intellectu. Minor pars, quia memoria cognoscit preteritum sub ratione preteriti et sic cognoscit sub aliquo determinato tempore quod est cognoscere hic et nunc, sed hoc convenit sensui et non intellectui.

Liber tertius.

ergo memoria non est in pre intellectiva. Secundo intellectus fit in actu p hoc q est informatus spe intelligibili. sed intellectus in actu est ipe intel lectus actu z eodverso. g intellectus oia intelligit quoz hz in se spes. g post actuale intelligere non remanent spes in intellectu. als intellectus omnia que novit intelligeret In oppositu arguit p phm dicentem. cum ergo intel lectus singula fiat vt scies dz q fm actu. sz scies hz habitum in ipo pmanetes

Sciendū q postq phs determinavit de intellectu in po tentia qui est in potentia ad oia intelligibilia. psequēter ostendit qūo reduc tatur in actū. Et pmo ostendit q intellectus qnq sit in actu. deinde de suo obiecto respectu cui fit actu. de quo videbit in sequentibus

Sciendū secūdo. q fm Avicēnā spes intelligibiles in in tellectu nō remanēt post actuale intelligere. Dicit em q solū i potētia sen sitiva pnt pseruari spes qrum ad duas potentias. scz imaginatiuā z me s moriā quaz organa corporalia pficiuntur quodā sicco bene retinente in qbz possunt pseruari alique spes sensate post actuale sensatōem. sed intellectus qui caret organo corporali nihil recipit nisi imateriaz z qū intelligit in actu et qz diu manet similitudo tam diu actu intelligit. z cū desinit actu intellis gere aliquā rem spes ei? desinit esse in intellectu. z oportet q si de nouo velit illam rem intelligere q se puerat ad intellectū agentē quē ponebat subaz separatā vt ab illo effluant spes in intellectu possibile z p vsum z exerciti um se puerendi ad intellectū agentē relinqtur qdaz abilitas in intellectu possibili ad se puerendū. quā abilitatem dicebat esse habitus scie. z sic fm hanc opinionem in parte sensitiva post actuz intelligendi nō remanet spes in imaginatiua nec memoria.

Sciendū tercio. q hec opinio est ptra Aristotelē dicētem q intellectus possibilis sic fit singula sicut sciens. z sic reducitur in actuz spēs intelligibiliū. sicut habēs habituz scientie z dum hz spēs in actu dz scies in actu. hoc autē sibi puenit qū p seipm pē operari opatōes intellectu. sicut ac cidit de omi forma q aliquid in actu hz formā qū potest fm opatiōem illi us forme operari Et dz intellectus possibilis fieri singula inqrum recipit spes singulorū fm q spes vel similitudo rei recepta in intellectu est forma ipz us intellectus. z ex ipa similitudine z intellectu fit vnū sicut ex actu z potens tia. non tū q intellectus fiat idem fm esse nature cuz re exteriori cuius spe cies est in intellectu. sed solū fm esse intelligibile z intentionale. z ideo intel lectus sic factus in actu non solum potest intelligere omnia quoz hz spēs sed etiam pē intelligere seipsum

Conclusio pma. spes intelligibiles remanēt in intellectu possibili post actuale intelligere. nō tū fm esse pfectū sed impfectū semple s nū. pūmū patz. qz omē qd recipit in aliquo recipit in eo fm modū recipiē tis. sed intellectus est nature magis stabilis z imobilis q natura corpora lis. sed natura corporalis retinet formas quas recipit non solum qū p eas agit in actu sed etiaz cessante actione. ergo a fortiori intellectus retinet spe cies intelligibiles siue sint accepte a sensibz siue infuse ab intellectu superio

De anima

2

ri. Secūdu p̄. q̄ intellectus mediantibz sp̄ibz sic reseruat̄ nō exī in actū nisi se p̄uertendo ad fantasmat̄. ergo sp̄s in eo solum remanent in actu in completo. sc̄z in habitu z in actu p̄mo z in potentia ad actū secūdu qui est actuale intelligere.

Ex dictis sequit̄ secūda conclusio. In parte sensitīua est p̄nenda memoria. Patz q̄ ibi est potentia p̄seruatīua sp̄um intelligibilū Dupl̄r tñ potest capi memoria. Uno modo p̄ potentia que p̄r apprehendere p̄teritū q̄sum ad p̄teritōem obiecti z q̄sum ad p̄teritōem actus cognoscendi. z sic memoria solum est in parte sensitīua que aliqd apprehendit p̄ hoc q̄ imutat̄ a p̄senti sensibili. ideo aīal simul memorat̄ se sensisse in p̄terito z cognouisse p̄teritū. z sic nō est in parte intellectīua que nō apprehendit suū obiectū sub determinata differentia temporis ex p̄te obiecti z p̄teritum in q̄sum p̄teritūz nō p̄siderat esse sub determinato tpe. Alio modo p̄r capi pro potentia apprehensīua p̄teriti q̄sum ad p̄teritōem actus cognoscendi z nō q̄sum ad p̄teritōez obiecti. z sic i intellectu est memoria. q̄ intellectus recordatur de suo actu intelligendi p̄terito. eo q̄ nostrū intelligere est quidā actus particularis qui in isto tpe fit vel in illo. ideo p̄r cognoscī ab intellectu p̄ reflectōez. z potest h̄tere memoria de ip̄o

Dubitatur primo. utrū memoria intellectīua sit alia potētia ab intellectu. ¶ Arguit̄ q̄ sic. q̄ est eadē rō distinctōis potētiarūz partis sensitīue z intellectīue. sed memoria sensitīua est alia a sensu. q̄ zc ¶ Pro dubio sciendū. q̄ potētie aīe distinguūt̄r fm̄ diuersas rōnes obiectoz. sed si aliqua potētia ordinat̄ ad obiectū fm̄ p̄mū rōnem obiecti non variat̄ illa potētia fm̄ rōnes p̄cūlares obiecti. vt visus respicit coloratū in p̄mū z nō variat̄ p̄ diuersitatem albi z nigri. z cū intellectus respiciat obiectū fm̄ cōm rōnem obiecti. eo q̄ intellectus potest omnia fieri nō diuersificat̄ fm̄ particulares dīas entū. sed q̄ respectu eiusdē obiecti aliud est p̄ncipiū actiū a quo fit obiectū in actu. z aliud passiū qd̄ mouetur ab obiecto existente in actu. q̄ potētia actiua seh̄z ad obiectūz vt actus ad potētiā. z passiua ad suū obiectūz vt potētia ad ens in actu et nihil respectu eiusdē eodē mō p̄siderat̄z est in actu z in potētia. adeo in anima intellectīua oportet esse intellectum agentem realiter distinctum a possibili.

¶ Tunc respondetur q̄ memoria intellectīua non est alia potētia ab intellectu. Patz quia de ratione memoriē est q̄ sit thesaur⁹ z locus p̄seruatīu⁹ sp̄ez. s̄z vt d̄r p̄hs intellect⁹ est loc⁹ sp̄um. q̄ in p̄te intellectīua memoria nō est alia ab intellectu. differt tñ ab eo rōne. q̄ i q̄sum intellectus possibilis p̄r recipere sp̄es intelligibiles d̄r intellectus. sed in q̄sum seruat sp̄es intelligibiles post actuale intelligere vocat̄ memoria intellectīua. ¶ Ad rōnem d̄r q̄ p̄teritū z p̄sens p̄nt esse dīas diuerse potētie sensitīue q̄ apprehendit particulariter. nō aut̄ intellectīue que apprehendit vlt̄ z nō sub aliqua determinata dīa t̄pis.

Ad rōes aī oppositū Ad primā d̄r q̄ licet intellect⁹ non sit apprehensīu⁹ p̄teriti fm̄ p̄teritōem sui obiecti. tñ apprehēdit p̄teritū fm̄ p̄teritōez act⁹. ē etiā p̄seruatīu⁹ sp̄ez intelligibilū rōne cui⁹ i eo potētia memoria

Liber tercius.

Ad secundam dicitur quod species intelligibilis uno modo est in intellectu in pura potentia tantum. ut ante addiscere. sed sic intellectus est in potentia etiam reali tam quantum ad actum primum quam quantum ad actum secundum. Alio modo est in eo secundum esse perfectum et in actu dum intellectus actu intelligit. Tercio modo potest esse in intellectu medio modo scilicet in actu semipleno et ibi est per modum habitus et in actu primo qui mediat inter potentiam puram et actum secundum. hoc modo intellectus conservat species intelligibiles. ideo non oportet quod semper intellectus ligatur. cum non sit in eo in actu completo.

Noniam autem aliud est magnitudo et magnitudinis esse. et aqua et aque esse. et sic in multis alijs. non autem in omnibus. in quibusdam enim idem est esse carnis aut carnes. aut alio ergo. aut aliter habente discernit. caro enim non sine materia. sed sicut symmum hoc in hoc Sensitivo quidem igitur calidum et frigidum iudicat. et quorum ratio quedam caro. alia autem aut separata aut sicut circumfusa se habet ad seipsam cum extensa sit carni esse decernit. Iterum autem in his que abstractione sunt rectum sicut symmum. cum continuo enim est. Quod autem quid erat esse. si est et alterum recta esse et recta alio Sit enim dualitas altero itaque aut aliter habente se iudicat. Omnino ergo sicut se parabiles res a materia. sic et que circa intellectum sunt. Dubitabit autem utique aliquis si intellectus simplex est et impassibilis. et nulli nihil habet commune. sicut dicit Anaxagoras. quomodo intelligit si intelligere pati aliquid est. hoc quidem agere illud vero pati videtur

Queritur utrum quidditas rei materialis sit proprium obiectum et adequatum nostri intellectus. **A**rguitur primo quod non quia obiectum alicuius potentie non debet excedere ab obiecto habitus illius potentie. quia est idem obiectum potentie habitus et actus eius. si ens est obiectum metaphorice quod est habitus nostri intellectus. ergo obiectum nostri intellectus non debet esse minus commune ipso ente. ergo quidditas rei materialis non est obiectum nostri intellectus. Secundo sic. nulla potentia debet excedere proprium obiectum. sed multa per intellectum cognoscuntur que sub quidditate rei materialis non continentur. ergo ipsa non est obiectum adequatum nostri intellectus.

De anima.

In oppositum arguit per philosophū dicentem q̄ in naturalibus z mathematicis alia z alia virtute cognoscit̄ suppositū z natura vel si per eandem cognoscitur. tamē est p̄ eandem aliter z aliter se habentem. q̄a p̄ sensum in naturalibz z p̄ ymaginatōē in mathematicis cognoscitur suppositū z p̄ intellectū cognoscitur natura vel si p̄ intellectū vtrumqz cognoscatur tamē natura directe cognoscit̄ z suppo^{it} indirecte.

Sciendum primo q̄ postqz phūs posuit conditōnes in intellectus possibilis. z ostēdit quare reducat̄ de potentia in actum. Cōsequenter determinat de obiecto ei⁹ q̄a potētie p̄ obiecta cognoscūt. Cui⁹ rō est quia potētie p̄ obiecta abinvice distinguūt̄ z specificāt̄. sed eadez sūt principia essendi unitatis rei z distinctōnis ab alia z cognitōnis eius.

Sciendum q̄ Plato posuit quidditates rerum esse realiter separatas a singularibz quas vocabat ydeas. Sed cōtra ipm̄ Aresto. septimo methaphy. ostēdit q̄ quidditates rerū nō sunt aliud a rebz nisi p̄ accidēs. q̄a quidditas solum includit illa que pertinet ad speciem. Res vero in naturalibz z mathematicis vltra p̄incipia essentialia speciei includit p̄incipia indiuiduantia que a p̄ncipijs speciei sunt realiter distincta vt dice⁹ re in ipis sunt alia accidentia nature z alia suppositi sed in illis que nō hñc formā in materia. sed sunt forme tñ ibi in supposito nihil est p̄ter essentia speciei. ideo ibi nō differūt natura z suppositū. Nec sūt diuersa supposita ei⁹ usdem nature. q̄a non habent diuersa principia.

Sciendū tercio q̄ tā naturalia q̄ mathematicalia hñt formam in materia. Sed duplex est materia. quedam est sensibilis a qua abstrahūt mathematicalia z quā includūt naturalia. Alia ē intelligibilis quā cōcernūt forme mathematicales. q̄a naturaliter q̄ritas inest substantie cōposite ex materia z forma. qualitates vero sensibiles que reponūt materiam in esse naturali in q̄ritate fundant̄ sed remoto posteriori p̄t remanere prius. Ideo remotis qualitatibz sensibilibz p̄ intellectū adhuc manet continuitas z quāritas in substantia. Et quia quedā sunt forme requirentes materiam sub determinata dispositōne q̄ritatū sensibiliū sicut naturalia q̄dam vero nō requirunt materiam sub determinata dispositōne. sed soluz sub q̄ritate vt triangulus z quadrangulus. Ideo bene dicebat̄ q̄ cōcernunt materiam intelligibilem z abstrahunt a sensibili. Ex quo patet q̄ tam in naturalibz q̄ in mathematicis cū habeāt formas in materia differunt res nature siue suppositū z quidditas rōne cui⁹ possunt inueniri plura indiuidua sub vna specie vnde ponūt̄ duo exempla in textu. vnū mathematicū cū cū dicit̄. Aliud est magnitudo z magnitudinis esse. z aliud est naturale cū dicit̄ aliud ē aqua z aque ēē. Et p̄ aquā intelligit̄ suppositū z p̄ esse aque intelligitur quidditas.

Sciendum q̄ in naturalibus et mathematicis vbi reali

Liber tercius.

ter distinguitur quidditas a supposito diuersis virtutibus cognoscitur natura et suppositum. sed in separatis ubi non distinguuntur eadem virtute cognoscitur utrumque. Et quod inseparatis non distinguuntur tangit philosophus in textu dicens quod aliud est aqua et aque esse. et sic in multis alijs. non tamen in omnibus. sed in quibusdam scilicet in separatis id est caro et carnis esse et vnde istis terminis corporaliū. quia substantie separate sunt nobis ignote. id non notat eas philosophus nominibus proprijs. Ex istis sequitur quod inseparatis per intellectum cognoscitur natura et suppositum. scilicet in naturalibus et mathematicis natura directe cognoscitur per intellectum et suppositum per sensum vel ymaginacionem. et si suppositum cognoscatur per intellectum hoc est solum reflexe. Ex quo inferri philosophus quod sicut res sunt separabiles a materia sic et ea quod curant intellectum sunt.

Conclusio prima. quidditas rei materialis est obiectum proprium nostri intellectus. patet. quia illud est obiectum alicuius potentie in quo primo et directe fert illa potentia. et sub cuius ratione cetera apprehendit sed sic est de quidditate rei materialis respectu nostri intellectus. Nam si intellectus noster interdum cognoscatur suppositum materiale hoc non est directe sed reflexe. etiam si cognoscatur subas separatas hoc non est nisi mediante cognitione substantie materialis. Item in metaphysica prius Aristoteles tractat de substantijs materialibus quod de separatis. Secundo actio cuiuslibet agentis est forma conditio formae que est principium illius actionis sed species intelligibilis a falsis materialibus abstracta est forma nostri intellectus et principium sue actionis que quidem species est propria similitudo quidditatis rei materialis. Item intellectus noster primo et per se intelligit quidditatem. Nec potest dici quod illa species intelligibilis sit obiectum nostri intellectus quod non est id quod intelligitur sed quo aliquid intelligitur.

Tercio obiectum alicuius potentie debet esse proportionatum illi potentie sed intellectus est coniunctus corpori forma esse et separatus subiective et hoc sicut cor. ite quidditati rei materialis quod est coniuncta suppositis forma esse et distincta ab ipsis forma ratione et non conuenit alijs habere talem proportionem ad intellectum.

Quarto potentie forma specie distinguuntur per actus et obiecta scilicet intellectus specie differt a sensu et ab intellectu angeli. Item sunt obiectum distinguuntur ab obiecto sensus et ab obiecto substantie separate cum obiectum sensus sit coniunctum forma rem et ratione materie particulari. et obiectum intellectus separatum sit separatum ab omni materia tam sensibili quam imaginaria oportet obiectum intellectus non esse coniunctum reali et esse separatum forma ratione quod solum conuenit quidditati rei materialis.

Ad rationes autem oppositum Ad primam dicitur quod obiectum commune alicuius potentie non excedit ab obiecto huiusmodi talis potentie. scilicet obiectum huiusmodi potest excedere obiectum proprium potentie. vnde ens est obiectum commune nostri intellectus et quod quidditas rei materialis est obiectum proprium eius per quod distinguuntur a ceteris potentijs cognitionis scilicet vnde dicitur ratione commune per quam fert intellectus in vniuersalibus. et vnde est quidditas proprie tas pleque natura intellecta. Ad secundam dicitur quod directe et per se intellectus non solum intelligit quidditatem rei materialis. et alia solum intelligit per attributionem ad dictam quidditatem vel tanquam sibi inferiora vel effectus eius vel tanquam sibi superiores vel sunt sue cause vel sunt sube separate.

De anima

Amplius autem si intelligibilis et ipse autem alijs inheret intellectus. si non fin aliud ipse intelligibilis est. vnum autem ali quid intelligibile. Si autem sit mixtum aliquid habebit quod facit intelligibile ipsum sicut alia. Aut pati fin comune aliquid diuisum est prius. quonia potentia quodammodo est intelligi bilia intellectus sed actu nihil antequam intelligat. Oportet au tem sic sicut in tabula nihil est scriptum actu. quod quidem accidit in intellectu. Et ipse autem intelligibilis est sicut in telligibilia. In his enim que sunt sine materia idem est intel lectus. et quod intelligitur. scientia namque speculatiua et sicut scibile idem est. Non autem semper intelligendi causa consi deranda. In habentibus autem materiam potentia vnum quodque intelligibile. quare quidem illis non inheret intelle ctus. Sine materia enim potentia est intellectus talium illud autem intelligibile est.

Queritur vtrum intellectus noster possibilis sit intelligibi lis. Arguitur quod non ratione philosophi. quia si sic vel intelligeretur per seipsum vel per aliud sibi aditum quod faceret ipsum intelligibilem si primum tunc est intel ligibilis et intelligens. et cum omne intelligibile sit eiusdem speciei euz alio in quantum huiusmodi sequeretur quod omne intelligibile intelligeret se per aliud sibi ad iunctum sequeretur idem quod prius scilicet quod omne intelligibile intelligeret. quia intellectus intelligeret per formam qua fieret intelligibilis et per eandem for mam alia sunt intelligibilia scilicet per speciem intelligibilem. si omnia alia in telligerent. Secundo si esset intelligibilis intelligeret se sicut alia scilicet per speciem intelligibilem. sed hoc est falsum. quia cetera intelligibilia per ab stractionem a materia intelliguntur. intellectus vero non quia est imates rialis. ergo non est intelligibilis.

In oppositum est philosophus in littera. Sciendum primo quod postquam philosophus ostendit naturam intellectus possibilis et quomodo reducitur ad actum et quid sit obiectum eius. Consequenter circa pre dicta mouet duas questiones. Prima est euz intellectus noster sit simplex et impassibilis et non habens aliquid comune cum alijs quomodo poterit intelligere cum intelligere sit quoddam pati et de ratione patientis est quod habeat aliquid comune cum agente omnia enim que agunt et patiuntur ad inuicem in materia communicare videntur.

Liber tercius.

Secunda dubitatio est presens questio. Pro prima solutione est secundo notandū q̄ passio multipliciter dicit̄ vt prius patuit z intellectus dicitur pari finē q̄ pari idem est qd̄ recipere tñ. Dicit̄ em̄ pari inq̄sum recipit intelligibilia ad que est in potentia. Est enim tanq̄ tabularasa in qua nihil actu est depictū in potentia tamē exis ad receptionē scripturarum z picturarū z sic in intellectu nihil intelligibilū est in actu sed i potētia tñ z p̄ hoc excludit̄ opinio antiquorū qui ponebāt aīaz cōpōm ex oibus vt oīa intelligeret z opinio Platonis ponētis animā intellectiua nāaturaliter habere sciētiam oīm rerum sed eam obliuisci p̄ vnionē ad corpus. Ideo dicit̄ q̄ nostrum ad discere solum est obliuorū remissio. z sic habetur solutio prime dubitationis.

Sed pro solutione secunde sit hec conclusio. Intellectus nonster possibilis est intelligibilis non per suam essentia sed per speciem patet quia in his que sunt sine materia idem est intelligens z qd̄ intelligit̄. sed intellectus possibilis non est actu intelligens nisi per speciem intelligibile q̄ ē forma eius p̄ quam intelligit̄. q̄ non est intelligibilis nisi per speciem intelligibilem p̄ qua alia intelligibilia intelliguntur sicut em̄ sensus in actu z sensibilem actu sunt vnū ppter similitudinem sensibilis que est forma vtriusq̄ q̄ sic intellectus in actu z intelligibile in actu sunt vnū per speciem intelligibilem rei intellecte que est forma vtriusq̄ z facit vtrumq̄ intelligibile in actu.

Dubitatur vnde habet intellectus possibilis q̄ non intelligit p̄ suam essentiam sed p̄ specie intelligibilem. Rōderur q̄ hoc est ideo quia in ordine intelligibilium est tñ in potentia. Sed vnūquodq̄ est cognoscibile finē q̄ est in actu z non finē q̄ est in potentia vt coloratum in actu videtur z non coloratum in potentia ppter hoc intellectus non cognoscit materiam nisi in ordine ad formam. Ex dictis patet q̄ essentia diuina que est actus purus z pfectus simpliciter est p̄ essentiam intelligibilis. Idē prima causa p̄ suam essentiam non solum se intelligit sed cetera a se essentia vero substantie separe in genere intelligibilium est sicut actus non rationalis purus. Ideo sua intentio non totaliter completur per suam essentia quia licet intelligit se p̄ suā essentiam tamē alia a se non cognoscit p̄ suam essentiam sed per eorū similitudines que sunt species intelligibiles concrete intellectui intelligentie. Sed intellectus noster in genere intelligibilium se habet vt ens in potentia tñ. sicut materia prima est in genere corporalium. Idē intellectus noster ex se habet virtutem vt recipiat speciem non autē vt intelligat nisi finē q̄ reducitur in actum per speciem intelligibilem. Ideo nō intelligit per suam essentiam sed p̄ specie intelligibile.

Ubi sciendum q̄ intellectus noster primo cognoscit suum obiectum. secundo suū actum. tercio speciem intelligibilem p̄ qua intelligit seipm̄ dupliciter tamen contingit intellectum nostrū cognoscere seipm̄. Vno modo particulariter z istum ad quia est vt cum sortes vel platonis percipit se habere aīaz percipit se intelligere. Alio modo vniuersaliter z istum ad quid est vt cum percipit naturam anime intellectiue per actum intellectus vnde ad primam cognitionem intellectus sufficit eius presentia.

De anima

Ad secundā vero non sufficit eius presentia sed requiritur sufficiens inquit
ficio quā nō potest quicquid facere. Ideo multi naturā intellectus ignorāt
et errant circa ipsam.

Ad rationes ante oppositum ad primā dicitur quod intellectus
est intelligibilis per aliud sibi adiunctum et cum inferebatur quod omne intelligibilis
se intelligeret negatur prima. et ratio est quia licet intellectus et alia intelligibilia si
ant actu intelligibilia per eandem speciem tamen quia intellectus est immaterialis.
Alia vero materialia ideo intellectus per illam speciem sit intelligens. Non autem
alia intelligibilia quae sunt materialia. Ideo dicit philosophus quod quorundam essentia est
sine materia sicut est in substantiis separatis et unumquodque ipsorum est intelligens et
intellectum sed quorundam rerum essentia non est sine materia sed solae species ab
eis abstracte sunt sine materia. Ideo quis ille res fiat intellecte per illas spe
cies. Non tamen sunt intelligentes. Ad secundā dicitur quod ibi non est omnino simile.
sed est in aliquo simile. quia sicut intellectus intelligit alia a se per speciem intelli
gibilem aliorum ita seipsum cognoscit per eandem speciem quae in eo recipit et per quam
reducit in actum et tunc est actu intelligibilis.

Uoniam autem sicut in omni natura est aliquid hoc
quidem materia unicuique generi. hoc autem est po
tentia omnia illa. Alterum autem causa. et factivum quod
in faciendo omnia. ut ars ad materiam suscipiunt necesse et in
anima has esse differentias. Et est intellectus hic quidem ta
lis in omnia fieri. ille vero in omnia facere sicut habitus qui
dem. et sicut lumen. quodam enim modo et lumen facit po
tentia existentes colores actu colores. Et hic quidem intelle
ctus separabilis et impassibilis et immixtus substantia actu
ens. semper enim honorabilius est agens patiente. et perfici
pium materia.

Queritur utrum in anima nostra praeter intellectum possibi
lem sic ponendus intellectus agens. Arguitur quod non. quia sicut se habet sensus
ad sensibilia. sic intellectus ad intelligibilia sed non ponitur sensus agens. quia
sensus est in potentia ad sensibilia. non est ponendus intellectus agens.

Secundo sic similitudo agentis recipit in patiente secundum modum patientis.
sed intellectus possibilis est virtus immaterialis. non immaterialitas eius suffi
cit ad recipiendum species immaterialiter. non oportet ponere intellectum
agentem ut faciat formas actu intelligibiles. Tercio per intellectum possi
bilem anima est in potentia ad omnia intelligibilia et si in ea ponatur intellectus
agens erit in actu et in potentia respectu intelligibilium quod est impossibile.

Quarto si esset intellectus agens in anima praederet ab anima et non ab aliis

Liber tercius

quo superiori sed hoc est inconueniens. igitur rē.

In oppositū est p̄h̄s in littera Sciendū primo q̄ postq̄ p̄h̄s determinauit de intellectu possibili. p̄ter determinat de intellectu agēte et oī dīc q̄r uor cōdītōnes ei? Prima ē q̄ sit separabilis. Scda q̄ sit im̄passibilis. Tercia ē q̄ sit im̄mixt? id ē nō cōposīt? ex naturis corporeis nec h̄is naturā corporeā z in hīs tribz cōdītōnibz uenit cū intellectu possibili. Quarta ē q̄ sit in actu p̄ suā subām z p̄ hoc dīc ab intellectu possibili. q̄ s̄m se ē in potētia z solū sit in actu p̄ spēm in eo receptā. Iste p̄dītōes sic p̄bant. q̄ oīme agens ē nobili? patiēte z p̄ncipiū actiū materia. s̄ intellectus agens cōparatur ad possibile. sicut p̄ncipiū actiū ad materiaz. q̄ est nobilior intellectu possibili. s̄ intellect? possibilis ē impassibilis im̄mixtus et separatus. q̄ a fortiori intellectu? agens. Ex q̄ p̄ter q̄ est ens s̄m suā subām in actu. q̄ nihil agit nisi s̄m q̄ in actu.

Sciendum secūdo q̄ p̄pter ista uerba p̄h̄i aliqui posue-
runt intellectum agentē esse subām ab hoīe separā. sed hoc improbat quia sic homo non esset sufficient? a natura institut? cū nō haberet in se p̄ncipia quibz posset cōplere suā opatōem q̄ est intelligere q̄ nō p̄ cōpleri nisi p̄ intellectū agentē. q̄ p̄fectio nature hūane requir? q̄ uterq̄ intellect? sit in aīa. Itē sicut opatio intellectus possibilis q̄ ē recipere intelligibilia attribuit homini ita z opatō intellect? agētis scz abstrahere spēs. s̄ hoc nō fieret nisi formale p̄ncipiū opatōis esset hoī diuinctū. q̄ intellect? agēs nō ē substantia ab hoīe separata. Nec sufficeret dicere q̄ spēs intelligibiles facit in intellectu p̄ intellectu agēte haterēt fāctasmata. p̄ biceto. q̄ ut dictū ē p̄us spēs nō sūt actu intelligibiles nisi ut sunt abstracte a fāctasmatibz. q̄ nisi median-
tibz ip̄is actio intellect? agētis nō posset nobis attribui. Ex q̄ seq̄t q̄ nō ē vn? intellect? oīm hoīm ut dicit Auerrois q̄ cū sit hoī diuinct? s̄m esse oī p̄ter q̄ multiplicet s̄m multiplicatōem oīe cui? ē p̄tus. Ulterius p̄ter q̄ intellectus agēs ē p̄tus imaterialis h̄is potētiā ad faciendū intelligibilia in potentia actu intelligibilia.

Conclusio in aīa n̄ra p̄ter intellectū possibile nec ē po-
tere intellectū agentem. p̄bat p̄h̄us. q̄ in omni natura que est q̄nq̄z i potētia z q̄nq̄z in actu oī ē aliqd in illo ḡne q̄ sit in potētia ad cetera illi? gēneris z oī ē aliqd qd sit ut agēs z p̄ncipiū actiū se h̄is in faciendo oīa sic ors ad materia. s̄ aīa s̄m intellectōem q̄nq̄z in potētia z q̄nq̄z in actu. q̄ i ea sūt iste potētie. s̄ intellect? in potētia oīa fieri q̄ dī possibilis z alius potēs oīa facere. s̄ intellect? agēs q̄ ut dī i textu ē qdā h̄itus capiēdo tñ h̄itū generaliter p̄ forma ut distinguit p̄ uatōem z nō capiēdo p̄ noticiā p̄mox p̄ncipioz ut aliq̄ voluerūt. q̄ tñc intellect? agēs nō faceret oīa actu intelligibilia cū h̄it? p̄ncipioz p̄supponit aliq̄ iā intellecta scz terminos p̄ncipioz.

Itē res materiales sūt intelligibiles i potētia tñ z cū nihil ducat se de potētia ad actū oī ponere aliqd qd faciat ipas actu intelligibiles s̄ h̄ nō p̄ esse intellect? possibil? cū sit in potētia tñ respectu intelligibiliū nec ab eo p̄ce dīc aliq̄s act? nisi p̄us fuerit facit? in actu p̄ spēm intelligibile. q̄ p̄ter intellect? tñ possibile ē ponēdus intellectus agens q̄ dī agens sicut lūmē respectu coloris q̄ sicut colores sine lūmie videri nō p̄nt nec etiā intelligibilia sine in

De anima

intellectu agente intelligi pnt. Et si qrat que sit necessitas ponēdi intellectus agēte. Dm q Aristo. ē motus ponere ipm ad excludēdū opinionē plato nis ponētis qdditates rez a materia separas & actu intelligibiles. Id sibi nō erat necessariū ponere intellectū agēte. Sz qz Aristo. posuit qdditates sensibilibz in materia nō esse actu intelligibiles nisi p abstractionē oz q poneret aliquē intellectū abstrahēte ipas a materia faciētem eas actu intelligibiles.

Ad rōnes aū oppositū. Ad primā dicit q sensibilia sunt actu sensibilia fm suū esse reale extra animā. Ideo nō oportuit ponere sensum agēte sz sub e materiales nō sunt actu intelligibiles fm esse materiae sed solū put abstrahūtura materia. Ad secūdā dicit q spēs intelligibilis i fantasmatē cōiuncta est conditōnibz materiae. id nō pte actuare intellectū possibile quē i materialis nisi sit illustrata lumine intellectus agentis. vñ supposito agēte intellectu ptingit similitudinē altē? diuersimode recipi in diuersis ppter dispositōnē diuersam ipoz sed remoto intellectu agente spēs ipsa nō sufficeret disponere receptiuū id nō sufficit i materialitas intellectus.

Ad terciā dicit q aia habet se vt ens in potentia ad intelligibilia a actu p intellectum agentem sz se habet vt ens in actu ad intelligibilia que sūt ad huc cōiuncta cum fantasmatibz & sūt actu intelligibilia p actū intellectus agentis. Ad qrtā dicit q intellectus agens fuit ab essentia aie fm tū q ipsa picipat cū substantijs i materialibz. Ipa cū ē creata in exzonte eternitatis et sic cū substantijs oibz tā materialibz qz i materialibz aliqd picipat. & sic dicit picipare intellectū agētem ab aliquo intellectu superiori.

Idem autem et fm actum scientia rei. que vero fm potentia tempore prior in vno est. omnino autem neqz tempore. sz nō aliquando quidem intelligit. aliquando autem nō intelligit. Separatus autem est solum in hoc q vere est. et hoc solum iimmortale et perpetuum. Non reminiscimur autem qz hoc quidem impassibile. passius vero intellectus corruptibilis. et sine hoc nihil intelligit anima.

Queritur utrū species intelligibilis a fantasmatibz abstracta sit id qd intelligit. At q sic qz intellectū in actu ē actu in intellectu. sz nihil est de re in intellectu cognoscēte nisi spēs intelligibilis a fantasmatibz abstracta. Illa spēs ē id qd intelligit. Sedo oportet intellectū in actu ēē in aliq als nihil ēē sz nō pte esse in re extra aiam qz cū illa sit materialis nihil in ea xpīs pte esse intellectū in actu. Intellectū solū ē i intellectu sz nihil est de re in intellectu nisi species intelligibilis. igit rē Tercio voces sūt nō te passionū q sūt in aia pmo phermentas sed voces significant res intellectas que per voces significantur. ergo passiones anime sūt species intelligibiles sunt illa que intelliguntur. In oppositum Arguitur qz sicut se habz spēs sensibilis ad sensū. ita spēs intelligibilis ad intellectū. sed species

Libri tertius

sensibilis non est id quod sentitur sed quo aliquid sentitur. Species intelligibilis non est id quod intelligitur.

Sciendum quod assignatis conditionibus intellectus agens/ris plerumque philosophus ostendit conditiones intellectus in actu et totius partis intellectus. Unde ponit tres conditiones intellectus in actu. Prima est quod intellectus in actu est idem rei scire quod non est verum de intellectu in potentia. Nam species intelligibilis per quam intellectus intelligit facit unum cum intellectu sicut forma cum materia. Secunda conditio. In eodem scientia in potentia precedit scientiam in actu. Tamen vniuersaliter loquendo scientia in actu precedit scientiam in potentia natura et tempore. Quia id quod est in potentia non reducitur in actum nisi per aliquod ens actu et sic de potentia scientie non fit sciens in actu nisi per aliquam scientiam actu existentem. Tertia conditio intellectus in actu semper intelligit et non quandoque sic et quandoque non in quo differt ab intellectu possibili et intellectu in habitu quorum uterque quandoque intelligit et quandoque non et per intellectum in actu intelligitur potentia intellectiva in formata specie intelligibili existente in ea in actu completo et perfecto.

Sciendum secundo quod totius partis intellectus philosophus ponit tres condiciones. Prima est quod pars intellectiva est separabilis quod est verum tam de intellectu possibili quam de intellectu agente que sunt separata quia habent operationem sine organo corporali quibus sunt corpori coniuncta finem esse. Secunda conditio pars intellectiva sola in homine est id quod vere est.

Tercia est quod hec sola pars anime est imperitibilis et perpetua. Ideo dicitur in secundo quod hoc genus anime separatur ab alijs sicut perpetuum a corruptibili et dicitur potentia perpetua propter carentiam finis et non principij. Et ne crederetur propter hoc quod anima est immortalis quod in ea post separationem a corpore res manet scientia et operationes eo modo quo nunc sunt. Philosophus ponit quod anima non remanet post mortem eorum que prius sciuit causam assignat quia pars anime intellectiva est impassibilis. Ideo non est subiectum passionum anime. Ut sunt amor odium remissio et similia que cum aliqua corporali passione participant. Sed intellectus passivus est corporalis id est pars anime que est subiecta illis passionibus participantibus ad partem sensitivam. Unde pars sensitiva dicitur intellectus per participationem. Quia quodammodo participat ratione sibi obediendo et serviendo vel per intellectum passivum intelligit fantasia vel est imitativa. Quia sine illis intellectus coniunctus nihil intelligit. Idem ut est a toto corpore anima separata aliter intelligit quam dum est coniuncta.

Conclusio species intelligibilis non est quod intelligitur sed quo intellectus intelligit. Primum patet. Nam eadem sunt que intelliguntur et de quibus sunt scientie. Si ergo ea que intelliguntur sunt solum species que sunt in anima sequitur quod scientie non sunt de rebus que sunt extra animam sed de speciebus in anima quod falsum est. Item si species intelligibilis esset id quod intelligitur sequeretur opinio antiquorum dicentium omne quod videtur esse verum et sic duo contradictoria possent simul esse vera. Quia patet quia si potentia cognitiva sola cognosceret primam passionem de ipsa iudicaret. Sic enim videtur aliquid finem quod potentia cognitiva per ipsum affirmat. Igitur iudicium potentie cognitivae semper erit de prima passione et sic iudicium erit verum et cum prima

De anima

passiones de eodez cognoscibili sint p trarie. vt gustus sani iudicat de aliq
q sit dulce qd gustus infirmi iudicat amarum. z sic duo p tradioia eene
vera. cu quilibet vere iudicat de sua pma passione. Secda ps pz. qz in actio
ne transeunte forma fm qua fit actio est silitudo obiecti actiois. vt calor est
silitudo calefacti. z silitudo forma fm qua fit actio humana est silitudo ob
iecti illius actiois. q silitudo rei intellecte que est species intelligibilis est for
ma p qua intellectus intelligit. loquendo tamen de intellectu directa z no
reflexa. qz pmo z directe p spem intelligit suu obiectu. sed reflexe p intelli
gere suu actu p spem intelligibilez z seipm. z sic spes intelligibilis est bene
id quod secundario intelligitur.

Ad rones an oppositu Ad prima dicitur q intellectus est in in
tellectu p sua silitudine. ideo dicitur q intellectus in actu z intellectum in actu
sunt idem inqum silitudo rei intellecte est forma intellectus in actu. Ideo
non sequitur q spes intelligibilis sit id quod intelligitur. Ad secunda dicitur
q intellectus in actu duo importat. scz rem que intelligitur z actu intelligendi
et qm ad rem que intelligitur solu hz esse extra animam. sed qm ad intelli
gi solum est in anima. quia id quod intelligitur inquatus hmoi est in intel
lectu per suam similitudinez z secundum suum esse reale quod est intelli
bile in potentia est ens extra animam. Ad terciam dicitur. q sicut
in parte sensitua primo est imitatio sensus a sensibili. z secundo est forma
tio inqum imaginatio sibi informat idolum rei absentis. sic intellectus p
mo informat spe intelligibili. ille informatus secundo format definitioem
aut enunciatioem que p voce fecatur. ideo ro qua fecat nomen est definitio z
enunciatio fecat pponem z diuisione intellectus. Odm igit q voces no sig
nificant spes intelligibiles quibz intellectus efficit in actu. sed fecat ea que
format intellectus ad iudicandu de rebz exterioribz. z hec sunt pceptus qe
nant res ad extra.

Indivisibiliu quidez igitur intelligentia in his est. circa q
non est falsum. In quibz aut z falsum iam et verum est. com
positio quedam iam intellectu est. sicut eorum que vnuz sunt
Sicut empedocles dixit vere multozu quide capita sine cer
uice germinauerunt postea pposita sunt pcordia. sic z hec se
para pposita sunt vt assimetron z dyametros. z vt simetron
et dyametros. Si aut factor z futurozu tempore eo intelli
gens et pponens. falsum em in ppositione semp est. z naq si
albu no albo. aut si no albu albo pponit. ptingit aut z diui
dentem dicere oia. Sic ergo est no solu falsum aut verum q

Liber tertius.

albo cleon ē. s3 z qđ erat aut erit vnū. aut faciēs hoc intellec-
tus est vnūquodq; Indiuisibile aut quoniam dupliciter po-
tentia aut actu est. nihil p̄hibet intelligere indiuisibile cuz lō-
gitudinez intelligat. Indiuisibilis em̄ actu aliter est z in tem-
pore indiuisibili. Similiter em̄ tempus diuisibile z idiuisi-
bile longitudini est. Nō em̄ est dicere aliqd in medio intelli-
gere vtrūq;. Nō em̄ est nisi diuidat. sed aut potētia seorsum
aut vtrūq; intelligēs dimidiōrū diuidit z tempus simul tūc
aut in longitudine. Si vero est sicut ex vtrūq; et in tempore
est quod in vtrūq; Qđ aut nō ēm quātitatē indiuisibile
est sed specie. intelligit z indiuisibili tempe z indiuisibili ani-
me. Scđm accidens aut z nō in q̄tum illa diuisibilia quod
intelligit z in quo tempore. sed in q̄tuz indiuisibilia. Inest au-
tem vtrūq; his aliquid indiuisibile. sed forte nō separabile. qđ
facit tempus vnuz et longitudinem. Et hoc similiter in om-
ni est et p̄tinuo z tempore et longitudine. Pūctum aut z om-
nis diuisio. z sic indiuisibile monstratur sicut p̄uatio. z si-
milis ratio in alijs est. vt quomodo malum cognoscit aut ni-
grum. p̄trario em̄ aliquo modo cognoscit. Oportet autē po-
tentiam esse cognoscens z esse in ipso. Si vero alicui nō in-
est p̄trariū ipm cognoscit seipsum. z actu est z separabile.

Querit̄: vtrum intellectus noster per p̄us cognoscat di-
uisibile qđ indiuisibile ¶ Arguitur primo q non. quia ex cognitione
p̄ncipiorum causarum z elementorum intelligimus p̄ncipiata causata z
elementata. primo phisicorum. sed p̄ncipia sunt indiuisibilia z p̄nci-
piata diuisibilia. ergo per p̄ius cognoscimus indiuisibile Secundo sic
Illud quod ponitur in definitione alicuius p̄ius cognoscitur a nobis qđ
definitum. sed indiuisibile ponitur in definitione diuisibilis. vt pūctus in
definitione linee z vnitas in definitione numeri. igitur zc.

Tercio arguitur sic. simile simili cognoscitur. sed indiuisibile est ma-

De anima

gis simile intellectui nostro q̄ diuisibile. cum intellectus sit indiuisibilis. ergo intellectus noster per prius cognoscit indiuisibile q̄ diuisibile.

¶ In oppositum arguitur. q̄ indiuisibile cognoscitur sicut priuatio diuisibilis. sed priuatio cognoscitur per habitum. ergo diuisibile prius cognoscitur q̄ indiuisibile.

¶ Sciendum primo q̄ postq̄ philosophus determinauit de intellectu s̄m se. hic consequenter determinat de operatiōibus eius quarum prima est indiuisibilium intelligentia. Secunda est cōpositio vel diuisio. Et quia prima est indiuisibilium intelligentia. ideo ostendit philosophus qualiter indiuisibile intelligatur. gratia cuius ostendit quot modis dicitur indiuisibile. et quia quidditas rei materialis est obiectum nostri intellectus et potentia per se fertur in suum obiectum et in alia fertur s̄m q̄ habent habitudinem ad suum obiectum. ideo ad videndum qualiter indiuisibile a nobis intelligatur oportet videre quam habitudine habet ad quidditatem rei materialis

¶ Sciendum secūdo. q̄ indiuisibile et vnum dicitur tribus modis. Primo modo dicitur indiuisibile quod est vnum continuū re actu indiuisum. diuisibile tamen in potentia. et hoc modo omne continuū est indiuisibile. quia potest capi per intellectum tanquā indiuisum in actu. Et si intelligatur continuū vt diuisibile in potentia hoc erit numerando partem post partem. et sic intelligitur ipsam in tempore diuisibile. et huiusmodi indiuisibile per prius cognoscitur q̄ diuisibile. quia est confusus et magis cōpositum. ¶ Secūdo modo dicitur indiuisibile quod est vnum s̄m formam vel speciem. vt homo vel equus et tale per prius cognoscitur s̄m totum q̄ partes eius. quia est confusus et in indiuisibili remporis intelligitur. licet eī partes s̄m se in tali toto sint quodammodo diuise possunt tamen accipi indiuisē. quia in ipsis est aliquid indiuisibile quod facit eas esse vnum. scilicet forma que facit totum esse vnum et s̄ est indiuisibile s̄m speciem. ¶ Tercio modo dicitur aliquid vnum quod est simpliciter indiuisibile s̄m quantitatem et secundum formam tam in actu q̄ in potentia. sicut punctus vel vnitās. et de hoc indiuisibili intelligitur textus quod monstratur intellectui. sicut priuatio. et tale indiuisibile est quasi priuatio rei corporalis. ideo cum intellectus non per se et directe fertur nisi in quidditate rei materialis. tale indiuisibile posterius et per negationem contrarii cognoscitur. Cuius alia est ratio. quia intellectus cognitionem capit a sensu. ideo magis sensibilia. vt sunt magnitudines proprius cognoscuntur a sensu. ideo vnitās et punctus et vniuersaliter omnia que transcendunt sensum cognoscuntur a sensu per priuationem sensibilibus. hinc est q̄ de substantiis separatis dicim⁹ q̄ sunt incorporee et imateriales

¶ Conclusio. indiuisibile tercio modo posterius cognoscitur a nobis q̄ diuisibile. sed indiuisibile alijs modis caprum prius cognoscitur a nobis. Conclusio s̄m vtrāq̄ partem patet ex dictis

n. ij.

Liber tercius.

Dubitat pmo utrum intellectus possit esse falsus. Pro du-
bio supponit qd due sunt opatōes intellectus. Una est simpliciter apprehensio.
et illa nō est veritas vel falsitas. Alia est ppositio vel diuisio in q reperi-
tur veritas vel falsitas. Rūdet q intellectus circa qdditarē rei materialis nō
p se decipit. Patz qz ipa est ppiū obiectū eius p accūs tū qūq decipit. ve
attribuēdo definitōem vni⁹ alteri definitō. vel si ptes definitōis habeat re
pugnātiā. vt si diceret hō est aīal insensibile. et in hoc hz intellectus silitu
dine cū sensu. qz circa ppiū obiectū nō decipitur p se sed circa sensibilia cōia
aut p accūs decipi p se silit intellectus circa intelligibilia simplicia et circa qd
quid est nō decipit nisi p accūs. sed semp est verus. ideo pma pncipia cōs-
plexa statim cognoscūtur apprehēs. suis terminis et circa ea intellectus nō
decipit. sed semp est verus. s. qūq decipit in pponēdo q nō sunt pposita. et
diuidēdo illa q nō sunt ab inuicē abstracta. Sed argueret. qz in solo in-
tellectu pponere et diuidere est veritas vel falsitas. q intellectus circa qd qd
est nō est verus. Rūdet q nō dī verus tanq cognoscens veritatē. sed ē ve-
rus. qz adequatus rei quā intelligit. et sic dī verus tanq res vera

Dubitat secūdo. utrum intellectus noster possit simul plu-
ra intelligere. Rūdet q nō pōt plura intelligere simul se hñcia p modū mul-
toz. sed hñcia se p modū vni⁹ q p eandē spēm intelligibile cognoscūtur vt
plures ptes p similitudinē sui tot⁹ et illa se hñt p modū plurū que diuersis
spēs intelligūtur

Ad rōnes aū oppositū. Ad pma dī q nō semp ex cogni-
tione pncipioz venimus in cognitōem pncipioz. sed aliqui econtra. s. tū
in pplemento scie. pcedimus ex cognitōe pncipioz. scz in cognitōe ppter
qd. sed pncipia nō sunt indiuisibilia tercio mō indiuisibilis sine sint pple-
ta sine incōplexa. Ad sedam dī. q hoc qd ponit in definitōe rei nō sem-
per est pūs nobis notū qz definitū. sed sufficit q sit notus fm naturā et q
sit pncipiū essendi definiti. Ad terciā dī q similitudo p quā intellectus cog-
noscit est spēs cogniti existens in cognoscente. ideo nō p similitudinez nature
ad potentiā cognitiuā est aliqd pūs cognitū. al's visus magis cognosce-
ret auditū qz colores. qz auditus magis assilatur visum natura qz color.
ideo qz intellectus sit indiuisibilis non sequitur q pūs cognoscat indi-
uisibile qz diuisibile

Est autē dico qdē aliqd de alio sicut affirmatio vera ē aut
falsa oīs intellectus aut nō oīs. s. q est ipsius qd est fm hoc q
aliqd erat eē verus ē et nō aliqd de aliq. s. sicut videre ppiū ve-
rū ē. Si at hō albū aut nō. nō verū sp. sic at se hñt qūq sine
maetria sunt. Idē at est fm actū scia rei. q hō fm potentiā tpe
per ē in vno. oīno at neqz tpe. Sūt em ex actu ente oīa q sūt.

De anima.

Videtur autem sensibile ex potentia existente sensitivo actu a gens non enim patitur neque alteratur. Unde hec alia species motus. motus enim imperfecti actus. simpliciter autem actus aliter est qui perfecti. Sentire quidem igitur simile est ipsi dicere solum et intelligere. Cum autem delectabile aut triste. aut affirmans aut negans prosequitur aut fugit et est delectari aut tritari. agere sensitiva medietate ad bonum aut malum. in quantum talia et fuga aut et appetitus. hec que finem actum et non alterum appetitum et fugitivum neque ab invicem neque a sensitivo. sed esse alterum est. Intellective autem anime fantasmatum ut sensibilia sunt. cum autem bonum aut malum affirmat aut negat. et fugit aut prosequitur propter quod nequaquam sine fantasmate intelligit anima. Sicut enim aer pupillam homini fecit. ipsa autem alterum. et auditus similiter. sed utrumque unum et una medietas esse autem ipsi plura quo autem discernit. quo differt dulce et calidum. dictum est quidem et prius dicendum autem et nunc est enim aliquid unum sic autem et trius. sed hoc in proportionali. aut numero ens unum habet se ad utrumque. sicut illa ad invicem quoniam differt non homogenea indicare aut contraria ut album aut nigrum. Sit igitur sicut a album ad b nigrum et ad d sicut illa ad invicem quare et permixtum. Sicut igitur g d vni sunt existentia. sic habebunt sicut et a b idem quidem esse autem non idem. et illud similiter. Eadem autem ratio est et si a quidem dulce sit. et b vero album. Species quidem igitur intellectus in fantasmatibus intelligit. et sicut in illis determinatum est ipsi imitabile et fugiendum et extra sensum. cum in fantasmatibus fuerit. impugnetur ut sentiens quod fugibile est. quia ignis. contrarium cognoscit videns. quod movetur. quoniam inanimatum impugnans est. aliquando autem que sunt in anima fantasmatibus aut intellectibus. et tanquam videns ratiocinatur et deliberat futura ad presentia. et cum dixerit ut ibi letum aut triste. hic fugit aut imitatur. Et omnino in actione et quod si ne actione est verum et falsum in eodem genere est cum bono et malo. Sed in eo quod simpliciter differt et a quodam.

Queritur utrum intellectus noster cognoscat res materiales et copiosas per abstractum omnem speciem a fantasmatibus. Arguitur quod non. quia intellectus intelligens rem aliter quam sit est falsus sed forme rerum naturalium

Liber tercius

non sunt abstrahere a singularibus quorum fantasmata sunt similitudines. Si
res materiales intelligerentur per abstractionem semper esset ibi falsitas. Se-
cundo in definitione rerum naturalium cadit materia. Si sine materia intelligi non
possunt sed materia est principium individuationis. Si res materiales non possunt
intelligi per abstractionem velis a particulari quod est abstrahere species a fan-
tasmatibus. Tercio sicut se habent colores ad visum ita fantasmata ad intel-
lectum sed visio non fit per abstractionem a coloribus sed per hoc quod color imprimat
suam speciem in visum. Si intellectus non fit per abstractionem a fantasmatibus
sed per hoc quod fantasmata imprimant suam similitudinem in intellectum. Quarto si
fieret talis abstractio hoc fieret per intellectum agentem sed hoc non. Quia intellectus
agens se habet ad fantasmata sicut lumen ad colores sed lumen nihil abstrahit a
coloribus. Si neque intellectus a fantasmatibus.

In oppositum Arguitur quod sicut res sunt separabiles a materia sic ea que sunt
circa intellectum. Si illa materialia intelliguntur secundum quod abstrahuntur a materia

Sciendum primo quod postquam philosophus determinavit de intel-
lectu secundum se prius de ipso determinat per comparationem ad sensum. et quia prius di-
ctum est de operatione sensus et qualiter se habeat ad sensibilia et qualiter etiam
sibi se habeat sensus ad semetipsum et ad intellectum. Ideo hic multa rati-
onem manifesta dimittuntur que in textu ponuntur.

Sciendum quod obiectum potentie cognitive debet proportio-
nari illi potentie. Sed triplex est virtus cognoscitiva. quedam est actus corporis
potentialis sicut sensus et eius obiectum est forma que existit in materia. Et quia
materia est principium individuationis. Itaque omnis potentia sensitiva est tamen cogni-
tiva particularium. Alia est virtus que non est actus organi corporalis neque materie
coniuncta ut intellectus angeli et eius obiectum est forma extrinseca sine materia. scilicet
sua essentia propria. Quis enim intelligentie materialia cognoscit hoc non est nisi
intuendo ipsa in immaterialibus. scilicet in seipsis vel est essentia divina. Alia est vir-
tus mediana que non est actus organi est tamen materie coniuncta. per quam anima
est virtus est actus corporis ut intellectus noster cuius obiectum est forma extrin-
seca in singulari materia. Non tamen cognoscit formam ut est in materia pri-
culari sed abstrahendo et depurando a tali materia.

Sciendum quod abstrahere est in coniunctis secundum esse unum
accipere per intellectum relinquendo aliud. id est abstrahere formam a materia particu-
lari est ipsam accipere per intellectum relinquendo proprietates materie particularis. et vel
prius abstrahit a posteriori ut subiectum ab accidente superius ab inferiori et forma
a materia dupliciter tamen contingit abstrahere. Uno modo per modum proportionis vel divisionis
nisi intelligendo unum non esse in alio vel esse ab alio separatum. Alio modo per simplicem app-
hensionem intelligendo unum non intelligendo aliud. unum primo abstrahere per intellectum
etiam ea que non sunt abstracta secundum rem non est sine falsitate. sed abstrahere secundo modo bene est
sine falsitate. ut patet in sensibus. Possumus enim videre colorem pomi non percipere
odorem ita possumus apprehendere materiam lapidis vel per alterius rei per
intellectum possibile sine hoc quod apprehendam proprietates individuales que sunt de re
ne individui et hoc est abstrahere velis a particulari et specie intelligibile a fantas-
mata. Et de specie intelligibilis similitudo rei velis extrinseca in intellectu possibile sed fan-
tasma de similitudo rei particularis extrinseca in fantasia.

De anima

Sciendū qd aliq dixerūt materiā nō esse de essentia vel de finitōe spēs materialis. Sz hoc i pbat. Nā materia cōis z nō signata est de essentia spēs z intellectus spēm rei materialis abstrahit a materia signata z nō a materia cōi. Rō est qz p dīrō nes indiuidui sunt de qdditate spēs. Sz spēs pē intelligi sine p dīrō nibz indiuiduātibz vt hō sine hīs carnibz z ossibz. Nō tñ sine carnibz in cōis mathematice abstrahit a materia sensibili tam cōi qz sīgta z nō a materia intelligibili z imaginaria z dīr māteria sensibilis qē subiecta qūitātibz sensibilibz vt calido vel frigido. Imaginaria dīr materia subiecta qūitātī. Et qz qūitās in materia pcedit qūitātes sensibiles. Sz qūitātes pūit pūiderari sine qūitātibz qd ē eas abstrahere a materia sensibili. Non tñ a materia intelligibili in cōis abstrahant ab hac materia vel illa subiecta qūitātī. Encia vero metaphysicalia abstrahunt ab oī materia vt ens potētia actus z sūta q pūit esse a pte rei sine materia. Et qz Plato ignorauit istos modos abstractōnis. tō oīa que posuit abstracta p intellectū posuit abstracta fm rē z sic posuit spēs rez existere sine indiuiduis.

Conclusio intellectus nō cognoscit res materiales z cor poras p abstractōez spēs intelligibiliū a fantasmatibz. Patet qz abstrahere spēm intelligibile a fantasmatibz ē cognoscere vlem naturā pūitā p dīrō nibz materialibz nō intelligēdo illas cōdīrō nes. Sz hō mō intellectus intelligit formā qē in materia singulari relinquēdo p dīrō nes indiuiduātes. Sz intelligit abstractēdo spēs a fantasmatibz. Dicit tñ i textu q intellectus spēs i fantasmatibz intelligit. Sz hō ē qz nō pē intelligere ea qz abstractū spēs nisi se pueritēdo ad fantasmata z abstractēdo spēs a fantasmatibz.

Ad rōnes aū oppositū Ad primā dicīt q intellectus intelligēs rē aliter q sit ex pte rei ē falsus. Sz intelligēs rē aliter ex pte modi intelligēdi nō ē falsus. Ad scđam pz so^o ex dictis. Ad terciā dīr q colores hñt sūtem modū essendi i materia pūiculari z in visu. Sz pūit impmere suas spēs i visu sz fantasma cū sit spēs indiuidui exñs i organo corpali nō hz eūdē modū cēndi in re ad extra sic i intellectu. Sz pūit pūia nō pē im p mēre spēm i intellectu possibile sz pūitūe intellectus agētis q se puerit ad fantasmata sūitudo qdditatis exñs i fantasmate causat spēm vlem i intellectu possibile. Nō q eadē spēs i nūero qē in fantasmate ponat i intellectu possibile sz spēs ibi exñs pducit aliā. Ad qrtā dīr q fantasmata pmo illumināt ab intellectu agēte z pūit ab eis sic illustratis abstrahit spēs intelligibilis qūis lumē nō hz sūtr oīno ad colores sic intellectus agēs ad fantasmata.

Abstractōne at dicta itelligit. sicut symū fm q symū nō separe. Inqñtū at curū si aliqō intellexit actu. sine car ne itellepit. in q curū. sicut mathematica nō separe tāq si se parata sint intelligit. cū itelligit illud. Dino at itellepit q fm actu res est intelligēs. Vtrū aut cōtingit aliqō separe in telligere ipm existentem nō separātū a magnitudine aut nō considerandum posterius.

Liber tertius.

Nunc autem de anima dicta recapitulantes dicam⁹ iterum
q^d oia ea que sunt quodāmodo est aīa. aut eī^m sensibilia q̄ sūt
aut intelligibilia. est autem scientia quidem scibilia quodam
modo sensus aut sensibilia. qualiter aut^m hec sunt oportet inq̄
rere. Secatur eī^m scientia et sensus in res. que quidem poten
tia est in ea que sunt potentia que vero actu in ea que sūt actu
aīe aut sensitiuū et qd̄ scire potest potentia hec sunt hoc qui/
dem scibile. illud vero sensibile. Necesse est autem vt ip̄a aut
species esse. ipsa quidem igitur non sunt. non eī^m lapis in aīa
est. sed species. quare aīa sicut manus est. manus eī^m orga/
num organorum. et intellectus species specier⁹ et sensus spe/
cies sensibilium. Quoniam aut^m neq³ res nulla est preter magni
tudines. sicut vident^r sensibilia sepata in speciebus sensibilib⁹
intelligibilia sunt. et que abstractōe dicuntur. et quęcūq³ sensi
biliū habitus et passionēs. et ab hoc neq³ non sentiens nihil
vtiq³ addiscet neq³ intelliget. Sed cum speculet^r necessē si/
mul fantasma aliquod speculari. fantasmata aut^m sicut sensibi
lia sunt preter quod sunt sine materia. Est autem fantasia al
terum a dictione et negatione. complexio enim intellectus est
verum aut falsum.

Queritur vtrū intellectus possit actu intelligere p^r species
intelligibiles quas habet non conuertendo se ad fantasmata. Arguitur q^d
sic. q^d intellectus sit in actu p^r specie intelligibilem qua informat sed intelle
ctum esse in actu est ip̄m intelligere. q̄ species intelligibilis sufficit ad hoc.
q^d actu intelligat sine cōuersione ad fantasmata. Secūdo magis depen
det ymaginatio a sensu q̄ intellectus ab ymaginatioe. sed virtus ymagi
natiua potest actu ymaginari absente sensibili. q̄ magis intellectus p̄t
intelligere siue fantasmate. Tercio de incorpabilib⁹ nulla sunt fantas
mata quia fantasia non transcendit corpalia si ergo intellectus non possit
intelligere sine cōuersione ad fantasmata sequitur q^d non possit intelligere
aliquid incorpēum qd̄ falsum est.

In oppositum Arguitur per p̄m dicentem substantie
imateriales nō sūt a nob⁹ intelligibiles q^d nihil sine fantasmate a nob⁹ intelligit^r

De anima

Sciendū pmo. q opinio platonis fuit q substantie imate
riales non solū a nobis intelliguntur. sed etiā sunt pma a nobis intellecta.
Posuit em formas p se subsistere z esse pma obiecta nostri intellectus? z pri
mo intelligi a nobis. z sūt subas separatas. z fm ipsum cognitio applica
tur rebz materialibz fm q fantasia z sensus intellectui pmiscet. et qro in
tellectus magis fuerit depuratus. tanto magis pcepit virtutē imaterias
liū. et sic fm platone intellectus ex cognitōe imaterialiū venit in cognitōem
materialiū. ¶ Sed opinio Aresto. est q intellectus fm statum vite p sens
tis hz essentialē respectū ad naturas rerū materialiū. ideo nihil intelligit
nisi pvertendo se ad fantasmata. Un seqtur q nos nō possumus intelli
gere subas imateriales que nō cadūt sub imaginatōe. Idanc tñ questio
nē mouet phus z relinquit insolūtā. nec inuenit ab eo soluta. qz eius solus
tio ad metaphysicū pcinet z pplementum metaphysice ad nos non puenit
¶ Vel qz non est tota translata. vel qz phus morte puentus eam nō pple
nit.

Secūdo sciendū. q auerrois in hoc passu dicit homines
posse puenire ad cognoscendū subas separatas p vnionē cuiusdā sube ses
parate quam vocat intellectū agentē. que cū sit suba separata naturaliter
subas separatas intelligit. Unde dicit q dum intellectus agens fuerit nos
bis pfecte vnitus p cum intelligimus subas separatas. sicut nūc p intellec
tum possibilem nobis pūctū intelligimus res materiales. Et dicit intelles
tum agentē nobis aliquo modo vniri. qz cū intelligimus p intellectū agē
tem z p intelligibilia speculata oportet q intellectus pparet ad intelligibilia
lia. vel sicut agens principale ad instrumentū. vel sicut forma ad mater
riā. Nam illis duobz modis attribuit actio alicui. scz sicut principali agentē
vel instrumento. sed intellectus pparat ad intelligibilia speculata. sicut pfe
ctio ad pfectibile que simul in aliquo pcipiuntur. vñ simul in intellectu possi
bili recipiuntur intelligibilia speculata. z intellectus agens z qro plura spes
culata recipimus tanto magis appropinquamus ad hoc q intellectus agēs
nobis p se vnias. z p hoc possum? cognoscere omnia materialia z imateria
lia. et in hoc posuit vltimā felicitatē humanā. Sed alterius quodāmodo
cū eo puenit dicens. cum intellectus possibilis fuerit adeptus spēs omni
um materialiū z illustratus lumine intellectus agentis. tunc in se habet to
tum lumen agentis vt possit intelligere subas separatas. et erit sup oia ma
terialia tñ. Alterius non ponit intellectū separātū a nobis vt ponit Auer
rois. sed solum separatum ab intellectu possibili et sibi vnitur per spēs re
rum materialium. qz lumen intellectus agentis in illis speciebz manet sū
t causa in effectū. Sed p dicta positio improbat. qz intellectus agēs
non est substantia separata sed quedam virtus anime. vt prius ostensum
est. et se extendit ad omnia actiue ad que se expēdit passiuē intellectus possi
bilis. ¶ Ideo dicit phus q intellectus possibilis est quo anima potest om
nia fieri. et intellectus agens est quo potest omnia facere. ergo sicut intelle
ctus possibilis fm statum vite presentis ad sola materialia se extendit que
intellectus agens facit actū intelligibilia. ita fm intellectum agentem ani

Liber tercius.

ma solum se extendit ad materialia neq; per ipm possumus intelligere substantias separatas q̄stus ad quid est

Conclusio. intellectus possibilis non potest actu intelligere p̄ spēs quas in se habet non se conuertendo ad fantasmarum. Pater quia intellectus non impeditur a suo actu per lesionem alicuius organi corporalis. nisi actus eius presupponeret actum potentie organice. cum intellectus non habet organum. sed lesio organo ymaginative. vt in frenetis. eis. vel memorie. vt in litargicis impeditur homo ne actu intelligat. Etia; obliuiscit illa quoz prius habuit sciām. Intellectus requirit actus fantasie et quantum ad acquisitionem intelligibilium. et quantum ad vsum ipsum iam acquisitorum. Item quilibet dum vult aliquid intelligere sibi format aliquod ydolum vel fantasma in quo respicit ea que vult intelligere. ideo dum volumus aliquem facere intelligere sibi proponimus exemplū de quib; potest sibi formare fantasmata ad intelligendū ergo necessē est quemlibet intelligentem fantasmarum speculari.

Et si queratur que sit ratio huius. Respondetur q̄ potentia cognitiua delect proportionari suo cognoscibili. ideo obiectum intellectus angelici qui est totaliter separatus est substantia intelligibilis totaliter a corpore separata. sed obiectum proprium intellectus humani qui est corpori coniunctus est quidditas rei materialis existens fm suum esse in materia particulari. ideo natura rei particularis non potest complete cognosci nisi cognoscatur fm q̄ est in particulari existens. sed in illo esse apprehenditur per sensum et imaginationem. ideo vt intellectus intelligat prius obiectū fm suum esse reale indiget p̄uersione ad fantasmarum

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur. q̄ species reseruate in intellectu possibili post actum intelligendi soluz remanēt in habitu. ideo non sufficit ad actum intelligendi. sed oportet q̄ intellectus vtatur specie intelligibili fm q̄ cōuenit rei cuius est species que est natura existens in particulari. ideo requiritur p̄uersio ad fantasmarum vt intellectus reducat ad actum p̄pletum. Ad secundam dicitur q̄ fantasma est similitudo rei particularis. ideo imaginatio nō indiget alia similitudine particulari. sed species intelligibilis que est in intellectu non est similitudo rei particularis sed vniuersalis. ideo intellectus indiget fantasmate. Ad tertiam dicitur q̄ incorporea quozum non sunt fantasmata cognoscuntur a nobis per comparisonem ad corpora sensibilia que sunt effectus eozum et illozū sensibilib; habemus fantasmarum. ideo intelligendo res immateriales necesse est intellectum se p̄uerrere ad fantasmata rerū corporalium

Primi aut intellectus quidē differrent vt nō fantasmarum sint. aut neq; aliq̄ fantasmarum. sed nō sine fantasmatib;

Querit̄. vtrū intellectus noster possit intelligere singula;

De anima

ria. **A**rguitur q sic. qz cognoscens aliquā ppositiōem cognoscit extre
ma eius. sed intellectus cognoscit hāc ppositiōnem fortes est hō. ergo cog
noscit hoc singulare qd est fortes. **S**ecūdo arguit. intellectus pactic
dirigit ad operandū. sed actus sunt circa singularia. ergo cognoscit singu
laria. **T**ercio intellectus seipm intelligit z est quoddā singulare igit rē
Quarto sic. quicquid pē virtus inferior pē virtus superior z cum hoc
plus. sed sensus cognoscit singulare. a fortiori intellectus ipm cognoscit
In oppositū arguit. qz intellectus noster nō intelligit nisi p abstractionē
a fantasmatibz. sed hoc est intelligere vltē g rē

Pro responsione sciendū pmo q postq pbs determina
uit de sensu z intellectu. psequenter ex dictis pcludit quid sit sentiendū de
anima. pmo ostendens q natura aīe est quodāmodo omnia. nam oīa
que sunt aut sunt sensibilia aut intelligibilia. sed aīa est quodāmo oīa itelli
gibilia p intellectu. z oīa sensibilia p sensu alit tū q antīq posuerūt. Nā aīa
nō est ipse res sensibiles. sicut Empē. posuit. q terrā terra cognoscimus z
sic de alijs. **E**ū p hoc dicit textus q lapis nō est in aīa sed spēs lapidis
p hoc volens hātere q intellectus in actu est intellectu in actu. p qto intel
ctu in actu est in intellectu per suā spēm. et similiter dicere de sensu z sensi
bili. **E**x quo infert pbs q anima simulatur manui que est organū organo
rum. et datur homini loco omniū organoz que data sunt alijs aīalibz. scilz
ad defensionē impugnatōem z cooperimentū rēijs. Similiter aīa est das
ra homini loco omniū formarū. vt homo sit quodāmodo omne ens pro
qto per animā est quodāmodo omnia. qz anima est receptiua omniū for
marū. scz intelligibilū p intellectu. z sensibilibz p sensum.

Conclusio. in materialibz intellectus noster non cogno
scit singulare pmo z directe. sed tene reflexe. **P**rimū patz qz intellectus nō
scit intelligit abstrahendo spēm intelligibilem a materia. vt supra patuit
et quod sic abstrahitur est vniuersale. **E**t quia in materialibz principū sing
gularitatis est materia signata. ergo intellectus noster cognoscit directe et
pmo vniuersale. **S**ecūdū patz. qz postq intellectus abstraxit spēs intelli
gibiles nō potest actu sine eas intelligere nisi se conuertēdo ad fantasmas
ta in qbz inuenit species intelligibiles. ergo indirecte cognoscit singularia
quoz sunt fantasmata. et pmo hoc format hanc ppositiōem fortes est hō
mo. z sic de consimilibz. **E**st tamen aduertendū q singulare non impedit
intelligibilitatem inquantū singulare est. sed inquantū est materiale. ideo si
sit aliqd singulare sine materia intellectus potest hoc intelligere nisi aliud
impediat. scz si nō possit pferari nostro intellectui.

Dubitat. utrū intellectus noster possit infinita cognosce
re. **A**rguitur q sic. quia si vnum corpus non impediret aliud ad esse in
vno loco nihil prohiberet infinita corpora esse in eodem loco. sed vna speci
es intelligibilis non impedit aliā simul secū esse in intellectu. g intellectus
potest infinita cognoscere

Liber tertius.

Respondet q in intellectu nostro non recipit infinitū in actu. sed in potētia scz cognoscendo vñ post aliud. Prīmū pz. qz intellectus noster nō potest simul cognoscere nisi illa que per vnam spēm cognoscūtur. sed infinitū in actu nō habet vnā spēm. aliter haberet rōnem totius z pfecti. ideo in definitione eius dī. cuius qritatem accipientibz semp est aliquid extra accipere. ergo intellectus nō pōt infinitū in actu cognoscere Item habitualis cognitio in nobis causatur ex actuali. sed nos non possumus habere actuale cognitionem de infinito. ergo nec habitualem. Item sicut se habet intellectus noster ad quidditatem rei materialis. ita se habet ex cōsequenti ad ea que in tali quidditate inveniuntur. sed in substantijs materialibz reperitur infinitū in potentia. ergo intellectus potest cognoscere infinitū in potentia. nō tamen distingere q̄tum ad suū formale. sed p̄fuse q̄tum ad suū materialem. Et ad obiectionem dicitur. q̄ quis spēs nō p̄beat simul se existere in intellectu. tñ quia successive ingrediuntur. eo q̄ multa actu simul nō intelliguntur. Ideo oportet q̄ species intelligibiles que sunt in intellectu nostro sunt finite

Dubatur secūdo. vtrū intellectus noster sit cognitiuus ptingentiū. Rōdetur q̄ ptingentia possunt dupl̄ p̄siderari. Vno mō in q̄tum ptingentia. Alio mō in q̄tum in eis aliquid nēcitatatis inuenit̄. quia nihil est adeo ptingens qñ habeat aliquid nēcitatatis. vt hec ppositio fortis currit est ptingens. et tñ est nēcāria habitudo cursus ad motū. vñ ptingentia vt ptingentia sunt directe cognoscūtur a sensu z indirecte ab intellectu fm q̄ includit aliquā nēcitatē. et eodē mō et de cognitione futurorū sicut de cognitione ptingentiū. futura em̄ fm q̄ cadūt sub rpe sunt singularia. ideo ab intellectu nō cognoscūtur nisi reflexe. sed rōnes futurorū possunt esse vles. ideo vllō modo futura sunt intelligibilia ¶ Aduertendū q̄ futura dupl̄ cognosci p̄nt. Vno mō in seipsis. et sic nō cognoscūtur futura ptingentia nisi a p̄ma eā cui etiā p̄sentia sunt. qz simul intuet̄ p̄sentia p̄terita et futura. Alio mō in suis causis. et sic cognoscūtur eo mō quo sunt in ipsis ita q̄ si ex ipsis de nēcitate eueniant possunt a nobis cognosci per certitudinem. et si ab eis ptingēt̄ eueniant solū cognoscūt̄ p̄ quādā p̄dicturatiōem

Dubitat̄ tercio. vtrū intellectus noster cognoscat suū habitū z suā essentia. Rōdetur q̄ p̄ actus et obiectū cognoscimus habitū et potentia. Et qz quidditas rei materialis est obiectum nostri intellectus. ideo secundario cognoscitur actus p̄ obiectū. z mediāte actu cognoscit̄ habitus a quo procedit

Ad rōnes ante oppositum Ad primā patet solutio ex dictis. Ad secūdā dī q̄ particularis ppositio est quasi cōclusio syllogismi practici. vt dicit̄ septimo ethicorū. sed ex p̄pōne vñ nō potest directe pcludi singularis p̄cto nisi mediāte aliqua singulari subsumpta. ideo rō vles intellectus practici non mouet ad operandum nisi mediante particulari apprehensione partis sensitive z sensus est directe cognitiuus particularium ¶ Ad terciā patz solutio ex dictis. Ad quartā dī q̄ quicqd p̄fectius mō potest virtus inferior potest z virtus superior. sed eminentiori modo

De anima.

ideo quod cognoscit sensus materialiter et ut existens singulariter cognoscit intellectus immaterialiter et abstracte et universaliter.

Quoniam autem anima secundum duas diffinita est potentias. que animalium est et discretio quod intelligentie opus est et sensus. et adhuc in mouendo secundum locum motus de sensu quidem et intellectu determinata sint tanta. De mouente autem quid forte anime speculandum est. utrum una quidam pars ipsius sit separabilis aut magnitudine aut ratione aut omnis anima. Et si pars aliqua. utrum propria quedam sit preter consuetas dici et pictas. aut una harum aliqua sit. Habet autem dubitationem mox. quomodo oportet partes anime dicere et quot. modo enim quodam infinite videntur. et non solum quas dicunt quidam determinantes rationem continentem et irrationabilem et appetitivam. hi autem rationem habentem et irrationabilem. Secundum enim differentias per quas has separant et alie videntur partes maiorem his differentiam habentes. de quibus et nunc dictum est. Vegetativa autem quecum plantis inest et omnibus vivensibus et sensitiva. quam neque sicut irrationabilem. neque sicut rationem habentem ponet quis utique facile. Adhuc autem et fantastica que per esse quidem ab omnibus altera est. Cui autem harum eadem vel altera sunt multam habet dubitationem. si aliquis ponat separatas partes anime. Adhuc autem et appetitiva. que et ratione et potentia altera videtur utique esse ab omnibus et inconueniens uterque hanc sequi strare. Irrationativa enim voluntas fit et in irrationabili concupiscentia et ira. Si autem tria in anima. in vnoquoque erit appetitus. Et etiam de quo nunc sermo instat. quid forte mouens secundum locum animal est. Secundum quidem igitur augmentum et decrementum motum qui omnibus inest. videbitur utique mouere generativum et vegetativum. De respiratione autem et expiratione et somno et vigilia posterius perspicendum. Habent enim dubitationem multam. Sed de motu secundum locum quid sit mouens animal secundum processum motum considerandum. Quod quidem non vegetativa potentia manifestum semper enim propter aliquid motus hic. et aut cum fantasia aut appetitu est. Nihil enim non appetens aut fugiens mouetur.

Liber tercius.

sed aut violentia. Amplius? et plures vires moti essent. et vires haberet aliquam partem organicam ad motum hunc. Sicut autem neque sensitivum. multa enim sunt animalia. quae sensum quidem habent. manentia autem et immobilia sunt per finem. Si igitur natura facit frustra nihil. neque deficit in necessariis nisi in orbatis et imperfectis. homines autem et animalia perfecta et non orbata sunt. Signum autem est. quod generationes sunt. et augmentum habent et decrementum. quare et haberet vires partes organicas processionis. Atvero neque rationativa et vocatus intellectus est mouens. Speculativus quidem igitur nihil speculat active. neque dicit de fugibili et persequibili. Semper autem motus aut fugientis aut persequentis aliquid est. sed neque cum speculatus fuerit aliquid hominis. iam precipit aut prosequi aut fugere. puta cum multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile. non habet autem timere. sed cor movetur. Si autem delectabile altera aliquid per Amplius et precipite intellectu et dominante intelligentia fugere aliquid aut prosequi non movetur. sed secundum concupiscentiam agit. ut incotinuens et totaliter videmus quoniam habens medicinam non sanat tanquam alterius proprium sit agere secundum scientiam: sed non scientie. Atvero neque appetitus hominis motus dictus est. abstinens enim appetentes et concupiscentes non operantur. quorum appetitum habent. sed consequuntur intellectum.

Queritur utrum appetitum sit principium motus progressivi animalis. Arguitur quod non quia si sic sequeretur quod animal semper moveretur secundum appetitum persequens est falsum. quia continens non semper movetur ad id quod appetit et desiderat sed insequitur rationem. ergo appetitus non est principium motus progressivi. Secundo potentia progressiva est principium motus progressivi. sed appetitus est principium inclinationis in appetibile. ergo appetitus non est principium illius motus.

In oppositum est philosophus in littera Pro responsione scientium quod philosophus determinavit de partibus anime. scilicet vegetativae

De anima.

sensitiva et intellectiva. Hic consequenter determinat de parte appetitiva in quantum est principium motus localis. Antiqui enim diffinierunt animam per hoc quod est habere cognitionem et facere motum localem. et quia dicitur cum est de sensu et intellectu determinandum est de principio motus secundum locum inquirendo utrum sit tota anima vel pars eius et si pars utrum sit se parabilis secundum rem et subiecto vel ratione cum vel utrum sit alia pars anime ab his que dicte sunt prius

Sciendum quod aliqui antiqui divisierunt animam per rationem et irrationalem et concupiscibilem. Alii vero divisierunt per rationalem et irrationalem. Sed iste divisiones a philosopho improbantur. Primo quia multis sunt alie partes anime plus differentes quam predicte que sub predictis non continentur ut vegetativa que est in omnibus plantis et sensitiva in omnibus animalibus et non continentur sub predictis. quia sensitiva neque vegetativa potest dici rationalis irascibilis vel concupiscibilis similiter non continentur sub secunda. quia neque vegetativum neque sensitivum est rationem habens et nulla earum debet dici irrationalis siue capiat irrationale quod est contra rationem rationi siue privative quod non habet rationem sed natum est habere. Si autem caperetur irrationale negative ut dicit negationem rationis tunc non esset genus potentiarum anime. Item fantasia distinguitur ab aliis tunc non esset genus potentiarum anime. Item voluntas distinguitur ab aliis potentis et non continentur sub aliquo membro predictarum divisionum ut manifestum est. Item voluntas est una potentia anime cum sit appetitus intellectivus et non comprehenditur sub predictis membris siue augmentativa et nutritiva et multe alie sunt que ibi non comprehenduntur ergo divisiones sunt insufficientes.

Sciendum quod appetitus qui est in ratione dictus voluntas est tamen unus et tamen appetitus sensitivus dividitur in duas potentias. scilicet in irascibilem et concupiscibilem. Et ratio est quia sicut in naturalibus appetitus sequitur formam naturalem. Ita in animalibus appetitus sequitur formam apprehensam et cum talis sit apprehensa per sensum vel intellectum solum erit duplex appetitus in genere scilicet sensitivus et intellectivus. et quia intellectus apprehendit universaliter. sensus vero particulariter et ea que in universalibus sunt unum in particulari sunt multa. Ideo appetitus intellectivus qui fertur in bonum universaliter apprehensum per intellectum et suum obiectum est tamen unus qui dicitur voluntas. sed quia appetitus sensitivus fertur in bonum apprehensum per sensum quod est bonum acceptum secundum rationem particularem. Ideo talis appetitus est duplex scilicet irascibilis et concupiscibilis qui sic differunt quia concupiscibilis ordinatur ad bonum delectabile et fugit tristabile. sed irascibilis tendit in bonum magis arduum. Ideo dicitur potentia quasi propugnatrix pro concupiscibili. Ideo animalia non irascuntur neque pugnant nisi propter delectabilia. Ideo omnes passionibus irascibilis incipiunt a passionibus concupiscibilis et in ipsis terminantur. Ira enim movetur a tristitia et finitur in delectationem. quia irati puniuntur gaudent ex quo patet quod non differunt irascibilis et concupiscibilis per hoc quod irascibilis ordinatur ad fugam mali et concupiscibilis ad prosecutionem boni

Liber tertius.

Nam eadem est potentia contrariorum. Ideo dicitur quarto thopicorum quod spes est de bono et timor de malo et pertinent ad irascibilem.

Conclusio prima potentia vegetativa non est principium motus progressivi. Patet quia motus progressivus semper est propter aliquid quod imaginatum aut desideratum nisi fiat per violentiam sed ymaginatio et fantasia non insunt parti vegetative. Secundo si sic sequeretur quod omne habens potentiam vegetativam haberet motum progressivum sed hoc est falsum.

Conclusio secunda Sensus non est principium motus progressivi. Patet quia sensus inest omnibus animalibus. Si esset principium talis motus omne animal haberet motum progressivum quod falsum est. Nec valet dicere quod animalia que non moventur habent principium motus sed deficient organa ad movendum quia ut dicit philosophus Natura nihil facit frustra nec deficit in necessariis in aliqua tota specie. Si illa animalia haberent principium motus progressivi et non haberent organa ad illud motum illud principium in tota specie esset frustra.

Conclusio tertia Intellectus speculativus non est principium motus progressivi. Patet quia vel considerat ea que sunt speculabilia vel ea que sunt operabilia delectabilia vel tristabilia. Si primum tunc nihil considerat de persequendo vel fugiendo et cum omnis motus progressivus sit persequentis vel fugientis sequitur quod intellectus speculativus non est principium motus progressivi. Si vero consideret delectabilia vel tristabilia cum non consideret ea per comparationem ad opus sed in universali non precipit ea fugere vel persequi sed omnis motus progressivus est prosequentis vel fugientis. Intellectus speculativus non est principium illius motus unde differunt ex parte finis speculativus intellectus et practicus. Nam speculativus speculatur veritatem propter se tantum. Practicus vero propter operationes.

Conclusio quarta tamen sunt duo principia motiva in animalibus scilicet intellectus practicus et appetitus comprehendendo fantasiam sub intellectu. Patet quia omne principium motus progressivi causat motum vel monstrando appetibile vel fantasiando vel imperium in ipsum inclinando. Si igitur sic est appetitus. Si primum hoc est dupliciter vel discernit motum per rectam rationem eliciendo melius et dimittendo peius et sic est intellectus aut per estimationem naturalem et sic est fantasia que sub intellectu comprehendit quia movet in absentia sensibilium sicut intellectus.

Conclusio quinta licet sint plura principia motiva subiecto tamen est unum tantum finem formam et speciem. Primum patet ex dictis. Secundo probatur quia appetitus non movet nisi per quantum habet formam appetibilem que se habet tanquam finis et idem appetibile est principium intellectus practici in suo discursu. Nam sicut se habet principium in speculabilibus ita finis in agibilibus. Intellectus enim practicus principaliter intendit ultimum finem a quo incipit rationari et terminat suum discursum in principium operis unde ultimum in operatione est primum in ratione ut patet de medico qui intendit sanitatem ut finem. Secundo intendit herbas quibus potest induci

De anima

sanitas. Tercio intendit locū vbi herbe reperiuntur. et sic psequēter. Ex di-
ctis pz q ad motū etiā requiruntur. scz mouēs. id qd mouet. et organū quo
mouet. Mouens est duplex quoddā est immobile. et illud est appetibile in
tellectū vel imaginatū. Aliud est qd mouet et mouet. vt appetitus mouet
ab appetibili et mouet aīal. sed aīal est id qd mouet. Sed organū pncipiū
motui est determinata pars corpis de qua hic non determinat. vbi agit
de operatōibz aīe inq̄tum se tenent ex parte aīe et non inq̄tum sunt p̄mū
nes corpis et aīe. sed illo modo agit de ipsis in paruis naturalibz. Oicit tñ
p̄hs in p̄sentē textū q organū pncipiū motui in animalibz debet habere p̄n-
cipiū et finē motus. qz motus aīalium est p̄positus ex pulsu et tractu q̄tū
ad pulsū est pncipiū. et q̄tū ad tractū est finis. et tale organū est cor vel
aliquid p̄portionabile cordi.

Ad rōnes ante oppositum Ad primā dī q in continente
sunt p̄rariū habitus. qz rō p̄rariatur cōcupiscentie. et hoc in homine qui
necdum cognoscit p̄sens. sed etiam futurū. Ideo intellectus qñqz iūter res
trahere ab aliquo p̄cupiscentiā p̄pter p̄sideratōem futuri. vt cū febricitans
ex iudicio intellectus abstinet a vino ne febris inualeat. sed p̄cupiscentia
incitat ad p̄sequendū delectabile p̄sens quod sibi videt bonū. qz non cōsi-
derat futurū. et tñc aīal mouet s̄m appetitū sensitiuū. ideo bruta carētia rō-
ne p̄ solum appetitū mouent. sed in solo hoīe appetitus regulat rōne. et sic
primus mouet ad appetitū futuroz qui dī voluntas. Ad secūdam dī q
intellectus est pncipiū motū p̄gressiui. scz dirigens monstrando appeti-
bile bonū p̄ cognitōem. et appetitus est pncipiū inferens p̄ inclinatioem. et
potentia motiua exequens per operationem. Ideo diuersimode principis
ant ab appetitu

¶ Videntur autem duo hec mouentia ant appetitus
at intellectus. si aliquis fantasiā posuerit sicut intellectum
quēdam. Multa em̄ p̄ter scientiam sequuntur fantasias et in
alijs animalibz non intellectiua neqz rō est. sz fantasiā vtrāqz
hec ergo motiua s̄m locum intellectus et appetitus. Intel-
lectus autem qui propter aliquid ratiocinatur. et qui practi-
cus est. differt autem a speculatiuo s̄m finem. et appetitus p̄-
pter aliquid omnis est. Cuius em̄ appetitus hoc principium
practici. intellectus vltimum autem principium actionis. qua-
re rationabiliter hec duo videntur mouentia appetitus et in-
telligentia practica. Appetibile em̄ mouet. et propter hoc in
p ij.

Liber tercius.

telligentia mouet. quia principium hec est quod appetibile
et fantasia autem cum moueat non mouet sine appetitu vnu
em mouens quod appetimus. Si em duo intellectus et ap-
petitus mouebant fm communem vtiq; aliquam speciem mo-
uebant. nunc autem intellectus non videtur mouens sine ap-
petitu. voluntas em appetitus est. cum autem fm rationem mo-
uetur. et fm voluntatem mouetur. appetitus mouet ppter ra-
tionem. concupiscentia em appetitus quidam est. Intel-
lectus quidam igitur omnis rectus est. appetitus autem et
fantasia recta et non recta. vnde semper quidem mouet appe-
tibile. Sed hoc est bonum aut apparens bonum. non om-
ne autem sed actuale bonum. Actuale autem est contingens
et aliter se habere. Quod quidem igitur huiusmodi poten-
tia mouet anime que vocatur appetitus manifestum est.

Diuidentibus autem anime partes si fm potencias diuidant
et separant. valde multe fiunt. vegetabile sensitivum intellecti-
uum consiliativum. adhuc appetitivum. hec em plus differunt
ab inuicem qm concupiscibile et irascibile. Quonia autem ap-
petitus sunt contrarii ab inuicem. hoc autem accidit cu ra-
tio et concupiscentia contrarie fuerint. sit autem in ipsis sensum
habentibus. Intellectus quidem igitur ppter futurum retra-
here iubet. concupiscentia autem ppter ipsum iam. Videtur
em q iam delectabile et simpliciter delectabile et bonum sim-
pliciter. ppter ea q non videtur quod futurum. Specie q
idem igitur vnum erit mouens appetibile aut appetit vnum
primum autem omnium appetibile. hoc em mouet cum non mo-
uetur. eo q sit intellectivum aut imaginativum. numero autem
plura mouentia. Quoniam autem tria sunt vnum quidem
mouens. secundum autem quo mouet. et tertium quod moue-
tur. Mouens aut duplex. aliud quidem immobile. aliud q
mouetur. Est autem immobile actuale bonum. mouens au-
tem et quod mouetur appetitivum. Mouetur em quod appe-
tit fm q appetit et appetitus. actus autem motus quidam
est. quod autem mouetur animal est. quo vero mouet organo
appetitis iam hoc corporeum. vnde in communibus anime et
corporis operibus considerandum est de ipsis. Nunc au

De anima

tem vt in summa dicatur mouens organice vbi pncipium
et finis illud omni giugismus hoc est gibbosum z concauū
hoc quidem finis. illud vero pncipium. Unde aliud quidez
quiescit. aliud vero mouetur ratione quidem altera entia ma
gnitudine vero inseparabilia. Omnia em pulsu z tractu mo
uentur pter quod oportet sicut in circulo manere aliquid. et
hic incipere motum. Omnino quide igitur sicut predictū
est in quantum appetitiū animal. sic ipsius motiū est. ap/
petitiū autē non sine fantasia. fantasia aut omis rationalis
aut sensibilis est. hac quidem igitur z alia animalia partici/
pant. Considerandū aut z de imperfectis quid mouens est
quibz tactus solum inest sensus. vtrū ptingat fantasiam inee
bis aut nō. aut z pcupiscentia: Videtur em letitia z tristitia
inesse. si aut hec z pcupiscentia necesse. fantasia aut qūo vti/
qz inerit. aut sicut mouent indeterminate. z hec insunt qdē. in
determinate at insunt. Sensibilis qdē igit fantasia sicut dcm
est. z in alijs aialibz inest. deliberatiua aut in rationalibz inest
vtrū em ager hoc aut b. iā rōnis op⁹ est et necē vno mensu
rare. mai⁹ em imitat qrept vñ ex pluribz fantasmatibz face
re. et cā hec eius q opinione nō putari habere. qm eam que
ex syllogismo nō habet. hec autē illam ppter quid delibera
tiū non habet appetitus. Quicū aut z mouet aliquādo de
liberatōem. aliquādo aut mouet seipsum. sicut spera apeti
tus appetitum. cum incontinentia fuerit. natura aut semper
que sursum principalior est z mouet. vt tribz latidibz iam mo
ueatur. Scientificum autem non mouet: sed manet quoni
am autem hec quidem vniuersalis existimatio et ratio. alia
vero particularis: hec quidem em dicit q oportet talem tale
agere. hec autem q hoc quidem tale ergo talis. iam hec mo
uet opinio. non que vniuersalis aut vtraqz. sed hec quidem
quiescens magis. hec autem non. Vegetabile quidem igit
aniam necesse habere omē quodcūqz viuit. z habet aiam
a generatōe vsqz ad corruptōem. necesse est em quod genera
tur augmentū habere et statum z decrementū. hoc autē sine
alimento esse impossibile: Necesse igit inesse vegetabile po
tentiam in omibz generatis corruptibilibz.

Liber tercius.

Sensum autem non necesse in omnibus viventibus neque enim quorum simplex corpus contingit habere tactum neque sine hoc possibile esse nullum animal. neque quaecumque non susceptiva specierum sine materia

Queritur. utrum fantasia sit principium motus in animalibus imperfectis que non moventur progressiue sed tantum motu dilatationis et contractionis. Arguitur primo quod non. quod si sic sequeretur quod fantasia esset in pluribus partibus corporis illorum animalium. cum partes decise uiuant ut partes vermis post separationem moventur. Prosequens est falsum. quod fantasia sibi determinat certam partem corporis secundum 22. Secundo sic. in animalibus imperfectis carentibus motu progressiui solus reperitur sensus tactus. qui non habent fantasiam. et per consequens fantasia in ipsis non est principium motus. In oppositum est probatum in littera

Pro resolutione sciendum primo. quod postquam philosophus tractauit de principio motus in communi. persequenter tractat de ipso in speciali per participationem ad diuersa animalia. primum cum quod in diuersis animalibus varias virtutes cognituiuas apprehensiuas delectabiles aut tristabiles secundum hoc varias principium motuum.

Sciendum secundo quod duplex est fantasia. scilicet determinata et indeterminata. Determinata est quod determinate apprehendit hoc vel illud in hoc tempore vel in illo. et hec reperitur in animalibus perfectis que naturaliter habent omnes sensus. et hec habet organum determinatum in cerebro. ut supra patuit. Indeterminata est quod nihil apprehendit nisi in presentia sensibilis. nec imaginatur aliquid distans. sed animalia quibus inest talis fantasia solum imaginantur vel ut nocuium et tunc retrahuntur. vel ut conueniens. et tunc dilatantur et se diffundunt super illud. et sic in eis est fantasia indeterminata in quantum se imaginantur vel apprehendunt aliquid conueniens. Non autem determinate hoc vel illud hic vel ibi. sed solum habent confusam imaginatorem. quod non intendunt in suo motu aliquem locum determinatum sed animalia perfecta que habent fantasiam determinatam mouentur ad aliquid distans et determinate ad aliquid bonum

Sciendum tercio. quod aliquid est sui ipsius motuum in quantum est appetituum. nam appetitus est causa motus. sed appetituum non est sine fantasia que est rationalis vel sensibilis. Fantasia rationalis solum ab homine participat. sensibilis vero ab alijs animalibus. Unde sicut philosophus supra apprehendit fantasiam sub intellectu. ita nunc sub fantasia apprehendit intellectum. Cuius ratio est. quod fantasia est quedam apparitio. modo primum apprehensione sensus et primum apprehensione non intellectus aliquid apparere. Et ideo in hoc conueniunt fantasia et intellectus. quod utriusque potest aliquid cognoscere sine presentia cognoscibilis.

Prima conclusio. fantasia indeterminata est principium motus in animalibus imperfectis eo modo quo mouentur per dilatationem et contractionem. Probat. quod omni tali inest letitia aut tristitia. quod omni tali inest sensus. sed sensus dum apprehendit obiectum conueniens delectatur et cum apprehendit discedens

De anima

ens tristat sed cui inest delectatio et tristitia hinc inest appetitus sed appetitus non inest alicui nisi sibi pueniat apparitio appetibilis. et talis apparitio dicitur fantasia. Cum ergo appetitus sit principium motus in animalibus sequitur quod fantasia que est principium appetitus est principium motus in animalibus imperfectis

Conclusio. Ratio deliberatiua est principium motus in homine. Patet quia propositis duobus bonis hoc illa duo parat per rationem deliberatiua quasi in equilibrio ut scit diuidere unum ex pluribus et parare unum alteri eligendo solum quod puenit hominibus et non brutis. ergo ratio deliberatiua est principium motus in hominibus. **Aduertendum** quod in homine duplex est ratio. quedam est speculatiua que appellatur scientifica. et illa non est principium motus. quia nihil dicit de imitabili et fugibili. Alia est ratio practica. quod duplex est. quedam est vltima dicens quid sit operandum in vltima. ut quod oportet filium honorare patrem. Alia est particularis dicens quid sit operandum in particulari. ut quod oportet filium hunc patrem hunc honorare. et in hoc tempore vel in illo. **Ubi** ratio practica vltima non est principium motus. sed ratio practica particularis. vel ut dicit textus si veraque sit principium motus vltima est causa prima particularis vero est causa proxima et applicata motui et particulari. Nam omnes operationes et motus fiunt in particularibus et ad hoc quod ex vniuersali sit motus oportet quod ad particularia applicetur. sicut oportet in eodem opinio nem vltima applicari ad particularia ad hoc quod sequatur actio. et propter hoc accidit peccatum in actionibus quod vltima opinio corrumpitur ab aliquo particulari delectabili aut ab aliqua passione. **Ubi** notandum est quod quando appetitus inferior qui est sine deliberatione rationis vincit deliberationem rationis et res mouet hominem ab illo quod deliberatur. ibi est defectus ordinis non naturalis sed quando sit e contra. scilicet quando appetitus superior et ratio mouent inferiorem appetitum est naturalis ordo ut est in preterite. Continens enim per deliberationem rationis vincit passiones appetitus inferioris et mouet appetitum inferiorem sicut in celestibus orbis superior mouet inferiores. Et si appetitus inferior aliquid de motu proprio retineat sicut facit orbis inferior. tamen naturali ordine mouet motu appetitus superioris et rationis deliberantis. si vero e contra contingat hoc est preter naturalem ordinem. et inde fit peccatum in motibus. sicut modo sunt peccata in naturalibus

Ad rationes ante oppositum **Ad primam** dicitur quod fantasia determinata que realiter distinguitur ab alijs potentijs sensitiuis habet organum proprium. sed fantasia indeterminata que non realiter distinguitur a sensu non habet organum in determinata parte corporis. et illa est principium motus in animalibus imperfectis. **Ad secundam** pars solutio ex dictis.

Animal autem necesse sensum habere si nihil frustra facit natura. propter aliquid enim omnia que sunt natura subsistunt. aut prudentia sunt eorum que sunt propter aliquid. Si igitur omne

Liber tercius.

processum corpus non habet sensum corrumpitur utique et ad finem non utique veniat qui est nature opus. quomodo enim aletur manentibus quidem cum existit quod unde nata sunt. Non potest autem corpus habere quidam animam et intellectum discretum. sensum autem non habere non mansurum existens generabile autem. Atvero nec ingenerabile. quare cum non habebit. aut cum a se melius aut corpori. nunc autem neutrum est. hoc quidem non magis intelligat. hoc autem nihil erit magis propter illud. nullum ergo habet animam corpus non manens sine sensu. Atvero si habet sensum necesse est corpus esse aut simplex aut mixtum. Impossibile autem est esse simplex. tactum cum non haberet. est autem necesse hunc habere. hoc autem ex his manifestum. Quoniam cum animal corpus animatum est corpus autem non omne tangibile. tangibile autem quod sensibile tactu. necesse est animalis corpus tactum esse si debet saluari animal. alij cum sensus per altera sentiunt: ut olfactus visus auditus. tactum autem nisi habeat sensum non hec poterit quidem fugere. illo autem accipere. si vero hec impossibile est saluari animal. Propter quod et gustus est sicut tactus quidam. alimentum autem corpus tangi possibile. Sonus autem et color et odor non alunt neque faciunt augmentum neque decrementum: quare et gustum necesse est tactum esse quendam. quia tangibilis et vegetativus sensus est. hi quidem igitur necessarij sunt animali. quo et manifestum quod non possibile sine tactu animal esse. Alij autem propter bonum et generi animalium iam non cuicunque. sed quibusdam ut processivo necesse inesse. Si cum debet saluari non solum oportet tactum sentire. sed de longe. Hoc autem erit si per medium sensitivum fuerit. eo quod illud quidem a sensibili patiatum et moveatur. ipsum autem ab illo. Sicut enim movens finem locum usque alicubi permutare facit. et depellens alterum facit ut pellatur. et est per medium motus. et primum quidem movens depellit et non depellitur. ultimum autem solum depellitur non pellens. medium autem utraque. multa autem media sic in alteratione. preter quod unum manens in eodem loco alterat ut si in ceram tinxerit aliquis usque ad id mora est usquequo tinxit. lapis autem nihil. sed aqua. usquequo percul. aer au

De anima.

tē ad plurimū mouet. et facit. et patit si maneat. et vnus sit. Vñ
et de repulsione est melius q̄ visum egredientem reperti
aerem pati a figura et colore vsquequoq; quidez sit vnus. In
leui autē est vnus. ppter qd iterū hic visum mouebit. sicut vñ
q̄ si in cera sigillū ingrederet vsq; ad finem

Quod autē impossibile sit simplex et aīalis corpus mani/
festum est. dico autē puta igneū aut aereū. Sine quidē
enim tactu neq; vnū contingit aīaliū sensum habere. corpus
em tactuū aīatum omne sicut dictū est. alia autē preter terrā
sensitiua quidem vtiq; sicut oīa aut. eo q̄ per alterū sentire fa
ciunt sensum et per mediū. tactus autē est in tangendo ipsa. p
pter qd et habet hoc nomē. et tñ aliū sensus tactu sentiunt. s
per altera. hic autē videt solus p seipm. quare hmōi elemen/
torum nullū vtiq; erit corpus aīalis. Neq; itaq; terrenum.
omniū em tangibiliū tactus est. sicut medietas et susceptiū
sensus. nō solū quicunq; differentie terrefunt. sed calidi et fri
gidi et aliorū oīm tangi possibilia. et ppter hoc ossib; et capil
lis et hmōi parib; nō sentimus. q̄ terree et plante. et ob hoc
neq; vnū habent sensum. q̄ terree sunt sine autem tactu. neq;
vnū possibile est aliū. hic autē sensus nō est neq; terra. neq; ali
us elemento nullius. Manifestū igitur qm necesse hoc so/
lo priuata sensu aīalia mori. neq; em hunc possibile est habe
ri non aīal existens. neq; cum sunt aīalia aīaliū necesse est ha
bere preter hūc. Et ppter hoc quidem alia sensibilia excellē
tius non corrumpunt aīal. vt color et odor et sonus. sed soluz
sensus nisi fm accūs. puta si simul cum sono depulsio fiat et
ictus. et a visis et odore alia mouent que tactu corrumpunt.
et humor autem fm q̄ accidit simul tactuū esse sic corrup/
pit. Tangibilium autē excellentia. aut calidorum et frigidorū
et durorum corrumpit animal. Omnis quidem enim sensi/
bilis superfluitas corrūpit sensum. Quare et quod tangi pōt
tactu monstratum est q̄ impossibile est animal esse. vnde tan
gibilium excellentia non solum corrumpunt sensum sed ani
mal. quia necesse solum habere hunc. Alios autē sensus ha
bet animal. sicut dictum est nō ppter esse sed ppter bene vt vi

Libertate tertius.

sum. quia in aere et in aqua ut videat. Omnino autem quantum in dyphano gustu autem habet. propter delectabile et triste ut sentiat quod in alimento et concupiscat et moueatur. auditu autem ut significetur aliquid ipsi. Linguam autem habet quatenus significet aliquid alteri.

Queritur utrum necesse sit omne viuens habere sensum. **Ar** guitur quod sic. quia omne viuens ad sui conseruationem indiget alimento conuenienti. ergo necesse est omne viuens habere virtutem qua discernit conueniens a disconuenienti. sed talis virtus est ipse sensus. ergo etc. **Secundo** ad sensum requiritur et sufficit media proportio qualitatum tangibilium. scilicet omne viuens consistit in quadam media proportione qualitatum tangibilium cum omne viuens sit mixtum. ergo necesse est omne viuens habere sensum.

In oppositum est philosophus in littera. Pro ratione sciendum primo quod postquam philosophus determinauit de singulis partibus anime. Consequenter ostendit ordinem ipsarum ostendendo que sit prior et vniuersalior inter ipsas.

Conclusio prima. Necesse est omne viuens corporale habere animam vegetatiuam a principio usque ad finem. **Pater.** quia omne viuens generabile aut corruptibile quod diu uiuit habet augmentum statum et decrementum. sed hoc non potest fieri sine nutrimento quia tempore augmenti plus conuertitur de alimento in substantiam aliam quam fuerat de humido radicali perditum et tempore status equaliter conuertitur in decrementum minus sed uti nutrimento solum est anime vegetatiue. ergo necesse est omne viuens a principio usque ad finem habere animam vegetatiuam unde patet ordo anime vegetatiue ad alias.

Conclusio secunda. Non oportet omne viuens habere sensum. **Pater.** quia non est necesse omne viuens habere tactum sine quo nullus est sensus. igitur etc. **Aliis** patet. quia sensus tactus est susceptiuus specierum sine materia. sed multa sunt vincta ut plante que propter sui terrestretatem non recipiunt species sensibilibus nisi materialiter. et non habent sensum tactus. et ita est de corporibus simplicibus et de mixtis inaiatis quia tactus est media proportio tangibilium ubi non predominatur terra. ergo non omne viuens habet sensum tactus.

Conclusio tertia. Necesse est omne animal habere sensum. **Pater.** quod omne animal indiget alimento sine quo non potest conseruari. scilicet non potest conseruari per alimentum nisi habeat sensum natura non consequere sui suum finem. sed faceret aliquid frustra quod falsum est. Nam natura nihil facit frustra. quia omnia que sunt in natura sunt propter aliquem finem vel veniunt ex necessitate ab his que sunt propter finem ut membra sunt propter aliquas operationes vel ex necessitate naturarum ipsarum sequuntur aliqua

identia vt pilositas vel color z silita. Nec potest dici qd al qd animal
per intellectū suū sensu possit distinguere nutrimentū. quia vt tale corp⁹
esset generabile vel ingenerabile. Nō primū. qz corpus generabile habēs
intellectū est homo. sed intellectus humanus nō potest intelligere sine sen
su. igit̃ homo nō potest habere intellectū sine sensu. Necqz ingenerabile qz si ha
beret intellectū sine sensu hoc esset ppter bonū corp⁹ vel aīe. sed nullū pot
est. quia sine sensu aīa non intelligeret etiam tale corpus in esse conserua
bitur cū sit incorruptibile.

Conclusio quarta. Necesse est omne animal habere tactū
tum. patet. qz corpus aīalis consistit quadam mediā pportōne i qualitātū
primar. sed illa pportio potest immutari intentionaliter a qualitātibz tangi
bilibus z etiam materialiter z potest ab eis corrumpi. Ideo oportet aīal
habere tactum quo discernat conuenientia a corruptiuis aliter non posset
inesse conseruari. igit̃ indiget tactu. vnde excellentia tangibilū potest aīal
corrumpere quod non accidit de sensibilibz aliis. sensū licet excellentie co
rum possent corrumpere suū organū.

Conclusio quinta. visus auditus olfactus et gustus vt
discretiuis saporū non sunt necessarij aīali sed insunt eis ppter bene esse nō
oībus sed illis solū q mouent̃ motu pgressiuo. Patet qz excellentie suoz sen
sibilū licet corrūpant organa illoz sensū. Non tū corrūpūt aīal nisi
dens. igit̃ non sunt necessarij. cū licet aīal corrūpant tū aīal p accis vt
sono fiat magna pericula aeris vt accidit cum tonitruo. Interdū et
bilia inq̃tum venenola corrūpūt aīal. Sed q illi sensus requirunt
aīali quo ad bene esse. pbatur qz sine ipis non potest recipere alimentū
ge ideo indiget visu vt pcerem z aquā videat que remota sunt. z indiget
gustu vt percipiat delectatōnem vel tristitiam in cibo z olfactu vt percipiat
odorē alimentī. z auditu vt aliquid ei significet. cōceptus em̃ nostro
tu significamus z ideo necessaria est lingua que est instrumentū vocis per
quā vnus alteri suos conceptus notificat.

**Dubitatur primo quid intelligitur per corpus ingenera
bile habens aīam.** Ad dubiū r̃ndet qz phus intelligit quedā aīalia imorta
lia que Plato ponebat videlicet calodemonēs que apulibz quidā platonī
cus sic diffiniebatur. qz sunt aīalia corpore aerea mente rōnalia nō passiva ec
tempore eterna sed tamē fm veritatem ista non sunt ponenda.

Dubitatur secundo vtrum gustus sit necessarius oī aīali
Ad dubiū r̃ndetur qz sic vt est quidam tactus quia gustus est sensus ali
menti quo discernit alimentum conueniens a disconuenienti sed alimentū
est corpus tangibile nutrit em̃ aliqd qz calidū frigidū hūidū vel siccū vnū
ex eis dēsum⁹ z nutrimur.

Dubitat vtrū corp⁹ aīalis possit esse corpus simplex. Ad
dubiū r̃ndet qz nō qz oportet oē aīal hēre tactū. igit̃ illud p qd fit tact⁹ mediū
inter q̃itates tangibiles qdā mediā pportōe cōplexionis defectu cui⁹ oīa
capilli vngues z plāte carēt sensu tact⁹. qz in ipis supabūdat terra z nō est
sufficiens medietas pplexionis ex q̃b oīb seq̃t qz remota tactu remouet
aīal z pposito tactu ponit aīal z cōtra. z sic inter se puerit̃ur.

Si quis illos sur **Liber** **tercius**

ministrabi Ad rationes ante oppositu Ad prima nega. qz cu. slan
 re nascatur in terra hnt alimētu sibi pūctū. Jo no indiget sensu ad i. scer
 nendū puenies a discōueniēti. qz a terra cui contīgūtur hnt qūares simis
 les qūaribz ipaz nec pnt ita facilliter corūpi ab excellētijs qūarū. sc alia
 Ad secūda pz solutio ex dictis. Et sic est finis hui' terciij de aia

Sequitur recapitulatio hui' terciij libri de aia In quo
 determinatū ē de potētia intellectiua. motu ia appetitiua. z pūctet tres tra
 ctatus. In pmo determinat de pte intellectiua. In secūdo de pte motuiale
 appetitiua. Et in terciō determinat de ordine pū aie adinūce on dendo q
 sit prior. Secūdo tractat incipit ibi. Quoniam autē aia pū duas distinc
 ta est potētijs. Et tercius ibi. Vegetabile qdē aiam. In pmo tractatu
 sūt septē capitula. In pmo determinat de natura intellect' possibilis. In se
 cūdo on dū qūter intellect' possibilis reducit in actū z qz ē obiectū eius ibi
 Lū autē vniūqz sciat. In terciō mouet z soluit phs duas dubitatōnes
 n. Pubitabit autē aliqz. In qūto autē determinat de intellectu agēte z p
 ut pūctōnes ei' z pūctōnes intellectus in actū. Et pūctōnes pūctō intellectus
 ibi. Qm aut sūt in oi natura. In qūto opat de opatōibz intellectu' ibi. In
 dictū qdē igit intelligētia. In sexto determinat de intellectu p opatōnem ad
 sensū. ibi videt autē sensibile ex potētia pūctō exāte. In septimo pēa q dēter
 miata sūt on dū qd sit de natura aie n. libilis ibi. Qūc aut de aia recapitū
 lantes. Secūdo tractat pūctet tria capitula. In pmo phs pcedit dū
 utariē ad inqūendū qd sit pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n.
 carē determinat de pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n.
 motuētia. In terciō de ipo pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n.
 aialū. ibi. Qūo igit vē dictū est. Terciū tractat pūctet tria capitula.
 In pmo on dū phs q necē est vegetabile pte aie inesse oibz viuētibz. In se
 cūdo on dū q pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n. pūctō n.
 rus est necārius oi aiali. ibi. Sensum autē nō necē est. In terciō on dū q
 possibile ē corpus aialis esse simplex puta ignēū vel aerēū vē platonici pos
 suerūt ibi. Qū aut impossibile sit. Et hoc finit recapitulatō h' terciij de aia

Expliciunt quæstiones venerabilis magistri Joha
 nis verforis acutissimi philosophi in libros de anima
 summo studio atq; diligentia denuo correcte atq; emē
 date et impresse per Henricū quentel. Anno dñi. M.
 cccc. nonagesimo sexto. Romæ septembribus.

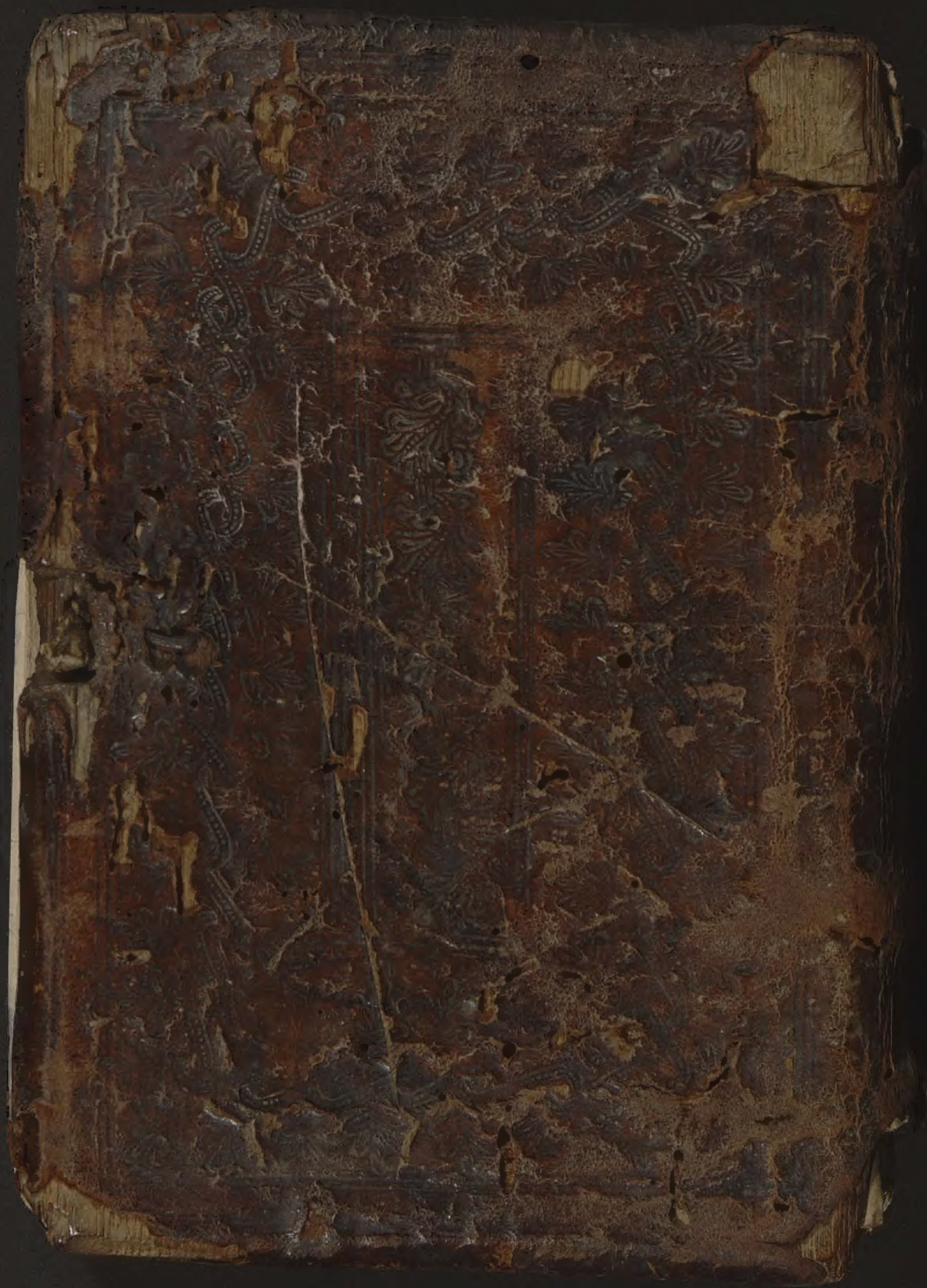
Henricus quentel

7111111111111

De p[er]sona

in m
et obli

sup[er] ch[ri]m[ati] nat[ur]e
p[er] aut[em] p[er] ip[s]u[m] nob[is] i[n] des[er] p[er]
vultu[m] m[er]ito[m] p[er] p[ri]ma[m] aut[em] p[er] p[er]
m[er]ito[m] aut[em] m[er]ito[m] i[n] s[er]v[ic]io p[er] s[er]v[ic]io[m] vultu[m]
m[er]ito[m] i[n] s[er]v[ic]io p[er] s[er]v[ic]io[m] p[er] m[er]ito[m] aut[em]
m[er]ito[m] et p[er] s[er]v[ic]io[m] p[er] s[er]v[ic]io[m] ob no[n] d[er]e s[er]
m[er]ito[m] vultu[m] vultu[m] vultu[m] vultu[m] vultu[m]
aut[em] vultu[m] s[er]v[ic]io[m] et p[er] s[er]v[ic]io[m] vultu[m]
m[er]ito[m] vultu[m] p[er] s[er]v[ic]io[m] d[er]e vultu[m] vultu[m]
vultu[m] p[er] s[er]v[ic]io[m] aut[em] p[er] s[er]v[ic]io[m] vultu[m]
vultu[m] vultu[m] vultu[m] aut[em] p[er] s[er]v[ic]io[m] vultu[m]

1000
1945